NADACE
UNIVERSITAS

EDICE
SCIENTIA

ČECHOAMERICKÁ PERIODIKA 19. STOLETÍ

ALENA JAKLOVÁ

Tato publikace vznikla za podpory:

Nadace Universitas v Brně

Společnosti pro podporu univerzitních aktivit
v Brně a Praze

Výzkumného záměru MŠMT ČR MSM 124100003

Výzkumného projektu GA ČR 405/05/2402

RECENZOVAL

doc. PhDr. JAROSLAV BARTOŠEK, CSc.

Jest všeobecně známo, že veverky občas svá obydlí mění. Náležeje do téže odrudy, umyslil jsem si též přestěhovati své hnízdo — či vlastně

HOSTINEC

z čís. 180 Champlain ul. do čís. 1270 Broadway.

Jelikož jest již po "Sízn", veverky se nesmí střílet, prosím pány z Trefova i z Netrefova, by nechali flinty doma a přinesli si jenom "prach....".

H. VEVERKA, hostinský,
1270 BROADWAY.

ALENA JAKLOVÁ

ČECHOAMERICKÁ PERIODIKA 19. STOLETÍ

VYDALY NADACE UNIVERSITAS MASARYKIANA V BRNĚ,
AKADEMICKÉ NAKLADATELSTVÍ CERM V BRNĚ,
NAKLADATELSTVÍ A VYDAVATELSTVÍ NAUMA V BRNĚ, 2006

Text © Alena Jaklová, 2006
Editor © Jaroslav Malina, 2006
Obálka, grafická a typografická úprava © Jan Jordán, 2006
Ilustrace © Archiv Aleny Jaklové, 2006
Recenze © Jaroslav Bartošek, 2006
Vydaly Nadace Universitas v Brně, Akademické nakladatelství CERM v Brně,
Nakladatelství a vydavatelství NAUMA v Brně, 2006
Tisk a knihařské zpracování FINAL TISK s. r. o., Olomučany
Ilustrace na přebalu: *Slowan Amerikánský*, 2, 1861, č. 27 (4. 7.), s. 1.
Náprstkovo muzeum v Praze.

Tato publikace ani jakákoli její část nesmí být přetiskována, kopírována či jiným způsobem rozšiřována bez výslovného povolení vydavatele.

ISBN 80-7204-427-3 (Akademické nakladatelství CERM)
EAN 978-80-7204-427-6
ISBN 80-86258-66-1 (NAUMA)

OBSAH

Slovo editora 9
Úvod 11

I. MIGRACE, EMIGRACE, EXIL 16
1.1. Terminologické vymezení 16
1.2. České vystěhovalectví v domácí odborné literatuře 18

II. ČESKÁ EMIGRACE 26
2.1. Charakter české emigrace 26
2.2. Česká emigrace do Ameriky, její příčiny a periodizace 28

III. ČEŠTÍ IMIGRANTI VE SPOJENÝCH STÁTECH AMERICKÝCH V 19. STOLETÍ 38
3.1. Aspekty sociální: životní a pracovní podmínky 38
3.1.1. Cesta přes Atlantik 38
3.1.2. Krajanské komunity, osidlování venkova 40
3.1.3. Městské komunity 43
3.2. Aspekty ideové, kulturní a komunikační 44
3.2.1. Ideová a politická diferenciace českých imigrantů 45
3.2.2. Kultura: spolky, tisk, školství, umělecká tvorba 47
3.2.3. Český jazyk v angloamerickém komunikačním prostředí 52

IV. ČECHOAMERICKÁ PERIODIKA V 19. STOLETÍ 61
4.1. Český imigrantský tisk v USA 61
4.2. Metodologie zkoumání čechoamerického tisku 70

V. ŠEDESÁTÁ LÉTA 19. STOLETÍ – PRVNÍ ČECHOAMERICKÁ PERIODIKA 73
5.1. Slowan Amerikánský, Národní Noviny, Slávie 73
5.2. Obsahová stránka prvních periodik 89
5.3. Další periodika vycházející v šedesátých letech 19. století 91
5.4. Redaktoři prvních periodik 97
5.5. Tematika textů českého imigrantského tisku ze začátku druhé poloviny 19. století 101
5.6. Žánry a jejich zastoupení 106
5.7. Verbální stránka textů prvních periodik 110
5.7.1. Skladba 111
5.7.2. Tvarosloví 115
5.7.3. Slovní zásoba 117
5.7.4. Hláskosloví 128
5.7.5. Žurnalistická čeština 131

VI. SEDMDESÁTÁ A OSMDESÁTÁ LÉTA 19. STOLETÍ 139
6.1. Diferenciace čechoamerických periodik 139
6.2. Svornost, Amerikán, Duch Času 145
6.3. Pokrok Západu 155
6.4. Katolický týdeník Hlas 160
6.5. Dennice Novověku 165
6.6. Dělnické Listy, Budoucnost, Dělnické Listy (III) 169
6.7. Humoristický list Šotek 176
6.8. Kalendáře a almanachy 180

VII. DEVADESÁTÁ LÉTA 19. STOLETÍ 190
7.1. Proměny čechoamerických periodik 190
7.2. The Bohemian Voice 194
7.3. Tematika textů českého imigrantského tisku na konci 19. století, názvy periodik 198
7.4. Denní Hlasatel 202
7.5. Hospodář 210
7.6. Ženské Listy 215
7.7. Verbální stránka čechoamerických periodik v devadesátých letech a na sklonku 19. století 217
7.7.1. Skladba 219
7.7.2. Tvarosloví 222
7.7.3. Slovní zásoba 223

VIII. SEBEREFLEXE ČESKÝCH IMIGRANTŮ V TEXTECH ČECHOAMERICKÝCH PERIODIK 19. STOLETÍ 244
8.1. Vnímání národní identity českou diasporou v USA 245
8.2. Čechy v textech čechoamerických periodik 250
8.3. Amerika v textech čechoamerických periodik 253
8.4. Jazyk jako vlast 259

IX. SOUPIS ČECHOAMERICKÝCH PERIODIK ZALOŽENÝCH V 19. STOLETÍ 262

O autorce 309

Literatura 314

Seznam ilustrací 325

Summary 327

Rejstřík 330

SLOVO EDITORA

Kniha docentky PhDr. Aleny Jaklové, CSc., *Čechoamerická periodika 19. století* je 13. svazkem Edice Scientia. Tato edice byla založena a je podporována Nadací Universitas v Brně. Má přinášet „původní vědecké monografie zásadního významu s mezinárodním dosahem". Tato monografie stejně jako předchozích dvanáct svazků naplňuje zmíněné parametry. Jejím tématem jsou čechoamerická periodika 19. století, to znamená periodický tisk vydávaný českými emigranty ve Spojených státech amerických. Toto téma zpracovává autorka velmi komplexně. Na základě historických, antropologických a etnografických údajů charakterizuje sociální, ideové, kulturní a komunikační aspekty života českých imigrantů v USA v tomto historickém období a podrobně vymezuje funkce českého imigrantského tisku v Americe.

Ve třech obsáhlých kapitolách pak představuje nejdůležitější čechoamerická periodika, noviny a časopisy, vycházející v jednotlivých dekádách druhé poloviny 19. století. Uvádí přitom údaje žurnalistického charakteru (formát a rozsah listu, jeho periodicita, zaměření a ideová profilace, obsah), které doplňuje řadou údajů lingvistických, umožňujících zaznamenat postupné pronikání amerikanismů do češtiny krajanského tisku.

Česky tištěná periodika v USA přistěhovalce vedla, poučovala, vzdělávala a v jinoetnickém prostředí celkově orientovala. Stala se tak nejen platformou pro jejich základní sebeuvědomování, nýbrž zároveň hodnověrně a autenticky dokumentovala i jejich postupující asimilaci. Z těchto důvodů aplikovala autorka vedle tradičních lingvistických metod

také interdisciplinárně pojatou metodu komunikativní, zaměřenou na tematicko-obsahovou a sémantickou stránku analyzovaných žurnalistických textů. Získala tak informace povahy nelingvistické, zachycující vývoj a proměny vědomí českých imigrantů v USA ve druhé polovině 19. století a způsoby a formy jejich sebereflexe ve vztahu k národní identitě, původní vlasti, novému prostředí a českému jazyku.

Za výstižné obecné hodnocení této publikace považujeme slova docenta PhDr. Jaroslava Bartoška, CSc., jenž v závěrečném shrnutí své recenze píše: *„Monografie doc. PhDr. Aleny Jaklové, CSc., je poučná i zajímavá žurnalisticky, kulturně historicky a etnograficky. Svým pojetím patří k nejmodernějšímu trendu – tzv. united science. Je skvěle erudovaná a reprezentuje i špičkovou badatelskou plánovitost, soustavnost a vytrvalost. Může přinést vědecký, publicistický i ryze čtenářský užitek a požitek každému, kdo se s ní seznámí. A seznámit se s ní může prakticky kdokoliv, protože je koncipována i napsána jak vědecky kompetentně, tak i z čtenářského hlediska poutavě a srozumitelně.“*

Brno, leden 2006 *Jaroslav Malina*

ÚVOD

Český imigrantský tisk vznikl ve Spojených státech amerických na samém počátku šedesátých let 19. století, to znamená zhruba po deseti letech od doby, kdy v českých zemích dochází k masovému vystěhovalectví do Ameriky a kdy se ve Spojených státech amerických začínají usazovat první čeští imigranti.

Funkce imigrantské žurnalistiky v přistěhovalecké zemi je velice rozmanitá; česky tištěná periodika, vydávaná imigrantskou duchovní elitou, přistěhovalce informovala, vedla, poučovala, vzdělávala a v jinoetnickém prostředí celkově orientovala. Zároveň signalizovala a posilovala jejich národní identitu. Neméně důležité bylo i to, že periodický tisk zprostředkovával veřejnou komunikaci, přesahující bezprostřední okolí přistěhovalců, a umožňoval aktivně se jí účastnit. Hlavní funkcí imigrantských periodik však bylo přistěhovalce etnicky integrovat a identifikovat. Co český tisk pro Čechy v USA ve druhé polovině 19. století skutečně znamenal, dokazuje enormní množství periodik, založených a vydávaných v imigraci i za značně obtížných finančních a technických podmínek.

Žurnalistika české imigrace ve Spojených státech amerických nebyla pouze platformou pro základní sebeuvědomování přistěhovalců, nýbrž zároveň reprezentativně a hodnověrně dokumentovala i jejich postupující asimilaci. Průběžně totiž zaznamenávala komplikovaný proces národní, sociální a jazykové integrace v přistěhovalecké zemi, která ve srovnání s vlastí vykazovala podstatné společenské, politické, světonázorové, ekonomické, kulturní a jazykové odlišnosti.

Tím, že je imigrantská žurnalistika autentickou reflexí his-

torie české emigrace ve Spojených státech amerických, stala se zajímavou pro celou řadu vědních oborů. Také my v této práci přistupujeme k tématu čechoamerického tisku 19. století interdisciplinárně, a to i přesto, že nás původně zajímala pouze jeho stránka lingvistická. Zaujala nás totiž podoba češtiny a její postupný vývoj ve vícejazyčném prostředí Ameriky, projevující se v oficiální psané podobě jazyka, kterou reprezentovala právě čechoamerická periodika. S postupným pronikáním do široké problematiky zkoumaného tématu jsme však zjišťovali, že na texty analyzovaných periodik nestačí aplikovat pouze přístup úzce lingvistický, stratifikační a komparativní, ale že chceme-li postihnout a rekonstruovat i myšlenkový vývoj přistěhovalců a jejich postupnou asimilaci v nové zemi, musíme při zkoumání imigrantských novin a časopisů uplatnit také interdisciplinárně založený přístup komunikativní. Na základě studia historie, etnologie, žurnalistiky, sociologie a psychologie jsme se pak orientovali i na tematickou a sémantickou stránku textů a její výklad z hlediska sociolingvistického, sociálněpsychologického a lingvopolitického.

Centrálním pojmem této práce jsou *čechoamerická periodika*, termín označující tiskoviny periodicky vydávané českými imigranty ve Spojených státech amerických. Ve většině českých a čechoamerických odborných prací[1] se v této souvislosti píše o *krajanských časopisech*. My se však domníváme, že z hlediska teorie současné žurnalistiky a mediální komunikace jde pouze zčásti o *časopisy*, ale ve velké míře také o *noviny*. Vyjdeme-li z definičního vymezení novin a časopisů[2], pak je pro většinu čechoamerických periodik, vyjma samozřejmě periodik zájmových a listů stavovských, příznačná kromě pravidelné (kratší než týdenní) periodicity hlavně aktuálnost zpravodajství, univerzálnost obsahu i publicita v krajanské enklávě, žijící v příslušné oblasti, tzn. znaky, charakterizující podle tradičních teoretických koncepcí právě noviny (Reifová, 2004, s. 165).

I tehdy, aplikujeme-li na krajanská periodika jiný teoretický přístup[3], který noviny definuje jednak jako informačního

nositele s kulturní a politickou funkcí, jednak jako nositele reklamy, musíme trvat na tom, že čechoamerická tištěná média představují nejen časopisy, ale také noviny. Z hlediska struktury tiskovin, stavby textů a celkové orientace listů[4] jde většinou o noviny.

Čechoamerická periodika jsou u nás archivována v Národní knihovně v Praze, v oddělení časopisů Knihovny Národního muzea v Praze, jednotlivá čísla a ročníky obsahují i fondy knihovny samizdatové a exilové literatury Libri prohibiti v Praze. Největší a nejúplnější fond čechoamerických novin a časopisů v České republice je však uložen v Krajanské sbírce Knihovny Náprstkova muzea v Praze. Je zde archivována i celá řada dalších materiálů, které jsou cenné také tím, že se v USA už nezachovaly. Krajanská sbírka vznikla díky jejímu zakladateli V. Náprstkovi. Náprstek, vzdělaný muž a jeden z nejvýznamnějších krajanů v USA, žil v Americe v letech 1848 až 1858. Hned po příjezdu se zapojil do organizování života českých imigrantů (v roce 1849 zorganizoval *Česko-Slovanskou Jednotu*, první krajanský spolek v USA) a v červnu roku 1852 založil první krajanské periodikum, tehdy vydávané německy, týdeník *Milwaukeer Flugblätter*. Jeho hlavní zásluhou však až do dnešních dnů zůstává, že v době, kdy česká imigrantská enkláva v Americe neměla žádná muzea ani archivy, byla tehdejší čechoamerická žurnalistická produkce zasílána do Prahy a zde archivována. To se dělo i po odjezdu Náprstka z USA. Krajanská sbírka v Knihovně Náprstkova muzea tak obsahuje četná první čísla a první ročníky řady krajanských periodických titulů a v tomto ohledu je zcela mimořádná a unikátní[5]. Bylo by však potřeba převést tyto vzácné tiskoviny na mikrofilmy či mikrofiše nebo nejlépe do digitalizované formy, a to co nejdříve, neboť už nyní, přestože se přistoupilo k opatřením majícím zabránit jejich opotřebování, se mnohé periodické tituly stářím znehodnocují. A tento proces bude v budoucnu pokračovat.

Ve Spojených státech amerických jsou nejvýznamnější sbírky archiválií uloženy hlavně v univerzitních knihovnách,

a to v University of Chicago (Archives of Czechs and Slovaks Abroad) a v University of Minnesota (Immigration Research Center) v Minneapolis. Důležité menší sbírky jsou v Southern Illinois University v Edwardswille, ve společnosti Western Reserve Historical Society v Clevelandu, v archivech Balch Institute ve Philadelphii a ve sbírce Czech Heritage Collection na University of Nebraska v Lincolnu[6].

Čechoamerická periodika vycházející v 19. a 20. století už byla v čechoamerické i v české odborné literatuře několikrát s větší či menší přesností sepsána. Odkazy na tyto bibliografické soupisy a přehledy uvádíme v kapitole *IX. Soupis čechoamerických periodik založených v 19. století.*

V této práci respektujeme v citacích titulů čechoamerických i českých periodik jejich původní pravopisnou podobu, a to z důvodů zachování autenticity textu a zvýšení jeho výpovědní hodnoty. Stejně tak i v citovaných žurnalistických textech zachováváme ve shodě s originálním tiskem původní pravopis a původní interpunkci včetně všech dobových zvláštností, nedůsledností, kolísání a chyb.

Cílem této monografie je pokus o rekonstrukci žurnalistického a lingvistického vývoje čechoamerických periodik v souvislosti s proměnami vědomí českých imigrantů, k nimž docházelo v procesu jejich identifikace s americkým prostředím během druhé poloviny 19. století. Je zřejmé, že jde o úkol přesahující rámec jedné práce. Tak rozsáhlé období nemohlo být zpracováno detailně, a to ať už se jedná o úplný přehled českého imigrantského tisku 19. století v USA a jeho historii, o změny jazykové nebo o postižení průběhu integrace imigrantů v multietnickém a jinojazyčném kontextu. Všechny tyto složky ale spolu nutně souvisejí, a proto musely být v práci jako celek respektovány; v tomto ohledu je však naše monografie spíše úvodem do uvedené problematiky a její jednotlivé části by si zasloužily další podrobnější studium.

Čechoamerické noviny a časopisy dokumentují etnický, sociální, politický, jazykový a mnohdy i osobní vývoj české přistěhovalecké komunity a jejích jednotlivců v Americe. Široce pojatá rekonstrukce globálních komunikačních souvislostí by proto na základě interdisciplinárního výzkumu mohla v budoucnu umožnit detailněji poznat celkový historický vývoj české emigrace ve Spojených státech amerických v 19. a následně i ve 20. století.

Poznámky

[1] V amerických pracích se většinou užívá termín „imigrantský tisk". Viz např. *Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups* (1980), R. E. Park (1922), J. Chada (1981).

[2] Srov. I. Reifová (2004, s. 32-33, 164-166), B. Osvaldová - J. Halada et al. (1999, s. 38, 115-119).

[3] Viz I. Reifová (2004, s. 165).

[4] K tomu blíže B. Osvaldová – J. Halada et al. (1999, s. 38, 115).

[5] Také *Harvardská encyklopedie* (1980, s. 271) hodnotí Náprstkovo muzeum jako místo, *„kde je dnes uložen nejrozsáhlejší – a z větší části dosud nevyužitý – archiv čechoamerických publikací, dopisů a jiných dokumentů"*.

[6] *Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups* (1980, s. 272).

1.

MOTTO: *„Stůj co stůj, vlast milůj.“*
(z krajanské tvorby)

MIGRACE, EMIGRACE, EXIL

1.1. Terminologické vymezení

Migrace lidí je fenomén natolik složitý a vrstevnatý, že je jakémukoli zkoumání jen obtížně přístupný. Přesto se zejména v posledních desetiletích ve světě, u nás pak po roce 1990, stává otázka migrací stále aktuálnější, a to hned v celé řadě společenských věd. Zabývá se jí především etnologie, a to z hlediska etnických procesů (tzn. otázek etnicity, etnické specifičnosti a interetnických vztahů), zkoumá ji sociologie, historie, filozofie, psychologie, politologie, všechny vědy, jejichž výzkumným předmětem je obecně řečeno (národní) kultura, a v neposlední řadě se jí věnuje i lingvistika. Ta popisuje vlivy jinonárodních komunikačních situací na jazyk (langue) imigrantů a všímá si i celé řady dalších jazykovědných jevů podmíněných pohybem národů.

Pokusme se nejdříve vymezit, definovat, významový obsah výrazů *migrace*, *emigrace*, *exil*, poněvadž jejich terminologická platnost a jednoznačnost je důležitá nejen pro obsah této práce, nýbrž i pro současnou společnost. Žijeme v době, kdy se odehrávají nové migrační pohyby a další, rozsahem možná ještě závažnější, lze nejspíše očekávat. A v tomto kontextu je otázka migrace jakožto společensko-politického jevu nanejvýš aktuální a závažná.

Termíny *migrace* a *emigrace* jsou v encyklopedických slovnících, které u nás vyšly v posledním desetiletí, definovány vcelku jednotně, přesto však zde lze určité rozdíly zaznamenat. Konkrétně pojem *migrace* je v těchto příručkách definován buď jako pojem především sociologický[1], nebo spíše

jako pojem biologický, demografický a geografický[2]. Některé slovníky uvádějí všechny významy tohoto termínu, většinou pak ale jen formou stručného výkladu[3]. Z hlediska sociologického, které zajímá i nás, je termín *migrace* v nejnovějších encyklopedických příručkách definován nejúplněji v *Novém universu* (2003, s. 663): *„Migrace […] prostorové přemisťování obyvatelstva, obvykle souvisí se změnou trvalého bydliště. M. vnitrostátní probíhá mezi územními jed. státu (m. za prací, do málo osídlených kraji, z vesnice do m.), m. mezistátní přes hranice státu, což se projevuje přírůstky a úbytky obyv. i přenášením kult. zvyklostí. Mezistátní m. může být imigrací (přistěhovalectvím) n. emigrací (vystěhovalectvím). Speciální je emigrace z polit. n. náb. důvodů (v hist. exulantství) a nucená m. (vyhoštění).“*

Pojetí a chápání pojmu *migrace* a jejích částí *emigrace* a *imigrace* nebylo v průběhu historického vývoje u nás vždy jednotné, nýbrž se různě vyvíjelo a modifikovalo. Na tuto skutečnost upozorňuje L. Šatava (1989b). Tento autor věnoval v domácí odborné literatuře problematice migrace jakožto historicko-sociologického fenoménu dosud také největší pozornost. Pojem *migrace* překládá jako stěhování, *emigrace* vystěhovalectví a *imigrace* přistěhovalectví. Zároveň citacemi z domácích naučných slovníků dokládá, jak se tyto pojmy v průběhu historického vývoje proměňovaly[4].

Naši autoři (Brouček, 1996; Hrubý, Brouček, ed., 2000; Kořalka - Kořalková, 1993; Kutnar, 1964; Polišenský, 1992, 1996; Šatava, 1989b; Šindelář, 1970; Vasiljev, 1986 a další) pracují ponejvíce s domácím termínem *vystěhovalectví*, které označují za zvláštní druh migrace; jednotlivci, rodiny a skupiny obyvatelstva tehdy překračují hranice území společnosti, kde dosud žili.

K výrazu *migrace* je někdy užíváno jakožto synonymum také pojmenování *přesídlení*. Tento pojem však může mít poněkud odlišné významové zabarvení; většinou je totiž uváděn v souvislosti s lidmi, kteří emigrovat museli, kteří ale přesto zůstávají silně zakořeněni ve své původní vlasti. Přesídlení tak

způsobuje větší intenzitu pocitu vykořenění, které každý migrující jedinec více či méně prožívá.

Ne zcela jednoznačně je vymezován pojem *exil*. Znamená vynucenou emigraci[5], ale někdy také pouze emigraci, protože oba tyto výrazy, přestože neznamenají exaktně totéž, nebývají mnohdy významově rozlišovány[6]. Budeme-li však o tuto sémantickou diferenciaci usilovat, definujeme *exil* jako vynucené, nedobrovolné opuštění vlasti, které se děje většinou z politických, ideologických nebo náboženských důvodů. *Exulanti*, *vyhnanci*, *psanci* a *uprchlíci* jsou jedinci, kteří musí žít mimo svou vlast, aniž by měli možnost se opět vrátit.

Na aktuální otázky, co je migrace, kdo je migrant, kdo uprchlík a jaká je v tomto ohledu situace v České republice, lze najít odpovědi rovněž na internetových stránkách s názvem *migrace online – ABC o migraci* dostupných na WWW: <http://www.migraceonline.cz/abc.shtml>.

Na závěr je nutno poznamenat, že navzdory relevanci tématu zatím v domácí odborné literatuře neexistuje žádná novodobá vědecky koncipovaná práce zabývající se universálně historickým a zároveň i aktuálním sociologickým fenomenem migrace, emigrace a exilu obecně, tzn. systematicko-teoreticky, v rámci teorií sociálních a politických systémů.

1.2. České vystěhovalectví v domácí odborné literatuře

Dějiny migrace, tzn. dějiny vystěhovalectví a přistěhovalectví nebo také dějiny pohybu obyvatelstva, začaly být zkoumány až ve dvacátých letech 20. století, ale v současnosti je už celosvětová odborná produkce na toto téma tak bohatá, že *„i její letmé sledování již téměř přerůstá možnosti jedince“* (Šatava, 1989b, s. 12). Výzkum migrace byl zahájen ve Spojených státech amerických, v zemi, pro niž má tato problematika zásadní význam. Prvními badateli v této oblasti byli přitom převážně potomci přistěhovalců, např. M. L. Hansen, ve třicátých až padesátých letech C. F. Wittke, Merle Curti a další (srov. Polišenský, ed., 1970).

V domácím prostředí se jako jeden z prvních zabývá českým vystěhovalectvím Jan Hejret. V roce 1909 vydává práci *Vystěhovalecká otázka (Příspěvek k české a slovanské otázce)*, v níž upozorňuje na závažnost vystěhovalectví a současný nezájem české veřejnosti o tuto záležitost. Emigraci z Čech a Moravy srovnává s poměry na Slovensku a v dalších slovanských zemích. Historický a podrobný geografický přehled vystěhovalectví z Evropy do zámoří podává práce s týmž titulem, jejímž autorem je Antonín Pimper (1914).

Na počátku 20. století byla vystěhovalecká otázka pravidelným tématem textů publikovaných ve sborníku *Naše zahraničí*, vydávaném od roku 1919 pod redakcí J. Auerhana Národní radou československou v Praze. V roce 1931 byl tento sborník připojen k *Čechoslováku*, který vycházel jako měsíčník. Redigoval jej Augustin Seifert, vydávala Národní rada československá v Praze.

Soustavněji se studiu problematiky českého vystěhovalectví a života krajanů v cizině začal věnovat ve třicátých letech minulého století Československý ústav zahraniční v Praze. V roce 1930 a 1931 vydal dvě ročenky pod názvem *Krajané v cizině a jejich styky s domovem*. V první z nich najdeme, kromě jiných drobnějších textů, statistiku vystěhovalců z Československé republiky, Slovenska a Podkarpatské Rusi v letech 1922 až 1927, přehled československých zahraničních menšin na začátku třicátých let 20. století a podrobnou informaci o Československém ústavu zahraničním v prvním roce jeho činnosti. Druhá ročenka nabízí charakteristiku československého zahraničí v roce 1930 (české etnické menšině v USA jsou věnovány dvě stránky, na nichž je podáván hlavně aktuální přehled krajanských spolků a organizací), zbývající část ročenky popisuje činnost Československého ústavu zahraničního ve druhém roce jeho činnosti. V této části se také specifikují kontakty ústavu s vystěhovalci a ekonomické styky krajanů s vlastí.

Ve třicátých a čtyřicátých letech vznikají studie a monografie tematizující život Čechů a Slováků za hranicemi. Za nej-

významnější v té době lze považovat práce S. Klímy (1925), J. Auerhana – R. Turčína (1931), autorů A. M. Mayera – R. Kocourka – V. Tlapáka – J. Čecha (1934), dále J. Pluhaře (1935), K. Strejčka (1938) a J. Folprechta (1940).

V padesátých letech a na samém začátku šedesátých let 20. století se domácí autoři zabývali otázkou české emigrace především z tehdejšího sociálně-politického hlediska. M. Dostalík, J. Polišenský, B. Šindelář, Z. Šolle nebo M. Trapl si všímají témat, jako je například česká dělnická emigrace v Americe, česká sekce I. internacionály v New Yorku, české a slovenské dělnické hnutí v Americe, české dělnické spolky v zahraničí apod.

V šedesátých letech se ale už také začíná pozvolna rozvíjet oficiální výzkum věnovaný otázkám české emigrace a života českých krajanů ve světě. V roce 1962 byla z iniciativy V. Husy a M. Gosiorovského ustavena při Historickém ústavu ČSAV v Praze *Komise pro dějiny krajanů Čechů a Slováků v zahraničí*. Vedli ji J. Polišenský, J. Havránek a J. Kořalka. Tato komise vydala v letech 1963–1969 šest čísel svého *Bulletinu*. Komise pro dějiny krajanů však pracovala pouze do roku 1970. Poté se okruhem její činnosti zabýval Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV v Praze a Odbor pre zahraničních Slovákov Matice slovenské v Martině. Pracovní skupina při Matici slovenské vydala sborník *Slováci v zahraničí* (1971) a F. Bielik se svými spolupracovníky publikoval v té době řadu svazků dokumentace a později i reprezentativní dílo *Slováci vo svete* (1980).

Přibližně ve stejné době, především ale na konci šedesátých let, začínají u nás vznikat první monografie a obsáhlé studie zabývající se tematikou vystěhovalectví; zvláštní pozornost byla při tom orientována na vystěhovalectví do USA. Jako doklad uveďme statisticky pojatou studii V. Mastného (1962), práci F. Kutnara (1964), J. Hoffmannové (1969) nebo v chronologickém pořadí následující studii B. Šindeláře (1970), která však vyšla ve slovenském sborníku *Začiatky českej a slovenskej emigrácie do USA* v Bratislavě. Tento sborník redigoval

český etnograf J. Polišenský, který v něm publikoval také dvě své studie. Z dalších českých autorů zde uveřejnili výsledky své práce ještě J. Staněk, M. Dostalík a F. Štědronský.

Systematická odborná pozornost začala být u nás otázkám migrace, emigrace a exilu věnována až v sedmdesátých letech 20. století. Z iniciativy A. Robka se rozvinula práce na etnografické problematice českého vystěhovalectví a od roku 1977 také na soupisu pramenů k vystěhovalectví, zejména pak k masovému vystěhovalectví, které se v letech 1851-1914 obracelo vedle cílů evropských především do Spojených států amerických, později pak do Argentiny a Kanady (Polišenský, 1992). Nebyla přitom popisována pouze historie českého vystěhovalectví, ale pozornost odborníků byla věnována i všem aspektům adaptačních, akulturačních a asimilačních procesů vystěhovalců v novém prostředí. Autoři, zejména etnografové, studovali ve svých pracích sledované jevy v odpovídajícím historickém a kulturním kontextu a usilovali o vytvoření obecné typologie modelů českých etnických minorit v zahraničí (Šatava, 1989b, s. 14). Je ovšem logické, že stěžejní místo nebo alespoň jedno z předních míst ve všech pracích, jež v té době vznikaly a od doby vznikly, patřilo problematice vystěhovalectví do Spojených států amerických.

V osmdesátých letech minulého století, konkrétně v roce 1986, začal vydávat Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV ve spolupráci s Československým ústavem zahraničním v Praze ediční řadu *Češi v cizině*. Doposud bylo publikováno jedenáct čísel, a sice v letech 1/1986, 2/1987, 3/1988, 4/1989, 5/1992, 6/1992, 7/1993, 8/1995, 9/1996, 10/1998 a 11/1998. Texty studií vycházejících v těchto sbornících jsou realizací výše uvedených teoretických tendencí. Zvláště zajímavé je čtvrté číslo sborníku z roku 1989, obsahující referáty, které byly předneseny na konferenci *Československo a krajanské hnutí* uspořádané k 50. výročí založení Československého ústavu zahraničního. Deváté číslo sborníku *Češi v cizině* představuje rekapitulaci dosavadních vědomostí o českém vystěhovalectvím a životě českého etnika za hranicemi, desáté číslo

je věnováno migrační problematice s výraznějším vztahem k česko-německému kontaktu[7]. Zatím poslední, jedenácté, číslo vyšlo v angličtině pod názvem *Ecology and Folklore III*.

S články o českém vystěhovalectví se od šedesátých let minulého století setkáváme také na stránkách časopisu *Český lid*.

Zajímavou antologii vystěhovaleckých dopisů a memoárů sestavil přibližně ve stejné době O. Kašpar (1986).

Na konci osmdesátých let vychází závažná monografie zabývající se migrací jakožto historicko-sociologickým fenoménem a jeho zkoumáním z hlediska filozofického a psychologického. Jde o práci s názvem *Migrační procesy a české vystěhovalectví 19. století do USA* autora Leoše Šatavy (1989b). Autor v ní popisuje evropskou migraci 19. století na severoamerický kontinent a její odraz v historii českého etnika, sleduje i významné momenty politického a společenského dění druhé poloviny 19. století a jejich reflexi v čechoamerickém tisku.

Po listopadu 1989, významné sociálně-politické a ekonomické změně v České republice, kontakty mezi zahraničními Čechy a jejich původním domovem nabyly na intenzitě. Zájem o téma českých emigrantů a exulantů se projevil i zvýšenou produkcí odborných prací s touto tematikou. V roce 1992 vydává J. Polišenský první díl *Úvodu do studia dějin vystěhovalectví do Ameriky*. Jde o obsáhlou studii, která věnuje pozornost čtyřem okruhům otázek: činitelům hrajícím úlohu při opuštění vlasti, podmínkám zámořské plavby, přijetí na americké pevnině a vztahu českých přistěhovalců k etnickým skupinám, s nimiž se na novém území setkávali; to vše v období let 1848-1914. Druhý díl *Úvodu*, napsaný s pomocí L. Nesvadbíka, vydává Polišenský v roce 1996. Jeho obsahem je nástin dějin českých emigrantů do Ameriky, počínaje 16. stoletím a konče devadesátými lety 20. století.

Jako populárně vědecká publikace je označena práce J. Vaculíka *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti* z roku 2002[8]. Cílem této monografie je podat základní informace o příčinách českého vystěhovalectví v minulosti, pobytu Če-

chů v cizině a důvodech jejich návratu. Příčiny české emigrace autor specifikuje jako náboženské, ekonomické a politické. O reemigraci Čechů žijících trvale v cizině zpět do vlasti hovoří v souvislosti s lety 1918, 1945 a 1989.

Nárůst zájmu o čechoamerickou problematiku na sklonku minulého století dokládají i práce Kučerovy (1990a, 1990b, 1990c), zabývající se americkou češtinou z hlediska lingvistického a sociolingvistického.

Mezi Českou republikou a českou populací ve světě byl v devadesátých letech minulého století obnoven přímý dialog. Ve dnech 29. a 30. června 1998 se v rámci *Týdne zahraničních Čechů* konalo u příležitosti 650. výročí založení Univerzity Karlovy v Praze dvoudenní sympozium, jehož smyslem bylo zachytit zkušenosti českých emigrantů v procesu adaptace v jiné zemi i jejich úsilí o udržení jazyka, kultury a zvyků v novém prostředí. K. Hrubý a S. Brouček (2000, eds.) uvádějí, že se vznikem nových kontaktů mezi zahraničními Čechy a domovem vznikly po listopadu 1989 také nové problémy. Sympozium se pokusilo tyto problémy identifikovat a hledat cesty k jejich překonání. Zájem o jednání sympozia byl ze strany českých emigrantů značný, ze zahraničí přijelo na čtyři sta účastníků. Vybrané příspěvky přednesené na sympoziu byly vydány ve sborníku *Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Sympozium o českém vystěhovalectví a vztazích zahraničních Čechů k domovu* (2000). Sborník je strukturován do tří hlavních částí: odchody, adaptace, komunikace.

Druhé sympozium se konalo v rámci několikadenního setkání zahraničních Čechů dne 2. října roku 2000 ve Velké aule historické budovy Karolina v Praze. Tématem jednání byla *emigrace a exil jako způsob života*. Příspěvky zahraničních účastníků, vydané ve sborníku pod titulem shodným s hlavním tématem jednání (Brouček-Hrubý-Měšťan, eds., 2001), reflektují způsob života české emigrace po roce 1948 a 1968, některé z nich také formou literární produkce.

Současné prohlubování kontaktů mezi českými emigranty v zahraničí a Českou republikou dokládá i skutečnost, že

americké vedení *Československé společnosti pro vědy a umění (Czechoslovak Society of Arts and Sciences,* zkratka *SVU)* pořádá od roku 1992 své kongresy na území Československa, kde začalo zřizovat i své místní pobočky (Krejčí, 1997, s. 67). Tato mezinárodně uznávaná organizace vznikla v roce 1958 ve Spojených státech amerických jako alternativní intelektuální a duchovní společenství, jehož cílem bylo uchovat v exilových podmínkách mimo dosah totalitní moci kontinuitu svobodné české a slovenské vzdělanosti. SVU je nezisková, nepolitická, kulturní organizace, která se věnuje získávání poznatků, volnému šíření myšlenek a podpoře kontaktů mezi lidmi. Má pobočky po celém světě a sdružuje několik set členů, mezi nimi řadu významných osobností akademického, kulturního, společenského, církevního a politického života[9].

23. světový kongres *Československé společnosti pro vědy a umění* se bude konat opět v Čechách a přispěje tak jistě k posílení svazků sounáležitosti mezi Čechy a krajany žijícími v zahraničí. Jeho jednání proběhnou v červnu roku 2006 v Českých Budějovicích za organizační podpory Jihočeské univerzity.

Poznámky

[1] *Nové universum* (2003), *Slovník spisovného jazyka českého*, 3. sv. (1989), *Slovník ekonomie a sociálních věd* (C.-D. Echaudemaison, ed., 1995), *Migrace online – ABC o migraci* [cit. 14. června 2005], dostupné na WWW: <http://www.migraceonline.cz/abc.shtml>.

[2] *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích* (2003), *Ilustrovaná encyklopedie lidské vzdělanosti* (2001).

[3] *Universum* (2001), *Ilustrovaná encyklopedie* (1995), *Akademický slovník cizích slov* (1995).

[4] L. Šatava ve své práci z roku 1989b (s. 29) cituje v té době nejaktuálnější domácí vymezení pojmu *migrace* uvedené v *Malém encyklopedickém slovníku* (1972, s. 711), kde je tento výraz definován takto: *„ […] přesídlení, zeměpisný pohyb jedinců nebo skupin. Rozlišuje se primární migrace, kdy jde o m. do dosud neosídlené oblasti, a sekundární m., která předpokládá kontakt s dosavadním obyvatelstvem, a tedy adaptaci a akulturaci; vnitřní m., tj. m. v rámci jedné země či státu, a vnější m., kdy rozlišujeme emigraci a imigraci; m. dobrovolná, vázaná obvykla na představu zlepšení dosavadních životních podmínek, a násilné přesídlení; konečně konzervativní*

m., jejímž cílem je zachování dosavadního způsobu života, a inovační m., spojená obvykle s radikální změnou životního stylu přesídlivší populace […].“

[5] Viz např. *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích* (2003, s. 343), *Ilustrovaná encyklopedie* (1995, s. 338), *Akademický slovník cizích slov* (1995, s. 211), *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích* (1999, s. 409), *Slovník spisovného jazyka českého*, sv. 1 (1989, s. 772).

[6] Encyklopedie *Universum* (2001, s. 672) vykládá heslo *exil* oběma významy.

[7] V 10. čísle sborníku *Češi v cizině* (1998) je na s. 88-102 publikován také článek M. Rechcigla, ml., *První židovští přistěhovalci do Ameriky z území bývalého Československa*.

[8] Srov. též Vaculíkovy práce o emigraci a reemigraci volyňských Čechů z let 1987 až 2002.

[9] Srov. podrobněji *SVU – Czechoslovak Society of Arts and Sciences*. Dostupné na

II.

ČESKÁ EMIGRACE

2.1. Charakter české emigrace

Z nejnovějších domácích prací pojednávají o příčinách české emigrace v průběhu celé dosavadní historie a typech jednotlivých vystěhovaleckých proudů z Čech monografie J. Vaculíka (2002) a L. Šatavy (1989b), o vystěhovalectví v druhé polovině 19. století píše kromě zmíněných autorů také F. Kutnar (1964). Život a kulturu českých exulantů z 18. století charakterizuje I. Heroldová (1971).

Obsahem Vaculíkovy monografie z roku 2002 je hlavně popis českého vystěhovalectví do USA v 19. století. V návaznosti na příčiny, jež vystěhovalectví z Čech vyvolaly, klasifikuje autor českou emigraci na náboženskou, ekonomickou a politickou.

Náboženskou emigraci představují dvě vlny. První z nich nastává po roce 1548, kdy dal Ferdinand I. zvláštním mandátem příslušníkům Jednoty bratrské na komorních panstvích ultimativně na vybranou, aby buď konvertovali k utrakvismu, nebo se vystěhovali ze země. Druhá vlna náboženské emigrace začala bezprostředně po porážce na Bílé hoře v roce 1620, kdy odešlo mnoho šlechtických a měšťanských rodin z obav před následky jejich účasti v povstání. Tato emigrace se vystupňovala po vydání protireformačních patentů ve druhé polovině dvacátých let 17. století. Tehdy emigrovali hlavně příslušníci stavovských rodů, ale i poddaní evangelíci, kteří odmítli změnu náboženského přesvědčení. Boj proti nekatolíkům pokračoval ještě o další dvě desetiletí později, po vestfálském míru, takže v padesátých letech směřovalo opět mnoho českých exulantů do ciziny.

Evangeličtí vystěhovalci zůstávali v Evropě, odcházeli hlavně do Saska, Braniborska a do dalších německých států. Někteří zůstali ve Slezsku či Uhrách, kde byli Habsburkové nuceni protestantismus tolerovat. Po dvou až třech generacích zpravidla splynuli s místním prostředím.

Další vlna emigrace nastává ve čtyřicátých letech 18. století. Příčinou byla ztráta Slezska v roce 1742 a kolonizátorské cíle pruského dvora. Emigranti odcházeli hlavně z východních Čech a směřovali do nyní pruských částí slezského vévodství. K tomuto vystěhovalectví však nedocházelo jenom z důvodů náboženských, ale i sociálních.

V 19. století a v první polovině 20. století existovala *emigrace ekonomická*[1]. Češi, ponejvíce v produktivním věku, zpočátku mířili do celé řady evropských zemí. Jejich cílem byla hlavně Vídeň, Německo, Vestfálsko, Uhry, Halič, ruské Polsko, Rusko i Balkán. Do Francie, Anglie, USA, Kanady a Latinské Ameriky se stěhovali méně.

Masové vystěhovalectví u nás začalo po úpravě předpisů o vystěhovalectví z roku 1851[2]. Do I. světové války se z českých zemí vystěhovalo asi 1,2 mil. osob, z toho byl milion Čechů. Lidé odcházeli do Dolních Rakous, do Německa, méně často také do Uher, Ruska a na Balkán. Velké množství Čechů se vydalo i do USA. Emigrace do Spojených států amerických byla motivována zprávami o objevu nalezišť zlata v Kalifornii a v padesátých letech dosahovala každoročně tisícových hodnot (Šatava, 1996).

Politickou emigraci z českých zemí představují tři vlny. První z nich nastala po Mnichově roku 1938 a nacistické okupaci v březnu 1939. Odcházeli židé, exponenti prvorepublikového režimu, komunisté a muži, kteří chtěli bojovat proti nacismu v armádě. Druhá vlna politické emigrace byla reakcí na komunistický převrat v únoru 1948. Do roku 1953 odešlo 44 tisíc osob, z toho 88 % bez stranické příslušnosti a 39 % dělníků. Třetí vlnou politických vystěhovalců byl československý exil posílen po roce 1968. Do roku 1972 tvořilo posrpnovou emigraci 127 tisíc osob. Z republiky odcházeli lidé diskriminovaní

režimem, někteří odborníci, reformně orientovaní komunisté, publicisté, spisovatelé a univerzitní profesoři.

2.2. Česká emigrace do Ameriky, její příčiny a periodizace

Do Spojených států amerických směřovala evropská, a tedy i česká emigrace hlavně v období masové emigrace, tzn. v letech 1848–1914. Toto zaoceánské vystěhovalectví je v české historii zcela jedinečným jevem, a to jak svou početností, tak i tím, že jeho důsledkem byl vznik a formování nového etnického společenství.

Podat komplexní přehled historie a problematiky českého vystěhovalectví do USA přesahuje rámec, možnosti i cíle této práce. Proto zde uvádíme odkazy na autory a novější publikace, v nichž je uvedená problematika zpracována. Z domácího, českého, hlediska pojednávají o emigraci do USA především práce Šatavovy (1989a, 1989b, 1996), dvoudílná práce J. Polišenského (1992, 1996), monografie J. Vaculíka (2002) a I. Dubovického (2003) a rovněž některé studie publikované v ročenkách *Češi v cizině*, zejména v číslech 7/1993 a 9/1996. Podnětné údaje obsahují také práce starší, např. monografie F. Kutnara (1964)[3].

Za oceánem se zkoumáním českého přistěhovalectví do USA v současnosti zabývají hlavně členové některých univerzit. Je tomu tak v Texasu, Nebrasce, Milwaukee, Minneapolisu, Chicagu, na columbijské univerzitě v Novém Yorku a v jižním Illinois. Přistěhovalectví věnují pozornost i odborné americké časopisy, zejména *Journal of American Ethnic History*.

Významným zdrojem informací jsou také publikace napsané samotnými imigranty. Na potřebu zaznamenávat historické okamžiky života českých přistěhovalců v USA upozornil jako první Jaroslav E. Salaba Vojan (1911, s. 178-182), když ve své publikaci prosazoval vznik Českoamerického muzea a archivování všech čechoamerických historických pramenů. Vyjadřoval se také k některým pracím svých vrstevníků, kteří se již

Obr. 1. Hudson, Estelle – Maresh, R. Henry: *Czech Pioneers of the Southwest*. Dallas, South-West Press 1934; titulní strana.

dějinami amerických Čechů zabývali[4]. Z historického hlediska jsou i dnes cenné práce Čapkovy (1889, 1911, 1920, 1926), hlavně jeho publikace *Naše Amerika* z roku 1926. Autor v ní popisuje usazování Slovanů v Americe, zaměřuje se ale hlavně na historii české imigrace, kterou popisuje z hlediska historického, společenského, ekonomického a kulturního. O dějinách českého vystěhovalectví z pohledu imigrantů pojednávají dále práce J. A. Habenichta (n. d.), R. Rosické (1928, 1929), J. S. Roucka (1932, 1934), R. I. Kutaka (1933), E. Hudsonové – H. R. Mareshe (1934, obr. 1), R. Bubeníčka (1939) a F. Dvornika (1962). Historicky je zaměřena také práce *Naše dějiny*, kterou v roce 1939 vydal Národní svaz českých katolíků v Texasu, a rovněž pojednání o dějinách Jednoty československých spolků v Americe – *Století Jednoty Č.S.A.* - autora Josefa Martínka z roku 1955.

Z novějších prací jmenujme historicky a etnograficky pojatou monografii J. S. Roucka *The Czechs and Slovaks in Ameri-*

ka (1967), bibliografii titulů spojených s českou a slovenskou populací v USA E. Jerabkové *Czechs and Slovaks in North Amerika: A Bibliography* (1976) nebo chronologický přehled nejvýznamnějších momentů čechoamerické historie V. Laskové, *The Czechs in America 1633–1977* (1978, ed.). Koncem století vyšla obsáhlá historická monografie J. Chady (Čady) *The Czechs in the United States* (1981)[5], práce S. Sakson-Fordové *The Czech Americans* (1998), popisující některé charakteristické momenty života českých imigrantů v USA, a nejnověji také monografie E. Eckertové *Kameny na prérii* (2004), věnovaná českým imigrantům v Texasu a jejich jazyku v období od poloviny 19. století po současnost. Zajímavé informace lze najít také v publikacích krajanských autorů, kteří své práce zaměřili převážně prakticky[6].

Nejaktuálnější chronologicky řazený přehled významných Čechoameričanů doplněný o výběrovou bibliografii novějších prací o české imigraci v USA představuje text G. Kovtuna *The Czechs in America* umístěný na internetových stránkách *European Reading Room* a dostupný na adrese WWW: <http://www.loc.gov/rr/european/imcz/ndl.html> .

Patrně nejznámějším Američanem českého původu zabývajícím se v současnosti problematikou českého přistěhovalectví do Spojených států amerických je Miloslav Rechcigl, Jr., prezident *Československé společnosti pro vědy a umění (SVU)*. Rechcigl je editorem obsáhlé publikace *The Czechoslovak Contribution to World Culture* z roku 1964, v níž na stranách 555–634 autorsky zpracoval výběrovou bibliografii prací o československé vědě a umění, jež byly publikovány v západoevropských jazycích. Je rovněž autorem řady článků a studií uveřejňovaných v americkém odborném tisku. Rechcigl publikuje také u nás. V roce 2000 vyšla jeho práce *Postavy naší Ameriky*, své studie vydal rovněž v 7. a 10. ročence *Češi v cizině* Ústavu pro etnografii a folkloristiku AV ČR v Praze (1993, 1998). O počátcích české emigrace do zemí Latinské a Severní Ameriky přednášel v roce 1999 na pražské Karlově univerzitě[7].

Zájem odborníků ve Spojených státech amerických poutá i český jazyk vyvíjející se dlouhodobě v angloamerickém komunikačním prostředí. O americké češtině z hlediska lingvistického a sociolingvistického píší své články a studie E. Eckertová (1987, 1988, 1990, 1997, 1998), V. M. Henzlová (1981, 1987, 1995), J. Rakušanová (1985, 1988) a J. W. Mendl (1980)[8].

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že problematice čechoamerického vystěhovalectví již bylo věnováno poměrně dosti pozornosti, dosud ale u nás neexistuje žádná zásadní práce, která by se tímto závažných historickým a zároveň i sociálně-politickým faktorem zabývala komplexně.

První Češi za oceánem. Kdo byli tito lidé, z jakých pohnutek se na zámořské cesty vydali a jak si v Americe[9] vedli? V zámoří na tyto otázky odpovídá T. Čapek ve svých monografiích *Památky českých emigrantů v Americe. Příspěvek k dějinám česko-amerického vystěhovalectví* (1889) a *The Czechs (Bohemians) in Amerika* (1920), stručněji pak V. Lasková v chronologickém přehledu *The Czechs in America 1633–1977* (1978). Témuž tématu byla věnována také Rechciglova přednáška *Počátky české emigrace do zemí Latinské a Severní Ameriky* (v roce 1999 vydána knižně). První české imigranty v USA představuje formou stručné charakteristiky rovněž Kovtunův přehled *The Czechs in America*. Za první Čechy v Novém světě jsou považováni horníci z Jáchymova, kteří byli posláni před rokem 1528 jako zaměstnanci bankovního domu rodiny Welser do Malé Neapole (dnešní Venezuely), aby tam zahájili dolování stříbra. Tento plán se ale nerealizoval, a horníci se museli vrátit domů. Za prvního Čecha, který vstoupil na půdu Severní Ameriky, je označován Joachim Gans z Prahy. V roce 1585 přijel podle pokynů Sira Waltera Raleigha s výpravou kolonistů do Roanoke v Severní Karolíně. Špatné zásobování kolonistů a ohrožení Španěly a Indiány však způsobilo, že výprava byla odvolána a vrátila se zpět do Anglie (Rechcigl, 1999, s. 3–4).

Kdo byl prvním českým usedlíkem v Americe, nelze s jistotou říci, ale za jednoho z úplně prvních označují výše uvedení autoři, stejně jako E. L. W. Heck (1941), Augustina Heřmana z Prahy[10] (obr. 2). Do Nového Amsterodamu (nynějšího New Yorku) přijel roku 1640. Byl to zeměměřič, zručný kreslíř, úspěšný kolonizátor a plantážník, dobrý kupec, odvážný politik a schopný diplomat. Augustin Heřman je znám hlavně jako autor mapy Marylandu a Virginie. Za tyto kartografické služby byl odměněn, od Lorda Baltimora získal pozemky v rozměru dvou okresů, kde založil panství *Bohemia Mannor*.

Ve stejné době jako A. Heřman žil v Novém Amsterodamu další Čech, Bedřich Filip (1626-1720), zvaný Frederick Philipse. Pocházel z aristokratické protestantské rodiny, která emigrovala, když vypukla třicetiletá válka (1618-1648).

V 17. století byli jakožto misionáři vysláni do Latinské Ameriky čeští jezuité, členové Tovaryšstva Ježíšova. Polovina misionářů byli duchovní, ostatní byli laičtí bratři, vyučení v různých řemeslech. Jejich činnost často představovala významný přínos pro území, na němž působili[11].

V Severní Americe se první významná vlna českých přistěhovalců projevila začátkem 18. století. Šlo o Moravské bratry, kteří ve dvou vlnách přibyli v roce 1735 do anglické kolonie Georgia na americkém jihu. Tito Moravané nepřicházeli z rodné země do Ameriky přímo, nýbrž oklikou přes jiné země, které jim byly útočištěm před náboženskou a politickou persekucí. Přijížděli z Anglie, Německa, Polska a Uher. Většina z nich v průběhu roku 1740 odešla z Georgie do Pensylvánie, kde v roce 1742 založili město Bethlehem. Třetí skupina Moravských bratří dorazila v červnu roku 1742 do Filadelfie, nejpočetnější skupina moravských kolonistů v roce 1749 do New Yorku. O nejvýznamnějších z nich se zmiňuje M. Rechcigl (1999, s. 7–8). Uvádí jména Davida Nitschmanna (1696–1772), Jiřího Neissera (1715–1784), Nathaniela Seidla (1716–1762), Davida Zeisbergra (1721–1808), Davida Tannebergra (1725–1804) a Kristiana Davida (1691–1751)[12]. Církevní osady Moravských bratří nebyly výhradně české, nýbrž národnostně

Obr. 2. Augustin Heřman (1605?–1686?). Náprstkovo muzeum v Praze.

smíšené, zejména česko-německé, a to byl zřejmě hlavní stimul k tomu, že se Moravští bratři za sto let zcela zamerikanizovali (Martínek, 1955).

Největší množství imigrantů z Čech však přistávalo u břehů Severní Ameriky v 19. století[13]. V polovině 19. století totiž nastala v Čechách v důsledku průmyslové revoluce a změn v zemědělství výrazná ekonomicko-sociální polarizace. Došlo k relativnímu přelidnění a v souvislosti se zprávami o objevu nalezišť zlata v Kalifornii začaly hrát důležitou roli i osobní ambice. Stěhovali se tedy lidé, kteří očekávali, že v Americe dojde ke zlepšení jejich ekonomické situace, lidé, pro něž stimulem k odjezdu byla úroveň mezd v USA, nadbytek levných pozemků i tamní situace na pracovním trhu. Byli to hlavně otcové rodin ve věku 30 - 44 let, dále mladí, nezávislí lidé (15 - 29 let) a konečně i ženy stejného věku (15–44 let), ať již svobodné, či provdané. Emigrovat však nemohli lidé nejchudší, poněvadž by neuhradili přepravu přes oceán[14]. Ze začátku, tzn. asi do roku 1880, se stěhovali hlavně lidé ze zemědělského venkova, později také z měst (Polišenský, 1992).

Za hlavní příčinu české emigrace do Spojených států amerických je tedy třeba považovat důvody ekonomické, a to i přesto, že se mnozí z českých občanů vystěhovávali z důvodů politických. To platí především pro období po roce 1848, kdy dochází k emigraci politických vůdců a účastníků revoluce[15]. Stejně tak i v přelomových letech 20. století, konkrétně v roce 1938, 1948 a 1968, odcházeli lidé z Čech a Moravy převážně z důvodů politických, které však mohly obsahovat i aspekt ekonomický.

Periodizaci českého vystěhovalectví do USA přejímáme ze studie L. Šatavy (1996, s. 158). Autor zde upozorňuje na skutečnost, že při práci s početními úkony je třeba kombinovat tři hlavní zdroje: rakouské (resp. československé) statistiky, údaje o pasažérech paroplavebních společností a imigrační (resp. etnicky zaměřené) censy USA. I tak však nemohou být zjištěné počty českých vystěhovalců považovány za zcela přesné. Vzhledem k tomu, že zpočátku byli Češi evidováni jako Ra-

kušané nebo se zapisovali k jiným národnostem, jsou uváděné hodnoty spíše podhodnocené:

1. ***Období od roku 1848 do roku 1879: cca 100 000 osob***
   Ročně se jednalo o cca 1–7 000 přistěhovalců; výrazný je přeryv na počátku šedesátých let (občanská válka v USA).
2. ***Období od počátku osmdesátých let do roku 1900: cca 115 000 osob***
   Ročně cca 3–12 000 osob
3. ***Období mezi lety 1900–1914: cca 135 000 osob***
   Ročně šlo o cca 3–13 000 osob, v rekordním roce 1907 se do USA přistěhovalo přes 135 000 českých imigrantů. Během celé „velké migrace" mezi lety 1848–1914 se do USA vystěhovalo minimálně 350 000 Čechů.
4. ***Období mezi světovými válkami (včetně válečných let): cca 35 000 osob včetně českých Židů***
   V tomto období dosáhl čechoamerický svět vrcholu svého rozvoje; současně však již výrazně zeslábl příliv nové „první generace" přistěhovalců. Hlavní příčinou omezení počtu imigrantů bylo zavedení tzv. přistěhovaleckých kvót v USA na začátku dvacátých let[16], důležitou roli však hrál i vznik samostatného Československa.
5. ***Emigrace po roce 1945 a zejména 1948: odhad 25 000 osob***
   Na rozdíl od předchozích období se v řadě případů jednalo o politicky výrazně motivované migranty.
6. ***Emigrace po roce 1968: odhad 10 000 osob***
   Tato politicko-ekonomicky motivovaná vlna je jen obtížně srovnatelná s předchozími vzhledem k jejímu relativně nedávnému vzniku a také vzhledem k představám řady emigrantů o pouhé dočasnosti jejich „exilu".
7. ***Období 1970–1990: odhad 20 000 osob***
   Uvedený údaj se zčásti překrývá s předchozím údobím, zároveň pokračuje odchod určitého počtu Čechů do USA i v nových společenských podmínkách devadesátých let.

Celkový počet Čechů, kteří za jeden a půl století trvání české

emigrace do USA odešli do této země, představovalo 450 000 až 500 000 osob.

Pro dokreslení představ o českém vystěhovalectví do Ameriky citujeme ještě údaje o počtu českých imigrantů v USA uváděné v *Harvardské encyklopedii* (1980, s. 263); tyto údaje však končí už rokem 1950:

Počet českých přistěhovalců do Spojených států amerických v letech 1850 – 1950	
dekáda	počet přistěhovalců
1850–1860	23 009
1861–1870	33 123
1871–1880	52 079
1881–1890	62 050
1891–1900	42 711
1901–1910	94 516
1911–1920	41 995
1921–1930	27 296
1931–1940	1 682
1941–1950	14 969
celkem	393 430

Poznámky

[1] Srov. též *Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups* (1980, s. 262).

[2] J. Polišenský (1982, s. 100) dokládá zájem státních orgánů o emigraci z Rakouska odkazem na rozmnožený oběžník o vystěhovalectví do ciziny, vydaný 24. 12. 1851 prezidiem místodržitelství, SOA Zámrsk, KV Pardubice, 1851, s. 126.

[3] Začátkem 20. století u nás vycházejí knihy a brožury, které přinášejí informace (mnohdy značně subjektivního rázu) o životě krajanů v Americe. Jsou to například práce: J. Humpalová-Zemanová: Amerika v pravém světle. Praha, Šimáček 1903; P. Albieri: Jak jsem se octl v Americe. Praha, Modrá knihovna Řezníčkova 1897–1898; F. Saller: Amerika. 2. vyd. Praha 1905; V. Chládek: Pravda o Americe. Praha, Česko-americká kancelář n. d. (Úvod této práce je datován rokem 1908); G. Habrman: Z mého života. Vzpomínky. Praha, Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství 1924.

[4] J. E. Salaba Vojan (1911, s. 114) kritizuje například práci J. Habenichta (n. d.), ale vyzdvihuje naopak práce T. Čapka, hlavně jeho *Památky českých emigrantů v Americe* z roku 1889.

[5] Chadova práce z roku 1981, představující jedno z nejnovějších zpracování čechoamerických dějin, končí rokem 1948.

[6] Např. J. Rosický: *Jak je v Americe*. Omaha, Národní tiskárna 1906; K. Pergler: *Přistěhovalec v Americe*. Chicago, Spravedlnost 1907; O. Machotka: *Poučení z exilu*. New York, Tiskárna New Yorských Listů 1952.

[7] Srov. M. Rechcigl (1999).

[8] Podrobný bibliografický přehled prací k dějinám Čechů a Slováků v USA od počátku devadesátých let 19. století po sedmdesátá léta 20. století podává F. Štědronský ve sborníku *Začiatky českej a slovenskej emigrácie do USA* (Polišenský, ed., 1970, s. 314-335).

[9] První česky psané dílo o Americe je *Spis o nových zemiech a o Novém světě, o němžto jsme prve žádné známosti neměli ani kdy co slýchali*. Jde o český překlad dopisu Ameriga Vespucciho o jeho třetí cestě do Nového světa. Autorem překladu, který pochází z roku 1506, je plzeňský knihtiskař slovenského původu Mikuláš Bakalář Štětina. Ten ve svém překladu původní text zestručnil a zároveň doplnil o informace z jiných dobových pramenů (Dubovický, 2003, s. 9).

[10] E. L. W. Heck (1941, s. 3-7) a V. Lasková (1978, s. 1) vymezují život Augustina Heřmana (psáno *Herrman*) lety 1605-1686, J. Habenicht (n. d., s. 3-5) uvádí roky 1608–1692. *Harvardská encyklopedie* (1980, s. 262) užívá pravopisnou podobu *Augustine Herman* a Heřmanův život zasazuje do období let 1605-1696.

[11] Podrobněji viz M. Rechcigl (1999).

[12] O českých protestantech, kteří začátkem 18. století emigrovali do Spojených států amerických, viz podrobněji T. Čapek (1920) a W. W. Sweet (1930), zmínky o nich obsahují také chronologické přehledy V. Laskové (1978) a G. Kovtuna (2005).

[13] Masové vystěhovalectví z Evropy, především na severoamerický kontinent, se datuje od třicátých let 19. století. Vystěhovalectví bylo vedle historických příčin důsledkem procesu industrializace, která ze všech vyspělých evropských zemí proběhla nejdříve ve Velké Británii. Důležitou roli sehrála také nebývalá populační exploze; podrobněji srov. L. Šatava (1989b, s. 47).

[14] V polovině padesátých let 19. století přišla přeprava dospělé osoby z Brém přes oceán v nejnižší třídě na 65–83 zlatých, ve vyšší třídě až na 100 zlatých, převoz dětí do deseti let na 58–65 zlatých, ale také na 80 zlatých. Dopravní taxy z Hamburku byly ještě vyšší: u dospělých 75–80 zlatých, u dětí 66–70 zlatých. Vše se počítalo v rakouských stříbrných dvacetnících, což pro rakouské poddané, kteří měli většinou peníze papírové, bylo při znehodnocování rakouské papírové měny značně nevýhodné (Kutnar, 1964, s. 42).

[15] Nejvýznamnějším z nich byl Vojta Náprstek, pobývající v USA v letech 1848–1858.

[16] Princip vystěhovaleckých kvót byl uzákoněn v roce 1921; ještě v tomto roce bylo množství imigrantů z Československa omezeno na 14 282 osob ročně, v roce 1924 byla tato kvóta snížena na 3 073 a v roce 1929 na 2 874; podrobněji K. Kučera (1990c) a E. Eckerová (2004).

III.

ČEŠTÍ IMIGRANTI VE SPOJENÝCH STÁTECH AMERICKÝCH V 19. STOLETÍ

3.1. Aspekty sociální: životní a pracovní podmínky

3.1.1. Cesta přes Atlantik

K tomu, aby se mohl český občan vystěhovat, potřeboval vystěhovalecký pas nebo cestovní pas (platil obvykle tři roky) nebo alespoň legitimační kartu, na kterou mohl jet až do přístavu. To v padesátých letech nebylo jednoduché, protože v otázce vydávání pasů existovala v důsledku dvoukolejnosti vládní politiky značně složitá situace[1]. V šedesátých letech se vyřizování žádostí o vystěhovalecký pas sice urychlilo, přesto ale většina emigrantů vycestovávala s cestovním pasem, neboť vydáním vystěhovaleckého pasu ztráceli žadatelé rakouské státní občanství a domovské právo v rodné obci. Někteří se však vystěhovávali i ilegálně, bez dokladů. Za povolení k vystěhování se v šedesátých letech 19. století, kdy lze mluvit o první velké vlně české emigrace do USA, platilo podle patentu ze 14. 3. 1785 odchodné (Abfahrtsgeld), ale vystěhovalci do Spojených států amerických a do Mexika byli od této povinnosti osvobozeni.

Přes Atlantik se v polovině 19. století cestovalo buď na plachetnici, plavba trvala šest týdnů až sto dní, nebo na parníku. Plavba na něm byla sice kratší, trvala zhruba tři týdny, ale cestovné bylo dvojnásobné. Situace se zlepšila až v sedmdesátých letech, kdy přeplavba trvala čtrnáct dní. Na začátku 20. století

urazily nejrychlejší lodi vzdálenost z Evropy do Ameriky za osm dní.

František Pospíšil, vystěhovalec z Čech, v roce 1885 v USA vzpomíná:

„Odebral jsem se tedy do Bremen a najal místa na plachetníku, neb cesta na parnících byla velmi drahá. Bylo to v 1852. Platil jsem za jednu kajutu po $73 za osobu, z dítek polovic. Vypluli jsme 20. dubna. Můj švagr mi dal také svého syna s sebou a já polovinu na něho připlatil a o něj se pak staral. Byl mi také svěřen p. Václav Kohout, jenž jel za své vlastní peníze a byl velmi milým společníkem, a vzal jsem též p. Jana Paulu na jeho snažné prosby s sebou na své útraty. Všichni tři jeli bez úřadního povolení, a tu si vysvětlí každý, jak opatrným jsem musel býti a co jsem měl starostí, aby žádný ze svěřených mi nepřišel do nesnází, zvláště když p. Kohout byl ještě ve službě vojenské."[2]

S cestováním za oceán bylo spojeno nepohodlí, nedostatek jídla, nekvalitní voda, epidemie (břišní tyfus, cholera) a další nebezpečí, především oheň nebo ztroskotání. Situace se zlepšila až v osmdesátých letech 19. století tím, že se zvýšil podíl parníků na přepravě, cholera se díky Kochovu objevu v roce 1855 stala léčitelnou a v důsledku konkurence došlo i ke snížení cestovného. Z dopravy byly vyloučeny osoby, které úřady USA nepřijímaly; byly to osoby nemocné nebo zmrzačené, neschopné vlastní obživy, zločinci a žebráci, vdovy, ženy s dětmi bez mužů a osoby starší šedesáti let.

Vystěhovalci do USA přistávali zpravidla v New Yorku nebo v Baltimore. Do padesátých let 19. století cestovali také přes New Orleans, Boston a Filadelfii. V New Yorku existoval státní ústav Castle Garden určený pro emigranty, v roce 1892 byla zřízena nová přistěhovalecká stanice na ostrůvku Ellis Island, ležícím v prostoru newyorského přístavu. Odtud byli posíláni zpět do Evropy ti, kteří byli ve Spojených státech považováni za nežádoucí.

Když přistěhovalci po přistání úspěšně absolvovali zdravot-

ní a registrační proceduru (asi 80 %), začínala pro ně poslední etapa jejich putování: cesta do zemědělských oblastí Středozápadu nebo do chudinských čtvrtí velkých amerických měst.

A jak pokračovala cesta Františka Pospíšila? Po přistání v New Yorku plul dále do Clevelandu, kde zanechal rodinu, a dále pak do Chicaga:

„V Chicagu byla toho dne, co já připlul, silná mlha, jednu ulici tam naváželi o čtyři stopy výše a vypukla tam zrovna cholera. To mne zastrašilo, abych snad na rodině neutrpěl pohromy, a plul jsem zpět do Milwaukee a odtud jsem zajel do Watertownu, kde bylo několik krajanů z Kutných Hor. Pak jsem se rozhodl, že se usadím v Detroit, kde se mi líbila poloha, zdravota a čistota, a psal jsem manželce, aby tam s rodinou jela. Nemoha ale ve městě dostati práci, najal jsem si tři a půl míle od Detroitu farmu malou, kde jsem si zařídil zelinářskou zahradu a vozil jsem zeleninu do města. P. Jan Paula vozil cihly s koňmi. Byl jsem prvním Čechem v Detroit.“[3]

3.1.2. Krajanské komunity, osidlování venkova

Čeští imigranti v polovině devatenáctého století byli jakožto nově příchozí pocházející ze střední Evropy pro rodilé Američany absolutními cizinci (Chada, 1981). Ani pro ně ale nebyla situace v jinoetnickém společenství jednoduchá. Jejich osobnosti byly formovány v kultuře starého světa, neovládali angličtinu a ani jí nerozuměli, přicházeli do denního kontaktu s příslušníky mnoha dalších cizích etnik. V reakci na tuto situaci a ve snaze uchovat si dosavadní styl života zakládali imigranti ve městech krajanské komunity, na venkově pionýrské osady. Tyto komunity a osady tak byly v jinojazyčné společnosti projevem společenského a komunikačního handicapu imigrantů – tím, že neovládali angličtinu, byli vyloučeni ze společenské komunikace, tím, že neměli navíc ani společenské kontakty, byli v nové společnosti determinováni též ekonomicky.

Po příjezdu do Ameriky zůstávali čeští přistěhovalci, alespoň zpočátku, ve východních přístavních městech, hlavně v New Yorku a v Baltimore. Odtud putovali buďto parolodí, nebo po železnici. Část krajanů se usadila na Středozápadě, v Missouri a ve Wisconsinu, a do Kalifornie, jejíž zlato bylo pro mnohé imigranty hlavním lákadlem, se dostali jen nemnozí z českých přistěhovalců. V polovině padesátých let se stalo největším krajanským střediskem v USA město St. Louis a zůstalo jím po dvě desetiletí. Mělo nejlepší spojení s východní částí země a v době, kdy byla železniční doprava ještě v počátcích, byla říční plavba po Mississippi nejlepší cestou do státu Missouri, do Illinoisu, Minnesoty, Wisconsinu i do Ohia. Jednou z příčin, proč se čeští imigranti usazovali právě v St. Louisu, byla skutečnost, že v padesátých letech 19. století bylo toto město obýváno mnoha Němci. Němčina byla českým přistěhovalcům z domova blízká, někteří měli německé školy, a také životní způsob Němců byl Čechům velmi blízký (Martínek, 1955). V St. Louisu založili Češi své první důležité kulturní a duchovní centrum. V roce 1854 zde postavili svůj první katolický kostel, téhož roku založili Jednotu československých spolků v Americe[4], v roce 1865 položili základy první sokolské čechoamerické organizaci a v roce 1960 začali vydávat liberální *Národní Noviny*, které spolu se *Slowanem Amerikánským*[5] znamenaly začátek českého novinářství v Americe[6]. Česká osada v St. Louisu byla ale brzy ve svém významu předstižena New Yorkem a Chicagem.

Přítomnost českého etnika v americkém prostředí se začala projevovat také tím, že osady, vesnice, městečka či ulice, kde žili Češi, dostávaly česká jména. Byly to názvy historických míst v Čechách, jména vesnic a měst, z nichž imigranti pocházeli, nebo jména prvních osadníků. J. E. Salaba Vojan v práci z roku 1911 (s. 69) svou už poněkud poameričtělou češtinou píše:

„Tábor máme v South Dakotě, ve Wisconsinu, Nový Tábor v Texasu, Prague v Nebrasce, v Oklahomě, New Prague v Minnesotě dokonce dvakrát, Prahu v North Dakotě,

v Texasu, dále máme v Minnesotě Wesely a Beroun, v Iowě Protivin, v North Dakotě Veseleyville, Lomnice a Pisek, v Texasu Moravia, Šebesta, Frenštát, Šimek, Písek, Smetana, Kovář, Holík – zajisté slušný počet jmen, které trvale budou hlásati českost zakladatelů těchto míst.“

První vlna přistěhovalců *(stará vlna)*, přicházející z chudých oblastí Čech (západní, jižní, východní Čechy), mířila ve Spojených státech amerických na Středozápad za levnou lesní nebo prérijní půdou. Češi většinou usilovali o koupi vlastního pozemku, přesto ale někteří z nich pracovali také jako nájemní farmáři[7]. Usadili se ve Wisconsinu, který byl prvním americkým státem, ve kterém vznikaly české farmářské osady. Na tamní půdě bylo totiž možno pěstovat tytéž plodiny jako v Čechách. Již v padesátých letech 19. století se Češi stěhovali také do Minnesoty, Iowy, Missouri a Texasu[8], po definitivní pacifikaci indiánských kmenů (70., 80. léta) do Nebrasky a Dakoty, později také do Pensylvánie a Oklahomy. Obydlí těchto prvních farmářů tvořil srub z neotesaných klád nebo drnový domek, tzv. drňák[10]. Počáteční kultivace země byla pouze manuální. Chada (1981, s. 10) cituje tehdejšího pamětníka:

„Ohradili jsme deset akrů půdy a na čtyři z nich jsme zaseli kukuřici. Do té doby, než jsme měli první koně a nářadí, používali jsme na kultivaci polí jen motyky.“

Farmář obdělával půdu s celou svou rodinou, první rok sel kukuřici a pohanku, sázel fazole, brambory a zelí. Teprve druhý rok, když zetlely drny, osíval farmář pozemek ozimou pšenicí. Když zemědělské práce na podzim skončily, muži se vydali vydělávat peníze do nejbližších měst, živili se kácením dříví nebo prací v uhelných dolech. Pouze tak si mohli koupit dobytek, koně a nezbytné nářadí, protože vlastní hospodářství bylo při malé výměře zúrodněné půdy převážně extenzívní, zaměřené na spotřebu vlastní rodiny[11].

Vystěhovalectví do zemědělských oblastí USA převažovalo v první fázi české emigrace, tj. zhruba do roku 1880 (Šatava, 1989b, s. 81). To potvrzuje i R. Rosická, když ve svých *Dějinách* (1928, s. 23) píše:

„[...] do roku 1880 přijely do Nebrasky plné tři čtvrtiny všech českých přistěhovalců vůbec [...]. Ne všichni byli farmáři čili rolníky z povolání. Mnozí před tím provozovali různá řemesla, ale viděli lepší budoucnost na farmách. Jejich řemesla jim často byla při farmaření ku velkému užitku, neboť řemeslníků bylo poskrovnu, a oni prospěli sobě i jiným.“

Původní zemědělské osídlení bylo vzhledem k rozloze pozemků velice řídké, lidé tedy běžně nepřicházeli do denního kontaktu s lidmi mimo svou rodinu. Snad i proto žili zemědělští přistěhovalci v přátelském prostředí, a protože byli na sobě mnohdy závislí, nedocházelo mezi nimi ani k národnostním a politickým rozporům. Vzdálenost mezi farmami a jen omezená možnost sociálních kontaktů byla příčinou i zakonzervování jazyka, češtiny, a řady tradičních zvyků mezi přistěhovalci na americkém venkově[12]. Jejich akulturace (zejména přijetí způsobu života a zvyklostí v novém prostředí) byla tudíž pomalejší než v podmínkách života ve městech (Gilbert, ed., 1970).

3.1.3. Městské komunity

Osidlování měst českými imigranty převažuje nad zemědělským osidlováním až po roce 1880. Jen v Chicagu, New Yorku a Clevelandu byla usazena pětina všech českých přistěhovalců (Šatava, 1989b, s. 81). Třebaže asimilační tendence byly ve městech rychlejší než na venkově, vznikaly i zde v různých městských čtvrtích kompaktní městské komunity jednotlivých národností. Čechoamerické městské komunity dosáhly největšího rozmachu v době mezi devadesátými lety 19. století a počátkem třicátých let 20. století. Chada (1981, s. 226) toto období označuje jako *„zlatá léta českého etnického života“*.

Největší čechoamerické městské komunity vznikly v průběhu druhé poloviny 19. století v Chicagu, New Yorku, Clevelandu a v St. Louisu[13]. Jejich obyvatelé pracovali hlavně jako průmysloví dělníci nebo se živili podomním obchodem. V Chi-

cagu byli zaměstnáni často v krejčovských dílnách, na jatkách, na pilách nebo v dřevozpracujících firmách. V New Yorku byli Češi hlavně doutníkáři a knoflíkáři, zabývající se výrobou perleťových knoflíků, nebo pracovali v textilních továrnách. V St. Louisu se živili jako pekaři, truhláři, tesaři, doutníkáři a zedníci[14]. J. Habenicht (n. d., s. 62) k tomu poznamenává:

„V celém městě St. Louisu jsou Češi známi jako dovední, poctiví, svědomití řemeslníci a dělníci a jako takoví jsou všude vyhledáváni. Zvláště jejich poctivosť v obchodním a finančním jednání je všeobecně známa a cizinci za vzor kladena.“

Ve druhé generaci[15], po zvládnutí jazykových, ale též ideových, psychologických a kulturních bariér, se čeští přistěhovalci často stávali příslušníky nižší střední třídy (majitelé českých hostinců, policisté, městští a státní zaměstnanci). V devadesátých letech 19. století byli mnozí z nich již úspěšnými obchodníky a podnikateli, majiteli tiskáren, pivovarů, menších továren, notářských a pozemkových firem, českých spořitelen a bank[16].

3.2. Aspekty ideové, kulturní a komunikační

Příjezdem do Spojených států amerických přerušili čeští vystěhovalci sociálně-ekonomické a kulturní spojení s vlastí a začali si utvářet nový život v podmínkách jinonárodního prostředí[17]. Z psychologického hlediska je takováto změna hodnocena jako traumatická situace, která tím, že zahrnuje četné změny ve vnější situaci, negativně působí i na vnitřní život jedince (Grinberg - Grinbergová, 1990, s. 62). Imigranti si do nové země přinášejí svou etnickou specifiku, která se projevuje zejména v jazyce, ekonomických zvyklostech, materiální a duchovní kultuře. Heroldová (1971, s. 2) upozorňuje na skutečnost, že přesazeny do nového prostředí vyvíjejí se jen ty jevy, které mají v nových podmínkách své ekonomicko-společenské opodstatnění a perspektivu dalšího vývoje. Ostatní

ustrnou na tom stupni, který byl v zemi již před příjezdem imigrantů (menšiny). Dalším vývojem v jinonárodním prostředí některé z těchto jevů mizí, jiné se tradováním z generace na generaci konzervují.

Čeští vystěhovalci přijíždějící do USA byli převážně dělníci a rolníci. Přesto se absence vzdělaných středních tříd nijak zvlášť nepříznivě neodrazila na kulturním životě čechoamerické komunity. Jedním z důvodů byla skutečnost, že čeští imigranti byli gramotní, a v tomto ohledu vysoce předčili ostatní, kteří přicházeli do Ameriky (Chada, 1981). Také snahy jejich elit po zachování etnické specifiky a národnostní identity je výrazně charakterizovaly v mnohonárodnostním a multikulturním prostředí Ameriky, a to již na samém počátku druhé poloviny 19. století, kdy asimilační tlak na přistěhovalce byl ze strany Američanů značný[18]. Příčinou byl zřejmě jejich silně vyvinutý pocit národní příslušnosti a patrně i setrvačnost v uvažování, poněvadž odcházeli v době, kdy v Čechách byla otázka českého národního uvědomění a české národnosti velmi aktuální.

Harvardská encyklopedie (1980, s. 261) v této souvislosti uvádí:

> *„Kdekoli se jich* [Čechů – dopl. A. J.] *soustředilo dostatečné množství, zůstávali odtažití a uchovávali si své národní tradice déle než většina skupin s podobným společensko-ekonomickým zázemím, a to i přesto, že se sami považovali za loajální Američany. Jako někdejší rakouští poddaní byli zvyklí na udržování osobitého charakteru v rámci velkého státu.“*

3.2.1. Ideová a politická diferenciace českých imigrantů

Nápadným znakem české subkultury v americkém prostředí byla i d e o v á d i f e r e n c i a c e jejích nositelů. Profilovala se jako kompromis mezi etnickými tradicemi/ideály a životním stylem v novém zeměpisném prostředí. Jejím projevem byla existence tří myšlenkových proudů. První proud

reprezentovali volnomyšlenkáři *(freethinkers)*[19], humanisté, stoupenci ateismu a kritici symbiotického vztahu církve a státu, typického pro české a moravské země. Další dva proudy tvořili ti, kteří trvali na svém náboženském přesvědčení; šlo o proud katolický, silný hlavně ve farmářských komunitách (ale také např. v St. Louisu a Clevelandu), a méně významný proud evangelický. Mezi těmito skupinami, snažícími se prosadit své představy a stanovit je jako závazné pro celou čechoamerickou komunitu, existovaly stálé spory[20], promítající se i do periodického tisku. Nejsilnější z těchto proudů byli volnomyšlenkáři, kteří se natolik odlišovali od silně nábožensky orientovaných Američanů, že se volnomyšlenkářství stalo pro české imigranty jednou z jejich hlavních etnických charakteristik[21].

Jako důvody, proč tolik českých imigrantů po roce 1848 inklinovalo k antiklerikalizmu, se uvádí nedostatek českých katolických kněží ve Spojených státech, vliv německoamerického hnutí *Freie Gemeinde* nebo vliv dynamických nonkonformistů, jako byl Vojta Náprstek nebo Ladimír Klácel[22].

R. Bubeníček (1939, s. 115) však o počátcích volnomyšlenkářství u českých vystěhovalců v Americe píše:

> *„Kde tedy a jak vznikla svobodomyslnost u amerických Čechů […]? Ne jedna, ale celý řetěz příčin vedl k rozkolu. Hlavní a vůdčí úlohu tu ale hrál zděděný charakter českého národa, záliba v náboženském hloubání a rozjímání. Tedy jakési dědictví pochybovačnosti, jež se přihlásilo s živelní mocí u českého přistěhovalce, jakmile tento naplnil své chřípí okřívajícím vzduchem americké prérie.“*

P o l i t i c k é a k t i v i t y české minoritní enklávy ve Spojených státech amerických byly na začátku druhé poloviny 19. století nevýrazné. *„Každý pokus Čechů vstoupit do politiky byl bázlivý a neochotný. Postrádali agresivitu irských Američanů a sebejistotu německých Američanů“* (Chada, 1981, s. 18). Jako malá, územně roztříštěná a poměrně nová etnická skupina v Americe sami Češi patrně neočekávali, že by moh-

li jakkoliv významněji ovlivnit politiku v jednotlivých částech země. Přesto se někteří z českých imigrantů aktivně zúčastnili na straně Severu, méně často i Jihu, bojů v občanské válce (1861–1865)[23]. Zkušenosti i znalosti angličtiny, které během války nabyli, mohli později využít ve veřejném občanském životě a v jednání s úřady, jejich příběhy se také na více než padesát let staly častými tématy čechoamerické literatury a oblíbených ročních almanachů.

Postupně také docházelo k organizování českého dělnictva[24], zejména v průmyslovém Chicagu a v New Yorku. Jeho představitelé (L. Palda, J. B. Pecka, N. Zoula, F. J. Hlaváček a další[25]) se hlásili k socialismu, později, zhruba od osmdesátých let 19. století, také k anarchismu[26]. Češi se 4. května 1886 rovněž zúčastnili osudné demonstrace na Haymarketském náměstí v Chicagu, která je známá pod jménem „chicagský masakr". Jejím důsledkem byly celoamerické represe dělnických radikálů a anarchistů přicházejících tehdy v hojné míře z Evropy.

Politická aktivita amerických Čechů se začala výrazněji projevovat až koncem 19. století a hlavně ve 20. století, a to jak vnitropoliticky (obsazení vlivných míst v rámci domácí politiky), tak i ve vztahu ke staré vlasti (zejména podpora vzniku samostatného Československa během I. světové války a podpora protinacistického odboje v letech 1938-1945).

3.2.2. Kultura: spolky, tisk, školství, umělecká tvorba

S. Brouček (1996, s. 6n.) uvádí, že vystěhovalectví se jako zvláštní druh migrace skládá z několika fází. První fáze souvisí s příčinami vystěhovalectví, v nichž se odráží soubor ekonomických, politických, společenských, kulturních a dalších podmínek, které migranta na jedné straně „vypuzují" z emigrační země, a na druhé straně „přitahují" do země imigrační. Objektivní příčiny jsou hierarchizovány individuálním postojem migranta a vytvářejí subjektivizované škály důvodů k přesídlení. Druhá fáze migrace většinou představuje způsob,

dobu a okolnosti vlastního transferu až po první kontakt s novým, zpravidla jinoetnickým prostředím. Třetí fáze je nejdelší a nejvíce strukturovaná. Obsahuje adaptační, akomodační a asimilační prvky, jejichž sled je závislý na mnoha faktorech. Ty počínají především velikostí migrační skupiny, kompaktností osídlení, sociálním a ekonomickým prostředím, ve kterém migranti před svým odchodem žili a do kterého se přesídlili, kulturní úrovní migrantů, v níž mohou být zjevně nebo latentně obsaženy cíle migrace. Mezi cíli může být i jasně formulovaná snaha přijmout asimilaci jako nevyhnutelný projev života v jinoetnickém prostředí, avšak většina migrující populace odchází se zjevnou snahou asimilaci co nejvíce oddálit.

Nebezpečí rychlé asimilace a odnárodnění v Americe, jejíž vztah k přistěhovalcům byl téměř až do konce 19. století vyhraněně anglokonformní[27], si čeští imigranti uvědomovali a snažili se mu zabránit. Jejich snaha po integraci a zvýraznění své identity se projevovala různými způsoby.

Jednak to byla již sama existence k r a j a n s k ý c h k o m u n i t, které od počátku udržovaly české povědomí, zachovávaly jazyk, původní hodnoty a kulturní tradice, ale zároveň byly i projevem obranného mechanismu fungujícího v cizím mnohonárodnostním prostředí. Již ke konci 19. století se však v čechoamerických komunitách začaly projevovat vážné rozpory, ať již světonázorové, náboženské, politické, ekonomické, generační nebo národnostní (ve vztahu ke Slovákům uvnitř komunit nebo k Němcům vně komunit). Starousedlíci odcházeli a noví příchozí nedokázali po prvotní orientaci v novém prostředí se starou komunitou splynout[28].

Nejnápadnějším a nejrozšířenějším projevem národního života české minoritní enklávy v USA bylo v 19. století zakládání různých s p o l k ů [29]. T. Čapek (1926, s. 432) v této souvislosti poznamenává:

> *„Pro spolkaření našel přistěhovalec půdu kyprou. Celé okolí ho nutkalo, aby buď sám spolky zakládal, nebo se stal členem těch, které již existovaly. Volnost spolčování, svoboda slova, žádný policejní dozor, žádné přihlašování*

neinkorporovaných spolků – to byla lákadla, kterým málokterý Evropan dovedl odolati, zvláště ne Evropan přicházející ze zemí, kde spolčování bylo z politických příčin omezováno nebo docela zakázáno.“

Ve snaze integrovat národní společenství českých přistěhovalců vznikaly již od šedesátých let 19. století národní spolky, tzv. *Slovanské Lípy*, které své jméno převzaly od *Lípy slovanské* založené v Praze v dubnu roku 1848. První z těchto stálých národních spolků byly založeny ve městech Racine, Milwaukee, Manitowoc a St. Louis. *Slovanské Lípy* zakládaly české knihovny, české školy, pořádaly přednášky, divadla a plesy. V prosinci roku 1865 se konal v Chicagu *Slovanský sjezd*, jehož se zúčastnili zástupci všech *Slovanských Lip* v Americe za účelem vytvoření *Národní Jednoty* všech českých přistěhovalců. Založená jednota však nefungovala. Již na druhý *Slovanský sjezd* (leden 1868) se dostavilo jen několik zvolených zástupců a v roce 1872 byla činnost *Národní Jednoty* prohlášena za ukončenou[30].

Vedle národních spolků vznikala, často spontánně, celá řada spolků dalších. Nejdříve to byly většinou spolky čtenářské (Rosická, 1928, s. 342), dále pak divadelní, pěvecké[31], tělovýchovné a podpůrné[32], ale také spolky církevní, politické a ženské[33]. Nejvýznamnějším z nich byla tělocvičná jednota *Sokol*, která hrála po dlouhou dobu důležitou roli v národním životě amerických Čechů. Byla založena podle českého vzoru[34] v roce 1865 v St. Louisu a v určité modifikované podobě existuje dodnes. Její program nebyl zaměřen pouze na cvičení tělesná, ale také na *„vlastenecké cvičení ducha“* (Rosická, 1928, s. 347). To ostatně dokládají i programové zásady přijaté na pětidenním sjezdu sokolských jednot v USA, který se konal v srpnu roku 1878 v Chicagu:

„I. My, spojení sokolové česko-američtí, chceme se pod názvem Národní Jednota Sokolská vzájemně o vzdělání mužů zdravých na těle i na duchu zasazovati.

II. Národnost chceme podporovati: a/ zakládáním sborů tělocvičných a škol, kde se jich nedostává, b/ zakládáním

knihoven pro potřeby poučné, tělocvičné a zábavné.
III. Uznáváme, že vzdělání a mravnost jsou jedinou cestou k reformě ve společenském, politickém i náboženském životě.
IV. Každé zkracování osobní svobody a práv, které se příčí volnému vývinu a vzrůstu našich svobodných zařízení, zatracujeme a chceme se mu stavěti na odpor.
V. Chceme se podporovati vzájemně ve případě úmrtí" (Bubeníček, 1939, s. 249).

Na tomto sjezdu byla založena *Národní Jednota Sokolská ve Spojených Státech Amerických*[35], představující další pokus o sjednocení všech českých imigrantů v USA na etnickém základě. Tato ani žádná jiná instituce však nikdy neřídila ani nekoordinovala národní život českých přistěhovalců ve Spojených státech amerických. Příčinu je nutno spatřovat v roztříštěnosti českých imigrantů, ať už jde o místa jejich pobytu nebo o jejich osobní zájmy, ale i v realitě ekonomického života a společenských vztahů v přistěhovalecké zemi.

Projevem snahy o zpomalení úplné asimilace českých přistěhovalců v USA bylo také vlastní školství[36], bohatá produkce periodických listů a rovněž vznik a rozvoj původní umělecké tvorby[37].

První české š k o l y byly zakládány již ve druhé polovině padesátých let 19. století[38] a v průběhu druhé poloviny 19. století jich vzniklo více než dvě stě[39]. Děti imigrantů je navštěvovaly vedle amerických veřejných škol, kde získávaly základní a vyšší vzdělání. České školství mělo často charakter večerních, nedělních nebo prázdninových škol a zpočátku bylo zaměřeno hlavně na výuku českého jazyka, přistěhovalci se však na některých školách mohli učit také anglicky. Později byly zakládány ještě doplňovací školy, kde se vedle českého jazyka vyučovaly také české (vlastenecké) dějiny, zpěv a na školách katolických také křesťanská morálka[40] (Čapek, 1926, s. 444). Školy vznikaly z iniciativ různých spolků, příp. i peri-

odik[41], a členily se na svobodomyslné a církevní. V období kolem přelomu století se čeština začala vyučovat i na některých univerzitách[42], ale v řadách přistěhovalců a hlavně jejich dětí zájem o výuku českého jazyka klesal[43].

Stejně jako české jazykové školy se na začátku šedesátých let objevila v Americe i česky psaná p e r i o d i k a . Prvním z nich byl *Slowan Amerikánský*, který začal vycházet v roce 1860 v Racine ve státě Wisconsin, a dále *Národní Noviny*, vydávané v tomtéž roce v St. Louisu. V létě roku 1861 se oba tyto týdeníky spojily a vzniklo nové periodikum, rovněž týdeník, pod jménem *Slávie*. Tento list se stal vzorem pro čechoamerickou žurnalistiku (Chada, 1981, s. 129). Krajanský tisk byl komunikačním médiem, které existovalo v mnoha variantních podobách a plnilo mezi přistěhovalci vedle hlavní funkce etnicky integrační a identifikační ještě řadu funkcí dalších (viz IV. kapitola *Čechoamerická periodika v 19. století*). I přes expanzivní nárůst počtu čechoamerických periodik, který kulminoval ve dvacátých letech 20. století (Duben, 1963, s. 29), byl česky tištěný imigrantský tisk vždy určen jen pro ty, kteří nemluvili anglicky, tedy pro příslušníky první generace. Mladí přistěhovalci se snáze než dospělí naučili novou řeč, vytvořili si stabilní a pracovní kontakty a rychle se zařadili do cizí společnosti. Rezultátem tohoto procesu byla zdařilá integrace (adaptace, akulturace, asimilace[44]) v jinonárodním prostředí. To ovšem znamenalo, že tito přistěhovalci česky psané noviny a časopisy nepotřebovali, nestávali se jejich předplatiteli, a tak se český tisk po celou dobu své existence stával závislým na nových přistěhovalcích. Tato situace trvala až do roku 1921, kdy dochází ze strany USA ke striktnímu omezení imigrace z Evropy. Nový imigrační zákon omezil příliv přistěhovalců kvótami, které odpovídaly počtu přistěhovalců ze sčítání obyvatelstva roku 1890, a zdůvodnil je tím, že do země přicházejí nechtěné živly[45]. V té době také nastává zlom v produkci českého tisku a význam i počet čechoamerických periodik začíná postupně klesat.

Z čechoamerické žurnalistiky vycházelo i původní č e s k é p í s e m n i c t v í, které postupně dospělo až k tvorbě beletristické[46]. Vznik a rozvoj čechoamerické umělecké tvorby je téměř výhradně spojen s periodou od osmdesátých let 19. století do čtyřicátých let 20. století a je autentickým svědkem složitého procesu rodící se nové identity českých imigrantů v USA (Papoušek, 2001a).

3.2.3. Český jazyk v angloamerickém komunikačním prostředí

Otázka j a z y k a a ř e č i souvisí na jedné straně s národní a kulturní identitou imigrantů, na straně druhé ale také s jejich šancemi sociálně a ekonomicky se integrovat v nové společnosti. Neznalost angličtiny představovala pro přistěhovalce ve městech velkou překážku v cestě za prací, zvláště, když pracovní místa byla obsazena v důsledku neustálého přebytku pracovních sil a řemeslné výrobě v té době již ve Spojených státech mnohde konkurovala tovární velkovýroba**.** A bez znalosti jazyka nebylo možné začít ani podnikat, založit si vlastní živnost nebo otevřít obchod. Třebaže lze tedy u českých přistěhovalců v USA zhruba do konce 19. století pozorovat výraznou snahu po zachování národnostní a kulturní identity, jejímž důležitým znakem je i mateřský jazyk, od samého počátku svého života v jinoetnickém prostředí se museli imigranti přizpůsobovat i jazykově. K. Pergler (1907, s. 54) k této situaci poznamenává:

> *„Potřebu znalosti anglického jazyka a rychlého jeho osvojení nelze dosti zdůrazniti. Mladí lidé se anglicky učí snadno, staří ovšem hůře, ale jisté znalosti řeči té lze nabýti vždy.“*

Z uvedeného je zřejmé, že ekonomická závislost imigrantů podmiňuje jejich asimilaci společenskou, kulturní a jazykovou. Asimilační proces přitom trvá různě dlouho, je závislý na mnoha faktorech[47] a zasahuje různé etnické skupiny a různé složky jejich kultury nestejnou měrou. Jazyk je však složkou

zasahovanou nejdříve a nejvýrazněji (Kučera, 1990c, s. 42)[48].

Čeština jakožto komunikační prostředek se v americké mnohojazyčné společnosti užívala převážně v českých komunitách. Pro českou emigraci je přitom charakteristické, že se stěhovaly celé rodiny s cílem trvale se usadit v cizině (Chada, 1981, s. 23), na rozdíl například od slovenské emigrace, pro niž byl příznačný dočasný, často několikaletý odchod jednotlivců, zpravidla mužů, do ciziny za výdělkem. A právě tento faktor „rodinného" vystěhovalectví[49] ovlivnil v řadě aspektů život českých imigrantů v USA, mezi jinými také jejich duchovní kulturu, společenský život a užívání mateřského jazyka.

I v prostředí českých komunit se však užívání češtiny měnilo a vyvíjelo. Tento proces postihující generace uvnitř jednotlivých rodin charakterizuje T. Čapek (1926, s. 410) a dokládá ho celou řadou příkladů, z nichž nejznámější je patrně tento:

„Po newyorském chodníku kráčí ruku v ruce babička, dcera a vnučka. Babička, odkudsi z Písecka, hovoří česky. Jinak babička neumí. Dcera, rozená v New Yorku, odpovídá půl a půl, tj. dobře anglicky a špatně česky. A vnučka? Té už ústa oněměla. Česky rozumí, ale hovořit nedovede. Až vnučka doroste a stane se matkou, kdo bude učit česky její děti?"[50]

Uvedená situace je dokladem obvyklého třígeneračního jazykového vzorce fungujícího ve Spojených státech amerických: imigranti jsou monolingvní v jazyku rodné země, jejich potomek je bilingvní a třetí generace je monolingvní v angličtině (srov. Thomason, 2001, s. 9).

Další vývoj češtiny v americkém prostředí tedy závisel na řadě dalších faktorů, z nichž nejzávažnější jsou faktory generační, méně již věkové[51], a dále pak faktory sídelní, to znamená osídlení městské – osídlení venkovské, případně i početní velikost a kompaktnost osídlení[52].

Češtinu jakožto přistěhovaleckou variantu českého jazyka popisuje z lingvistického hlediska K. Kučera (1990c). Věnuje přitom detailní pozornost její současné podobě z hlediska spisovnosti a nespisovnosti, podrobně charakterizuje a odů-

vodňuje jednotlivé změny na úrovni hláskosloví, tvarosloví, skladby a slovní zásoby, k nimž v češtině v důsledku její amerikanizace došlo, a vymezuje i kvazistandardní útvary[53] plnící dnes částečně vedle angličtiny funkce spisovné podoby americké češtiny. Kučerova práce představuje v současnosti nejkomplexnější pojednání o češtině jakožto přistěhovaleckém jazyce, a to jak v domácí, tak i v zahraniční odborné literatuře.

Poznámky

[1] Podrobněji o podmínkách vystěhovalectví viz J. Polišenský (1992, s. 9-20).

[2] Ze vzpomínek Františka Pospíšila pro čechoamerický kalendář *Amerikán* z roku 1885 (Kašpar, 1986, s. 62).

[3] Ze vzpomínek Františka Pospíšila pro čechoamerický kalendář *Amerikán* z roku 1885 (Kašpar, 1986, s. 64).

[4] Jednota československých spolků v Americe vznikla v St. Louisu 4. března 1854 pod jménem *Česko-Slovanská Podporující Společnost (Č.S.P.S.)*. Šlo o dobročinnou bratrskou společnost, která zajišťovala pojištění a podporu v nemoci nebo pojištění pro případ úmrtí a zároveň plnila i společenské a kulturní funkce. J. Martínek (1955, s. 7) o této společnosti uvádí: *„Jednota Československých Spolků v Americe (The Czechoslovak Society of Amerika) […] jest nejstarší z existujících bratrských jednot podpůrných ve Spojených Státech a Kanadě. Tyto bratrské podpůrné jednoty, známé též pod jménem fraternálních spolků pojišťovacích, jsou zvláštní a význačnou složkou našeho způsobu a stylu životního, americké Way of Life. Jsou svérázným typem organizačním, velmi v Spojených Státech i Kanadě rozšířeným […]. Jak velikou a důležitou sociální službu fraternální jednotě lidu americkému, většinou dělníkům, farmářům a přistěhovalcům, prokázaly, lze souditi z výkazu vyplacených podpor: od svého založení zmíněné fraternální organizace […] vyplatily svým členům a členkám na podporách $7,075,000,000.00.“*

[5] V citacích titulů českých i čechoamerických periodik zachováváme jejich původní pravopisnou podobu, viz *Úvod*.

[6] V té době vycházel již v St. Louisu německý, katolicky orientovaný, list *Herold des Glaubens*, který byl ale redigován českým knězem Jindřichem Lipovským.

[7] Po příjezdu do Spojených států museli čeští imigranti respektovat reálné podmínky amerického hospodářského života, a tudíž často změnit i své povolání. Mnoho Čechů, kteří se v době od padesátých do osmdesátých let 19. století usadili na farmách Středozápadu a zůstali trvale v zemědělském sektoru, pocházelo původně z prostředí malých měst, kdežto čeští a hlavně slovenští vystěhovalci od konce 19. století, kteří přicházeli zpravidla ze zemědělských oblastí, pracovali v USA většinou jako dělníci v dolech a hutích (Kořalka – Kořalková, 1993, s. 30–47).

[8] Do Texasu přicházeli Češi hlavně v době po občanské válce (1861–1865), kdy se hroutila texaská ekonomika, založená na bavlníkových plantážích obdělávaných ot-

roky. Texas nutně potřeboval novou pracovní sílu a lákal přistěhovalce, aby se ujali ladem ležících plantáží a osídlili pusté prérie. Sliboval jim úrodnou půdu a blahobyt (Eckertová, 2004, s. 14).

[10] *„Osadníci, kteří se usadili u řek, kde bylo dosti dříví, vystavěli si sruby […]. Začasté však vykopali pouze díry v zemi; přes ně položili několik trámů nebo kmenů, přes ty položila se chrast, na ně naházelo se seno a hlína a příbytek byl hotový. Ostatní pak, kteří usadili se na pláni, byli nuceni přebývat v drňácích. Drňák zbudoval si ovšem též každý sám. Byl to byt obyčejně polopodzemní a stavba jeho jest jednoduchá. Vykopá se čtverec asi 18 x 24 stop velikosti a si 6 stop hluboký, pak se počne se stavbou drňáku. Nalezne se dobrá kyprá půda hustým drnem porostlá, vyorají se brázdy, pokud možno nejtlustší a stopu široké, a pak ulamují se z nich drny do čtverhranu. Když jest již zásoba drnu, přikročí se ku stavbě samé. Stěny staví se z drnu a jsou 2 až 3 stopy silné; v předu nechá se otvor pro dvéře a na ostatních stranách po jednom otvoru pro okno, kteréž bývá pramalinké. Když stěny jsou několik stop nad zemí, klade se krov, k čemuž používá se silnějších větví stromových; na ty kladou se opět slabší větve a kukuřičná sláma, pak drn tak, že je celé obydlí jako jediným drnem přikryto. Mezery vyplní se hlínou. Krov spočívá na třech neb více do země zatlučených rozsochách, do kterých se položí příčný trám. Aby to všechno drželo pohromadě, zavlažují se jednotlivé drny, aby se slily. Kdo se zmohl na kamna, nechá plechovou troubu živým stropem vyčnívati. Podlaha bývá dobře upěchována. Uvnitř se stěny blátem omažou a někteří si drňák uvnitř též vybílili“* (Habenicht, n. d., s. 303–304).

[11] Podle *Harvardské encyklopedie* (1980, s. 261) byli čeští přistěhovalci jedinou velkou skupinou Slovanů, jež se ve Spojených státech zabývala zemědělstvím.

[12] Podrobněji k jazykovým změnám na americkém venkově K. Kučera (1990c, s. 29–31) a I. Heroldová (1971, s. 11).

[13] *Harvardská encyklopedie* (1980, s. 263) uvádí, že do roku 1900 žilo v New Yorku, Clevelandu a Chicagu 45 % Čechů narozených mimo USA. V Chicagu pak bylo více českých usedlíků než v obou dalších městech dohromady. Chicago získalo už v šedesátých letech 19. století status hlavní metropole českých imigrantů a do roku 1900 se stalo po Praze a Vídni městským centrem s třetí českou nejpočetnější populací na světě. Srov. též S. Klíma (1925).

[14] Pracovní orientaci českých přistěhovalců v období let 1850–1910 charakterizuje *Harvardská encyklopedie* (1980, s. 263) následovně: *„Během šesti a půl desetiletí silné migrace se profesní zázemí* [českých – dopl. A. J.] *přistěhovalců posunulo od převážně zemědělských pracovníků ke kvalifikované pracovní síle. Většinu prvních migrantů tvořili domkáři, kteří prodali své malé pozemky, hlavně v jižních Čechách nebo na Moravě, a vypravili se na Středozápad nebo do Texasu. Od devadesátých let 19. století začali nad domkáři převažovat kvalifikovaní dělníci; mezi lety 1900 a 1910 pocházelo jen 19 % nově příchozích Čechů ze zemědělství, ze 41 % se jednalo o kvalifikované pracovníky. Například v roce 1907, kdy přistěhovalecká vlna vrcholila, uvedlo 43 % Čechů, že mají profesní zázemí; převažovali mezi nimi krejčí, horníci, tesaři a ševci, těsně následovaní zedníky, zámečníky a řezníky. V desetiletí od roku 1899 do roku 1910 přicestovalo 808 Čechů majících svobodná povolání, z nichž 277 bylo hudebníků a 143 techniků.“*

[15] Výraz *generace* užíváme ve shodě s K. Kučerou (1990c, s. 9–10): pojmenování *prv-*

ní (přistěhovalecká) generace označuje osoby, které přesídlily do jiné země, jejich děti jsou označovány jako *druhá generace*, jejich vnoučata jako *třetí generace* atd. V USA je však pojmenování *první generace, druhá generace* atd. často užíváno až pro osoby, které se narodily již ve Spojených státech amerických.

[16] Podrobněji viz R. Bubeníček (1939, s. 471–485).

[17] Ze strany americké populace lze vymezit tři hlavní typy postojů vůči imigrantům: 1) zpočátku *anglokonformitu* vyžadující od přistěhovalců úplné přizpůsobení se anglosaskému jádru společnosti, 2) koncem 19. století *melting pot* „tavicí kelímek" – teorie biologického splynutí všech etnických složek v USA a vytvoření nového amerického typu národa, 3) po první světové válce teorie tzv. *kulturního pluralismu* – zachování kulturních rysů imigrantských skupin jinak plně integrovaných do americké společnosti; podrobněji srov. L. Šatava (1989b, s. 66–67).

[18] Srov. také E. Eckertová (2004, s. 139). Rovněž *Harvardská encyklopedie* (1980, s. 261) potvrzuje, že *„míra gramotnosti českých přistěhovalců nikdy neklesla pod 97 %"*. R. Rosická (1928, s. 363) však v této souvislosti poznamenává: *„Ačkoliv nyní jest českých analfabetů pouze polovice jednoho procenta, zůstává pravdou, že čeští pionýři v Nebrasce z velké většiny měli jen velice obmezené školní vzdělání, někteří pak zcela žádné […]. Mnozí krajané se naučili čísti až teprve v Americe z českých listů, zde vydávaných, v kterémž ohledu i Pokrok Západu po léta působil značným vlivem."*

[19] V angličtině byli volnomyšlenkáři (freethinkers) označováni také jako liberálové, racionalisté nebo svobodomyslní, svobodáři, srov. R. Rosická (1928, s. 23).

[20] J. Habenicht (n. d., s. IX) v této souvislosti poznamenává: *„Čechové ve Spojených Státech Severoamerických jsou rozděleni v různé náboženské, politické a společenské strany, což pro jejich národnosť je velice zhoubným, neboť pro hádky a sváry zapomínají na zachování sebe samých. Jazyk český upadá a dlouho se v Americe neudrží, nebude-li příval českých přistěhovalců ze zemí koruny svato-václavské hojnější. Úpadku toho jsou si vinni američtí Čechové jedině sami. Hlavní kletbou naší […] jest naše nesjednocenosť a z ní vyplývající nejen nekrajanské jednání, nýbrž přímo nenávisť, na mnohých místech a ve mnoha případech tak prudká, s jakou se často neshledáváme ani u příslušníků dvou, navzájem se potírajících národův."*
Také *Harvardská encyklopedie* (1980, s. 270) poukazuje na nejednotnost českých imigrantů a na důsledky, které z toho m. j. plynuly: *„Za nepříznivých okolností nebo tváří v tvář velké výzvě se Češi dokázali semknout; v jiných situacích byli velmi individualističtí a nejednotní […]. Tato charakteristická roztříštěnost nicméně kulturní asimilaci a přizpůsobení Čechoameričanů neurychlila. Ve skutečnosti mohly názorové různice tuto asimilaci i pozdržet."*

[21] Tuto skutečnosti potvrzuje také *Harvardská encyklopedie* (1980, s. 265): *„Třebaže se od 18. století v evropském i americkém myšlení projevoval silný proud racionalismu, v 19. století se nikde víra v rozum, vědu a individuální svědomí, tzv. volnomyšlenkářství, nestala tak široce založeným a organizovaným hnutím […] jako mezi Čechy v Americe."*

[22] Srov. např. T. Čapek (1911, 1926), R. Rosická (1928), J. Martínek (1955).

[23] Češi, kteří ve staré vlasti sami prošli těžkou zkušeností útisku, odmítali otroctví. Proto po vypuknutí občanské války v roce 1861 sympatizovali s Unií. Přestože mnozí utekli z Rakouska hlavně proto, aby se vyhnuli vojenské službě, v USA dobrovolně

vstupovali do vojsk Severu, protože odtržení Konfederace vnímali jako ohrožení svobody a demokracie. Ti z českých imigrantů, kteří žili ve státech Konfederace, museli být do armády odváděni násilím a i poté mnozí přebíhali k Unii anebo se skrývali. Mezi prvními Čechy, kteří vstoupili do armády Unie, byl Jan Borecký (1828–1908) (Dubovický, 2003, s. 26).

[24] K tomuto tématu viz studie ve sborníku *Začiatky českej a slovenskej emigrácie do USA* (Polišenský, 1970).

[25] V Rakousku byli socialisté od sedmdesátých let 19. století vystaveni politickému pronásledování, a proto řada významných představitelů českého socialistického hnutí odešla do Ameriky (Dubovický, 2003, s. 15).

[26] Podrobněji viz T. Čapek (1926, s. 372–405) a R. Bubeníček (1939, s. 351n.).

[27] Anglokonformita existující v USA zhruba do devadesátých let 19. století vyžadovala od imigrantů úplné vzdání se původní kultury ve prospěch modelu chování a hodnotových postojů anglosaského jádra; srov. L. Šatava (1989b, s. 66).

[28] K rozkladu krajanských komunit dochází v meziválečném období a od padesátých let 20. století přestávají komunity jakožto vyhraněný fenomén prakticky existovat.

[29] Prvním českým spolkem v Americe byl podle J. Habenichta (n. d., s. 148) *Česko-Slovanský Spolek*, který byl založen v New Yorku roku 1849. Na začátku měl sedmnáct členů, o rok později čtyřicet dva. Účelem spolku bylo podporovat chudé přistěhovalce a povzbuzovat národní ruch. Spolek byl později změněn na spolek vzájemně se podporující v nemoci. Zanikl roku 1855, poté, co se jeho zakladatelé odstěhovali do jiných měst.

[30] K tomuto viz R. Bubeníček (1939, s. 55–78).

[31] Divadelní, pěvecké a čtenářské kroužky se v Čechách a na Moravě začaly zakládat již v době národního obrození.

[32] Podpůrné a dobročinné společnosti označuje *Harvardská encyklopedie* (1980, s. 266-267) za první české organizace v USA. Jejich účelem bylo poskytovat podporu v nemoci a úmrtí. První takováto společnost vznikla už v roce 1854 v St. Louisu. Nesla název *Československá Podporující Společnost (Czech-Slavonic Benevolent Society)* neboli *Č.S.P.S.* a brzy měla řadu poboček, které podporovaly škálu společenských a kulturních činností, zejména v malých městech.

[33] České ženské spolky, sdružené v *Jednotě Českých Dam (J.Č.D.)*, vznikaly podle vzoru spolků emancipovanějších amerických žen. *Jednota Českých Dam (Union of Czech Women)* byla založena roku 1870, její centrála byla v Clevelandu.

[34] V Čechách byl *Sokol* založen v Praze roku 1862.

[35] *Národní Jednota Sokolská (National Sokol Union)* měla zpočátku 13 místních poboček. Do roku 1895 se tento počet zvýšil na 48. Aktivita čechoamerického Sokola vyvrcholila v roce 1927, kdy tato organizace měla 125 poboček se 14 000 členy, z nichž 6 500 bylo aktivních gymnastů. Největší sokolský slet se konal roku 1933 a zúčastnilo se ho 2 556 cvičenců (Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups, 1980, s. 267).

[36] V přistěhovalecké komunitě byla škola jedním z nosných pilířů. Vzděláním si přistěhovalci hleděli získat uznání sousedů a ve vzdělání viděli cestu k rozmachu, aby se, jak psali ve svém tisku, vyrovnali ostatním a nemuseli si nechat od nikoho poroučet (Eckertová, 2004, s. 119).

[37] Značná kulturní jednotnost a vyváženost, jak pokud jde o tradiční kulturu, tak pokud jde o společenský život (školy, spolky) českých imigrantů v USA, byla ovlivněna rovněž a s p e k t e m s o c i á l n í m: v polovině 19. století odcházelo především venkovské obyvatelstvo (rolníci, řemeslníci, domkáři, nádeníci), později se k nim přidalo obyvatelstvo z měst, zejména ti, kteří doma nemohli najít práci; podrobněji I. Heroldová (1971, s. 7).

[38] První českou školu založili v roce 1855 katolíci v St. Louisu; pak následovaly další církevní školy, hlavně v Chicagu, Clevelandu a v Texasu (Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups, 1980, s. 267).

[39] V souvislosti s počtem českých škol v USA T. Čapek (1926, s. 443) začátkem 20. století poznamenává: *„V Americe je vydržováno okolo sta škol, v nichž se klade důraz na vyučování českému jazyku. Asi tolik jich bylo v posledním půlstoletí zavřeno."*

[40] Pro české katolíky bylo vzdělání cestou, jak si udržet tradiční kulturní hodnoty, zatímco Američané viděli vzdělání především jako prostředek ke společenskému postupu a školu jako prostředek kulturní globalizace, která by uspíšila vytvoření jednotného amerického národa (Eckertová, 2004, s. 124).

[41] Návrh na zakládání českých škol vyšel ze *Slávie*. První českou nedělní školu zřídila *Slovanská Lípa* v Millwaukee 22. července 1862 (Čapek, 1926, s. 442).

[42] Viz podrobněji R. Rosická (1928, s. 400n.), K. Kučera (1990c, s. 41), E. Hudson – H. R. Maresh (1934, s. 187-193), E. Eckertová (2004, s. 187n.).

[43] Důvody, proč ještě začátkem 20. století apelují někteří přistěhovalci na to, aby i nadále byla v emigraci institucionálně pěstována čeština, vystihla R. Rosická, když ve své práci z roku 1928 (s. 391) cituje slova Šárky Hrbkové (od roku 1908 vedoucí slovanského oddělení na univerzitě v Lincolnu), přednesená v roce 1917 v Omaze před anglickým shromážděním: *„Hanbila bych se za to, kdybych se svou matkou neuměla mluviti řečí, kterou ona od počátku mluvila se mnou, ale též bych se hanbila za to, kdyby ona nebyla dohlédla, abych nabyla vzdělání v řeči anglické, v řeči mé vlasti."*

[44] V odkazu na Botíkovu studii z roku 1973 charakterizuje L. Šatava (1989b, s. 61–66) tyto pojmy následovně: *„Po ukončení migračního procesu dochází [...] k přizpůsobování se obou etnik sobě navzájem (toto přizpůsobování je ovšem obvykle mnohem výraznější u minoritní populace, která si většinou rychle osvojuje jazyk dominujícího etnického společenství). V tomto období, nazývaném a d a p t a c í či a k o m o d a c í, není ještě zasažen etnokulturní profil a způsob života přistěhovavších se skupin či jednotlivců. Při dalším stupni etnického sbližování, a k u l t u r a c i, se již v důsledku kontaktu mění původní kulturní modely jedné či obou kontaktových skupin [...]. Výsledkem dlouhotrvajících a intenzivních akulturačních procesů jsou změny etnokulturního profilu příslušníků enkláv a diaspor, jejichž výsledkem je nejen oslabení determinantů etnické specifičnosti, ale i jejich postupná identita s okolním jinoetnickým organismem. Jde o závěrečnou fázi procesu kulturní nivelizace – a s i m i l a c i v jejích různých formách."*

[45] Už v devadesátých letech 19. století se v Americe začaly zdůrazňovat rozdíly mezi tzv. starou a novou imigrací, které od sebe přibližně dělila občanská válka. V prvních dvaceti letech 20. století byl v USA zaveden složitý systém rasové a multikulturní klasifikace obyvatelstva a hodnocen přínos jednotlivých imigračních skupin pro americký národ (Eckertová, 2004, s. 164).

[46] Počátky knižní produkce českých imigrantů souvisely s jejich praktickými potřeba-

mi; prvním tištěným textem byly stanovy *Česko-Slovanského-Podporujícího Spolku* z roku 1854. K vydání dalších prakticky orientovaných brožur vedla například nutnost poučit se o způsobu hospodaření na farmách, ženy potřebovaly poznat odlišné suroviny k vaření, naučit se odlišné míry a váhy. Bylo nutné osvojit si i základy amerického práva a hlavně anglického jazyka (Dubovický, 2003, s. 27).

[47] Za hlavní z těchto faktorů považuje I. Heroldová (1971, s. 3–4) následující skutečnosti: 1) geografické podmínky nového prostředí (shoda, či rozdílnost s prostředím původním); 2) demografické hledisko: početní velikost menšiny; zda příslušníci menšiny tvoří kompaktní osídlení, nebo rozptýlené či jsou individuálně usídleni po širším okolí; 3) forma osídlení: vesnice – město; 4) povolání a zaměstnání kolonistů: zemědělci, řemeslníci, dělníci, živnostníci, svobodná povolání apod. Důležitým činitelem je, zda došlo u vystěhovalců ke změně původního povolání a tím i naučených a tradovaných praktik, nebo zda vykonávali totéž povolání jako ve staré vlasti; 5) příčiny, které vedly k vytvoření menšiny: náboženské, hospodářské, politické, územní změny apod.; 6) rozdíl ve vývojovém stupni hospodářské, sociální a kulturní struktury dvou etnik, která se dostala do styku (jinonárodní prostředí a národnostní menšina); 7) shoda či rozdílnost v náboženském vyznání příslušníků menšiny a domácího obyvatelstva; 8) národní povědomí příslušníků menšiny a stupeň jejich národního uvědomění; 9) existující společenský řád jinonárodního prostředí a jeho vztah k národnostním menšinám.

[48] V zemích, v nichž se přistěhovalci setkávají s hospodářskou zaostalostí a nízkou kulturní úrovní, jejich pocit národní příslušnosti sílí a oni dbají na svoji etnickou specifiku. V zemích, kde naopak imigrace znamená pro vystěhovalce nižší společenské zařazení, dochází poměrně brzy k odnárodňování, druhá a třetí generace se rychle a aktivně přizpůsobuje místním poměrům, zbavuje se všeho, co ji od jinonárodního prostředí odlišuje, a přijímá pocit „národní příslušnosti“ ke státu, v němž žije (Heroldová, 1971, s. 24–26).

[49] Rodinnou emigrací bylo české přistěhovalectví zejména v počátečních desetiletích, kdy Češi přicházeli do USA a ve velké většině hospodařili na farmách. V té době tvořily více než dvě třetiny českých přistěhovalců ženy a děti. Poměr mužů a žen ale zůstal konstantní i po roce 1900. I přes zvyšování počtu továrních dělníků vzrostl podíl mužů jen na 57 % a později řada mužů, kteří přicestovali sami, posílala pro své manželky a rodiče (Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups, 1980, s. 263).

[50] Amerikanizaci, ideologické i jazykové, věnuje jako jeden z prvních českých Američanů pozornost také J. E. Salaba Vojan (1911).

[51] Věkové rozdíly mají platnost pouze doplňkovou, neboť jde jen o rozdíly v jazyce různě starých příslušníků první přestěhovalecké generace. Obecnější jazykové rozdíly mezi staršími a mladšími mluvčími v rámci vyšších přistěhovaleckých generací jsou prakticky nezjistitelné (Kučera, 1990c, s. 200).

[52] Zajímavý model vypracovaný K. C. v. Loeschem cituje ve své práci L. Šatava (1989b, s. 62). Jde o schéma, jež ve zjednodušené podobě (opomíjí faktory sociálně-ekonomické) znázorňuje asimilaci německých přistěhovalců v USA:
1) Přistěhovalec zůstává ve svém myšlení a ve své domácí mluvě Němcem, v obchodě a ve veřejném životě mluví anglicky.
2) První v zemi narozená generace je dvojjazyčná. Němčina ustoupí z prvního místa na druhé. Centrum představ (kolem něhož orientuje člověk své myšlenky a svůj

svět představ) je americké, avšak ještě v živém spojení s německým centrem představ rodičů. Ještě se mluví německy doma s rodiči, je to ještě řeč mluvená, ne však již spisovná.
3) Druhá generace ztrácí německý jazyk i jako řeč mluvenou. Svět představ není vůbec německy zabarven. Vzpomínka na německý původ prarodičů nežije již ve všedním vědomí, vrací se však při slavnostních příležitostech. Je již toliko rozumová.
4) Třetí generace se stydí za svůj německý původ a nebo jej zapomněla, neodvolává se nikdy na něj. Odněmčení je ukončeno, „krev" nehovoří více. Je již bez významu, zda se i rodné jméno odněmčí.

[53] Kvazistandardy/kvazistandardní útvary představuje několik českých útvarů v různé míře standardizovaných, které se vyvinuly z různých dobových podob spisovné češtiny přenesených do USA (Kučera, 1990c, s. 153).

IV.

ČECHOAMERICKÁ PERIODIKA V 19. STOLETÍ

4.1. Český imigrantský tisk v USA

Žurnalistika české emigrace ve Spojených státech amerických byla v 19. století platformou pro základní společenské, politické, světonázorové i estetické sebeuvědomování imigrantů, které v mnoha případech podmiňovalo orientaci v cizím prostředí. Tisk psaný v mateřském jazyce přistěhovalcům umožňoval sociální komunikaci, informoval, vzdělával, kulturně i jazykově ovlivňoval své čtenáře, nabízel účast na veřejném diskurzu. Bez významu v cizím anglokonformním prostředí nebyla ani skutečnosti, že tisk zvyšoval prestiž a autoritu individuí a skupin tím, že legitimoval jejich status (Kunczik – Zipfel, 2001, s. 71). Imigrantské noviny a časopisy však měly ještě jednu další funkci, která nebyla o nic méně důležitá než funkce předchozí; tím, že byly psány česky a že přinášely zprávy z Čech, představovaly most mezi původním domovem a životem v emigraci. Srážka s americkým prostředím byla totiž mnohdy takové vehemence, že někteří z imigrantů nebyli s to žít v této cizí kultuře a vraceli se zpátky do Čech. Takovýchto vystěhovalců však byla menšina.

Imigrantský tisk v Americe má ve svých počátcích vždy evropské (národní) pozadí (Park, 1922). To se projevuje také tím, že je tištěn národním jazykem. Pro čechoamerická periodika, noviny i časopisy, je příznačné, že byla po celé 19. století tištěna téměř výlučně česky[1]. První periodikum vydávané českými imigranty v angličtině se objevilo teprve v září roku 1892. Byl to měsíčník s názvem *The Bohemian Voice; Organ of the Bo-*

hemian Americans in the United States, jehož funkcí bylo informovat Američany o životě českých přistěhovalců. Tento list však existoval pouze dva roky, 1. listopadu 1894 zanikl.

V průběhu 19. století vydávali čeští imigranti ve Spojených státech amerických velké množství novin a časopisů. S jejich bibliografiemi je možno se seznámit v pracích T. Čapka (1911), F. Štědronského (1958) a E. Jerabkové (1976). Dílčí informace obsahují také monografie K. Nosovského (1909), J. Habenichta (n. d.), S. Klímy (1925), J. Chady (1964) a V. Nevluda - Dubna (1964, 1968, 1970, 1978). Dubnovy práce uvádějí přehledy periodik vycházejících ve 20. století, avšak některé zde citované listy mají své kořeny již ve století předcházejícím. Informace o exilových periodikách lze nalézt také v *Katalogu periodik českého a slovenského exilu a krajanských tisků vydávaných po roce 1945* autorů L. Formanové – J. Gruntoráda – M. Přibáně (1999). Některá zde uváděná periodika však pocházejí rovněž už ze století devatenáctého. Zajímavé údaje týkající se periodik vycházejících v Nebrasce a v Chicagu obsahují také historicky orientované práce R. Rosické (1928) a R. Bubeníčka (1939).

Čechoamerická periodika začala vycházet v šedesátých letech 19. století. Ještě v tomto desetiletí vydávali Češi ve Spojených státech amerických 10 periodik, v sedmdesátých letech jich vzniklo 41, v osmdesátých kolem 70[2] a v letech devadesátých jich bylo vydáváno nejvíce: T. Čapek (1911) uvádí 101 list, E. Jerabková (1976) 120 listů, námi sestavený soupis obsahuje 104 periodických titulů editovaných na konci 19. století. Stanovit zcela přesný počet čechoamerických novin a časopisů není prakticky možné, protože v průběhu druhé poloviny 19. století vydávali čeští imigranti rovněž tiskoviny různých spolkových orgánů, bulletiny a kalendáře, z nichž některé existovaly jen velice krátce, existenci jiných pak bylo obtížné vůbec zaznamenat. Přesto však lze konstatovat, že během čtyřiceti let – od začátku šedesátých let do konce 19. století – bylo ve Spojených státech amerických vydáno zhruba 225 až 240 různých titulů imigrantských periodik tištěných v češtině, což je zajisté

úctyhodné číslo[3]. Řada z nich však byla určena pouze úzkému okruhu čtenářů, jiné vycházely velmi nepravidelně, nebo dokonce, zpravidla v důsledku finančních potíží, brzy zanikaly. Nejdéle existoval týdeník *Slávie* (1861–1946), jeden z prvních, ale zároveň i nejvlivnějších čechoamerických listů vůbec, na druhém místě pak lze jmenovat *Svornost*, první český deník v USA, který vycházel v letech 1875–1957. Ani ta nejdelší tradice však nebyla zárukou dostatečného počtu odběratelů, ani finančního zajištění listu.

Z hlediska periodicity, jednoho ze specifických znaků žurnalistiky, měl český emigrantský tisk v USA vždy nejčastěji podobu týdeníků. Řazeno chronologicky, vycházela (nebo začala vycházet) v 19. století ve Spojených státech amerických tato česky tištěná periodika[4]:

TÝDENÍKY	místo vydávání	vydáván v letech
MILWAUKER FLUGBLÄTTER	Millwaukee	1852–1854
SLOWAN AMERIKÁNSKÝ	Racine	1860–1861
NÁRODNÍ NOVINY	St. Louis	1860–1861
SLÁVIE	Racine, Chicago	1861–1946
POZOR	St. Louis	1863–1867
POKROK	Racine, Cedar Rapids	1867–1878
KATOLICKÉ NOVINY	Chicago	1867–1868
NÁRODNÍ NOVINY (II)	St. Louis, Chicago	1868–1871
SLOVAN AMERIKÁNSKÝ	Iowa City, Cedar Rapids	1869–1920
AMERIKÁN	Racine, Omaha	1870–1872
NOVÁ DOBA	Chicago	1871–1871
OBČANSKÉ LISTY	St. Louis, Chicago	1871–1873
LUCERNA[5]	New York	1871–?
POKROK ZÁPADU	Omaha	1871–1915
PRAPOR SVOBODY	Chicago	1872–1873
HLAS	St. Louis	1872–1950
CHICAGSKÝ VĚSTNÍK	Chicago	1873–1880
NÁRODNÍ NOVINY (III)	Cleveland	1873–1874
NEW YORKSKÝ DĚLNÍK	New York	1874–1875
NEW YORSKÉ LISTY	New York	1874–1878

DĚLNICKÉ LISTY	Cleveland	1875–1883
TÝDENNÍ DĚLNICKÉ LISTY	Cleveland, New York	1875–1888
AMERIKÁN (II)	Chicago	1875–1957
NEDĚLNÍ SVORNOST	Chicago	1875–1957
BIČ	Chicago	1876–1876
RARÁŠEK	Chicago	1876–1877
KVĚTY HUMORU A PRAVDY	Chicago	1876–1880
ČECH	Milwaukee	1876–1876
DUCH ČASU	Chicago	1877–1948?
BESEDA	Wilber	1877–1877
DENNICE NOVOVĚKU	Cleveland	1877–1917?
ROZVAHA	Cleveland	1878–1879
DIBLÍK (II)	New York	1878–1883
TEXAN	La Grange	1879–1879
SLOVAN	La Grange, Bryan	1879–1890
NOVÁ DOBA (II)	Chicago	1880–1880
REPUBLIKÁN	Chicago	1880–?
VOLNOST	Cleveland	1880–1908
RODINA	Racine, Chicago	1880–1918
TÝDNÍ OZNAMOVATEL	Chicago	1882–1882
SATAN	Chicago	1882–1883
BREJLE	Chicago	1882–1882
ZÁBAVNÉ LISTY	New York	1882–1886
TÝDNÍ OZNAMOVATEL (II)	Chicago	1883–1883
ČECHOSLOVAN	Chicago	1883–1895
NAŠINEC	Chicago	1883–1894
PATRIOT	New York	1883–1884
JEDNOTA OSVOJENÝCH	Cleveland	1883–1886
BESÍDKA DĚTSKÁ	Milwaukee	1884–1886
PROLETÁŘ	New York	1884–1886?
ČESKO-SLOVANSKÝ ROLNÍK V TEXASU	Bryan	1885–1889
NOVÁ VLAST	North Bend	1885–1886
LAMPIČKA	Chicago	1885–1886
KANSASKÉ LISTY	Cuba, Kan.	1885–1886
BUDÍČEK	Cleveland	1885–1888
DIBLÍK (III)	New York	1885–1889

ŠOTEK	New York	1885–1886?
SVOBODA	La Grange, El Campo	1885–1966
PRAVDA (IV)	New York	1886–1886
PRÁCE	Chicago	1886–1887
NÁRODNÍ LISTY	Omaha	1886–1888
NEW YORSKÉ HUMORISTICKÉ LISTY	New York	1887–1887
SVOBODNÝ OBČAN	New York, Cleveland	1887–1891
NOVÁ DOBA (III)	Schuyler, Neb.	1887–1892
ČECHO-AMERIKÁN	Montgomery	1887–1887
ROLNÍK TEXASKÝ	Bryan, La Grande	1887–1888
ČECHO-AMERIČAN	Chicago	1887–1908
DĚLNICKÉ LISTY (II)	Chicago	1887–1887
OZNAMOVATEL	Chicago	1888–1888
ROLNÍK	Bryan	1888–?
AMERICKÝ PALEČEK	Chicago	1888–1889
KATOLICKÝ ČECH	Chicago	1888–1889
AMERIKA	Chicago	1888–1897
XX. VĚK	New York	1888–?
POSEL Z PRAHY	Prague	1888–1893
TELEGRAF. The „Telegraph“	Baltimore	1889–1889
NEDĚLNÍ HLAS LIDU	New York	1889–1921
PŘÍTEL DÍTEK	Chicago	1889–1947
ŠOTEK (II)	New York	1889–1890
SVĚTOZOR	New York, Cleveland	1890–1891?
BALTIMORSKÉ LISTY	Baltimore	1890–1924
OZVĚNA	Chicago	1891–1891
ČESKÝ LEV	Cuba	1891–1892
KŘESŤANSKÝ POSEL	Cleveland, Chicago	1891–1913?
OBZOR	St. Paul	1891–1894
OBZOR (II)	Hallettsville, La Grange	1891–1912
PŘÍTEL LIDU	Wilber	1891–1915
NEDĚLNÍ NEW YORKSKÉ LISTY	New York	1891–1934?
NOVÉ DOBY LISTY SVÁTEČNÍ	Schuyler, Neb.	1892–1892
KEWAUNSKÉ LISTY	Kewaunee	1892–1917
KANSASKÉ NOVINY	Belleville	1892–1895
NOVINY	Wilber	1892–1892

WILBERSKÉ LISTY	Wilber	1892–1894
TÝDENNÍ HLASATEL	Chicago	1892–?
KOTVA	Schuyler	1892–1893
SNAHA	Chicago	1892–1893
OZNAMOVATEL (II)	Cleveland	1892–1892
VYTRVALOST	New Prague, Minn.	1892–?
NEDĚLNÍ ŠKOLA	Chicago	1892–?
ČAS	Milwaukee	1893–1893
ŠOTEK (III)	Chicago	1893–1905
AMERICKÝ OBČAN	Chicago	1893–1896
DĚLNICKÉ LISTY (III)	New York, Cleveland	1893–1898
SVIT	Schuyler	1893–1902
KATOLÍK	Chicago	1893–1975
DĚLNICKÉ LISTY (IV)	Omaha	1894–1898
ROVNOST (III)	Milwaukee	1894–1919?
ČMUCHÁLEK	Chicago	1894–1900
NOVÝ DOMOV	Hallettsville	1895–1970
DIBLÍK (IV)	Chicago	1895–1895
CHICAGSKÝ SVĚT	Chicago	1895–1895
REPUBLIKÁN (III)	Chicago	1895–?
LISTY Z NEBRASKY	Clarkson	1895–?
VESNA	Chicago	1895–1896
BESÍDKA	Baltimore, New York	1895–1898
JISKRY	Chicago	1896–1896
VLASTIMIL	Milwaukee	1896–1898
ČECHOSLOVAN (II)	Chicago	1896–1897
POCHODEŇ	Chicago	1896–1899
POKROK (II)	Chicago	1897–?
POKROK (III)	St. Paul	1897–1899
PRAVDA (VI)	New York	1898–1898
VLASTENEC	La Crosse, Wis.	1898–1928
MINNESOŤAN	St. Paul, Minn.	1898–1902?
NOVÝ SVĚT	Chicago	1898–1899?
ŽERT A PRAVDA	Cleveland	1898–1902?
NOVÝ VĚK	Chicago	1899–1903
POCHODEŇ (II)	Cleveland	1899–1900

LISTY Z DAKOTY	Tabor	1899–?
ROZHLEDY	Munden	1899–?
PESTRÉ LISTY	Cleveland	1899–1899
KŘESŤANSKÉ LISTY	Clarkson, Cedar Rapids	1899–1958

DENÍKY

SVORNOST	Chicago	1875–1957
DENNÍ VĚSTNÍK	Chicago	1877–1877
PRAVDA (II)	Chicago	1879–1879
OBČAN[6]	Chicago	1880–1880
VOLNOST	Cleveland	1880–1908
CHICAGSKÉ LISTY	Chicago	1882–1893
DĚLNÍK AMERICKÝ	New York	1882–1886
ZÁBAVNÉ LISTY	New York	1882–1886
TÝDNÍ OZNAMOVATEL (II)	Chicago	1883–?
HLAS LIDU	New York	1886–1889
NEW YORSKÉ LISTY (II)	New York	1886–1966
OBČAN (II)	New York	1887–1887
ROVNOST	New York	1887–1888
ČESKÉ NOVINY	Cleveland	1888–1888
JEDNOTA	Chicago	1888–1888
NÁRODNÍ DĚLNICKÉ NOVINY	Connelsville	1889–1889
CLEVELANDSKÉ LISTY	Cleveland	1890–1891
SVĚTOZOR	New York, Cleveland	1890–1891
DENNÍ HLASATEL	Chicago	1891–1994
ROVNOST (II)	Milwaukee	1892–1892
PRÁVO LIDU	Chicago	1893–1894
RUCH	Milwaukee	1893–1893
SVIT	Schuyler, Cedar Rapids	1893–1902
NÁROD	Chicago	1894–1975
CHICAGSKÝ OBČAN	Chicago	1894–1894
VEČERNÍ LISTY	Chicago	1894–1894
DENNÍ CHICAGSKÝ SVĚT	Chicago	1895–1895
HLAS SVOBODY	Chicago	1896–1896
VEČERNÍ NOVINY	Chicago	1897–1897
AMERIČAN	Cleveland	1899–1935

CHICAGSKÝ SVĚT (II)	Chicago	1899–1899
ČESKÝ SVĚT. BOHEMIAN WORLD	Chicago	1899–?

MĚSÍČNÍKY

ZVONY	Racine	1863–1863
ORGÁN JEDNOTY SVOBODOMYSLNÝCH	Cedar Rapids	1871–1871
HLAS JEDNOTY SVOBODOMYSLNÝCH	Iowa City[7]	1872–1881
PRAVDA	Cleveland	1871–?
BODLÁK (II)	Wilber	1876–1876
HOSPODÁŘ AMERICKÝ	Milwaukee	1879–1881
SOKOL AMERICKÝ	Chicago	1879–dodnes
DOMÁCNOST	Milwaukee, Chicago	1879–1932?
VĚSTNÍK BRATRSKÝ	Omaha	1880–1881
PRAVDA (III)	New York	1882–?
PROGRESS	New York	1882–?
VESLAŘ	New York	1885–?
TYPOGRAFICKÝ VĚSTNÍK	Chicago	1894–1895
KVĚTY AMERICKÉ	Omaha	1884–1887
ZLATÉ KLASY	Chicago	1885–1889
POMNĚNKY	Chicago	1885–1889
ROZSÉVAČ	Cleveland, Chicago	1888–1889
HOSPODYNĚ	Milwaukee	1889–?
VOLNÉ LISTY	New York	1890–1917
DIVADELNÍ LISTY	Chicago	1891–1893
ORGÁN BRATRSTVA Č.S.P.S.	Oak Park, Cleveland	1891–1932
ČSA JOURNAL	Cleveland a další místa	1891–dosud
HOSPODÁŘ	Omaha	1891–dosud
MATICE DĚLNICKÁ	New York	1893–1894
BESÍDKA SOKOLSKÁ	New York	1894–dosud
SVOJAN II.	Chicago	1894–1940
DUCH VOLNOSTI	Chicago	1895–1895
SVOBODNÁ ŠKOLA	Chicago, Oak Park	1896–dosud
BESÍDKA (II)	Pittsburgh	1896–1929?
AMERICKÝ SBORNÍK	New York, Chicago, Millwaukee	1898–1898
BRATRSKÝ VĚSTNÍK	Omaha	1898–dosud
DOMÁCÍ PŘÍTEL	New York	1898–1898

ČERVÁNKY NOVÉ DOBY	Cleveland	1898–1898
ČESKÝ PEKAŘ	Chicago	1898–1900?
BOREC	Chicago	1898–1907
BUDITEL	Cedar Rapids, New Prague	1898?–1929
JEDNOTA (III)	Chicago	1899–1902
NOVÉ PROUDY	Chicago	1899–1899
NOVÝ ŽIVOT	New York	1899–1903
ASTORIAN	Astoria	1899–1945

DVAKRÁT TÝDNĚ VYCHÁZELY

SVOJAN	Chicago	1873–1873
BUDOUCNOST	Chicago	1883–1886
HLASATEL	Chicago	1892–?[8]
OSVĚTA	Wilber	1898– 1903

ČTRNÁCTIDENÍKY

DIBLÍK	Cleveland	1872–1873
VĚSTNÍK	Western College	1874–1875
BODLÁK	Milwaukee	1876–1876
BESÍDKA SLOVANA	Cedar Rapids, Iowa	1877–1885
PRAVDA (V)	Chicago	1886–1894
KNIHOVNA AMERICKÁ	Omaha	1887–1900
SLOVANSKÁ VZÁJEMNOST	New York	1892–?
ŽENSKÉ LISTY	Chicago	1894–1947
ZÁBAVNÉ LISTY (II)	Cleveland	1895–1896
JEDNOTA (II)	Baltimore	1895–1898
SVĚTEM	Chicago	1897–1899
ANGLICKÉ LISTY	Chicago	1897–1898
HOSPODÁŘSKÉ LISTY	Chicago	1898–1930
ZÁJMY LIDU	Chicago	1898–1930
ROZHLEDY	Cleveland	1899–1899
SLOVANSKÁ JEDNOTA	La Grange	1899–1899[9]

ČTVRTLETNÍK

SVOJAN (II)	Chicago	1894–1940

U některých tiskovin lze periodicitu jejich vydávání zjistit jen velmi obtížně, případně vůbec ne. Jde zpravidla o listy, které vyšly pouze v několika číslech, např. *Hlas Pravdy* (1874), *Veslař* (1885), *Hvězda Západu* (1886), *První Máj* (1896), *Revoluce* (1897), *Obrana* (1897), *Obchodní Listy* (1897), *Listy poučné a vzdělávací* (1897), *Kopřivy* (1898), *Dětské besídky* (1898 – 1900?). Zcela nepravidelně, dalo by se říci účelově, vycházel *Zábojan*, zábavný časopis, vydávaný od roku 1884 před každým divadelním představením spolku Záboj v New Yorku[10].

Několik periodik bylo tištěno ve více jazycích. Česky a anglicky vycházel *The Saline County Post* (1874 – ?) - první tři stránky tištěny v angličtině, čtvrtá v češtině, trojí jazykovou verzi, českou, anglickou a německou, měl *Progres (Official Organ of the Cigar's Union of America)*, vydávaný v letech 1882 až 1893. Dvojjazyčný, český a anglický, byl i týdeník *Čecho-Amerikán*, který vycházel v roce 1887 v Montgomery v Minnesotě. České články a české reklamy obsahoval čechoamerický list s anglickým názvem *The Day*, editovaný J. B. Šustrem a vydávaný od roku 1886 v Cedar Rapids.

Některá periodika se objevila a hned zanikla, jako například svobodomyslný a poučný časopis *Hus*, který začal být vydáván roku 1876 v New Yorku a vyšel pouze jedenkrát; podobně také list *Republikán*, vydaný roku 1884 v Chicagu před prezidentskými volbami. Jiná periodika měnila svůj název. Například *New Yorské Listy* se za doby Centennialní výstavy ve Filadelfii nazývaly *Nevoyorské Centennialní Listy*. Pod tímto titulem vycházely od června 1876 do září 1876 a pak se opět vrátily k názvu původnímu.

4.2. Metodologie zkoumání čechoamerického tisku

Čeští přistěhovalci se v americkém prostředí ocitali ve zcela odlišných teritoriálních, společenských, kulturních i jazykových podmínkách a souvislostech, a to podstatně ovlivňo-

valo způsob a míru jejich adaptace. Proces této adaptace a její rezultáty se věrně zrcadlí i v obsahu a jazyce čechoamerických periodik. Popsat mnohotvárnost, význam a funkce čechoamerické žurnalistiky znamená zabývat se tímto tématem z řady zorných úhlů, a jde tedy o úkol přesahující rámec jedné práce. Předmětem této monografie je studium českého imigrantského tisku v USA s cílem podat jeho obraz a zachytit jeho proměňující se podobu v průběhu druhé poloviny 19. století. Východiskem k dosažení uvedeného cíle nám budou analýzy originálních čechoamerických periodik a jejich původních textů.

Metodologii zkoumání čechoamerického tisku jsme založili na třech hlavních přístupech:

Přístup stratifikační

Při aplikaci tohoto přístupu vycházíme z předpokladu, že na základě analýzy jazykového materiálu lze rekonstruovat systém jazykových prostředků chápaný ve smyslu klasického langue. Vedle tradičních rovin přitom pracujeme i se systémem textových prostředků jazyka. Stratifikační přístup je nutno aplikovat při popisu verbální stránky čechoamerických tiskovin v jednotlivých historických fázích jejich existence v 19. století, zejména ale při popisu jazyka prvních periodik vycházejících na počátku šedesátých let 19. století a periodik vycházejících na sklonku století.

Přístup komparativní

Pro objektivní postižení určujících rysů americké češtiny v periodickém tisku je nutná neustálá komparace, a to jednak s angličtinou (v historických fázích také s němčinou, jejíž znalost si přistěhovalci přinášeli už z domova) a jednak s češtinou užívanou v dobově odpovídajících periodikách českých. Touto komparací je možno zachytit některé vývojové rysy psané podoby českého jazyka (žurnalistické češtiny) užívaného v angloamerickém komunikačním prostředí.

Přístup komunikativní

Tento přístup se zakládá na východisku, že mezilidská komunikace uskutečňovaná jazykovými prostředky je formou

lidského jednání. V rámci tohoto přístupu, jímž je možno získávat informace povahy lingvistické i nelingvistické, se zaměřujeme na vybrané komunikační aspekty, konkrétně na postižení některých sémantických a pragmatických rysů analyzovaných textů. V konfrontaci s poznatky získanými studiem historie, etnografie, sociologie a psychologie jde zejména o zachycení vývoje a proměn vědomí českých imigrantů v USA a forem jejich sebereflexe ve vztahu k národní identitě, původní vlasti, novému prostředí, jazyku atd.

Poznámky

[1] V české imigrantské enklávě byla vcelku obecně rozšířena představa, že Češi v Americe zůstanou Čechy. Český živel soustředěný do krajanských komunit nebo žijící na osamělých farmách Středozápadu nijak nespěchal s osvojením angličtiny, zvlášť když se české komunity rozpouštěly pomaleji než většina jiných evropských skupin imigrantů; tyto městské kolonie Čechů existovaly až do padesátých let 20. století (Papoušek, 2002).

[2] Podle T. Čapka (1911) bylo v osmdesátých letech 19. století v USA vydáváno 65 českých periodik, podle E. Jerabkové (1976) jich bylo 74.

[3] Vrcholná období existence československého zahraničního tisku ve Spojených státech amerických představuje rok 1910 a dále pak počátek dvacátých let 20. století. V roce 1910 dosáhl počet existujících českých a slovenských periodik nejvyšší hodnoty – najednou vycházelo 150 žurnalistických titulů, z toho asi dvě třetiny patřily českým novinám a časopisům. Kolem roku 1920 měla česká a slovenská periodika absolutně nejvyšší celkový náklad. Od té doby nastal pravidelný pokles, způsobený především nízkým počtem nových přistěhovalců (Duben, 1963, s. 29).

[4] V uváděném přehledu jsou periodika rozčleněna podle periodicity, kterou vykazovala n a z a č á t k u své existence. V průběhu dalšího vydávání se však jejich periodicita mnohdy měnila, viz kapitoly VI a VII.

[5] Týdeník *Lucerna* byly první české noviny v New Yorku (Čapek, 1911, s. 109).

[6] Periodikum *Občan* je zároveň deník a týdeník. Týdeník je pokračováním *Věstníku Chicagského*.

[7] *Hlas Jednoty Svobodomyslných* začal vycházet v Iowa City, ale protože se stěhoval za redaktorem a vydavatelem Ladimírem Klácelem, byl později vydáván v Milwaukee, New Yorku a Chicagu (Jerabek, 1976, s. 322).

[8] T. Čapek (1911) a F. Štědronský (1958) uvádějí jako začátek vydávání *Hlasatele* rok 1892, E. Jerabková (1976) rok 1891.

[9] Podle E. Jerabkové (1976, s. 336) vycházela *Slovanská Jednota* v La Grange v letech 1897 až 1898.

[10] Podrobněji T. Čapek (1911, s. 130).

V.

ŠEDESÁTÁ LÉTA 19. STOLETÍ – PRVNÍ ČECHOAMERICKÁ PERIODIKA

5.1. Slowan Amerikánský, Národní Noviny, Slávie

První čechoamerická periodika se ve Spojených státech amerických objevují už na samém počátku šedesátých let 19. století, tzn. zhruba dvanáct poté, kdy do Ameriky začala proudit první česká přistěhovalecká vlna, a jen několik let po příchodu jejich redaktorů[1]. Potřebu vlastního tisku si Češi, kteří se od samého počátku profilovali jako uzavřená národnostní enkláva, uvědomili poté, když své noviny a časopisy začaly tisknou jiné etnické skupiny, zejména Němci. Stanovit zcela přesně, co bylo konkrétním impulsem k vydávání českého imigrantského tisku, není samozřejmě možné, jisté ovšem je, že jeho vznik inicioval Vojta Náprstek (obr. 3). Ten také začal v Americe jako první Čech noviny vydávat. V. Náprstek přijel do Ameriky koncem roku 1848 a díky dobrému vzdělání, svému původu i zkušenostem z politické minulosti se brzy stal vůdčí osobností mezi českými přistěhovalci[2]. Inspirován příkladem Karla Havlíčka Borovského, vydavatele a redaktora *Národních Nowin,* který po celý svůj profesní život ostře vystupoval proti rakouské vládě, založil Náprstek ve městě Milwaukee roku 1852 první české noviny v Americe. Byl to týdeník ***Milwaukeer Flugblätter***, liberální, ostře antiklerikální a protirakouský list. Jako určitý paradox se může jevit, že tyto první čechoamerické noviny byly tištěny v němčině. Proč tomu tak bylo, vysvětlují později různí autoři jednak nepřekonatelnými technickými problémy[3] (Vráz, 1964, s. 546),

Obr. 3. Vojta Náprstek (1826–1894). (Pšenka, R. Jaromír: *Zlatá Kniha Československého Chicaga*. Vydána na paměť padesátiletého jubilea prvního českého denního listu v Americe, „Svornosti" v Chicagu. Chicago, August Geringer 1926, s. 17.)

jednak i tím, že němčina byla v té době jazykem všech vzdělanců východní Evropy (Park, 1922, s. 263). Důvodem ale byla jistě také skutečnost, že Milwaukee bylo v té době převážně městem německým. *Flugblätter* byly mezi svobodomyslnými Němci i Čechy velmi oblíbeny, takže *„jednotlivá čísla šla na dračku a byla často ve dvou až třech hodinách rozebrána. Nezřídka bylo nutno pořídit nové vydání o 2 – 3 000 výtiscích“* (Habenicht, n. d., s. 144). Náprstek redigoval a vydával tento svůj týdeník do roku 1854, poté z Milwaukee odcestoval a list *Flugblätter* zanikl[4].

V. Náprstek však usiloval i o to, aby imigrantům sloužila periodika tištěná jejich mateřským jazykem. Na jeho radu byla v St. Louisu založena akciová společnost, která měla vydávání českého tisku financovat. Tento podnik byl ale tehdy nad síly imigrantů, *„země se nalézala na pokraji* (občanské – doplnila A. J.) *války, průmysl a řemesla vázla […]. Mimo to náš lid byl ještě chudý, málo uvědomělý, pokládaje noviny za panský luxus“* (Čapek, 1911, s. 12). Trvalo proto tři roky, než došlo k vydání prvního čísla připravovaného periodika. Byly to *Národní Noviny*, jejichž vydání se však opozdilo o tři týdny za vydáním skutečně prvního česky tištěného listu v USA, týdeníku *Slowanu Amerikánského*. Realizace tohoto periodika byla činem jednotlivce, českého přistěhovalce Františka Kořízka (obr. 4).

F. Kořízek přijel se svou rodinou do Ameriky roku 1854 z Letovic na Moravě. Doma byl vyučený zedník a jako imigrant se zpočátku živil tím, že *„zedničil, podělkoval v dřevařských skladištích, rybařil, nádeničil při dráze a šumařil“* (Čapek, 1926, s. 296). Přesto se stal tím, kdo vydával, redigoval i tiskl první čechoamerický list.

Jeho příběh dnes zní jako legenda. Pod vlivem Havlíčkovy zásady, *že každého člověka povinností jest sloužiti svému národu a býti mu aspoň někde v něčem platným,* a dále i příkladu odvahy a vytrvalosti Benjamina Franklina se začal Kořízek učit sazečem, kupovat písmo, nechat vyrobit matrice na speciální česká písmena s diakritickými znaménky a konečně

Obr. 4. František Kořízek (1820–1899). (Habenicht, Jan: *Dějiny Čechů Amerických*. St. Louis, Časopis Hlas [n. d.], s. 449.)

koupil i ruční tiskařský lis. Aby toto všechno mohl uhradit, zastavil svůj dům, v němž bydlel i s rodinou. Dne 1. ledna roku 1860 vyšlo v Racine ve státě Wisconsin 1. číslo prvního česky psaného periodika v USA, týdeníku s názvem ***Slowan Amerikánský*** [dále citujeme pod zkratkou SA, obr. 5]. Prvních 24 čísel vyrobil a rozeslal Kořízek sám, od dalšího čísla se stal jeho spolupracovníkem Jan Bárta Letovský. *Slowan Amerikánský* byl tištěn švabachem[5], měl 4 strany a roční předplatné činilo $2.

O tři týdny později, 21. ledna 1860, vyšlo 1. číslo ***Národních Novin*** [zkratka NN, obr. 6], v pořadí druhého česky tištěného listu v zámoří. *Národní Noviny* vycházely v St. Louisu nákladem *Akcionářské Společnosti v Soustátí Americkém*. Jejich rozsah tvořily 4 strany, roční předplatné obnášelo $3. Prvním redaktorem byl Jan Bolemil Erben, původem z Nové Paky. Do Ameriky přijel jako dvaadvacetiletý teolog v roce 1859. Patnáctým číslem převzal redakci Hynek Sládek, od třicátého čísla redigoval *Národní Noviny* Jan Borecký a od čtyřicátého pátého František Mráček.

První čechoamerické noviny *Slowan Amerikánský* se jmenovaly podle Havlíčkova listu *Slovan* a také čechoamerické *Národní Noviny* byly pojmenovány podle prvních novin Havlíčkových. Uvážíme-li, že Havlíček významně ovlivnil Náprstka a Kořízka i v jejich činnosti editorské, je zřejmé, že K. H. Borovský nebyl pouze zakladatelem moderního českého žurnalismu v zemích českých, ale byl také hlavním inspirátorem českého emigrantského tisku ve Spojených státech amerických.

Hned na úvod našich analýz je třeba poznamenat, že se změnou teritoria došlo i ke změně vnější podoby českých tiskovin, konkrétně jejich formátu[6]. Zatímco domácí *Pražský Posel* byl v té době tištěn na malém formátu velikosti zhruba A-5 a také pražské *Národní Nowiny* vycházely až do roku 1849 na formátu středoevropském, měly oba první čechoamerické týdeníky formát světový. Ten se však zpočátku často měnil, mnohdy i během jednoho ročníku[7]: 1.–22. číslo 1. ročníku *Slo-*

Wernost Vasta a Bratrotwi!

Slowan Amerikánský.

Ročník 2. Racine Wiskonsin dne 16. kwetna 1861. číslo 20.

Slowan Amerikánsky.

Jednatelowé.

Diwadelní

ochotnik.

Pouèení

Úvod.

Obr. 5. *Slowan Amerikánský* 2, 1861, č. 20 (16. 5.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)

wanu Amerikánského měří 455 mm x 300 mm, od 23. čísla se formát zvětšuje na 545 mm x 410 mm. 1.–13. číslo 2. ročníku se opět zmenšuje na 510 mm x 380 mm, ale 15.–51. číslo už zase měří 580 mm x 390 mm. Formát čísel 2. ročníku *Národních Novin* (rok 1861) je 540 mm x 360 mm.

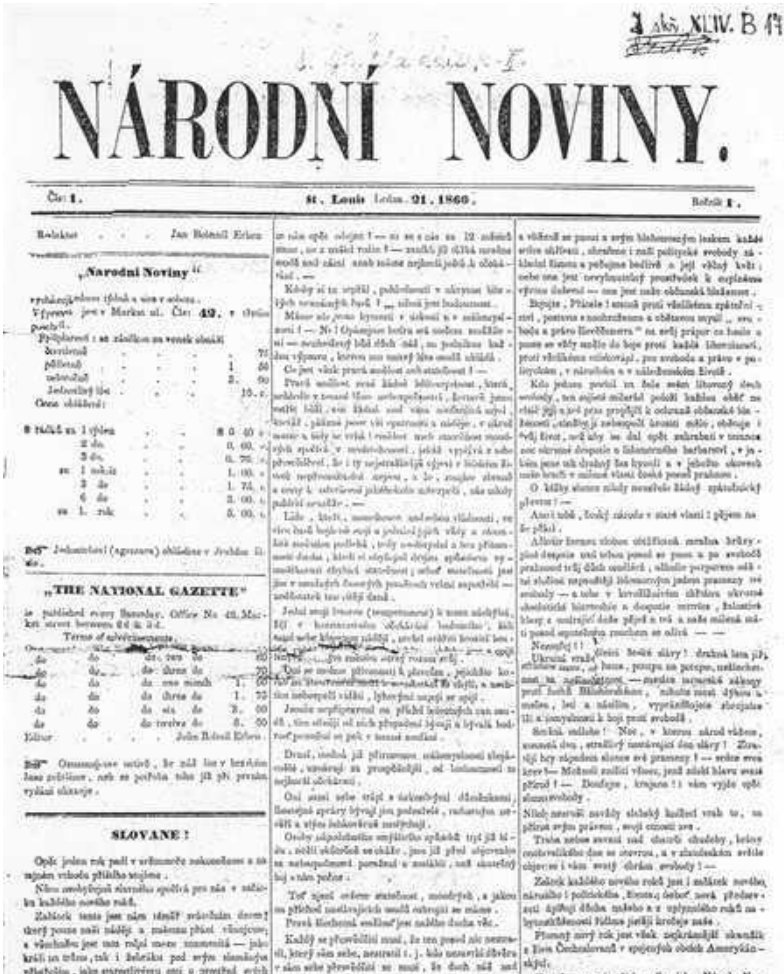
Slowan Amerikánský debutoval emocionálně laděným článkem, který začínal:

> *„Drahy milowany Narode Slowansky!*
> *S nastawajcim rokem 1860 Wam prwni listek tento, na důkaz neunawene přičinliwosti nassi počestně podawame, abyste jej co přani které Wam srdce i nadra horliwych wlastencu poskytuji, mezi sebe laskawě přijali“*[8] [SA 1, 1860, č. 1. (1. 1.), s. 1][9].

Text dále oznamoval, že ačkoli se Češi a Slované usídlili ve Spojených státech před značnou dobou, stále si nezískali žádné uznání. Podle tohoto textu připomínají muže, kteří ztroskotali se svou lodí a jsou zmítáni na rozbouřeném moři bez kormidla a kompasu. Finančně jsou pak vykořisťováni bezohlednými zaměstnavateli. Upadli do rukou lichvářů a jsou ekonomicky šizeni a podváděni na každém kroku. Nový rok má ale ukončit tuto diskriminaci a zastavit strádání. *„Respekt pro lidskou důstojnost se stane pověstným […], činnost vyústí v konstruktivní skutky a v našem životě získá převahu nový život“* (Chada, 1981, s. 129).

Tento text je zajímavý z hlediska historie českého vystěhovalectví. Reaguje na situaci, v které se čeští imigranti nacházeli po příchodu do Ameriky; byli vesměs chudí, neuměli anglicky, těžko se orientovali v nové společnosti a jen složitě v ní hledali své místo. A jejich noviny, v této chvíli ještě přímočaré a unionistické, jim na prahu nového roku dodávají odvahu, sílu a naději.

Slowan Amerikánský byl, jak jsme uvedli už výše, tištěn švabachem a užíval pravopis analogický. Texty jsou na všech stranách listu vysazeny do pěti dlouhých sloupců, které jsou odděleny svislou nepřerušovanou čarou. První sloupec na titulní straně obsahuje základní údaje o listu; jsou to jména re-

NÁRODNÍ NOVINY.

Čís. 1. St. Louis ledna 21. 1860. Ročník 1.

Redaktor . . . Jan Rohrdl Erben

„Národní Noviny"

vycházejí jednou týdně a sice v sobotu.

Výpravní jest v Markus ul. Čís. 42. v Cyrilo-methodějské.

Předplatné : se zásilkou na venek činiti

čtvrtletně 75
půlletně 1 50
celoročně 3. 00
Jednotlivé čís. . . . 10. c.

Cena oblášení:

8 řádků za 1 výšku . . 0 40 c.
2 do. . . . 0. 60. „
3 do. . . . 0. 75. „
za 1 sloupek . . . 1. 00. „
2 do . . . 1. 75. „
4 do . . . 3. 00. „
za 1. rok . . . 5. 00. „

Dopisy Johanitovi (agenovi) oblášením v Jirchářské ul. zde.

„THE NATIONAL GAZETTE"

is published every Saturday. Office No 42, Market street between 2d & 3d.

Terms of advertisements.

do do do 40
do do do 70
do do do one month 1. 00
do do do three do 1. 75
do do do six do 3. 00
do do do twelve do 5. 00

Editor . . . . John Rohrdl Erben.

Dopisy Ostromyslovec mužům, kteří by rádi v brzkém čase založiti, neb se počíná toho již při prvním vydání slavnosti.

SLOVANE !

Opět jeden rok padl v věčnosti nekonečnou a na jejím vrbadle přidána stojíme.

Nikou neobyčejně slavnému spolčivá pro nás v nadcházejícím kalendářním novému roku.

Zdálecké tento jest nám téměř svátečním dnem ! tento pouze naši nádějí a radostná přání vlastnímu, a všechnaby jest nám rodní mocné zmocnění — jako králi na trůnu, tak i dědicku pod svým slunečným přístřeším, jako svatostánku ctní a prostřed svých dělníků, tak i cítíce naši moci svými dělkami, jako k úrodu se klíčícím kmenu, tak i jinochu ; jim radostní připomínajícího očekávání v různobarevný vír života se vrhajícímu ;

Co obrovský sen lidí za námi mizelost a jako nepravděpodobná mlha nad jedné nikdy nevrátnou zemí odpočívá rušného života zbytek dnů před námi.

Jak těsklivě zazní se to srdce člověka !

Bázeň a nádějí činnou se pro jeho ? — Na přesti dalekohledných podobnek nebeu jest dílch nás v pouty pomocných různosti.

Tu vše co u věčné pouté kvílí zkušenosti své.

Trpělivé vane nálad z hodinového srdce bílení o šťastnému hlasů hodnocnosti.

Málo jich však okolí pohled svůj v zemské dny mládě, většina zírá úžasnějším cílem v nahlenou za nás opět odejetí ? — za se a zde za 12 měsíců zase, za z měsíc rodin ? — zmizí již čítka nového snadů nad námi snad mámě nejbližšího k očekávání, —

Kdoby si to vzpěl, pohlížeti v skrytou kůr-jých nevnímajíc ? „ silná jest budoucnost.

Máme ale proto kyvnosti v sobě a v nadcházejícím ? — Ne ! Opásejme bedra svá mocnou modlitbou — nezahrdlený bůh dlch nás ; ne podmíněné hnědání výpravy, kterou nás nazvyk léta osudů ukládá.

Co jest však proti modlitbě nebo stálosti ? —

Proti modlitbě svaté lidské bělověrnost, která, nebudeže v touze lásce nebeopodstatě, kterou jsme nazvyk lidí, ten lidské své věru nedbajíc nějaké kvílí, jakmile jsme vši vpravami a nářky, v nárok mame a když se vrhá ! modlitbě mých znamšlené mnohých spolčivá v nevědomosti, jakéž vypěvá a nebe přemožitbové. Ať i ty nejzralejší úpravy v bůžství Božích nepřemožitbové nejsou, a že, znajíce slavnosti a cvity k uhrožované jakéhokoliv nebezpečí, ale nikdy pádění nevadíc. —

Lidé, kteří, nemohouce nad sebou vládnouti, ve více dnů bojů se svými a jednotlivými vždy a stanovitě nedobrou podlehá, tvůj nedopadal a bez přímosti dnešní, kteří si slepičnost držíce spůsobeno nemožnosti zbytečné stavebnosti ; neboť nemožnosti jest jim v nesnázech činných pouhosti velmi nepodobné — nedostatek toto vůlí činů.

Jedni nejsi trnavou (temperamenty) k nemu náchylní, již v konservativním „Národním hodnotiče", kdy nejsi sebe klasnějšími nálady, zvolení stálými hrozící bez ; [illegible] pro rodinu zdravý rozum vědy.

Jiní se mohou přirozeností k plavidlu, jejichžto kormidlo [illegible] v nesnázích ve vlnách, a nevědíce nebezpečí vášní, lyhořímí nazpět se spějí.

Jsouce nepřipravení na příchod hrozných časů osudů, tím silnější od nich případní bývají a bývalí hodnotě pomalosti se jak v temné zmlkání.

Druzí, jimžto již přirozeným náhemyslnosti slejskotilé, nadobyčejně za pranýřkářství, od lenivosti se nejlenší zbůvkami.

Oni zase sebe trápí a takovýchsi důmkáními, tlouštěmi zprávy bývají jen pobudnělé, radostnýma ustálí a výjen lehkovážná nenýchají.

Osoby nápodstatného smýšlného spánku trpí již kdy, nežli skůrčeně se ukáže, jsou již před objevením se nebezpečnosti pomalosti a zmlkání, než skutečný boj s tím počne.

Toť zjevné srdcem stavěnost, mnohých, a jakou na příchod nastávajících snadů ostrojní se máme.

Proti tlachovné svědčné jest nadšlé ducha věc.

Každý se přemýšlitsi musí, že ten pravý nic nezmešti, který sám sebe, nezmatí ;). kdo nezmýšlí důvěru v sám sebe přemýšlitsi se musí, že duch náš není vším nevšímavosti vládnouti může, ani a musí a že **pokřid ducha** vlastně to jest, co žádnou nevýhnou a co nezmarnou hladinou, ale zbůhu duty nalezmenou, pouhé-lidí vůlčím svýtlá a nedokojen hlasovy pouzdá jsme, stálé, cyn hlasovo na úmlé držení, překročení svých od přísady jim vyměňených hranic pouhý zmatení ; jej zajíce tam hledáme, kde nám pro náš zdar – pokřid srdce svého hlasný hnědý v svém vlastním srdci.

Dosáhlit ale tíle snahy své, ze bol je nám sebe, pozmatí jsi se k své vlastní důstojnosti a vybojovat jsi zapínce svobody a „nedotknutelnou vlády ducha svého, — v touze vůlčímí kvílí i jeho pokřid. Kterou Vám, milenci krajané a krajanky, naše vřelá přání pokřidu tohoto nového roku přeslídáme, a přejeme si, aby na mlenčné pro našich úpicích rodinách a vlčkrdí se pouzí a svým blahovzezným lesken každé srdce ukřivení, shrabené i naší politické svobody zakládní činem a pohojné bedlivě o její vlčný kvůl ; neboť nám jest nevyhnutelný prostředek k zajištěnou výrazu důsevní — nám jest naše občanská hlášnost.

Bojujte, Přátelé ! smrtí proti vlčelitému zpátečnictví ; zvítězí, postava s nedobrodinou a vůstavou zvyšil „ svoboda a práva člověčenství " na svůj prápor co hesla a pusť se vždy snažte do boje proti každé libovůlnosti, proti vlčelitému násilnářství, pro svobodu a právo v politickém, v národním a v náboženském životě .

Kdo jednou povstal za naše svaté libovůlnosti dnů svobody, ten zajisté mlčetší pokřidí každou obět ne vlčelí jíž a své pravé povýšil k odvrnutí obětovaných lidí ; žádostí „ctnějšího já nebezpečí životní může, obětuje i svůj život, než aby se dal opět zahrabati v temnou noc otrocké despotie a falešnostného barbarství , v jakém jsme tak dlouhý čas hynuli a v jehožto okovech naše hrudí v mnohé vlasti české posud pradnou .

O blahý slunce nikdy nezažilo lidský spásitelský plavem ! —

Ano i tobě , český národe v staré vlasti ! přijem na se přání .

Alkoliv temno vlnou utlačitosti zarudna hrůzy plné dopuzin uvá tebou posud se pusť a po svatosti pralesnost tvůj dlch osvítěch , alkoliv purpurem odě tvé slušné nepodobný libovůlnostným jedem pramenný vše svobody — a tobě v krvolžlnitém zbůhu ukrutné zbudovitě hlavnosti a despocie terroru , žalostné hlasy a nadvýtě duše přjdí a tvá a naše milená mámě posud nepodobna znohem se oživ — —

Nezapěj !)

Ukrutná vrahovská zbraň ! drahná lesa již, střílivé zase , se hasa , pouzna se pozepu, nedlnchtané na zpřísnělost. — zpráva nevěrná zákony proti lidské Bůhdárkáme , nikoliv nezní dýchu a svobu , leč a násilím , vyprávělbojnou zbrojnice tě a zmyslnosti k boji proti svobodě .

Slyšíš milého ! Ne , v hrozu národ vlčbou, zmenší dvu , strašlivý nesvěrejší dnu zbraň ! Zvrhlejší kry zápolem slovem své pranýry ! — srdce svou krev ! — Mohouli zvítězi vlčbou, jenž národ hlavu svou přivě ! — Dosáhne , krajané !) vám vyjde opět slunce svobody .

Nikdy nezvrátí navždy slabký kuřbeí vrah to , na přísaze svým právem , svojí cnosti své .

Tvůrce nebes stvrzuj nad chotěti chudoby , krásy ovotvořitelného dne se otvrzen , a v zkoušeném srdce objevíce i vám svatý zbůhu svobody ! —

Zdálek každého nového roku jest i mládeník nového národního i politického , Slovan ; český nové předsevzetí zajíti dlcha našeho a z uplynulého roku nabytečkovaných hlasů jiskří krotaje naše .

Přematý nový rok jest však nejzrakmější okamžik z lidí Čechoslovanů v spojených obcích Amerických — skjel.

Není že zrození našich spolkových „ Návod . Novin. " z pomoc nevyhnutelné , ano i mnohé plamenné lidnotám vlastenectvím cítu mezi námi svědčí a dlš spojenou činnosti podzákonitě naše nádlje na budoucí velikost a hlubinnou v rouchu jiného se oblékat , nýbrž i národ , svobody a nový mocný proud a postup a znamenitě smlouvnostní v národním a v politickém životě , na němž rozpylená síly Kirla slovanských v jednotu spřívají , na nové dráze všestranného pokroku krásy .

Jdou rádjem vše nás v jedno rodiny , v kterél bývá nepřetržitě pouhé pomlky nazývem a na, jich mlze **jednotu , vernost a vytrnost** , svůj chotě posvětí .

Bůhy se naše vřelé přání vyplnila , jaká nyní mámě naším vládne ! — Tak i imnic lidek , pravé [illegible]

Obr. 6. *Národní Noviny*, 1, 1860, č. 1 (21. 1.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)

daktora a vydavatele, termín, kdy týdeník vychází, jeho cena a výše předplatného. Druhý sloupec podává jmenný přehled jednatelů (zástupců) listu v jednotlivých státech USA a také v Evropě (tam to byl Alois Kareš v Brémách). Další tři sloupce vyplňují různé texty.

Z neverbálních prostředků, užívaných ve *Slowanu Amerikánském*, je nejzajímavější záhlaví titulní strany. Uprostřed záhlaví je emblém orla, který je do dnešních dnů americkým národním symbolem. Orel stojí na štítu pokrytém stylizovanou americkou vlajkou. Pod nohama orla leží překříženy tři ostré šípy, symbol války, a olivová ratolest, symbol míru. Orel drží v zobáku vlající stuhu s nápisem *Wěrnosst Láska a Bratrstwi!* Vlevo od orla sedí Abraham Lincoln, tehdejší americký prezident, se státní vlajkou v pravé ruce, vpravo od orla stojí symbol spravedlnosti - žena s váhami a mečem v rukou. Uprostřed stránky, pod orlem, je umístěn tučně tištěný titul *Slowan Amerikánský*. Součástí záhlaví, graficky ale odděleny dvěma čarami, tučnou a slabou, jsou také další údaje, konkrétně ročník, název města a státu, v němž *Slowan Amerikánský* vycházel, datum a číslo vydání. Po okrajích stránky jsou dva dvouveršové persvazivní nápisy. Vlevo, pod obrázkem Abrahama Lincolna, tento nápis zní: *Jhem desspotismu poután byl. Práporu sswobody sse chopil.* Vpravo, pod symbolem spravedlnosti, je následující dvojverší: *Oblibil jssem váhu prawdy. Přimosst prawosst miti na vždy*[10]. Celé záhlaví je pak od vlastních textů odděleno opět dvěma čarami.

U *Národních Novin* se podoba záhlaví utvářela postupně. V 1. čísle listu je záhlaví velice prosté, bez jakéhokoli obrazového doplnění. Celou šíři plochy vyplňuje titul napsaný verzálkami, pod titulem jsou uvedeny základní údaje, tj. číslo, místo vydávání, datum a ročník; tyto údaje jsou podobně jako u *Slowanu Amerikánského* odděleny dvěma čarami. Od 9. čísla 1. ročníku[11] je však titul listu doplněn grafikou znázorňující spojení Slávie s americkým orlem a české pracovitosti s americkou prosperitou. Pod grafikou je nápis *SPOJENYM DUCHEM* (obr. 7).

NÁRODNÍ NOVINY.

SPOJENÝM DECHEM

Čís. 4. v St. Louis Mo. 9. ÚNORA. 1861. Roč. 2

Národní Noviny

THE „NATIONAL GAZETTE"

Prof. O. A. WOODS Restorative Cordial.

SVĚTOZOR.

Věda

Besedaí oteni

Obr. 7. *Národní Noviny* 2, 1861, č. 4 (9. 2), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)

Dalším důležitým neverbálním prostředkem užitým v *Slowanu Amerikánském* i v *Národních Novinách* jsou titulky. Jde ale především o titulky rubrik, pod nimiž jsou pak jen s malým odlišením uveřejňovány další zprávy. Pouze texty, které do žádné z rubrik nebylo možné zařadit, např. *Baječny skokan, Dělosstřelectwo kamnowych trúb, Plessáni abolutionisstu*, *Jindy a nyni*, mají titulky vlastní. Tato situace je ovšem analogická situaci v žurnalistice české, titulky pro samostatné články, většinou na první a druhé straně novin, zavedl až Havlíček, a sice v *Pražských novinách* v letech 1846 – 1848. Další novinkou, kterou Havlíček začal v *Pražských novinách* zavádět, bylo podepisování všech větších článků buď celým jménem, nebo zkratkou (Beránková, 1970a, s. 121). V prvních čechoamerických periodikách však články ještě podepisovány nejsou. Výjimku tvoří zprávy osobního charakteru typu *Kde je? Hledá se*, dopisy čtenářů nebo pozvánky, viz například *Pozwání!!* z SA 2, 1861, č. 20 (16. 5.), s. 3:

„P o z w á n í !!
Wšeckny oudy Česskobratrsskeho Spolku w Racine uctiwě wyzywáme ku wšeobecnemu shromážděni na den 19ho kwětna o 3 hodinách odpoledne, kdež sse o welmi dúležite wěci pro naši sslowansskou budoucnosst jednati bude.
Taktež uctiwě wyzywáme naše bratry z Caledonie, by tehož dne sswe duwěrne zásstupce k určitemu jednáni zasslati newáhali.
S uctou
Jan Barta Letovský, předseda.
Fr. Kořizek, knihovnik.“

Titulky označující rubriky jsou v obou prvních periodikách velice nápadné, různě typograficky provedené, vedle švabachu je v nich užito i latinky, a to dokonce i ve *Slowanu Amerikánském*, který je jinak celý tištěn švabachem. Titulky tak pře-

hledně člení hustý text, tištěný drobným typem písma.

Neverbální prvky bohatě využívají také inzeráty a reklamy, otiskované od samého počátku v obou listech, a *Kalendář na přišti tyden*, který se pravidelně objevuje ve *Slowanu Amerikánském*; ten má podobu tabulky, uvádějící v šesti sloupcích, která jména katolická, evangelická a slovanská připadají na jednotlivé dny dalšího týdne, v hodinách a minutách je zde stanoven i východ a západ slunce. Barva veškerého tisku včetně obrazové složky je v čechoamerických periodikách 19. století pouze černá.

V obsahu prvních čechoamerických periodik, a to platí nejenom pro *Slowan Amerikánský* a *Národní Noviny*, ale i pro všechna další periodika v šedesátých a do značné míry i v sedmdesátých letech, jsou zakonzervovány obrozenecké romantizující představy a ideály, které si imigranti přinášeli z českého prostředí padesátých let 19. století. Je to především národní povědomí, národní kultura a jazyk, podle tehdejších názorů buržoazní ideologie (reprezentované hlavně J. G. Herdrem) nejdůležitější, ne-li jediný znak národa. Tyto názory byly doma pěstovány v období formování novodobého českého národa, který se konstituoval jako národ utlačovaný ve státě mnohonárodnostním. Je možné, že v tomto smyslu spatřovali čeští přistěhovalci ve své aktuální životní situaci určitou analogii k poměrům doma, že o to bližší jim zmíněné ideály byly a že o to horlivěji je zpočátku pěstovali. Tento národní, český, charakter však byl daleko od Evropy zpočátku často zaměňován za rys všeslovanský, který byl v jinoetnickém prostředí nejen obecnější, ale hlavně širší a silnější. Navíc někteří redaktoři již z domova s myšlenkami panslavismu do Ameriky přicházeli. Pro ně pak bylo vše české zároveň slovanské a naopak. Proto se zde často setkáme s texty určenými sice Čechům, ale obracejícími se na Slovany. Viděli jsme to již ve *Slowanu Amerikánském*, v jehož prvním čísle začíná úvodní programový článek oslovením *„Drahy milowany Narode Slowansky!*, a podobně je tomu i v *Národních Novinách*. V úvodním slově 1. čísla, vydaného 21. ledna 1860, se redaktor J. B. Erben

obrací na své čtenáře jako na Slovany, zamýšlí se nad nadcházejícím rokem a své krajany vyzývá ke statečnosti a odvaze. Přitom zdůrazňuje americkou svobodu a demokracii, hodnoty, jichž si mnozí přistěhovalci z Evropy cenili nejvíce:

„SLOVANE!

[...] dosáhls cíle snahy své, našel jsi sám sebe, povznesl jsi se k své vlastní důstojnosti a vybojoval jsi ouplnou svobodu a neobmezenou vládu ducha svého, – v tomto vítězství květe i jeho poklid. K tomu Vám, milené krajane a krajanky, naše vřelá přání počátku tohoto nového roků předkládáme, a přejeme si, aby on stísněné prsa našich trpicích rodáků povždy obýval a růžy pokoje a nezkalené radosti ověnčil každé rané srdce! –“

Erben ve svém textu, majícím rozsah téměř celé titulní strany, apostrofuje svým přáním i český národ doma:

„Ano i tobě, český národe v staré vlasti! pějem naše přání. Ačkoliv černou zlobou obtěžkaná mračna hrůzy – plné despotie nad tebou posud se pnou a po svobodě prahnoucí tvůj dech omdlévá, ačkoliv purpurem oděné zločinci napouštějí lidomorným jedem prameny tvé svobody – a tebe v krvožíznivém chřtánu ukrutné obsulutické hierarchie a despotie mrtvíce, žalostivé hlasy z umírající duše pěješ a tvá a naše milená máti posud smutečným rouchem se odívá – –

Nezoufej!!“

Řadou negativně expresivních pojmenování popisuje redaktor těžký úděl českého národa v rakouské monarchii, čímž se text zároveň stává kritikou politické situace ve vlasti. Tato vyhraněně protirakouská, protivídeňská, orientace je jedním z obecných charakteristických rysů čechoamerického tisku vůbec.

Svůj článek končí Erben zvoláním, jehož součástí je i dedikace listu *národu slovanskému* (v originálu textu vytištěno tučně):

„Kéžby se naše vřelá přání vyplnila, jaká nyní srdcem našim vládne! – Tak i tento listek, první plod česko ame-

rykánského tisků, vrháme s blahým doufáním v lůno tvé přízně a důvěry – narode slovansky! –„ [NN 1, 1860, č. 1 (21. 1.), s. 1].

Podobně všeslovanský charakter měl zpočátku i třetí čechoamerický list, týdeník ***Slávie***[12] [zkratka S, obr. 8]. *Slávie* byla založena 5. října 1861 v Racine, tedy zhruba po roce a půl po vzniku prvních českých imigrantských listů. Nový týdeník vznikl na základě spojení *Slowanu Amerikánského* a *Národních Novin*. Příčinou fúze těchto dvou tiskových konkurentů byly hlavně těžkosti finanční, všeobecná krize a složitá situace v St. Louisu, zapříčiněná občanskou válkou Severu proti Jihu. 1. číslo *Slávie* vyšlo 30. října 1861 a demokraticky orientovaná *Slávie* se brzy po svém vzniku stala nejvlivnějším českým periodikem v Americe. Jejími zakladateli byli F. Kořízek, J. Bárta Letovský a F. Mráček, který byl také jejím redaktorem. 7. číslem převzal redakci V. Mašek a v červnu roku 1863 přišel do redakce Karel Jonáš, který byl až do té doby coby politický exulant v Londýně. Poté, co se Jonáš oženil s Kořízkovou dcerou, stal se nejenom redaktorem *Slávie*, ale i jejím spolumajitelem.

Skutečnost, že redaktoři nového týdeníku byli horlivými propagátory myšlenek panslavismu, je zřejmá již z názvu tohoto periodika – *SLÁVIE*, pod nímž je umístěno heslo *Spojenými silami*. S myšlenkou panslavismu přichází doma na začátku 19. století buditelská generace Jungmannovců, která slovanskou ideologii promýšlí hospodářsky, kulturně i politicky. V roce 1946 se k této myšlence polemicky vyslovuje Havlíček v článku *Slovan a Čech*, uveřejňovaném na pokračování v *Pražských novinách*. Poukazuje na to, že myšlenka Slovanstva se v Čechách stala módou, a odmítá názor, že by se slovanství mělo stát obranou proti národnímu útlaku. V podmínkách za mořem je však idea slovanské sounáležitosti i v šedesátých letech stále živá. Důvodem jsou nejenom zakonzervované názory přistěhovalců, žijících v ideové izolaci od domova, ale i potřeba posílení sebevědomí v cizí zemi[13].

Typograficky i obsahově je *Slávie* přehlednější než listy

ROČNÍK 1. V Racine dne 30go Října 1861. ČÍSLO 1.

SLÁVIE.

Spojenými silami

Slávio!

Obr. 8. *Slávie*, 1, 1861, č. 1 (30. 10.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)

předchozí. Záhlaví tvoří zpočátku jen titul listu, který je i s výše citovaným heslem umístěn uprostřed stránky[14]. Vlevo od titulu jsou uvedeny ceny předplatného, vpravo ceny za inzeráty. Záhlaví je odděleno dvěma čarami od zbývající stránky, která je svislými čarami členěna do čtyř sloupců. *Slávie* byla tištěna latinkou, ale *„aby čtenářstvo „Slovana“, které jen „švábachú“ přivyklé jest, újmu neutrpělo“*[15], jsou zpravidla 2 stránky z celkového rozsahu 8 stran vysázeny švabachem[16]. Zajímavostí je, že stránkování je prováděno průběžně od stránky 1 v 1. čísle 1. ročníku, které vyšlo 30. 10. 1861, až do stránky 416 v 58. čísle téhož ročníku, vydaném dne 28. 10. 1862. V dalším čísle se začíná opět stranou jedna.

Úvodní text v 1. čísle představuje báseň *Slávie*. Je otištěna na titulní straně v horní části prvního sloupce:

„S l á v i e !

S l a v i e , ty Slovanův máti
Ty slasti naše – náš jsi bol i žal,
Naše to touha tebe znati
Slovanův ty ráj, ty jich Ideal!

Pěvec mnohý tebe opěval,
Velikánův srdce mnohé pro tě zvadlo,
Simě mnohý tvoje pěstoval,
A na oltář tvůj za oběť mnoho padlo.

Však strasti tvé a utrpení
Nezašlo s otci nám v chladný hrob,
Neb onoť žije k ulevení,
A budí syny tvoje z dávnověkých mdlob.

Popatř dolu ty máti drahá
Na syny tve a dcery z vlasti vzdálené,
Nejsme my vlasti slavské děti ztracené,
Duch času v nás se mocně zmahá.

Jaký to hluk
Jaký to zvuk
Po luhách našech se ozývá?
O S l á v i e má
Toť sláva je tvá,
Vítězství tvého radostný hlas
Slovany v jedno jenž spojil nás!“
[S 1, 1861, č. 1 (30. 10.), s. 1]

Na zbývajícím prostoru titulní strany, stejně jako na celé 2. straně, je vytištěn román na pokračování *Poslední Táborita*

od K. Herloše[17]. Vlastní programový text s označením *ÚVOD* je umístěn až na straně třetí. Vysvětluje se zde, jak a proč *Slávie* vznikla a jakou podobu bude mít. Článek končí výzvou:

> *„Ku konci vyzýváme naše čtenářstvo jako vůbec vše Čechoamerikány našemu příkladu následovati, staré sváry a štvaní, které nám posud tak záhubné bylo odstraniti, sobě vzájemně ruce podati a takto jedním spojeným duchem o budoucnost naší pracovati.*
> *Kýžby naše „Slávie" vše stejně blažila!"* [S 1, 1861, č. 1 (30. 10.), s. 3].

5.2. Obsahová stránka prvních periodik

Obsah prvních periodik byl dán tím, že jejich texty byly určeny čtenářům, kteří se ještě nenaučili anglicky a kvůli této izolaci byli závislí na tisku v mateřském jazyce. V tomto smyslu měla česky tištěná periodika hlavně funkci integrační. Jejich celková funkce však byla mnohem komplexnější (viz kap. 4.1. *Český imigrantský tisk v USA*).

Uspořádání jednotlivých žurnalistických titulů nebylo jednotné, často se lišila i čísla vycházející bezprostředně za sebou. Stabilní místo na titulní stránce mívaly pouze novoroční „úvodníky", mající úvahový charakter, a dále pak poučné a vzdělávací články, týkající se vlasteneckého života přistěhovalců. Jde zpravidla o texty s výrazně persvazivní funkcí a hlubokým etickým charakterem. Například *Slowan Amerikánský* [2, 1861, č. 5 (31. 1.), s. 1] obsahuje výzvu ke vstupu do Jednoty bratrské:

> *„Protož ani wzdálenou rozptylenossti, ani ruznossti jak náboženssкeho, tak i politickeho ssmejšlení nedejme sse nikterak myliti; sspojme sse, podejme ssobě ruce s ochotnou upřimnossti, ssplyňme w ‚Jednotu bratrskou' a zaweďme ji assi takto:[...]."*

Text pokračuje otištěním stanov Jednoty bratrské. Na stejném místě v SA [2, 1861, č. 20 (16. 5.), s. 1] jsou uveřejněny praktické rady týkající se divadelního života Čechoameričanů,

hlavně zakládání divadelních spolků a jejich činnosti:

„Wolení nowych členú ať sse sstáva hlassowáním, a když většinou hlassu člen přijmut je, přečtou sse mu prawidla, dle kterych sse celá sspolečnosst řidi, a on ať sse všemu wlasstnoručním upssánim podwoli.“

Všechna periodika prvního období obsahovala také obsáhlou část zpravodajskou, kterou tvořily novinky z Ameriky, ze světa a pravidelně také z Čech. Tyto informace byly sestavovány – již bez samostatných titulů - do stálých rubrik. Všechny listy uváděly na prvním místě vždy rubriku *Amerika*, po ní následovaly rubriky *Ewropa* (ta zpravidla obsahovala zvláštní oddíl s názvem *Rakousko a Čechy,* nebo jen *Čechy* či *Z Čech*), případně *Assie* a *Afrika* [S]. Další listy užívaly označení *Amerika, Cizozemsko* [NN] nebo *Amerika, Evropa* [S]. *Slávie* měla od samého počátku své existence také rubriku *Lokální zprávy*.

Na začátku šedesátých let 19. století převažují jak početně, tak i rozsahově ještě zprávy z Evropy a zejména z Čech nad informacemi ze Států. Tento poměr se však rychle měnil, hlavně v souvislosti s občanskou válkou (1861 –1865), které české listy věnovaly pravidelnou pozornost.

České imigrantské listy přinášely pravidelně zprávy a komentáře postihující všechny oblasti života přistěhovalců, tedy i informace praktického typu. Byly to návody a rady, kde získat práci a pozemky, informace o měnících se hodnotách bankovek a cenách pozemků. Noviny poukazovaly také na práva přistěhovalců v nové společnosti a učily čtenáře aplikovat je v běžném životě. Značná pozornost byla už v šedesátých letech věnována spolkovému životu a brzy poté i ideovým polemikám jednotlivých skupin českých imigrantů.

Již v šedesátých letech obsahují čechoamerické listy také dopisy a příspěvky čtenářů-dopisovatelů. Tyto příspěvky mají buď úvahový charakter, např. *Cena národního jazyka*[18], nebo reprezentují původní zpravodajství z různých států Ameriky nebo i z vlasti. Zpočátku otiskovala všechna periodika rovněž vybraná díla české nebo světové krásné literatury na pokra-

čování. Četné listy uveřejňovaly také přehled obdržených finančních příspěvků[19]. Část novinových stránek (šlo zpravidla o poslední stránku) byla vždy vyhrazena osobním a rodinným zprávám *(Wřely dik! Kde je?*, obr. 9) a dále též inzerátům a reklamám. Inzeráty a reklamy najdeme často také na první stránce; vyplňují zde volné místo, zpravidla v prvním sloupci dole. V *Národních Novinách* bylo reklamám věnováno vždy více prostoru než ve *Slowanu Amerikánském*; bývaly umístěny nejenom na čtvrté straně, a to ve všech pěti sloupcích, ale i ve třech sloupcích na straně tři.

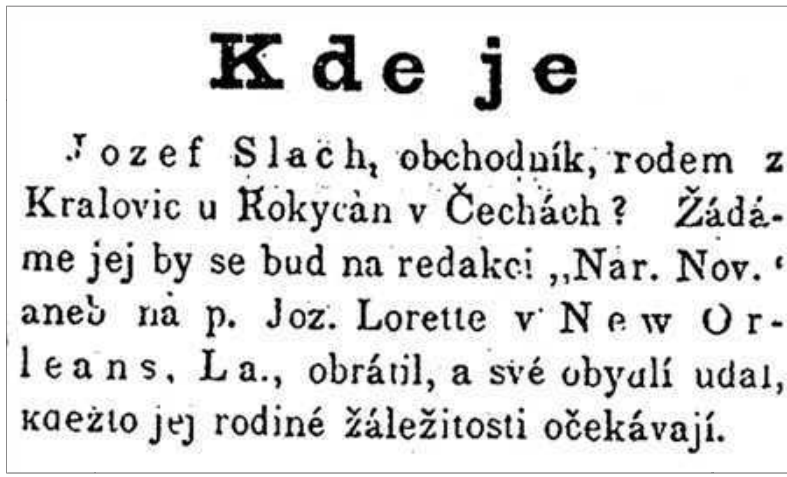
5.3. Další periodika vycházející v šedesátých letech 19. století

Dva roky po založení *Slávie* vznikl její suplement, měsíčník ***Zvony***. Byl věnován zábavě a poučení, ale do půl roku zanikl.

Významnějším listem byl v té době týdeník ***Pozor*** (obr. 10), označený v záhlaví pod titulem nápisem *Nové občanské noviny*. V letech 1865–1867 se nazýval ***Pozor Americký*** (Jerabek, 1976, s. 332). Tento týdeník byl založen v říjnu roku 1863 (v St. Louisu) a měl být konkurenčním listem *Slávie*. Jeho vydavateli byl Karel Alis, který už před tím posílal své texty do prvních periodik[20], a František Pešek. Od roku 1865 redigoval *Pozor* Jan Alois Oliverius, později krátce Antonín Jurka.

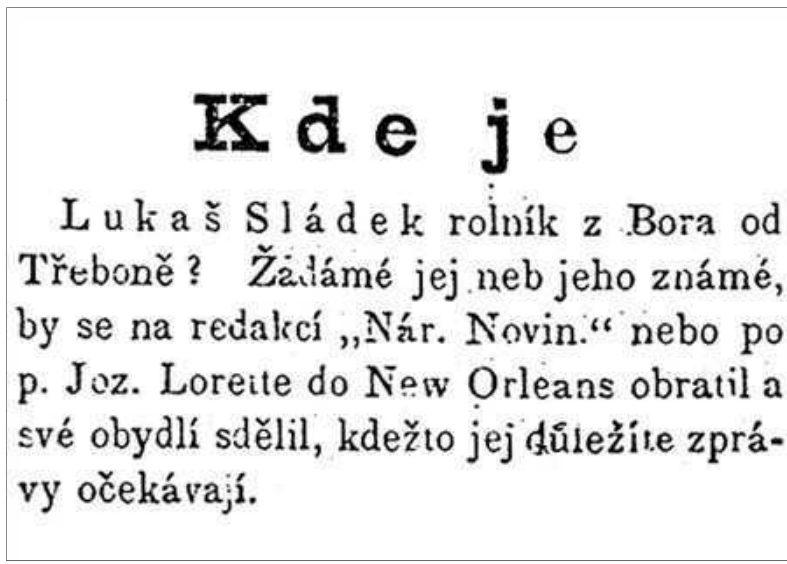
Pozor, vycházející v rozsahu 4 stran, se svou skladbou i obsahem podobal *Slávii*. Jediné, čím se lišil od *Slávie*[21] i od jiných periodik této dekády, byly anglické texty. Jejich vydávání bylo avizováno už v úvodním čísle, ale v listu se objevovaly jen po několik týdnů. Šlo zpravidla o zprávy z Evropy, řazené do rubriky *Europian News (Austria, France, Italy)*, umístěné na straně tři. Součástí této rubriky byly také pravidelné zprávy o polské revoluci, například článek *Thi Polish Revolution*, o niž se redakce živě zajímala.

Zajímavý je článek, který vyšel v *Pozoru* ve 2. čísle 1. ročníku roku 1863. Anonymní autor, pravděpodobně ale vyda-

Kde je

Jozef Slach, obchodník, rodem z Kralovic u Rokycan v Čechách? Žádáme jej by se bud na redakci „Nár. Nov.“ aneb na p. Joz. Lorette v New Orleans, La., obrátil, a své obydlí udal, kdežto jej rodiné záležitosti očekávají.

Kde je

Lukaš Sládek rolník z Bora od Třeboně? Žádámé jej neb jeho známé, by se na redakcí „Nár. Novin.“ nebo po p. Joz. Lorette do New Orleans obratil a své obydlí sdělil, kdežto jej důležíte zprávy očekávají.

Obr. 9. *Národní Noviny* 2, 1861, č. 13 (13. 4.), s. 3. (Náprstkovo muzeum v Praze)

POZOR.

Nové obecenské noviny.

St. Louis, Mo. 24. Října 1863.

Obr. 10. *Pozor* 1, 1863, č. 2 (24. 10.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)

vatelé, se v něm zamýšlí nad existencí a budoucností českých listů v Americe, apeluje na češství a národní hrdost krajanů a vyzývá je k větší podpoře tisku. Zároveň v něm na několika místech zdůrazňuje myšlenku etnické jednoty Čechů, k níž své krajany nabádá velmi silnými argumenty:

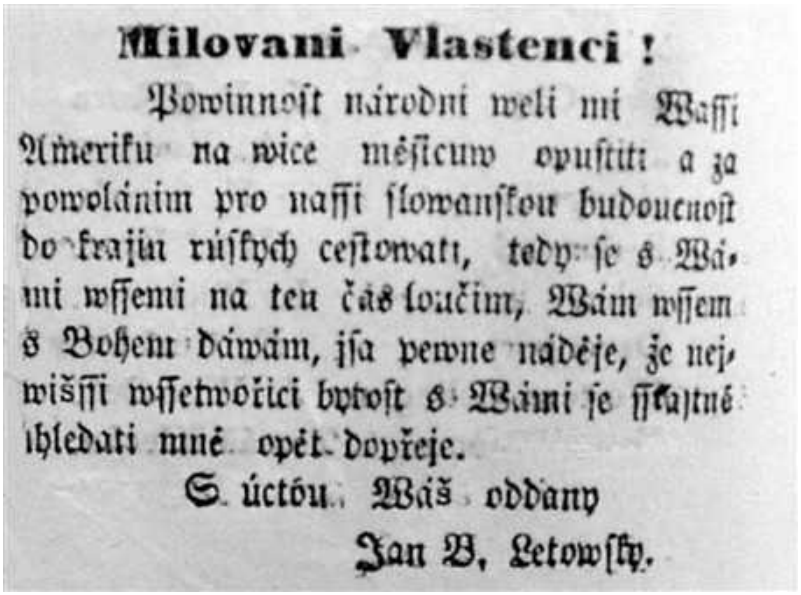
„Mají-li se zde udržet české noviny, čili ne?
Tuto otázku zodpovídá každý Slovan ochotně, jeho odpověď bude znít: Ano, je možno! Pak zase následuje druhá otázka: jak se můžou udržet?
[...] milý vlastenci, záleží-li Vám na tom by jste nebyli k posměchu cizému národu, tak hleďte každý drobet dle Vašich sil pomahat bychom mohli dále naše noviny, vydávat a zlepšovat neb v skutku, vydávání novin jest s velikou obtíží spojeno; žádáme tehdy naše milené krajany by každý, při vyjití třetího čísla nám drobet pomohl t, j, v předplacení, nebo tu mohovitost nemáme, by jsme to jináče vydržet mohli, neb vše, co jsme koupili, museli jsme v hotovosti zaplatit.
Pohledněme k. p. na Němce, jak oni se starají o vyučení svých dítek v němčině, oni pilně čtou noviny a tak kráčejí ku předu, oni jsou věrni svému germánskému kmenu, proč by jsme i my to samé činiti nemohli. Žádný národ nemůže býti tak pyšný na své jméno a předky jako náš národ český, a předc nalézáme mnoho odrodilců.
Kdo jest odrodilcem, jest vrahem národa svého, a hříšníkem tím největším pod nebem, on zavrhuje otců mravy, on zrazuje matku drahou která ho v svém lůnu nosila, on nejni hoden, slouti člověkem [...]“ [P 1, 1863, č. 2 (24. 10.), s. 1].

V roce 1867 koupila tiskárnu *Pozoru* katolická strana, přestěhovala ji do Chicaga a začala tam vydávat ***Katolické Noviny***. *Katolické Noviny* byly týdeníkem, redigoval je páter J. Molitor, politické části Antonín Jurka a po něm Miloš Novotný (Čapek, 1911, s. 106). Josef Molitor byl prvním českým katolickým novinářem v Americe. Tyto první katolické noviny

vycházely jen krátce, v květnu roku 1868 byly zastaveny pro nedostatek odběratelů.

Důležité místo v dějinách čechoamerické žurnalistiky zaujímá týdeník ***Pokrok***, založený v září roku 1867 v Chicagu. Tento vyhraněně svobodomyslný list, uvedený heslem *Pokrok vzdělanosti, Pokrok Národnosti, Pokrok Svobody,* představuje počátek názorové profilace imigrantského tisku v Americe. Zatímco první české noviny byly mírně nacionalistické, týdeník *Pokrok*, založený Karlem Jonášem a redigovaný Josefem Pastorem, se otevřeně postavil proti církvi[22]. Ostatní noviny ho následovaly a od té doby *„každý nováček na poli žurnalistiky, který se vydal, aby sloužil zájmům Čechoslováků v Americe, byl povinen vybrat si buď jeden, nebo druhý tábor“* (Park, 1922, s. 265).

Ke konci šedesátých let 19. století začali Češi v Americe vydávat ještě dvě další periodika: ***Národní Noviny (II)*** v Chicagu (1868 – 1871), redaktor J. Oliverius, vydavatelé J. B. Bělohradský a K. Alis, a ***Slovan Amerikánský*** v Iowa City, později Cedar Rapids (1869–1920). *Slovan Amerikánský* založil Jan Bárta Letovský a pojmenoval ho po prvních čechoamerických novinách, které rovněž redigoval. V šedesátých letech odjel J. Bárta Letovský s F. Mráčkem na pozvání ruského hraběte Ivana Malinovského na asijskou Rus[23], aby zjistili, zda by oblast poříčí Amuru mohli nově osídlit čechoameričtí osadníci (obr. 11). Tento plán se ale nikdy nerealizoval, třebaže se o něm mezi českými imigranty v Americe hodně hovořilo a také *Slávie* o něm průběžně informovala. Po návratu z Ameriky založil Bárta demokratický „týdeník pro politiku, umění, zábavu a vzájemnost všech Slovanův Amerických“ *Slovan Amerikánský*[24] s „klácelovským“ heslem *Vesměrnost jest cíl vědy, umění a lásky*.

Milovani Vlastenci!

Powinnoſt národní weli mi Waſſi Ameriku na wice měſicuw opuſtiti a za powolánim pro naſſi ſlowanſkou budoucnoſt do krajin ruſkych ceſtowati, tedy ſe s Wámi wſſemi na ten čás loučim, Wám wſſem s Bohem dáwám, jſa pewne náděje, že nejwiſſi wſſetwořici bytoſt s Wámi ſe ſſťaſtné ſhledati mně opět dopřeje.

S úctóu Wáš oddany

Jan B. Letowſky.

Obr. 11. *Slávie* 1, 1861, č. 6 (4. 12.), s. 42. Jan Bárta Letovský se loučí se čtenáři Slávie před svým odjezdem na asijskou Rus. (Náprstkovo muzeum v Praze)

5.4. Redaktoři prvních periodik

Kdo byli první redaktoři čechoamerických listů a jakou měli pozici v českých krajanských enklávách?

Nikdo z redaktorů čechoamerických listů, které začaly vycházet v šedesátých letech 19. století, nebyl profesionálem, žádný z těch, kteří se po příchodu do Ameriky začali zabývat žurnalistikou, do té doby v redakci nepracoval. O F. Kořízkovi, zakladateli *Slowanu Amerikánského,* jsme již uváděli, že byl ve vlasti zedníkem a čalouníkem a také v Americe se zpočátku živil hlavně fyzickou prací. Přesto se stal nestorem čechoamerické žurnalistiky. J. Bárta Letovský, od 25. čísla (červen 1860) spolupracovník Kořízka, provozoval ve svém rodišti, v Letovicích na Moravě, hodinářství, J. B. Erben byl evangelickým knězem, H. Sládek koželuhem a J. Borecký krejčím. F. Mráček byl roku 1850 odsouzen v Praze za velezradu a do Ameriky přijel roku 1857 po všeobecné amnestii (Habenicht, n. d., s. 57).

Na konci šedesátých let, roku 1869, přijel z Moravy na pozvání J. Bárty Letovského do Iowa City také František (Ladimír) Klácel. Klácel byl doma vysvěcen na kněze a ve třicátých letech byl jmenován profesorem filozofie na biskupském ústavu v Brně. Po příjezdu do Ameriky začal pracovat v redakci *Slovanu Amerikánského*, v němž publikoval své utopické filozofické a sociální názory, pro něž však mezi prostými čtenáři nenacházel očekávanou odezvu[25].

Je pochopitelné, že nedostatečnému vzdělání většiny prvních redaktorů odpovídala i obsahová a jazyková stránka listů, které redigovali. Přesto ale v počátcích byli tito muži těmi, kteří své krajany vedli, učili je orientovat se v novém prostředí a zároveň je i národně a kulturně formovali. Jestliže dnes v souvislosti s médii hovoříme o jejich funkci informativní a persvazivní, vzdělávací i zábavné, pak už na samém počátku své existence měl čechoamerický tisk tyto funkce také, a to právě díky svým redaktorům. *Harvardská encyklopedie* (1980, s.

268) označuje dokonce žurnalisty, zejména vydavatele novin, za nejvlivnější Čechoameričany v průběhu šedesátých a sedmdesátých let 19. století, a to zejména proto, že *„vydavatel a jeho noviny monopolizovali veřejné mínění“*.

Činnost redaktora ale nebyla omezena jenom na práci v redakci, okruh jeho kulturních aktivit byl mnohem širší: redaktor zakládal a organizoval spolky, byl divadelníkem v místním ochotnickém sboru i univerzálním řečníkem, vyučoval češtinu a překládal knihy, on a jeho redakce reprezentovali centrum imigrantského společenského života. Tato situace přetrvávala až do osmdesátých let 19. století, kdy éra osobitého žurnalismu i všestranného národního působení redaktorů postupně končí (Čapek, 1926, s. 266).

První redaktoři se žurnalistické činnosti věnovali zpravidla po celý svůj život, odcházeli z redakcí periodik, která z ekonomických důvodů přestávala vycházet, a nastupovali do redakcí listů jiných nebo sami nová periodika zakládali. Někteří redaktoři tak za svůj život vystřídali celou řadu novin a časopisů. S největším počtem čechoamerických listů je ve druhé polovině 19. století spojeno jméno Jana A. Oliveria, který pracoval celkem v šestnácti redakcích[26], patnáct časopisů redigoval J. S. Čada[27].

Život redaktorů přitom nebyl nikterak snadný. V šedesátých letech se vydavatelé novin jen stěží drželi nad vodou a často byli těmi posledními, kteří z peněz získaných od předplatitelů nebo za inzeráty a reklamy, dostali svůj podíl, z něhož pak měli živit celou svou rodinu. Pro zastávání místa redaktora bylo proto v té době třeba především hodně zápalu, nadšení, ale i síly, pracovitosti a vytrvalosti[28].

Stejně tomu bylo ještě i koncem sedmdesátých let. L. J. Palda, redaktor *Dělnických Listů*[29], ve svých *Vzpomínkách z minulých dob* uvádí:

> *„Bylo-li v Clevelandu zle, bylo nyní v New Yorku ještě hůře. Zaměstnanci pokud možno museli být správně placeni, ač i toho vždycky nebylo; ale my tři vydavatelé dělili jsme se o příjmy následovně: J. V. Čapek, poněvadž byl svobodný*

a tolik nepotřeboval, měl dostávat pět dollarů týdně, já s manželkou a dvěmi dítkami osm dollarů a Frant. Škarda s manželkou, co zbylo“ (Čapek, 1911, s. 45).

Nejvýznamnějším čechoamerickým žurnalistou ze začátku druhé poloviny 19. století a zároveň i jeden z nejpřednějších Čechoameričanů té doby byl bezesporu Karel Jonáš (obr. 12). Za svou politickou činnost byl v Čechách zatčen, ale s pomocí vystěhovaleckého agenta A. Kareše se mu podařilo uprchnout do Londýna. Seznámil se tam s Bakuninem a posílal odtud články do pražských Národních Listů. Do Ameriky přijel po více než dvouletém pobytu v Anglii a roku 1863 začal pracovat v redakci *Slávie*. V roce 1864 se stal jejím spolumajitelem. Jonáš kromě vedení *Slávie* založil řadu dalších periodik: první zábavný měsíčník *Zvony* (1863), první radikální list *Pokrok* (1867) a týdeník *Amerikán* (1870). V roce 1865 vydal první *Tlumač česko-anglický* a roku 1876, spolu s bratrem Bedřichem, první *Slovník Česko-anglický* a *Anglicko-český*. Roku 1882 napsal spis *Americké právo* a později další odborné práce, hlavně ekonomické, ale i nově přepracovaná vydání slovníku česko-anglického a anglicko-českého.

Kromě své činnosti autorské a editorské se Jonáš věnoval i politice; byl státním senátorem v okrese racinském (1883), později místoguvernérem státu Wisconsin, v letech 1886 – 1889 americkým konsulem v Praze a v roce 1984 generálním konsulem USA v Petrohradě. Zemřel v roce 1896 jako konsul Spojených států v německém Krefeldu. K. Jonáš byl první americký Čech ve službách americké diplomacie (Dubovický, 2003, s. 28).

Z hlediska historie čechoamerické žurnalistiky je jméno K. Jonáše spojeno hlavně s týdeníkem *Slávie*. Za jeho vedení se významně zvýšil počet pravidelných odběratelů a *Slá*vie se stala nejvlivnějším a patrně i nejrozšířenějším českým listem v Americe. Podle Chady (1981, s. 129) učinil Jonáš ze *Slávie* vzor pro celou čechoamerickou žurnalistiku.

Slávie byla zpočátku orientována mírně republikánsky, po roce 1972 ale přešla k opozici a začala podporovat kandidatu-

Obr. 12. Karel Jonáš (1840–1896). (Habenicht, Jan: *Dějiny Čechů Amerických*. St. Louis, Časopis Hlas [n. d.], s. 445.)

ru demokrata H. Greeleyho. Čtenáři na tuto změnu reagovali negativně, ale Jonášovy texty dokázaly veřejné mínění uklidnit a politicky ovlivnit.

Změny ve svých názorech objasňuje Jonáš v článku *Budiž světlo mezi námi*, který publikoval ve *Slávii* dne 21. ledna roku 1874. V tomto textu mimo jiné uvádí:

„Na poměry americké, přijda sem co cizinec, hleděl jsem zrakem českým, ale poněkud skrze skla anglická, neboť jsem skoro tři leta čerpal poučení o Spojených státech výhradně z pramenů anglických. O některých věcech snad jsem křivě soudil [...]. Krátká doba pobytu ve Spojených státech postačila mi, abych se přesvědčil, že na ten čas nutno přidržeti se strany republikánské, zvláště když konečně vytknula si za účel: zachování Unie bez otroctví. Při první volbě, které jsem se zde dožil, totiž při volbě státní ve Wisconsinu r. 1863, stál jsem s časopisem tímto na straně republikánské.“

Jonáš v další části odmítá nařčení, že přijal několik set dolarů za to, že bude jakožto redaktor *Slávie* podporovat ve volbách demokratického kandidáta, a zároveň vysvětluje, proč odmítl nabídku místa v krajském úřadě. V závěru svého článku píše:

„Myslím, že z předešlého jest jasno, že jsem se nikdy nedral o nějaké postavení v úřadech veřejných, – ani tenkráte když mi bylo nabízeno před *volbou od strany s níž jsem nesouhlasil, za cenu zrady na svém přesvědčení, ani tehdy když mi je* po *volbě nabízela strana, pro niž jsem pracoval ze zásady.*

Mým povoláním jest žurnalistika česká; jediným vodítkem při tom jest mi svědomí a pravda; a samostatnost osobní má pro mne cenu nejvyšší“ [S 13, 1874, č. 651 (21. 1.), s. 1].

5.5. Tematika textů českého imigrantského tisku ze začátku druhé poloviny 19. století

Čechoamerická periodika ze šedesátých a částečně i sedmdesátých let 19. století jsou specifická tím, že zrcadlí duchovní

svět imigrantů, který se z dnešního pohledu jeví jako velmi komplikovaný a do jisté míry rozpolcený. Mnoho žurnalistických textů na jedné straně upevňuje národní identitu přistěhovalců tím, že tematizuje významné události české historie, velké české osobnosti či krásy české krajiny s cílem podpořit jejich národní hrdost. Zároveň se ale na týchž stránkách od samého počátku objevují i texty explicitně vyjadřující loajální vztah k Americe a přesvědčení o správnosti volby amerického občanství. Redaktoři učí své čtenáře poznávat nový domov a ztotožnit se s ním. Na stránkách *Národních Novin* byl například už v roce 1860 otiskován na pokračování obsáhlý text *Dějepis Občanský* a v tomtéž roce i seriál o historii a obsahu *Ústavy (Constitution) Spojených Obcí Amerických*. Týdeník *Slávia* tiskne v roce 1861 na pokračování *Dějepis spojených obcí*. A už v roce 1860 vyzývají redaktoři své krajany i k účasti na amerických volbách[30]:

> *„Vzhuru, Čechové! poslední doba se blíží, kde nám naše povinnost káže, naše práva, svobodu a blaho naší vlasti skutkem hájiti, v úterý 6ho listopadu bude den, kde se rozhodne volícími cedulkami, máli svoboda aneb otroctví zvítěziti, máli pravda, právo aneb lež a spátečnictví panovati. Čechové! stoleté poddanství našeho národu pod krutou vládou Rakouska nás zajisté poučilo, co otroctví, co spátečnictví a nadpraví jest; a protož jest jisté, že se všickni rodáci v úterý pod prápor svobody postaví, a proti každému otroctví a spátečnictví statečně bojovati budou. Odevzdejte hlasy vaše pro ABRAHAMA LINCOLNA“* [NN 1, 1860, č. 42 (3. 11.), s. 2].

Charakterizujeme-li obecně obsahovou stránku prvních periodik, zjišťujeme, že jejich texty mají převážně následující t e m a t i c k é z a m ě ř e n í :

Tematika národně a vlastenecky poučná

Texty s touto tematikou se objevují hlavně v šedesátých letech, méně často v letech sedmdesátých; cílem jejich vydá-

vání je podpora národního života české krajanské enklávy. Propagují obrozenecké ideály a aplikují je v podmínkách nového života (texty *Co je Panslavismus; Sláva rodu slovanskému; Cena národního jazyka; O wychování; O doplnění našeho národního programu; Divadelní ochotník – Poučení pro milovníky divadel*).

Tematika vzdělávací

Takto orientované texty seznamují imigranty s novým domovem, s jeho historií, zeměpisem a zákony, nebo mají charakter praktický a návodný. Uvádějí, kde je možno koupit kvalitní půdu, kde jsou volná pracovní místa, a zároveň i varují, na co je třeba dávat si v nových podmínkách pozor a čeho je nutno se vyvarovat (např. články *Proč se stěhuje lid náš do Ameriky; Otroctví; Amerika – Stručný přehled dějin od 23. června až po nynější dobu; K výstraze rolníkům; Hospodářství; Farma na prodej; Stížnost českého farmera).*

Tematika informační

Informační zaměření má hlavně zpravodajství, tzn. zprávy z Ameriky, Evropy, Čech; patří sem i zpravodajství lokální (texty *Cizozemsko – Evropské zprávy – Rakousko, Vlachové, Srbové; Uhry, Russko, Benátssko, China; Ewropa, Rakoussko; Co nového ve světě; Lokalní zprávy*).

Tematika kulturní

Texty s kulturní tematikou jsou pravidelně zastoupeny ve všech čechoamerických novinách; nejčastěji je to čtení na pokračování. Nejoblíbenější z otiskovaných beletristických textů byl Herlošův *Poslední Táborita*, kterého publikovaly každé čechoamerické noviny (Čapek, 1923, s. 265). Často byla otiskována také díla Josefa Svátka, Beneše Třebízského, Václava Vlčka, Josefa Kajetána Tyla, Karoliny Světlé a Vítězslava Hálka. Noviny dále uveřejňovaly hodnocení krajanských divadelních představení; spíše než o recenze

šlo ale o zprávy ze spolkového života. Některá čísla prvních čechoamerických periodik již obsahují také původní uměleckou tvorbu. Je zpravidla dosti neumělá a nebývá uvedeno ani jméno autora. Většinou jsou to básně, vyjadřující pocity imigrantů po příchodu do neznámé země, jejich strádání a stesk po domově:

„V z d á l e n á.

Anna Růžičková
(zkráceno)

Ach hle, tam v té valné dáli
Jak se hory modrají,
Ve své čarodějné kráse
S nebem v jedno splývají.

Za ty hory touha spěje,
Spěje duše, láska má,
Tam, ach tam jest štěstí moje,
Tam, ach tam vlast milena.

Tam má země, česká země,
Tam ten krásný, slavný kraj,
Tam mé statné žije plémě,
Tam mé nebe, tam můj ráj.

Jenom já zde musím dlíti,
Není přáno vlast mou zřít,
Vzdálená tu musím žíti
A jen touhou po ní mřít.

Jenom mně ten osud krutý
Odňal co mi nejdražší,
Vytrhnul mě z ráje mého,
Zničil sny mé nejblažší.

Rozstupte se modré hory,
Nechte patřit v drahou vlast.
Přejte srdci ulehčení,
Přejte nebeskou mu slast.“

[Národní Noviny 1, 1860, č. 45 (24. 11), s. 1]

Tematika válečná

V šedesátých letech je válečná tematika součástí textů pravidelně sledujících události v celém průběhu občanské války Severu proti Jihu (texty *Amerika – Válka neb pokoj; Důležité zprávy z bojiště; Krvavá bitva; Od Grantovo armády; Zprávy předcházející kapitulaci Lee-ovu*, obr. 13).

SLÁVIE.
Venovaná politice, všeobecnému vzdelání též i jiným praktickým potřebám Čechoslovanů v Americe.
Zprávy předcházející kapitulaci Leeovu.
Bitva u Burkesville.
Sheridan porazil rebely na útěku!
SEST JENERALŮ ZAJATO.
Sheridan předpovídal, že celá armáda zajata bude, pakli se bude různě pronásledovat.
Nepřítel zaujímal se na útěku nedaleko Burkesville kdež jej naše pronásledující sbory zastihly.
RICHMOND.
Strašný požár.
Pochod do S. Yorku.

Obr. 13. *Slávie* 4, 1865, č. 184 (11. 4.), s. 1. Zprávy informující o dění v občanské válce Severu proti Jihu. (Náprstkovo muzeum v Praze)

Válečnému dění kdekoli ve světě však věnuje čechoamerický tisk svou pozornost po celou dobu své existence, tedy i ve druhé polovině 19. století.

Tematika politická

Tuto tematiku přináší hlavně politické zpravodajství z USA i z různých zemí světa, v českém imigrantském tisku šedesátých let hlavně z Rakouska. Méně často jsou to různá zamyšlení, úvahy, hlavně nad politickým stavem v Americe (nejčastěji před volbami) nebo v rakouské monarchii (texty *Politické události; Politický přehled; Stav Rakouska; Telegrafické zprávy. Sjezd. Congress; Truchlivé následky zněmčování Benátek Rakušany; Evropa. Čechy. Politický přehled*).

Tematika senzační a zábavná

Texty s touto tematikou byly oblíbeny od samého počátku existence imigrantského tisku a jednotlivá periodika je také

pravidelně přinášela (texty *Indiánské ukrutnosti; Strašlivý požár; Ženská šarvátka; Podivu hodné z mrtvých vstání;* rubriky *Anekdoty; Něco pro zasmání;* povídky ze života indiánů a traperů).

5.6. Žánry a jejich zastoupení

Otázka žánrů je velmi zajímavá, protože začátkem druhé poloviny 19. století řada žánrů teprve vznikala, a to nejenom v imigrantském tisku, ale i v tisku doma, ve vlasti.

Nejfrekventovanějšími žánry byly ve všech čechoamerických novinách samozřejmě zprávy. Kromě zpráv z národního, imigrantského, života však šlo jen málokdy o zpravodajství původní. První redaktoři zprávy většinou přebírali z cizích novin a časopisů, zpočátku hlavně z německých, a překládali je. Překlady byly prováděny mnohdy dosti mechanicky, a to se projevovalo i v jazyce. Překlady nebyly českými redaktory komentovány.

Důležitým a po zprávách druhým nejpočetněji zastoupeným útvarem v imigrantském tisku byly inzeráty a reklamy (obr. 14), tehdy označované jako *ohlášky* nebo *oznámky*. Byla jim vyhrazena plocha minimálně jedné celé strany, zpravidla poslední, *Slávie* otiskovala inzeráty na dvou stranách, na sedmé a osmé. Inzeráty a reklamy byly vedle předplatného důležitým zdrojem příjmů pro všechny listy, které v té době vznikaly. Byly tištěny česky, ale podle názvů firem lze v šedesátých letech určit mezi zadavateli jen několik Čechů. Většinou jde o názvy anglické nebo německé, které jsou mnohdy amerikanizovány. Reklamy a inzeráty vybízely k využití různých služeb a ke koupi zboží, nejčastěji oděvů, obuvi, léků i rakví.

Ze současného hlediska lze uvedené texty členit na inzertní, s převažující funkcí informativní, a na texty reklamní s výraznou funkcí persvazivní. Tyto reklamy již ve svých (z dnešního hlediska velmi dlouhých) textech využívají k působení na adresáta jak prostředků verbálních, tak i neverbálních.

Z verbálních prostředků jsou to výrazy pozitivně, případně

Obr. 14. *Pozor* 1, 1863, č. 2 (24. 10.), s. 4. Inzeráty a reklamy. (Náprstkovo muzeum v Praze)

i negativně expresivní *(Oni jsou vlastníci výborných a krasných kočárův*, ale *Chraňte se lichvářů a podvodníků a postavte se pod ochranu muže [...])* a mnoho pojmenování hodnotících *(Nejlepší lék světa a nejpříjemnější k užívání; Nelze dosti ku chvále léku toho říci, jest on vytečná a dosud nepředčená úleva nemocí hořejíc uvedených)*. Z gramatických prostředků s funkcí persvazivní je u jmen nejfrekventovanější vokativ (nejčastěji v podobě *Ctěné obecenstvo* nebo pouze *obecenstvo: Obecenstvo udělá dobře když sklad jeho prohlídne nežli snad jinde koupí)*, u sloves tvar 2. osoby plurálu *(Neprodlévejte tedy a užívejte tento lík dle předpisu)*.

Repertoár neverbálních prostředků užívaných v reklamních textech je v šedesátých letech také již překvapivě bohatý. Zadavatelé využívají k ovlivňování potenciálního zákazníka jak celkové typografické výstavby textu a jeho uspořádání, tak i různých typů písem. Mnohé reklamní texty jsou doplňovány i obrazem. Bývá to logo firmy, obraz nabízeného výrobku nebo obraz náladový, působící na emoční stránku recipienta. Jediné, čeho v té době ještě reklamní texty publikované v periodikách využívat nemohly, byla barva. Jak bylo řečeno už výše, veškerý text včetně složky obrazové byl pouze černý.

Kromě zpráv, inzerátů a reklam se v prvních periodikách pravidelně objevovaly rovněž úvahové články, které byly otiskovány zpravidla na titulní stránce v pozici úvodníku, např. *Mají-li se zde české noviny udržet, čili ne* (viz obr. *Pozoru*, s. 93), nebo na straně redakční (2. nebo 4. strana, viz níže). Funkci úvodníku měla někdy také báseň, viz 1. číslo *Slávie* z 30. 10. 1861.

Četba na pokračování[31], romány, povídky i novely, byla ve všech periodikách označována jako *feuilleton*. Oblíbeny byly také básně. Některé z nich reprezentují již na samém počátku šedesátých let 19. století původní uměleckou tvorbu českých imigrantů[32].

První redaktoři psali rovněž krátké komentáře a náznaky reportážních zpracování. Tyto první formy zmíněných útvarů byly užívány hlavně v souvislosti s líčením slavnostních

vlasteneckých událostí, většinou spolkového charakteru. Jako doklad jedné z prvních reportáží uvádíme text, který má již téměř všechny vlastnosti současné beletrizované reportáže: přináší svědectví o konkrétní události, popisuje fakta, k nimž vyjadřuje i postoje autora, účastnícího se bezprostředně dění, a zachycuje i celkovou atmosféru. Tato reportáž byla uveřejněna v 1. čísle *Slávie:*

„Slovanská beseda v Racině

Den 14. t. m. byl pro Racine a jeho vůkoli památný, neboť to byl den velkolepí besedy zasvěcené spojení Slávií.

Hostí se hrnuli ze všech stran z Chicago, Rochestru, Waterfordu, Milwaukee a vše se tlačilo do Titus Hallu.

Přede dveřmi jích bylo jíž mnoho povolaných ale ne všickni vyvolení nebo kdo nebyl Čech nemohl přez prah „svatyně" stoupit ať jíž podával za vstupné co chtěl. Vstoupivše do salu každý sí tiše sedl a toužebně očekával co se všecko dít bude pří tak velkem shromáždění.

[...] brzy však ozvala se hudba a s ní i nespokojenost noh naších panen a mládencú, jenž jíž by byli rádi v kole se točili. Po ukončení hudby byl malý proslov jenž měl za themu spojení Slávie, načež se otevřelo dívadlo. „Jeden z nas se musí oženít" jehož humor všecky rozehřál. Ano, nebyli bychom nikdý takovéto překvapení od naších milovníku dívadla očekávali, kteří po prve v jích životě na jeviště Thalíe vystouplí, a nám jejích schopnosti obkryli. Jejich pilnost a vytrvalost zasluhuje největšího uznání, a jest jenom k přání by na této cestě nezvratně dále pokračovali, čím se nadíti můžeme že časem dobré dilekantní [sic!] *dívadlo v Racině míti budeme.*

[...] bylať to radost se podivati na ta číla tancujících; tu šedivý stařeček s babíčkou vyskakoval, tam vážný muž se svojí panimámou dupal, tu opět mladík v nejhorkokrevnějších letech po boku své vyvolené v blaženém zanícení dále uháněl; na každým bylo vidět že je uprostřed svých!

– Čím společnost déle se bavila tím zajímavější doby nastávali až když denní paprsky do oken padaly nastávala

ona smutná myšlenka rozejíti se. Zahrál se tedy ještě jednou Šateček kdež s klepoucím srdcem mnohý ještě očekával neb vypočitaval svoje sladkosti – pak nastalo loučení loučení, bylať to vskutků těžká věc. – Vycházející slunečka mohlo by to dokázat, - kolík vzdechů, kolík přání padlo a to od mladých jak starých aby brzy cos podobného se podníklo.
Konečně nemůžeme opomenouti všem diky vzdáti, kteří tak horlivě se vynasnážili vše pro věc podniknouti, nešanovavše žádných obětí, aby beseda tato v skutku velkolepá a národní se státi mohla. X.“ [S 1, 1861, č. 1, (30. 10.), s. 4].

5.7. Verbální stránka textů prvních periodik

Domácí podoba spisovné češtiny první poloviny 19. století, jejíž znalost si první přistěhovalci přinášeli s sebou do Ameriky, byla značně konzervativní. Tím, že se v mluvnické stavbě zachovávala kodifikace Dobrovského[33], navazoval jazyk 19. století na tradici klasického období české literatury psané humanistickou češtinou. Měnilo se pouze lexikum; slovní zásoba českého jazyka se začátkem 19. století rychle obohacovala tvořením nových slov i přejímáním slov z jazyků cizích, hlavně slovanských[34]. Spisovný český jazyk se začal prudce rozvíjet teprve ve druhé polovině 19. století, a to v závislosti na měnících se podmínkách sociálně-politických.

Při analýzách verbální stránky prvních čechoamerických periodik jsme pro podporu objektivity našich závěrů konfrontovali získané výsledky se studií A. Sticha z roku 1959 a dále i s fakty, jež jsme získali analýzou periodik českých vydávaných doma na samém konci čtyřicátých let 19. století, tedy v době, kdy čeští emigranti odcházeli z vlasti. Česká periodika zastupuje týdeník *Pražský Posel*[35], 1848, č. 41 a 44, a deník *Národní Nowiny*[36], 1850, č. 1 a 2.

Lingvistické analýzy textů z hlediska stratifikačního postu-

pují zpravidla podle všeobecně respektovaného úzu od úrovně nejnižší, to znamená od roviny fonologické, hláskosloví. V této práci jsme si však jako kritérium pro uspořádání popisu jazyka prvních čechoamerických periodik zvolili frekvenci nejnápadnějších příznakových jevů. A jejich nejvyšší počet jsme zaznamenali v rovině gramatické, zejména syntaktické.

5.7.1. Skladba

Pokud jde o skladbu prvních čechoamerických periodik, lze obecně říci, že ve všech analyzovaných listech je zachovávána tradiční humanistická větná stavba. Složitá hypotaxe však jednoznačně převažuje pouze ve *Slowanu Amerikánském*, v dalších periodikách, tzn. v *Národních Novinách*, ve *Slávii* i v *Pozoru*, se už častěji vedle jednodušší hypotaxe uplatňuje i parataxe. V čechoamerickém tisku ze šedesátých let se však ještě objevují i p e r i o d y, například:

„Ještě bych mněl mnohe pokárat, ale prozatim toho zanechám, ať ssi takowy odrodilci libaji metlu one Macochy, kterou tato národ náš již po mnohá staletí nemilossrdně mrsskala: jedině každemu krajanu na paměť uwadim, by sse podle přikladu těchto neřidil a ráději národnossti naši sse ujal a hojně s wřelym ssrdcem ji podporoval“ [SA 2, 1861, č. 5 (31. 1.), s. 2].

Složitost větné stavby umocňují, opět především ve *Slowanu Amerikánském*, také četné p ř e c h o d n í k o v é konstrukce (často s n e s h o d n ý m i t v a r y přechodníků), užívané v textech jak redaktorem, tak i čtenáři-dopisovateli:

„Tu jeden z nich zdwihna oči sswych ku hwězdnate obloze, s hluboka ssi wzdychnouc prawil: ‚O Bože! - kdybych mněl tak welikou louku, jako jesst ta nebesská obloha!‘ Načež druhy wzdychna ssi prawil: ‚O Bože! kdybych já měl tolik wolu co jesst na obloze hwězdiček!‘ načež sse jej prwni sspurně otázal: ‚A kde bys ty woli pássl? ‘ i odpowi druhy ‚Kdež jinde nežli na te twe welike louce! ‘ Tu prwni wssta-

nouc dal sse do druheho, a tak byla pranice až do krwe na místě odpočinuti hotowá“ [SA 2, 1861, č. 5 (31. 1.), s. 3]; příspěvek od čtenáře v rubrice *Něco pro zassmáni.*

Dalším syntaktickým latinismem zaznamenaným v prvních periodikách, nejdůsledněji opět ve *Slowanu Amerikánském*, jsou věty s koncovým postavením slovesa, např.

„Protož Wám lásskawy čtenářowe toto k uwědomění podáwáme, aby jsste wěděli oč sse tu jedná, a pakliže ktomu přijde, by jsste na to dle Wašeho wnitřniho sswědomi připraweni byly“ [SA 2, 1861, č. 5 (31. 1.), s. 2].

„Naše P. T. p. odběratelé, kteří za „Národní Noviny“ neb za „Slovana Amerikánského“ dluhují, žádáme snážně, by jích dluh co nejdříve splatili abychom my take naše dluhy vyrovnatí mohli a od našich věřitelů na pokoji ponechaní a z práce vytrhovaní nebyli“ [S 1, 1861, č. 1 (30. 10.), s. 3].

Nanejvýš důsledné dodržování tohoto syntaktického jevu dokládá článek uveřejněný ve *Slávii* [roč. 1, 1861, č. 1 (30. 10.), s. 4], jehož autorem je František Mráček. Autor zde sděluje čtenářům *Národních Novin*, proč tento list, jehož byl Mráček posledním redaktorem, tak náhle ukončil svou existenci. Protože je článek zajímavý nejen jazykově, ale i obsahově, uvádíme ho celý:

„Čtenářstvu ‚Národnich Novin.‘

Žeť jsem na jednou u vydávání N. N. přestal aníž bych byl příčinu tak náhleho zastavení novin udal a sebe před váženým obecenstvem ospravedlnil, bylo mně velmi líto, a dosti trpké pro mně vše ty vyčitky snášeti. Čtenář zajistě nahledne mojí nemožnost, když mu tuto příčinu takoveho jednáni podám:

Náhlé odejití sázeče k vojsku, a pro nedostatek peněz nemožné najmutí jiného sázeče; moje dlouho trvajicí nemoc, která mně ke všemu neschopnym učinila, a konečně nečinnost předplatitelú, kteří ještě posud za noviny dluhují a na druhou polovici tohoto ročníku ještě posud nepředplatili. Fr. Mráček.“

Sloveso na konec věty však mohli klást čeští přistěhovalci nejen ve snaze respektovat slovosledný postup, který byl tehdy v českém psaném jazyce, a to i v žurnalistice obvyklý (Stich, 1959), nýbrž i pod vlivem němčiny, kterou bezpochyby všichni znali. Vliv německého slovosledu je totiž patrný i z postavení určitého tvaru slovesa modálního ve vztahu k infinitivu:

„Chceme-li naše práva a spolu naši konstituční ústavu hájeti, musíme naši Unii (jednotu) udržeti a chceme-li naší Unii udržeti, musíme naši konstitucí hájeti“ [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 2].

„[…] žádáme tehdy naše milené krajany by každý, při vyjití třetího čísla nám drobet pomohl t. j, v předplacení, neb tu mohovitost nemáme, by jsme to jináče vydržeti mohli, neb vše, co jsme koupili, museli jsme v hotovosti zaplatit“ [P 1, 1863, č. 2 (24. 10.), s. 1].

V prvních čechoamerických listech lze zaznamenat ještě další jazykový prostředek sevřené větné a souvětné stavby, jenž byl s oblibou užíván v období humanistickém a českobratrském a s nímž se setkáváme i v českých psaných textech z první poloviny 19. století. Jde o konstrukce s opisným pasivem, které do češtiny pronikly rovněž pod vlivem latiny, např.

„Neuznáwaji, že by otroctwí usstawou, udržowáno bylo, nybrž jen sskrze přsiswědčujici zákonodársstwí udržowáno jesst, kterežto zákony ani ouplne ssile a platnossti nemaji, a žeby sse otroctwo ssamo neudrželo ani udržeti nemohlo, kdyby misstnimi zákony udržowáno nebylo“ [SA 2, 1861, č. 5 (31. 1.), s. 2].

„Matěj B. Mead kanditat pro naddozorce který v druhém volicím distriktě (ku kteremu í Kaledonie přináleží) velmi známý býti má, byl tyto dni u nás, a jsa od hodnověrných mužů odporučen, žádal by take od nás našem krajanum co kanditat odporučen byl.

On je statečny republikán, více o něm nevíme“ [S 1, 1861, č. 1 (30. 10.), s. 6].

Starší syntaktické latinismy, jako jsou konstrukce nominativu, akuzativu nebo instrumentálu s infinitivem, se již v žádném z analyzovaných periodik neobjevily.

Zajímavá je situace týkající se pozice shodných přívlastků. Třebaže humanistická tradice dávala často u atributu kongruentního přednost postavení postponovanému, není tato zvyklost dodržována ve všech listech stejně důsledně. S atributem v postpozici, vyjádřeným tradičně nejčastěji zájmenem přivlastňovacím, se většinou setkáme ve *Slowanu Amerikánském*, např.

[...] jazyka našeho ssmrt – byla by tudíž i ssmrtí národa našeho.

Císař prohlídl ale umyssl jeho.

Zde mužeme zanechat po ssobě sslawnou pamatku a blahodárny příklad potomsstwu našemu.

[...], jenž sse podiwil přítomnossti jeho.

V ostatních analyzovaných periodikách pocházejících ze šedesátých let 19. století je, až na výjimky, frekventovanější atribut v antepozici, tedy ten typ slovosledu, který byl běžný v jazyce mluveném.

V užívání spojek a vztažných výrazů dává jazyk všech prvních čechoamerických periodik přednost typům novějším. Archaické spojovací výrazy *alebrž, anobrž, ježto, kterýž, kterýžto* už v analyzovaných textech nenalezneme. Výjimku představuje pouze spojka *an*, která je ve *Slowanu Amerikánském* ještě poměrně značně frekventovaná, např.

„Zássilky ráději po poště nežli po Expres an tato posslední přichod zasslanych věci prawidelně neoznamuje“ [SA 2, 1861, č. 20 (16. 5.), s. 1].

„An jssme rozdilná odhalení tajemsstwí přirody [...] lásskawemu čtenáři na paměť uwedli, ještě jedenkrát rozdilne body naši země přehledneme“ [SA 2, 1861, č. 20 (16. 5.), s. 3].

Tvarovým archaismem jsou i nekongruentní tvary *jenž*[37] a *jenžto*, užívané ve všech analyzovaných novinách, např.

„Osoby, jenž chtějí pujčit peníze […]“ [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 4].

„Russký cár uzawřel dáti Russku usstawu (konsstituci), jenž sse z cela podobá te […]“ [SA 2, 1861, č. 5 (31. 1.), s. 3].

„Jest otevřena každý den i večer pro školáky, jenž se chtí učiti vedení kněh“ [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 4].

„Všem svým krajanům, jenžto na prvotní jemnosti a barvě jejich vlásů záleženo jest“ [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 3].

„Brzy však ozvala se hudba a s ní nespokojenost noh naších panen a mládencú, jenž jíž by byli rádi v kole se točili“ [S 1, 1861, č. 1 (30. 10.), s. 4].

5.7.2. Tvarosloví

Archaizace jazyka je patrná i v tvarosloví. Zejména v týdeníku *Slowan Amerikánský* se objevují zastaralé morfologické prvky, konkrétně plusquamperfektum a genitiv plurálu maskulin s koncovkou *-ův*. Plusquamperfektum, pokládané za morfologický archaismus již v 17. století, je ve *Slowanu Amerikánském* užíváno hlavně v textech přetištěných, pocházejících pravděpodobně ze starších českých pramenů, nikoli ale v aktuálních publicistických textech. V oddílu *Něco pro zassmáni* je například v SA [2, 1861, č. 5 (31. 1.), s. 3] v textu *Drahá řepa* užito plusquamperfektum třikrát:

„[…] darowal mu welikánsskou a welmi zdařilou řepu, kteráž v zahradě ssedlákowě byla wyrosstla.

[…] podal mu řepu, již mu ssedlák den před tim byl donessl.

[…] když oba dwa byli přišli ke bráně měsstsske.“

V genitivu plurálu u substantivních maskulin se naopak starší koncovka *-ův* objevuje vedle běžné koncovky *-ů* ve všech listech, a to i v nejnovějších místních zprávách, např.

„W jednom sshromáždění w ohledu zejtřejšího wysslyšeni (audienci) bylo 55 posslanců zwolených“ [SA 2, 1861, č. 5 (31. 1.), s. 2].

„Přec jesti světlo co do jeho přírody bytost až posud od našech učenců a skoumatelův nejméně vysvětlená“ [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 1] a podobně.

Za konzervativní morfologické prvky lze pokládat rovněž nadužívání zživotňující koncovky -*ové* nejen v nominativu plurálu životných, ale mnohdy též neživotných maskulin *(jednatelowé, krajanowé, čtenářowé, Senátorové, zasilatelové, národové, účtové, státové)* a téměř důsledné užívání staršího tvaru *jest* vedle novějšího *je* ve 3. osobě singuláru indikativu prézenta slovesa *býti*; v *Národních Novinách* se dokonce téměř v polovině všech případů objevuje archaický tvar *jesti*:

„Že takový spolek tedy za neupřimný a nepřirožený uznnavame jesti na bilední“ [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 2].

Morfologickým archaismem je na začátku druhé poloviny 19. století také delší tvar *sobě* v dativu u sloves zvratných; v *Národních Novinách* lze tento tvar zaznamenat, jistě jako projev hyperkorektnosti, dokonce i v reklamách:

„Přijďte a prohlidnět [sic!] *sobě naše zboží přesvěčte se o dobrotě a láci; a pakliže přece nekonpíte* [sic!]*, nebnte* [sic!] *naše vina“* [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 4].

V souladu se stavem domácí češtiny je naopak dobové kolísání koncovek -*í* a -*ejí* ve 3. osobě plurálu některých typů sloves, např. *stojejí, pokusejí se, modlejí se, oloupají* - ve významu ‚oloupí‘, a dále jednoznačná převaha koncovky -*ti* v infinitivech. Progresivní koncovka -*t* pronikla v důsledku působení mluveného jazyka do prvních čechoamerických periodik v rozsahu necelé jedné desetiny všech možných případů.

První čechoamerické listy, hlavně ale opět *Slowan Amerikánský*, užívají také důsledně genitiv záporový, např.

Již by dáwno ani jediného Čecha wíce na sswětě nebylo.

[...] a diwochů dossud tu nebylo.

Nechybí jim odwážliwossti.

Nezná sse příčiny.

Genitiv záporový však zamítá teprve Trávníčkovo vydání Gebauerovy *Příruční mluvnice* z roku 1930 (Havránek, 1979, s. 129).

5.7.3. Slovní zásoba

Základní pragmatické faktory, především nová teritoriální, sociální a ekonomická situace českých imigrantů USA, ve spojení s dalšími aspekty, hlavně kulturní a komunikační situací, ovlivnily ze všech jazykových plánů prvních čechoamerických periodik nejvýrazněji jejich lexikum**.** Pro slovní zásobu všech prvních čechoamerických periodik jsou totiž příznačná zejména slova přejatá. Jde o latinismy, germanismy a amerikanismy.

Slova česká

Věnujme ale nejdříve krátkou poznámku slovům českým. Porovnáme-li první čechoamerické noviny s dobovými novinami českými, zjistíme, že čechoamerický tisk obsahuje také lexikální jednotky, které na základě konfrontace s doklady uváděnými v Jungmannově *Slovníku česko-německém*, případně i v Kottově *Česko-německém slovníku*, hodnotíme jako výrazy, které jsou na počátku procesu postupné archaizace, např. *přírodník* ‚zkoumatel přírody'; *rozkotati* ‚rozbořiti'; *skrbec* ‚kdo skrbí, stuchlík, houžvička' ap., nebo které jsou naopak výsledkem slovotvorného novotaření, typického pro první polovinu 19. století. Jako příklad zde uveďme pojmenování nedoložená v žádném z citovaných slovníků, např. *odporovatel, ochotnost, spíratel, svolovatel* nebo *všehotvorstvo*.

Oba tyto typy stylisticky příznakových lexikálně-sémantických jednotek hodnotíme jako doklad jazykových snah českých imigrantů v USA o užívání kultivované spisovné češtiny a o zachování dosažené úrovně její v té době rychle se obohacující slovní zásoby.

Latinismy

Na začátku druhé poloviny 19. století sloužila Čechům jak ve vlasti, tak i v zámoří jako vzor spisovného vyjadřování humanistická čeština. V prvních čechoamerických periodikách se proto objevují rovněž lexikální latinismy. Jejich frekvence

v těchto tiskovinách je však v poměru k domácím žurnalistickým textům i v poměru k češtině padesátých a šedesátých let 19. století, kterou jazyk prvních čechoamerických periodik ve značné míře kopíroval, poměrně nízká. Autoři je, často pravopisně i morfologicky počeštěné, užívali buď bez překladu, např. *akcent, compromis, disharmonie, furie, hystorie, ministeriá, praemie, partesy,* nebo jako terminologická synonyma, uvedená v závorkách za svými českými ekvivalenty, např. *staré bajesloví pohanské (mythologie); poručení (mandat); prosebnice (siplikantky), rtuť (Merkurium), wyslysseni (audience)* atd.

Méně často je tomu naopak, tzn. že za výrazem latinským je v závorce uveden jeho ekvivalent český, např. *kritikus (posuzovatel), ingredience (přísada).* Slovo *konstituce* se často vyskytuje jak samotné, tak i ve funkci doprovodného terminologického synonyma - *ústava (konstituce).*

Řada latinismů mohla být ovšem do češtiny v USA přejata i přímo z angličtiny, např. *akcent, agent, audience, ingredience, kompromis, konstituce, kritikus, mandat, merkurium, mythologie, register* (u posledního slova nelze vyloučit ani převzetí z němčiny).

Latinismy byly v důsledku humanistické tradice ještě v polovině 19. století pravděpodobně chápány jako stylové ozdoby a zároveň signalizovaly i úroveň vzdělanosti autora textu. To platí především o latinských citátech, které nejsou v popisovaných žurnalistických textech překládány, např.

„O sancta simplicitas!“ [SA 2, 1861, č. 5 (31. 1.), s. 2].

„Wšude wysskytují sse werenda, nefanda, silenda, alto premenda“ [SA 2, 1861, č. 20 (16. 5.), s. 3].

Germanismy

Zajímavé je, jak čeští imigranti užívali ve svém periodickém tisku germanismy. Je zřejmé, že skoro všichni Češi němčinu ovládali, a navíc se i v Americe často usidlovali - nejen z důvodů jazykových - v blízkosti německých přistěhovalců (viz kapitola *3.1.2. Krajanské komunity, osidlování venkova*).

Také první redaktoři uměli všichni německy a jen málokterý anglicky. Zpravodajství ze světa proto pro své noviny získávali tím, že překládali zprávy z němčiny. Tím měl zpočátku německoamerický tisk vliv nejen na české noviny a jejich jazyk, ale i na českou imigrantskou společnost.

Jako poněkud překvapující může proto působit skutečnost, že v čechoamerickém tisku šedesátých a sedmdesátých let 19. století se lexikální germanismy objevují poměrně zřídka. Čeští redaktoři zřejmě znali domácí puristické snahy a v souladu s atmosférou národněobrozeneckého hnutí je respektovali. V analyzovaných textech jsme proto z lexikálních germanismů zaznamenali pouze slovo *šanovat* (něm. schonen ‚šetřit') a některá slova další, která sice pocházejí nejčastěji z jazyků románských, do češtiny však byla přejata pravděpodobně přes němčinu, např. *batterie, punkty, škandal, spekulovat, koštovat* aj. Ojediněle plní tyto výrazy také funkci terminologických synonym:

„Tento ústav [...] kupuje a prodává směnky (Wechsel)"[38] [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 4].

„Neboť tuto ústavu zmařiti bylo by toliko, jako člověku každou náději na republikánské řízení odejmouti a zájmy (interessy) všeobecného blaha člověčenstvu na vždy zničiti" [NN 2, 1861, č. 4, (9. 2.), s. 2].

Další typy germanismů

Všimněme si i těch typů germanismů, s kterými se v prvních krajanských novinách setkáme mnohem častěji než s germanismy lexikálními. Jsou to germanismy vyplývající z interference češtiny a němčiny v jazykovém repertoáru prvních čechoamerických mluvčích, kteří si v důsledku svého bilingvismu německý původ užitých jazykových prostředků zřejmě neuvědomovali.

V první řadě sem patří germanismy gramatické. Nejfrekventovanější z nich je užívání zájmen přivlastňovacích rozlišených podle osob místo zvratného zájmena *svůj* v případech, kdy se přivlastňuje vlastníkovi v pozici podmětu, např.

Já měl ještě ondino mé vlasy stářím ošedivělé.

P. Bigler z Pensilwanie [...] chce jeho wypracowanou Compromis wssem národum Sp. Obci dne 12ho unora k odhlasování předložiti.

Tento gramatický jev byl ovšem podpořen také působením angličtiny a je běžný i v současné, nejen mluvené, češtině.

Rovněž některé předložkové a slovesné vazby byly utvořeny podle německého vzoru; jde tedy o gramatické kalky, např.

„Doufáme, že žádný čtenář na tom pochybovati nebude“ (něm. zweifeln an etwas) [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 1].

„Kdo ještě ze Staročechů na tom pochybuje“ (něm. zweifeln an etwas) [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 4].

„Na žádný pád neškodí“ (něm. auf keinen Fall) [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 2].

„BANKOVNÍ REPORTER vydávaný od Alberta C. Oertel-a“ (něm. von Albert C. Oertel herausgegeben) [NN 2, 1861, č. 13 (13. 4.), s. 3].

„[...] a že sse sotwá w běhu jednoho roku sskončí“ (něm. im Laufe eines Jahres) [SA 2, 1861, č. 20 (16. 5.), s. 2] a mnoho podobných vazeb dalších.

V čechoamerickém tisku je často užívána také vazba s předložkou *skrz* místo instrumentálu při označení původce děje:

„Cestující mají vždy láhev při sobě nositi, poněvadž zkrz změnění, klímy a vody, povstávajícím nehodám mohou předejíti“ [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 1].

Další germanismy se uplatňovaly ve větné stavbě. Struktura německé věty sloužila českým osadníkům jako vzor pro časté užívání vazeb s infinitivem, např.

„Všeci naši jednatelé na venku jsou tuto láskavě požádání, zbytečné listy „Nar. Novin“od čísla 46 a 47 nám nazpět na redakcí zaslati“ [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 2].

„Z toho je se domýšleti, že [...]“ [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 2].

„V tomto státě se zdají otrokařští náhonči nejvíce působiti“ [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 2].

Třebaže infinitivní konstrukce jakožto syntaktické latinismy byly systémovým prostředkem sevřené větné stavby humanistické češtiny, domníváme se, zejména z důvodů uvedených výše, že do jazyka popisovaných periodik pronikly spíše pod vlivem němčiny.

Podobně je tomu jistě i s postavením verba finita na konci věty (zejména věty vedlejší) nebo i s pozicí infinitivu u složených slovesných tvarů a složených přísudků, např.

„My tedy wšem přízniwcum česskeho diwadla toto poučeni odporoučime a doufame, že ono časssem sswym owoce ušlechtile zábawy pro naše ctěne obecensstwo přinesse“ [SA 2, 1861, č. 20 (16. 5.), s. 1].

„Také ať sse žádny lísstek tomu nedaruje, ktery, kdyby chtěl, take členem byti může“ [SA 2, 1861, č. 20 (16. 5.), s. 1].

Modelový vliv německých syntaktických konstrukcí je zřejmý i z postavení příčestí trpného; jako součást složeného slovesného tvaru je kladeno téměř vždy až na konec věty, např.

„Tento protesst je 16 podpissy nejpřednějšich magnatuw (nejwyššich šlechticuw) podepssany“ [SA 2, 1861, č. 20 (16. 5.), s. 2].

„Neb snad Vám bylo na nějakém škandalu záleženo?“ [NN 2, 1861, č. 13 (13. 4.), s. 3].

V tomto druhém příkladu jde o doslovný překlad (sémantický kalk) německé věty *Oder hat es Ihnen vielleicht an einem Skandal gelegen?*

V analyzovaných textech lze zaznamenat ještě další typy germanismů, např. germanismy slovotvorné *(trudo- a těžkomyslnost; zpěvo- a nástrojní hudba)* nebo sémantické kalky německých slov či ustálených německých vazeb, např.

„[...] a pakliže na ssewer wypadnou sse zbrani w rukou, wěru půjde jim špatně“ (z něm. wird es ihnen schlecht gehen, bude se jim dařit špatně, budou se mít špatně‘) [SA 2, 1861, č. 5 (31. 1.), s. 2].

Kalkování je v prvních čechoamerických periodikách

vůbec nejběžnějším projevem interference češtiny s němčinou. V případě s é m a n t i c k ý c h k a l k ů jde o doslovné překládání německých slovních spojení, např.

držet poradu (něm. die Beratung abhalten, též angl. hold a meeting);

trh na dobytek držeti se bude (něm. den Viehmarkt abhalten);

jak vypadla tvá zkouška, Johannes (něm. wie ist deine Prüfung ausgefallen, Johannes);

k tomu ještě přijde, že [...] (něm. dazu kommt noch, dass [...]) ap.

Doslovné překlady (k a l k y) z němčiny většinou neodpovídaly českému úzu, dokazují však, že krajané vědomě usilovali o české vyjadřování, např.

„Obstarává koupi a prodej všech druhů venkovského a městského ležatého majitka“ (něm. liegendes Gut ‚nemovitost') [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 4].

Podobně v tomtéž čísle: *„Osoby jenž chtějí pujčit peníze na ležaté jmění učiní dobře jestli se poptaji v této výpravně.“*

Německý vzor můžeme zjistit i u mnoha dalších výrazů, např.

předplatní peníze (něm. Pränumerationsbetrag); *poštovní skříň* (něm. Postkasten); *hrubo*-vápno (něm. Grobkalk); *jinak se vidíme nucení* (něm. sonst sehen wir uns gezwungen); *který je w stawu takowy spolek udržeti* (něm. imstande sein, etwas zu tun) ap.

Amerikanismy

Pro příslušníky první generace českých imigrantů v Americe se na začátku druhé poloviny 19. století nové prostředí nikdy nestalo převažujícím determinantem celkového stylu jejich života a myšlení[39]. To se projevovalo i jazykově[40]. Češi, přestože v nové zemi žili pod stálým ekonomickým a sociálním tlakem dominantní skupiny, odmítali v první generaci kulturní i jazykovou asimilaci. Protože se angličtinu záměrně neučili, nedocházelo zpočátku ke změnám ve struktuře češti-

ny, její amerikanizace se ale projevovala stále se zvyšujícím podílem lexikálních výpůjček[41].

Podle H. L. Menckena (1949, s. 655) *„byly první amerikanismy převzaty do americké češtiny novináři a lektory, jejichž intelektuální nadřazenost spočívala, jako u některých amerických černochů, ve sklonu užívat terminologii nesrozumitelnou obyčejným lidem“*. Zda-li tomu tak skutečně bylo, dnes už sotva jednoznačně posoudíme, jisté ale je, že existence většiny a m e r i k a n i s m ů zjištěných v prvních čechoamerických periodikách byla podmíněna změněnou teritoriální a sociální situací, a v důsledku toho i změněnými pojmenovávacími potřebami. Z tohoto důvodu v analyzovaných žurnalistických textech jednoznačně převládají a m e r i k a n i s m y l e x i k á l n í : autoři užívají anglická slova tam, kde neexistuje odpovídající český ekvivalent nebo kde tento ekvivalent prostě neznají, amerikanismy se v čechoamerickém tisku objevují také proto, že frekventované anglické slovo je v nové komunikační situaci významově jednoznačnější. To se týká zejména názvů různých společenských organizací a institucí, názvů firem nebo také vlastních jmen místních. Amerikanismus může být rovněž projevem jazykové úspornosti, a to v těch případech, kdy by jednoslovný název anglický bylo nutno nahradit opisem nebo víceslovným pojmenováním českým, např. *warda* z angl. ward s významem ‚městská čtvrť, volební okres‘.

Největší počet amerikanismů jsme v analyzovaných materiálech zaznamenali v reklamách, a to zejména v *Národních Novinách*, ale vyskytují se i ve všech ostatních listech. Anglické vlastní názvy firem či provozoven jsou pochopitelně uváděny v oficiální podobě, tzn. že nebývají překládány do češtiny, a tomu se mnohdy přizpůsobují i názvy výrobků, např.

Peter's Music Store; Flora Garden; Arsenal Drug Store; Dry Good & Clothing; Lager & Bro.; Prof. Wood's Hair Restorative.

České firmy zastupuje v tisku šedesátých let pouze *Narodní Sporitelna, Cukrarna a Pekarna!; Lekarna.*

Některé amerikanismy tohoto typu však přesto překládány

bývají; český ekvivalent je pak umístěn v závorce pod anglickým výrazem, příp. i za ním, např.

JONES Commercial College (Jonesovo kupecké učiliště); Commercial College (Kupecká škola);
BOARDING HOUSE (ČESKY HOSTINEC).

V některých případech však nejde o doslovné překlady, ale spíše o vysvětlení významu anglického názvu, např. *CAMP - SPRING MILL (Mlýn na mouku),* jindy je významový rozsah anglického pojmenování překladem zúžen, např. výraz *Upholsterer* znamená ‚čalouník', v závorce je však překládán jako *vyhotovitel žíněnek*.

Méně běžný je v analyzovaném tisku postup opačný: za názvem českým stojí v závorce ekvivalent anglický, např. *Majetníci Sasského mlýna (Saxony mills)* – ani zde však nejde o zcela přesný překlad, anglický název je ve tvaru plurálu. Jiným příkladem je *Pivovár na ležáka (Lager) a olejové pivo (Ale)*. České pojmenování *olejové pivo* vzniklo pravděpodobně mylnou etymologií z akustické podoby anglického slova *ale (eil)*, označujícího druh piva vařeného v USA.

Anglická i česká podoba vlastního názvu místního se objevuje i v adresách uváděných v reklamách, např.

Číslo 12, City Bildings [sic!] *(Městský dům)* nebo naopak *Dva domy (Two Buildings) na uhlu Washington Avenue.*
Výpravna a lékárna Čís. 65, jižní 7má ulice, mezi Sprnce [sic!] *& Poplar ulice naproti ústřednímu trhu (Central - Market).*

S uváděním anglických ekvivalentů se setkáme i mimo reklamy, nejčastěji ve zpravodajských příspěvcích z Ameriky, např.

„Odpadlíci od Uníe (secessionisti) jsou rozděleni na tři třídy" [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 2].
„Wyhotowuje dukazi všeho druhu, jako jssou: zákupní lisstiny neb (deeds), zásstavní lissty (hypotheky - Mortgages)" [SA 2, 1861, č. 20 (16. 5.), s. 4].

V prvních periodikách se už vyskytují také amerikanismy, které jsou do českých textů začleňovány ve formě tzv. c i t á -

t o v ý c h p o d o b [42], tzn. bez překladu. Jde o anglická pojmenování, jejichž český ekvivalent autorům často schází. Tyto anglické výrazy jsou v prvních čechoamerických periodikách ještě většinou morfologicky (a někdy i graficky) počešťovány (srov. Mencken, 1949, s. 655-659), např.

„[...] a dotíraví náhončí budou lidu rozličné (jak to zvyk přivolbach [sic!] *bývá) tikety* (angl. ticket ‚lístek, vstupenka') *před pokládati a k odbírání nutiti“* [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 2].

„[...] poněvádž časem noviny nedbale od klerků (angl. clerk ‚úředník', v am. angl. ‚prodavač') *pohozené bývají aneb tito ze svého pohodlí ne rádi vytržení se cítí“* [NN 2, 1861, č. 13 (13. 4.), s. 1].

Se stejným jevem se opět setkáme i v reklamách:

„Jsouli děti vaše nemocné, neb na zrůstu trpí, dejte jim Mc. Leans cordialu, a budou hned zdravé, tlusté a silné“ [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 3].

V jiných případech však amerikanismy tvarově adaptovány nejsou a jsou ponechány v nesklonné podobě. Neskloňována přitom velmi často zůstávají vlastní jména, hlavně vlastní jména místní, např.

„Schůzka 1 Wardy (obydlená nejvíce Čechami) byla odbývaná v Lafayette Hall“ [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 2].

„Žádáme jej, aby se na p. Joz. Lorette v New Orleans, La., obrátil“ [NN 2, 1861, č. 13 (13. 4.), s. 3].

„Dne 20. Dubna v sobotu bude ve Flora Garden v St. Louis provozován Divadelní kus ku prospěchu Slovanské Lípy“ [NN 2, 1861, č. 13 (13. 4.), s. 3].

Autoři si někdy nepatřičnost anglických slov v českém jazykovém kontextu uvědomují, a označují je proto uvozovkami:

„[...] i mnohý z našich dělníků přemýšleti bude že o práci přijde když jeho „boss“ výrobky své do Jihu nevyprodá“ [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 2].

„Každý zasílatel račiž za takové psání na „register office“ 5 centů více zaplatiti, začež obdrží list na přijatou („receive“)“ [NN 2, 1861, č. 13 (13. 4.), s. 1].

S nepřesným překladem se můžeme setkat u názvů, jejichž české ekvivalenty naši krajané patrně neznali, např.

„soudce míru“ (angl. Justice of the Peace ‚smírčí soudce‘) [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.); NN 2, 1861, č. 13 (13. 4.)];

„J. G. Woerner, jehož úřední termín jest ukončen“ (angl. term ‚funkční období‘) [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.); NN 2, 1861, č. 13 (13. 4.)].

Tímto způsobem vznikají sémantické kalky založené na interferenci mezi významovými poli daných pojmenování v obou jazycích – češtině a angličtině. V textech prvních periodik se s nimi setkáme velmi často; namátkou uveďme jen několik dalších příkladů:

čítatel o kupeckém právu (angl. reader ‚přednášející‘);

tajné nemoce (angl. latent diseases ‚skryté, latentní nemoci‘);

prodáváme laciněji nežli kterýkoliv dům Louisu (angl. house – může mít také institucionální význam) ap.

Další typy amerikanismů

Kromě lexikálních amerikanismů se v textech prvních čechoamerických periodik, nejčastěji opět v reklamách, objevují už také amerikanismy syntaktické; nejsou ale ještě příliš frekventované. Nejběžnějšími z nich jsou slovosledné inverze nominativu jmenovacího, např.

„Na Soulard ulici druhý dům“ [NN 2, 1861, č. 13 (13. 4.), s. 4].

„Uhel čtvrté a Poplar ulice“ (tamtéž).

„Na rohu Lafayette a Buel (10té) ulice“ [NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 4].

„Na rohu Bau Bureu [sic!] *a Market ulice w Chicago“* [SA 2, 1861, č. 5 (31. 1.), s. 4][43].

V plánu syntaktickém se v občas setkáváme i s gramatickými kalky. Jde o doslovné překlady anglických slovesných vazeb, často předložkových, které se liší od vazeb sloves českých, např.

pro zvláštnosti poptej se (kontaminace anglických vazeb

ask for something ‚požádat o něco' a ask about something ‚zeptat se na něco');

činíce ctěné obecenstvo pozorné (angl. making somebody attentive ‚upozorňovat někoho'[44]);

vlaky odchází Depot (amer. angl. trains leave depot ‚vlaky odjíždějí z nádraží', v angličtině se užívá vazba bezpředložková).

Podobně též v substantivní podobě:

velkokupec v papíru a knihařském zboží; podobně *velkokupec v rozlíčném Americkém zboží* (angl. dealer in something).

Vliv angličtiny se v tisku projevuje také způsobem grafického záznamu českých číslovek řadových. Namísto číslovky s tečkou jsou v převážné většině všech zaznamenaných případů uváděny, stejně jako v angličtině, číslovky s příponou, např.

1ní (angl. 1st), *2há* (angl. 2nd), *3tí* (angl. 3rd), *4tá* (angl. 4th) atd.

Vliv angličtiny je posílen též užíváním grafému *&*.

Ve všech adresách, jež jsou součástí inzerátů a reklam prvních čechoamerických listů, je důsledně dodržován americký textový princip určující pořadí jednotlivých údajů. Znamená to, že za (pod) názvem firmy nebo za (pod) jménem podnikatele je na druhém místě uváděno číslo domu a teprve pak následuje název ulice, např.

Výpravna (Office): Číslo 22 Market ulice

Wm. Einstein. NOTAŘ. Číslo 65, Chesnut [sic!] *ulice*

LEKARNA. Čísl: 291. Carondolet Avenue mezi Picotte & Trudian[45]

Příklad plošné reklamy publikované v *Národních Novinách* 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 4:

LOUIS WEINERT
z Prahy
HODINAŘ A KLENOTNIK
číslo 42 jižní 2há ulice mezi Walnut a
Elm naproti Lempovému pivováru
St. Louis Mo.

Má velkou zásobu domácích a kapesních hodin, zlaté řetízky, ženské ozdoby, náušnice, prsteny a. t. d.
Správy klenotů a hodin obstará ochotně a v krátkém čase.

Z analýzy textů prvních periodik vyplývá, že nejfrekventovanějším typem amerikanismů v počátcích českého imigrantského tisku byly a m e r i k a n i s m y l e x i k á l n í. Existence tohoto druhu amerikanismů je motivována změněnými vyjadřovacími potřebami v nové komunikační situaci a projevuje se zejména u mluvčích první generace.

Z provedených analýz je dále zřejmé, že čeští imigranti v USA ani jeden ze zmiňovaných germánských jazyků dokonale neovládali. To se projevuje zejména v pravopisné podobě substantivních amerikanismů (někdy však i latinismů, viz výše), jež se pod vlivem němčiny a patrně i angličtiny (viz iniciály v nadpisech) mnohdy píší s velkým písmenem na začátku slova, např. *Lager* ‚ležák', *Wardy* ‚městské čtvrti, volební okresy', *Mortgages* ‚hypotéky', *Depot* ‚nádraží' ap. Nedokonalá znalost angličtiny je příčinou i řady pravopisných nedůsledností a chyb, např. *Jeffrson Baraks* místo Jefferson Barracks, *City Bildings* místo City Buildings, *Chesnut ulice* místo Chestnut ulice, *Bau Bureu ulice* místo Bau Bureau ulice ap.

5.7.4. Hláskosloví

Jen stručně se zmíníme o hláskosloví. Hlásková soustava analyzovaných periodik odpovídá až na výjimky konzervativní tradici humanistické češtiny tak, jak ji požadoval Dobrovský.

V textech už nenacházíme protetické *v-*, jen výjimečně se objevuje v základu slov *-ej-* místo *-ý-/-í-*, např. *vejš, zamejšlí, sejr, zejtra, zejtřejší.* Pouze jedním dokladem, výrazem *lík*, je doloženo úžení typu *-é-* > *-í-* uvnitř slova. Kolísá užívání dlouhého *ú-* na začátku slov, které velmi často alternuje se starším diftongem *-ou*: *úřad, účty, účinek, ústroj* vs. *outokem, ouroky,*

ouzký, oučty, ouhrnkem, ouplný atd.

Značně rozkolísaná je také kvantita samohlásek; stejně je tomu však v té době i v češtině domácí, např. *polivka, řikávat, povim, zda se, spání, právý, mílovník, poněvádž, lístopad* atd.

V imigrantských textech lze ovšem jen stěží určit, které z těchto i dalších odchylek představují kvantitu archaickou, které kvantitu nářeční a které jsou jednoduše tiskařskými chybami. Tisk prvních čechoamerických periodik totiž vznikal za velmi obtížných podmínek (staré, nevyhovující tiskařské stroje, písmo bez diakritických znamének - ta bylo nutno zpočátku doplňovat ručně[46]), vydavatelé, redaktoři i sazeči byli lidé bez hlubšího jazykového vzdělání[47], a proto není divu, že v těchto tiscích nacházíme vedle vlastního hláskového kolísání i řadu chyb nejrůznějšího druhu. Jsou to nedostatky pravopisné, např. *biliny, visoká sskola, způsob, tupyt, kaménky tančili a řadily*, nedodržování hranic mezi slovy, např. *na prosto, bylaby, za darmo, z cela, conejuctivěji*, a velmi často jde (jak ostatně vyplývá už z výše citovaných dokladů) i o elementární tiskařské chyby, které jsou důsledkem sazečovy nepozornosti.

Předpokladem shrnující charakteristiky výsledků zkoumání, jehož cílem je popis jazyka a stylu prvních čechoamerických periodik, je i srovnání se závěry, k nimž jsme dospěli analýzou periodik českých, a dále též s fakty, jež ve své studii z roku 1959 uvádí A. Stich. Protože se však určitým způsobem navzájem liší i první dvě krajanská periodika, tzn. *Slowan Amerikánský* a *Národní Noviny*, porovnáme oba popisované týdeníky nejdříve mezi sebou.

Žádné zásadní rozdíly neexistují v typu formátu ani v grafickém provedení obou listů. Obě periodika jsou tištěna pouze odlišným typem písma: *Slowan Amerikánský* švabachem a *Národní Noviny* latinkou. Také obsahově jsou si oba listy velmi podobné; objevují se zde témata vycházející z aktuální americké přítomnosti a zároveň je zde možné zaznamenat množství témat evokujících ztracenou vlast. Zakotvení v nové společenské realitě reprezentují hlavně inzeráty a reklamy. Po

stránce jazykové je společným rysem nejen těchto dvou periodik, ale všech ostatních imigrantských listů vycházejících v šedesátých letech 19. století důsledná snaha po spisovnosti vyjadřování a zároveň i rozkolísanost normy a množství nejrůznějších, především pravopisných chyb a jiných nedůsledností.

Rozdíly mezi *Slowanem Amerikánským* a *Národními novinami* spočívají v jejich stránce verbální. Obecně lze říci, že ideálu humanistické češtiny, obnovenému začátkem 19. století v díle Dobrovského, je bližší jazyk *Slowanu Amerikánského*. Syntax tohoto listu je složitější a obsahuje více latinismů než syntax *Národních Novin*, frekventovanější jsou zde i archaismy morfologické. Interference s angličtinou se více projevuje ve slovníku *Národních Novin*, lexikum *Slowanu Amerikánského* obsahuje méně přejatých slov vůbec.

Zajímavým jevem je rozpor mezi patetickou emotivností textů *Slowanu Amerikánského* a jeho četnými verbálními prostředky imitujícími kontaktovou komunikaci. Tyto textověstylistické prvky, doplněné četnými citacemi v podobě přímé řeči, pronikají do jazyka žurnalistiky z jazyka mluveného a jsou ve *Slowanu Amerikánském* zastoupeny v daleko vyšší míře nežli v *Národních Novinách*.

Uvedené rozdíly lze podle našeho názoru vyložit celkem jednoznačně: oba týdeníky vznikaly ve stejném společenském kontextu, přibližně ve stejné době a za dosti podobných podmínek. Rozdílným činitelem, který určoval podobu jazyka v obou periodikách, byla tedy pouze osobnost redaktora, jeho rozhled, vzdělání a jazyková kompetence.

Tento pragmatický faktor podmiňuje, samozřejmě vedle aspektů dalších, rovněž rozdílný styl periodik čechoamerických a periodik českých. Budeme-li totiž porovnávat styl *Slowanu Amerikánského* a *Národních Novin* na jedné straně a *Pražského Posla a* českých *Národních Nowin* na straně druhé, budeme tím zároveň srovnávat i autorský styl redaktora F. Kořízka, J. B. Erbena, J. K. Tyla a K. Havlíčka Borovského. Rozdílný styl jednotlivých periodik je však zároveň určován

i různým zaměřením těchto listů, a to je diametrálně odlišné.

Zatímco první čechoamerická periodika jsou univerzální týdeníky, jejichž hlavním cílem bylo informovat české imigranty v USA, ovlivňovat je kulturně a jazykově a stmelovat je v etnický celek[48], v případě českých periodik je tomu jinak. *Pražský Posel* z roku 1848 je politickým týdeníkem, jehož cílem je politická výchova lidových vrstev. Jeho obsahem jsou články, v nichž Tyl vysvětluje aktuální politické otázky, a to nejčastěji formou dialogu dvou osob (mezi redaktorem a jeho přítelem, jindy vedou dialog dva sousedé nebo Hrdina a Strašpytel ap.) nebo formou otevřených dopisů a odpovědí mezi čtenáři a redakcí. Každá sebemenší Tylova zpráva je tak zároveň i jeho komentářem, takže Tyl celý týdeník, který měl většinou 12 stran (přibližně formátu A5), vyplňoval sám vlastními názory a vlastním hodnocením. Také *Národní Nowiny* byly jednoznačně specifikovány. *Národní Nowiny* byly politický deník, v němž Havlíček vytvořil základy moderního pojetí a zpracování zahraničního i vnitropolitického zpravodajství. Toto pojetí se potom na dlouhá léta stalo modelem pro celé generace českých novinářů. Přejaté zprávy Havlíček zásadně zpracovával a většinou také komentoval, největší část zpravodajského materiálu však v jeho deníku tvořily zprávy původní (Beránková, 1970a).

5.7.5. Žurnalistická čeština

Přejděme nyní ke stránce jazykověstylistické a pokusme se obecně charakterizovat žurnalistickou češtinu, kterou čeští imigranti užívali ve svých prvních periodikách. Abychom její podobu byli schopni posoudit co nejobjektivněji, vyjděme i tentokrát z komparace s jazykem a stylem dobově odpovídajícího tisku českého. Domácí periodika zastupují opět čísla dvou v té době významných listů, *Pražského Posla* a *Národních Nowin*.

Charakterizovat obecně jazyk českých analyzovaných periodik není jednoduché, protože mezi jazykem Tylova *Pražského*

Posla a Havlíčkových *Národních Nowin* existují značné rozdíly. Přesto je však možno říci, že chronologicky starší žurnalistický jazyk Tylův je vývojově progresivnější. Obsahuje řadu výrazových prostředků signalizujících kontakt s adresátem, dialogizuje monologický výklad, zjednodušuje syntaktickou výstavbu textů. K mluvenému jazyku se přibližuje také užíváním mnohoznačných spojovacích výrazů, parentezí, apoziopezí a elips. Přesto se v Tylově jazyce projevuje návaznost na humanistickou tradici, a to ve slovosledu (koncové postavení slovesa ve větě, přívlastek shodný často v postpozici), dále v užívání přechodníkových a pasivních konstrukcí a občas i v uplatňování morfologických archaismů, např. plusquamperfekta: *[...], jak byl tento sněm ustanowil* [Pražský Posel, 1948, č. 41, s. 323]. Tyl se nevyhýbá ani periodické výstavbě větných celků, třebaže periodu užívá už jen ojediněle.

Ve srovnání s Tylem označuje Stich (1959, s. 31) Havlíčkův žurnalistický projev jako „mnohem intelektuálnější a odbornější". Ve volbě jazykových prostředků je Havlíček konzervativnější než Tyl, klasická humanistická čeština mu byla vzorem ve všech jazykových plánech. To se projevuje nejenom v gramatice (v morfologickém a syntaktickém plánu jazyka *Národních Nowin* najdeme všechny relevantní rysy češtiny humanistického období), ale i v lexiku. Charakter slovníku *Národních Nowin* určuje Havlíčkova humanistická shovívavost k přejímání a užívání cizích slov, a to i přesto, že jistě už tehdy byl v žurnalistickém textu, určeném nejširší veřejnosti, kladen velký důraz na srozumitelnost a sémantickou jednoznačnost. Vedle četných lexikálních a gramatických germanismů však Havlíček užívá i celou řadu romanismů, např. *feuilleton; repertoir, bravourau; suprematie; mediatisace; precise; agitowati; protokoll; protokolista* [Národní Nowiny, 1850, č. 1 (2. 1.), s. 1–4], i latinismů, např. *casus beli; mystifikace; servilní; virtuos* [Národní Nowiny, 1850, č. 1 (2. 1.), s. 1–4], a sice bez jakéhokoli překladu, opisu nebo výkladu.

Porovnáme-li výsledky našeho výzkumu, zjistíme, že čeština prvních čechoamerických periodik, charakterizovaná

v předcházejících kapitolách, kopírovala ideál humanistické češtiny ještě o něco důsledněji, a byla tedy ještě konzervativnější než o deset let starší čeština v periodikách českých. Tato situace je ovšem zcela přirozená: oddělení od „živoucího proudu“ mateřské řeči vždy obecně znamená zakonzervování stávajících znalostí jazyka a v konečném důsledku vede i ke snižování verbální kompetence v mateřštině.

Snaha o jazykovou správnost a důslednou spisovnost vedla tedy v Americe k tomu, že první generace redaktorů z poloviny 19. století užívala jako vzor Dobrovským chválený „krameriovský“[49] jazyk, jenž se inspiroval jazykem veleslavínským[50] a jenž představoval vrchol komunikace prvního období národního obrození.

Tím, že se spisovný český jazyk v domácích podmínkách začal kolem poloviny 19. století prudce rozvíjet, získávala čeština imigrantského tisku svůj konzervativní charakter velice rychle. Rozdíl mezi živou spisovnou češtinou v původní vlasti a jazykem, jímž byla psána první krajanská periodika, narůstal o to rychleji, že spisovný český jazyk zůstával pro imigranty kulturním symbolem češství a v duchu obrozeneckých idejí byl stabilně orientován do minulosti. Zachovával si tak jistou archaičnost (Kučera, 1990c, s. 73), projevující se v americké žurnalistické češtině na začátku druhé poloviny 19. století tím, že se zde objevují jak výrazy (viz kap. 5.7.3. *Lexikum – Slova česká*), tak i a tvary, které se již doma neužívaly. Jde například o volné nakládání s gramatickou kategorií jmenného rodu a čísla v přechodníkových konstrukcích, zatímco v domácím tisku Tylově a Havlíčkově lze zaznamenat už jen přechodníky kongruentní.

Rovněž povědomí normy, která byla i doma v té době ještě rozkolísaná, nebylo v cizojazyčném prostředí dostatečně silné, neexistovala zde ani opora v jazyce mluveném a to vedlo k nejistotě, projevující se pronikáním prvků soudobého mluveného jazyka do češtiny prvních čechoamerických periodik a v důsledku toho i zvýšeným množstvím nepravidelností, odchylek a chyb.

Přes všechny tyto odlišnosti lze zásadní rozdíl mezi češtinou užívanou v popisovaných čechoamerických periodikách a její domácí podobou spatřovat na začátku druhé poloviny 19. století především v existenci lexikálních amerikanismů. U prvních přistěhovalců je čeština sice ještě jazykem dominantním, život v českých komunitách zajišťuje její funkční neomezenost, výrazové prostředky v jednotlivých jazykových plánech nejsou dosud angličtinou ovlivňovány. Přesto život v cizojazyčné společnosti, který bez znalosti angličtiny neumožňuje uplatnění ve všech společenských a komunikačních situacích, vede k postupnému vytváření komplementárního bilingvismu[51]. V prvních čechoamerických periodikách se tak setkáváme se samými počátky tohoto jevu, projevujícího se náhradou výrazů českých za výrazy anglické, a to většinou ve snaze o co nejpřesnější vyjádření americké reality.

Poznámky

[1] F. Kořízek a J. Bárta Letovský, redaktoři *Slowanu Amerikánského*, prvního čechoamerického periodika, přistáli v Americe roku 1854, J. B. Erben, redaktor *Národních Novin*, druhého čechoamerického listu, roku 1859 a F. Mráček, rovněž redaktor *Národních Novin*, v roce 1857. F. Kořízek, J. B. Letovský a F. Mráček redigovali také další list, *Slávii*.

[2] Vojta Náprstek (1826-1894) patřil k tzv. osmačtyřicátníkům, tj. politickým uprchlíkům, kteří museli opustit Rakousko, aby se vyhnuli zatčení za účast v revoluci roku 1848. V USA se Náprstek ihned zapojil do organizace krajanského života: v roce 1849 zorganizoval *Česko-Slovanskou Jednotu*, první krajanský spolek v USA. Od roku 1851 žil v Milwaukee ve státě Wisconsin, kde si otevřel knihkupectví a čítárnu českých knih (Dubovický, 2003, s. 22-23).

[3] V USA neexistovala tiskárna, která by měla české litery.

[4] J. Habenicht (n. d., s. 145) uvádí, že po návratu z cest ohlásil Náprstek opětné vydávání listu *Flugblätter*. Začátkem roku 1855 vyšlo 1. číslo třetího svazku, 34. číslem čtvrtého svazku však 25. listopadu roku 1855 týdeník *Flugblätter* definitivně zanikl.

[5] Redaktoři *Slowanu Amerikánského* rozlišují ve švabachu *-s-* a tzv. ostré -ß-. Toto ostré -ß- transkribujeme v dokladech jako dvě *-ss-*.

[6] Čechoamerická periodika mají velmi rozličný formát. List s největším formátem je newyorský *Hlas Lidu* z roku 1903. Jeho rozměry jsou 682 mm x 490 mm (současný světový formát je 600 mm x 425 mm). Naopak nejmenší rozměry má *Komenský* z roku 1915; měří 236 mm x 160 mm. U periodik z 19. století převažují rozměry blízké formátu světovému, současná čechoamerická periodika mají rozměry vycházející

z formátu středoevropského (475 mm x 315 mm), např. *Hlas Národa*, Illionois 2000: 370 mm x 280 mm, *Československé noviny*, Brooklyn, New York 2000: 433 mm x 290 mm, *Americké Listy*, Glen Cove, New York 2000: 380 mm x 285 mm.

[7] *Národní Noviny* vycházely v 1. ročníku ještě z formátu středoevropského, ten ale nebyl jednotný a měnil se. Například prvních šest čísel tohoto ročníku má hned trojí formát: 280 mm x 400 mm [NN 1, 1860, č. 1 (21. 1.)], 300 mm x 480 mm [NN 1, 1860, č. 3 (4. 2.)], 390 mm x 540 mm [NN 1, 1860, č. 6 (25. 2.)]. Podobně tomu bylo i v týdeníku *Slávie*, který má například v č. 166, 4. roč. (1. 2. 1865), na výšku i na šířku o 5 cm menší formát než čísla ostatní.

[8] V citacích dokladů zachováváme ve shodě s originálním tiskem původní pravopis a původní interpunkci včetně dobových zvláštností, nedůsledností, kolísání i chyb, viz *Úvod*.

[9] Podrobněji o 1. čísle *Slowanu Amerikánského* T. Čapek (1911, s. 81–88).

[10] Ve 20. čísle *Slowanu Amerikánského* ze dne 16. května 1861, viz obr. 5, chybí v prvním slově tohoto dvojverší *–l-*: místo *Oblibil* zde stojí pouze *Obibil*. V čísle 24 ze 13. června 1861 je však již tento nedostatek odstraněn.

[11] Vycházíme ze zachovalých výtisků *Národních Novin,* archivovaných v Krajanské sbírce Knihovny Náprstkova muzea v Praze.

[12] V 1. čísle 1. ročníku ze dne 30. 10. 1861 zní název tohoto týdeníku *Slávie*, avšak až do konce století podoba titulu s dlouhým kmenovým *-á-* nepravidelně alternovala s podobou s kmenovou kvantitou krátkou: *Slavie*.

[13] J. Habenicht (n. d., s. 63) uvádí, že myšlenka panslavismu byla mezi imigranty v Americe živá ještě počátkem 20. století: *„[...] ve dnech 20. – 23. září roku 1904 konán byl ve městě tom* (St. Louisu – doplnila A. J.) *první všeslovanský a žurnalistický sjezd v Americe [...]. Nadšení pro ideu všeslovanskou mezi americkými Slovany bylo jak před sjezdem, tak i při jeho zasedání veliké. Přes 900 dopisů od různých slovanských předáků v Americe dostalo se svolávacímu výboru, jež pojednávaly o všeslovanské otázce. Na 130 slovanských časopisů v Americe psalo se zájmem o všeslovanské ideji a pouze několik českých „svobodomyslných" časopisů, zvláště deník „Svornost" v Chicagu, brojil a stavěl se proti ní."*

[14] Záhlaví *Slávie* se vyvíjelo. V březnu roku 1865, 4. ročník, je pod titulem listu, tištěným zdobným typem písma, uveden nápis *Věnovaná politice, všeobecnému vzdělání též i jiným praktickým potřebám Čechoslováků v Americe. Vychází dvakrát týhodně, a sice každý úterek a pátek v RACINĚ.* V listopadu téhož roku je už titul listu doplněn i složkou obrazovou: vlevo je znázorněn americký symbol – orel s vlajkou USA, vpravo ležící (český?) lev s korunou.

[15] Slávie 1, 1861, č. 1 (30. 10.), s. 3.

[16] Švabach přestal být ve *Slávii* užíván od 2. ročníku, číslo 112.

[17] *Poslední Táborita* byl ve *Slávii* otiskován na pokračování až do 44. čísla (včetně) 1. roč. (3. 9. 1862). Dalším textem, který se od 45. čísla pravidelně objevoval na stránkách *Slávie*, byl *Přívozník* Vítězslava Hálka.

[18] Slowan Amerikánský 2, 1861, č. 5 (31. 1.), s. 2, autorem je Karel Alis z Příbrami, zasláno ze St. Louisu.

[19] Pouze finanční podpora čtenářů držela oba listy při životě. Třebaže týdeník vycházel pravidelně, dostával např. redaktor *Národních Novin* svůj plat, který činil $8 týdně,

jen tehdy, když po zaplacení papíru, tisku, nájmu a sazeče ještě vůbec nějaké peníze zbyly (Čapek, 1911, s. 26).

[20] Viz zde zmíněný text *Cena národního jazyka* [SA 2, 1861, č. 5 (31. 1.), s. 2].

[21] *Pozor* se od *Slávie* lišil také typografickým uspořádáním stránky; ta nebyla členěna do čtyř sloupců jako ve *Slávii*, ale do sloupců pěti. Čtení na pokračování, v prvních číslech román *Hrabě Monte-Kristo* [sic!], bylo umisťováno do vyznačeného prostoru u spodního okraje stránek 3 a 4 a bylo určeno k vystřihování. Proto bylo i samostatně paginováno.

[22] Josef Pastor, redaktor *Pokroku* přistál v New Yorku v roce 1866. Zprvu pracoval jako doutníkář, později dostal práci v redakci německých novin. Z New Yorku psával do *Slávie*. Tím na sebe upozornil Jonáše a ten mu svěřil redakci *Pokroku*. *„Panovalo tenkrát všeobecné mínění, že vedle dvou již vycházejících listů, Slávie v Racine a Pozoru Amerického v St. Louisu, nejvýš ještě jeden list se udržeti může. Byl to tedy mezi Pokrokem a Katolickými Novinami boj na život a na smrt. Pokrok zvítězil a Katolické Noviny brzy zašly“* (Čapek, 1911, s. 305).

[23] Podrobněji J. Habenicht (n. d., s. 329 – 330).

[24] *Slovan Amerikánský* začal vycházet jako týdeník, později změněn na dvojtýdeník.

[25] J. Habenicht (n. d., s. 330) v souvislostí s prací L. Klácela v redakci *Slovanu Amerikánského* poznamenává: *„Leč záhy byl zřejmo, že redigování listu toho Klácelem, bylo naprosto pochybené; filosofický, nepraktický snílek přecpával politický a zábavný list věcmi, o nichž odběratelé neměli toho nejmenšího tušení a ponětí a sice: články filosofickými, přírodopisnými, mythologickými, ba i filologickými! Že čtenářstvo s listem bylo nespokojeno, netřeba ani vykládati.“*

[26] J. A. Oliverius založil nebo redigoval listy *Pozor Americký, Národní Noviny, Občanské Listy, Chicagský Věstník, Denní Věstník, Bič, Květy Humoru a Pravdy, Rozvaha, Pravda (II), Chicagské Listy, Brejle, Zlaté Klasy, Americký Občan, Hospodář, Republikán, Hospodářské Listy* (Čapek, 1911, s. 60-61).

[27] Výjimkou byl v tomto ohledu F. B. Zdrůbek. Působil od založení deníku *Svornost* v Chicagu roku 1875 v její redakci a zůstal tam až do své smrti v roce 1911. T. Čapek (1926, s. 320) k tomu poznamenává: *„Ze starých redaktorů nekonal žádný tak dlouhou službu u jedněch novin – 36 let.“*

[28] J. Chada (1981, s. 131) o českých redaktorech z 19. století píše: *„Biografické črty editorů a dějiny českoamerických vydavatelství v 19. století představují z větší části záznamy o strádání, o nouzových operacích a bojích o přežití. Zřizování deníků a časopisů se stávalo pravidelným hazardem. Ani ne tak kvůli nedostatku předplatitelů, nýbrž kvůli nedostatečným příjmům z reklamy. Inzerátů a placených reklam bylo jen pár. S výjimkou podnikavějších místních obchodníků a podnikatelů nenabízel nikdo jiný své zboží nebo služby v tisku, jehož oběh byl limitován restriktivní komunitou či skupinou, zajímající se o speciální duchovní nebo ideologické kauzy.“*

[29] *Dělnické Listy* začal Palda vydávat v roce 1875 v Clevelandu, roku 1877 je přemístil do New Yorku. Tam roku 1883 zanikly.

[30] Redaktoři čechoamerických listů museli zpočátku vést české přistěhovalce k tomu, aby změnili svůj nezájem o věci politické, učili je cenit si amerického občanství, o jehož získání se mnozí z imigrantů nestarali, a nabádali je, aby chodili k zápisu a zúčastňovali se předvoleb *(primaries)*. T. Čapek (1926, s. 23) k tomu poznamenává:

„[Redaktoři – dopl. A. J.] *předělávali rakouské poddané ve svobodné občany, a to byla práce nesnadná, nevděčná a přečasto marná.*“

[31] V 1. ročníku *Slávie* byla otiskována na pokračování tato díla: *Poslední Táborita* od K. Herloše, *Přívozník* od V. Hálka a *Muzikantská Liduška*, rovněž od V. Hálka.

[32] Srov. podrobněji V. Papoušek (2001a).

[33]Srov. J. Dobrovský (1809, 1819).

[34] Úsilí o rozvoj slovní zásoby spisovné češtiny uzavírá pětidílný Jungmannův *Slovník česko-německý* z let 1835–1839.

[35] *Pražský Posel* vycházel od r. 1846 jako neperiodický časopis, od dubna 1848 jako časopis periodický. Vydavatel a nakladatel byl Jaroslav Pospíšil, redaktor byl J. K. Tyl, od dubna 1849 J. V. Houška. *Pražský Posel* zanikl v červenci 1849. *Pražský Posel* byl tištěn švabachem (Beránková, 1970a, s. 47).

[36] *Národní Nowiny* byl politický deník, vycházející od 5. dubna 1848. Vydavatel a nakladatel byl hr. Deym, redaktor Karel Havlíček. Deník byl zastaven 10. června 1849 vojenským velitelstvím, 25. června byl opět povolen. Definitivně byl zastaven v lednu roku 1850. *Národní Nowiny* byly tištěny latinkou (Beránková, 1970a, s. 46).

[37] Plnou flexi vztažného zájmena *jenž* zavedla až kodifikace Gebauerova z roku 1890 (Havránek, 1979, s. 126).

[38] Výraz *Wechsel* je zkratkou něm. *Wechselbrief*.

[39] Srov. podrobněji L. Šatava (1989b) a R. I. Kutak (1933).

[40] První čeští imigranti angličtinu většinou neovládali a ti, kteří žili v čechoamerických komunitách nebo na venkově, kde obdělávali půdu jen s pomocí členů vlastní rodiny, se v Americe mnohdy anglicky nenaučili po celý svůj život. To ovšem platí pouze pro přistěhovalce prvogenerační, jejich děti už byly vždy bilingvní a jejich vnoučata často česky už vůbec nemluvila; viz podrobněji J. E. Salaba Vojan (1911), T. Čapek (1926), R. Rosická (1928), J. S. Roucek (1934), G. G. Gilbert (1970), K. Kučera (1990c).

[41] Blíže o mechanismu jazykových změn způsobených kontaktem různých jazyků S. G. Thomasonová (2001, s. 129–156).

[42] Výraz „citátové podoby“ užívá S. Kloferová (1999, s. 157) pro označení německého výrazu užitého v českém projevu mladých vídeňských Čechů, jimž pro označení daného denotátu schází příslušný český ekvivalent. U ohebných slovních druhů je typickým znakem citátových podob jejich omezená přizpůsobivost, což v praxi většinou znamená, že například substantiva nepřijímají žádné české koncovky. O českém jazyce ve Vídni viz také studii J. Vojtové (1999, s. 161-165) a práci autorů J. Balhara – S. Kloferové – J. Vojtové z roku 1999.

[43] Srov. K. Kučera (1990c, s. 106–108).

[44] V tomto případě se může jednat také o germanismus: *jemanden aufmerksam machen*.

[45] Doklady jsou převzaty z NN 2, 1861, č. 4 (9. 2.), s. 4.

[46] Podrobněji T. Čapek (1911, s. 271).

[47] První česká hlavní škola v Čechách vznikla v roce 1848, na některých středních školách bylo obligátní vyučování češtině zavedeno rovněž až ve školním roce 1848–1849 (Havránek, 1979, s. 113).

[48] Podrobněji K. Kučera (1990c, s. 38–39).

[49] *Krameriusovy c. k. pražské poštovské* (později *vlastenecké*) *noviny* vydával od r. 1789 V. M. Kramerius. Po jeho smrti noviny redigoval Fr. Jan Tomsa, Jan Rulík a pak syn Václav Rodomil Kramerius. Vycházely do r. 1825 (Beránková, 1970a, s. 86).

[50] Podrobněji B. Havránek (1979, s. 91).

[51] Srov. V. M. Henzlová (1995, s. 330).

VI.

SEDMDESÁTÁ A OSMDESÁTÁ LÉTA 19. STOLETÍ

6.1. Diferenciace čechoamerických periodik

Od poloviny šedesátých let do poloviny sedmdesátých let 19. století české přistěhovalectví do Ameriky výrazně sílí a po určitém útlumu nabývá mezi rokem 1880 a polovinou devadesátých let mimořádných hodnot: ročně 3 000 až 12 000 nových přistěhovalců (Šatava, 1989b, s. 81). V roce 1870 žilo v USA 40 289 českých přistěhovalců, ale v roce 1880 se už jejich počet více než zdvojnásobil; v Americe tehdy pobývalo na 85 361 Čechů[1].

Jestliže koncem padesátých let a v šedesátých letech šlo o příslušníky první generace, kteří ještě nesplynuli s novým prostředím, žili hlavně svými národními ideály a o Americe se domnívali, že zde budou po dlouhou dobu žít v integrovaných krajanských komunitách odděleni od dalších etnik, v sedmdesátých a hlavně v osmdesátých letech se tato iluze začíná pozvolna rozplývat a názory českých imigrantů se postupně přetvářejí. Přestože si ale čeští přistěhovalci dokázali v předchozí dekádě vytvořit svou vlastní subkulturu a často již úspěšně začínají budovat novou existenci, stále ještě sledují dění v Rakousku-Uhersku a za svůj pravý domov považují zemi za mořem[2]. Jejich etnickou identitu v tomto období utvářejí tři skupiny vlivů: ideologické dění ve vlasti[3], příchod socialistického hnutí na americký kontinent a postupující asimilace, tzn. myšlenkové a jazykové přizpůsobování se americkému prostředí[4].

S tím, jak imigranti obracejí svůj hlavní zájem na americké

události mimo krajanské komunity a přijímají americký styl života, a s tím, jak dorůstá již amerikanizovaná druhá generace, stává se z jejich českého a moravského domova domov – vzpomínka. Mnohdy ještě idealizovaná, ale stále častěji i kriticky viděná. Tato kritika se přitom netýká pouze národnostně-politických poměrů v Rakousku-Uhersku, ty kritizovali čeští imigranti vždycky, ostatně, mnozí kvůli nim do zámoří odešli, ale týká se i malosti poměrů v Čechách, určité pohodlnosti a zápecnictví, které Čechoameričané ve srovnání s vlastním životním stylem vidí při svých návštěvách doma, ve vlasti[5].

V této době se začíná česká imigrantská žurnalistika rychle rozvíjet. V sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století vzniklo celkem 112–115 nových periodik. Čechoamerický tisk se přitom již na samém počátku tohoto období výrazně názorově diferencuje a hlouběji profiluje.

Klasifikaci čechoamerických periodik té doby je možno provádět podle různých kritérií. Nejnápadněji se ale jednotlivé listy se od sebe odlišovaly svým **ideovým zaměřením.** Podle tohoto hlediska lze český tisk v Americe od počátku sedmdesátých let 19. století členit na tisk svobodomyslný, katolický a evangelický. Zvláštní skupinu tvořil tisk dělnický a anarchistický.

Do nejpočetnější skupiny patřily listy orientované svobodomyslně. T. Čapek (1911, s. 59-60) v této souvislosti poznamenává:

„O tom tuším není sporu, že nábožensky neodvislé časopisy mají největší rozšíření – asi 75 procent všeho čtenářstva. Na druhém místě stojí katolíci a na třetím protestanti“[6].

Z nejvlivnějších svobodomyslných listů, které byly v té době založeny, jmenujme alespoň tato periodika:

týdeníky *Pokrok Západu* (1871), *Chicagský Věstník* (1873), *Národní Noviny (III)* (1873), deník *Svornost* (1875), týdeníky *Dennice Novověku* (1877), *Duch Času* (1877)[7], *Slovan* (1879), deníky *Volnost* (1880) a *Chicagské Listy* (1882), týdeníky *Svoboda (II)* (1885), *Svobodný Občan* (1887) a deník *New Yorské Listy (II)* (1886).

K a t o l i c k ý t i s k té doby reprezentovaly:

Hlas (1872), *Čechoslovan* (1883), *Budíček (1885), Čecho-Amerikán* (1887), *Jednota* (1888), *Katolický Čech* (1888) a *Přítel Dítek* (1889).

E v a n g e l i c k ý t i s k zastupovaly v těchto dvou desetiletích pouze čtyři tituly:

Hlas Pravdy (1874), *Věstník* (1874), *Pravda V* (1886) a *Rozsévač* (1888).

Prvním d ě l n i c k ý m l i s t e m v USA byly *Národní Noviny (II)*, které vycházely od roku 1868 - 1870 v St. Louisu, v roce 1870 byly přemístěny do Chicaga[8]. V Chicagu redigoval *Národní Noviny* L. J. Palda[9], který je považován *„za otce českoamerického socialismu [...]. Protože ale pražské Dělnické Listy začaly vycházet teprve 5. ledna 1872, musíme uznati Paldu za průkopníka dělnické myšlenky nejen v Americe, ale i v Čechách*“ (Čapek, 1926, s. 372).

Začátkem sedmdesátých let byl dělnickým listem týdeník *New Yorkský Dělník* (1874), jehož titul se po několikatýdenním publikování změnil na *New Yorské Listy* (1874). V roce 1875 přibyly *Dělnické Listy* a *Týdenní Dělnické Listy* a v roce 1882 *Pravda (III), orgán spojených dělníků doutnikářských v Americe*. Prvním deníkem, věnovaným *„zájmům pracovního lidu a Čechům americkým vůbec“*, byl *Dělník Americký* (1882).

Předvojem a n a r c h i s t i c k ý c h l i s t ů v Americe byl dvoutýdeník, později týdeník *Budoucnost*[10], který vycházel od roku 1883 v Chicagu. Také *Proletář, týdenní orgán radikálních socialistů českých v New Yorku* (1884), byl anarchistického ražení.

Ve druhé polovině osmdesátých let vycházela *Práce* (1886), *Hlas Lidu* (1886), *New Yorské Listy (II)* (1886), anarchistický list *Hvězda Západu* (1886) a *Dělnické Listy (II)* (1887).

Z hlediska **periodicity tisku** byly v čechoamerické žurnalistice v každé době nejvydávanější týdeníky (viz kap. *4.1. Český imigrantský tisk v USA*). V sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století bylo v USA založeno celkem 70 českých

týdeníků. Z nejvýznamnějších uvádíme: *Pokrok Západu, Hlas, Chicagský Věstník, New Yorské Listy, Dělnické Listy, Týdenní Dělnické Listy, Duch Času, Dennice Novověku, Diblík (II), Rodina, Čechoslovan, Svoboda, Nedělní Hlas Lidu, Přítel Dítek* a další.

Deníků už bylo podstatně méně, celkem 16: *Svornost, Denní Věstník, Pravda (II), Občan, Volnost, Chicagské Listy, Dělník Americký, Zábavné listy, Týdní Oznamovatel (II), Hlas Lidu, New Yorské Listy (II), Občan (II), Rovnost, České Noviny, Jednota, Národní Dělnické Noviny*.

Mezi významné měsíčníky patřily: *Hlas Jednoty Svobodomyslných, Sokol Americký, Hospodář Americký, Domácnost, Věstník Bratrský, Květy Americké, Zlaté Klasy, Pomněnky, Rozsévač* a *Hospodyně*.

Dvakrát týdně vycházely *Svojan* a *Budoucnost*.

Čtrnáctideníky vté době zastupovaly *Diblík, Věstník, Bodlák, Besídka Slovana, Pravda (V)* a *Knihovna Americká*.

Z hlediska **cílového zaměření** (zaměření na publikum, cílovou skupinu)[11] lze většinu produktů české imigrantské žurnalistiky označit jako periodika všeobecná. Řada listů však reprezentuje periodika zájmová, a ta je možno jemněji rozlišovat na:

– periodika kulturně zábavná: např. *Diblík, Květy Humoru a Pravdy, Rodina, Domácnost, Zábavné Listy, Květy Americké, Knihovna Americká, XX. Věk* a další
– periodika humoristická a satirická: např. *Duch Času, Beseda, Bič, Rarášek, Bodlák, Diblík (I – III), Brejle, Šotek (I – II), Lampička, Americký Paleček*
– periodika pro ženy: *Hospodyně*
– periodika pro děti: *Besídka Dětská, Přítel Dítek*
– periodika sportovní: *Sokol Americký, Veslař*[12]
– periodika literární: *Nová Doba (III)*[13]

Podle cílového zaměření jsou dalším, třetím, typem periodik listy stavovské. Jejich modifikovanou podobou

jsou čechoamerické časopisy určené krajanskému venkovu, hlavně farmářům, zaměřené především velmi prakticky. Do této skupiny patří například měsíčník *Hospodář Americký* (1879), označovaný jako časopis pro rolnictví, zahradnictví a hospodářství vůbec. Jeho redaktory byli T. Juránek a L. Klácel. Podobný charakter měl měsíčník *Zlaté Klasy*, vycházející v letech 1885 – 1889 v Chicagu. Jeho redaktorem i vydavatelem byl J. A. Oliverius. Hospodářským periodikem byl také *Česko-Slovanský Rolník v Texasu*, spolkový „orgán farmerské alliance v Bryan", který v letech 1885 – 1889 vycházel jako příloha listu *Slovan*. V dalších letech existoval jako samostatné periodikum, ale už v lednu roku 1889 zanikl.

V rámci diferenciace čechoamerické žurnalistiky je nutno se zmínit i o listech, které se profilovaly p o l i t i c k y. Jak velkou část z celkového množství čechoamerických periodik je možno hodnotit jako neutrální, je obtížné říci, ale Češi byli v Americe vždy považováni spíše za stoupence linie demokratické (Chada, 1981, s. 29-30). A podle obsahové orientace textů i způsobu zpracování zpráv a komentářů v analyzovaných tiskovinách je možno dát tomuto názoru za pravdu. Méně bylo listů republikánských, z nichž nejvýznamnější v tomto období byly týdeníky *Pokrok Západu* (1871), *Občanské Listy* (1871), *Bič* (1876), *Čech* (1876) a *Rozvaha* (1878).

Kromě uvedených periodik vycházely v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století také některé z titulů, které byly založeny již v letech šedesátých. Byl to zejména týdeník *Slávie*, který pod vedením K. Jonáše přinášel zpravodajství ze světa, komentoval dění ve Státech i v českých komunitách, nabízel objektivní reportáže z veřejného dění a přitom se i v tomto dynamickém období pečlivě vyhýbal ideovým rozporům, které rozvracely čechoamerickou komunitu. Podle Chady (1981, s. 129) to byla právě *Slávie*, která učila Čechy americkému způsobu života a ukazovala jim, jak se přizpůsobit multietnické společnosti.

Dalšími periodiky ze šedesátých let byl týdeník *Pokrok*, který vycházel téměř až do konce let sedmdesátých (1867 – 1878),

týdeník *Národní Noviny (II),* založený v St. Louisu a přemístěný posléze do Chicaga (1868 – 1871), a *Slovan Amerikánský* (obr. 15), vydávaný v Iowa City a později v Cedar Rapids. Tento týdeník založený roku 1869 existoval až do roku 1920. Původně protiklerikální noviny se ke konci své existence staly lokálními novinami rodinného typu (Park, 1922, s. 264).

Všechna čechoamerická periodika vycházející v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století byla psána českým jazykem. Určitou výjimkou v tomto ohledu byl pouze *The Saline County Post*, anglický týdeník, vydávaný od roku 1874 v Crete v Nebrasce. Jeho první tři stránky byly tištěny v angličtině a teprve čtvrtá v češtině. Týdeník redigoval Č. Duras.

Trojí jazykovou verzi, anglickou, německou a českou, měl měsíčník *Progress, Official Organ of the Cigar's Union of America*. Byl vydáván od roku 1882 v New Yorku.

V češtině a angličtině vycházel také katolický list *Čecho--Amerikán*. Tento týdeník byl vydáván od dubna roku 1887 v Montgomery pod nákladem a redakcí F. J. Přibyla[14].

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že žurnalistická produkce českých imigrantů byla již od sedmdesátých let velmi rozmanitá a bohatě strukturovaná, a to i přesto, že i v tomto období řada listů neprosperovala a krátce po svém založení rychle zanikala. Tato rozmanitost tisku jakožto komunikačního média českých přistěhovalců byla odrazem názorové diferenciace, existující uvnitř krajanské enklávy. Díky svobodě slova, kterou demokratická Amerika svým občanům zaručovala, vyjadřovali veřejně své názory o sobě i o svých protivnících příslušníci tří základních myšlenkových proudů. První dva proudy představovali volnomyšlenkáři *(racionalisté, svobodomyslní, freethinkers)* na straně jedné a katolíci na straně druhé (viz kapitola *3.2.1. Ideová a politická diferenciace českých imigrantů*). Vztah mezi nimi zobecnil V. Vráz (1964, s. 551) následovně:

„Mezi tábory katolíků a racionalistů panovalo trvalé nepřátelství; neutralita byla prakticky nemožná."

Třetí skupinu tvořili ti, kteří očekávali, že v Americe budou

Slovan Amerikánský.

TÝDENNÍK PRO POLITIKU, VĚDU, UMĚNÍ, ZÁBAVU A VZÁJEMNOST VŠECH SLOVANŮV AMERICKÝCH.

"Vzemrnost jest cíl vědy, umění a lásky!"

Ročník II. Iowa City, Iowa, dne 4. května, 1871. Číslo 27

RUSKÝ ČASOPIS *GOLOS* O HAKOUSKU.

SVORNOST A SJEDNOCENOST JIHOSLOVANŮ.

PROČ POVSTALA SRÁŽKA MEXIKÁNU S VOJSKEM SP. STÁTŮ NA HRANICÍCH MEXICKÝCH.

Obr. 15. *Slovan Amerikánský* 2, 1871, č. 27 (4. 5.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)

moci realizovat své představy o sociální spravedlnosti. Byli to socialisté, radikálové a v osmdesátých letech také anarchisté[15]. Stoupenci každého z těchto tří základních proudů hájili své názory v tisku a snažili se ovlivnit celé čechoamerické sociální myšlení, náboženství i kulturu .

6.2. Svornost, Amerikán, Duch Času

Z přehledu uvedeného v kapitole *4.1. Český imigrantský tisk v USA* vyplývá, že v sedmdesátých letech 19. století došlo k třiceti šesti pokusům o založení nového čechoamerického listu a že jen pět z těchto periodik existovalo ještě na přelomu století. Jedním z nich byl i deník *Svornost*[16].

Svornost [zkratka SV, obr. 16] založil v roce 1875 v Chi-

cagu August Geringer, původně učitel v Březnici v Čechách. Záměrem tohoto listu bylo, podle prohlášení uveřejněného v prvním čísle 8. října 1875[17], *„přinášet zprávy ze světa čtenářům, kteří si ještě zcela neosvojili anglický jazyk, a seznámit je s výhodami a povinnostmi občanů v souvislosti s uchováním politické svobody a v boji proti jakémukoli útlaku – ať již hospodářskému, politickému nebo náboženskému“* (Vráz, 1964, s. 548).

List *Svornost* byl první deník, který začali čeští imigranti v Americe vydávat. Jeho redaktor F. B. Zdrůbek[18] v prvním čísle vysvětluje, proč spolu s nakladatelem A. Geringerem tento list pojmenovali právě *Svornost*“:

„Česká národnost v Americe má budoucnost, nezabije-li se sama nesvorností a netečností. Čechové v Chicagu mají budoucnost velikou před sebou, budou-li pracovati každý ve svém kruhu, ve své rodině k probuzení z netečnosti a k uklizení osobních, do veřejnosti nepatřících svárů a neshod. Pak bude každý spolek vedle druhého zkvétati a zkvétáním každého jednotlivce zkvete celá česká obec“ (Pšenka, 1926, s. 28).

Tuto myšlenku vyjadřovalo i heslo uvedené pod titulem deníku v záhlaví jeho první stránky:

„Buďto ve svornosti pokračujme, aneb svárem sebe usmrcujme!“

Názorově se *Svornost* řadila k proudu českých volnomyšlenkářů, jejichž mluvčím byl po mnoho let právě F. B. Zdrůbek[19]. Vzhledem k ekonomickým podmínkám (zpočátku měla *Svornost* pouze 210 předplatitelů[20]), se ale tento deník musel chovat spíše utilitaristicky. To byl zřejmě také důvod, proč ho J. Habenicht (n. d., s. 606) charakterizuje následovně:

„Časopis „Svornost“ je list dělnický i kapitalistický, demokratický i republikánský, odvislý i neodvislý, vždy však protináboženský a pouze svého prospěchu dbalý.“

Pro své ostře protiklerikální zaměření ztratil však tento deník čtenáře mezi katolíky a neodebírali ho ani socialisticky

SVORNOST.

HESLO: Buďto ve svornosti pokračujme, aneb svárem sebe osmrcujme!

Na ukázku. *Chicago, pátek 8. října 1875.* *Číslo 1.*

Číslo 2. „Svornosti“ vyjde dne 12., číslo 3. dne 15., číslo 4. dne 20., číslo 5. dne 27., číslo 6. dne 23. října, a týchto 6 čísel bude se posílati na jeden týden. Od pondělka 25. října bude časopis vycházeti pravidelně každý den o 3. hod. odpo. — Zatímní toto jest vydavatelova povědomě, aby zůstalo se čtyřmi více čísel a aby odhodnutí mělo čas přihlásiti se.

Kdo by si přál, by mu Domník „Svornost“ byl zaslán na adresu na úkázku, jest mojí povinností o tomto i o pokračování úkázkou a v Chicagu a okolních do dnes se ještě nám zdělati nezdá na zaslání.

Týdeník „Amerika“ vyjde do první půle dne 1. listopadu. Přihlaste se v čas!

Ukažte laskavě toto číslo svým sousedům a známým.

Noviny.

Spolek telegrafický ze dne 7. října.

AMERIKA.

Colorado. Prezident Grant vrátil se z Pueblo do Denver téhož dne jede do Central City a Georgetown.

Kansas. Německá katolská jednota založila v Atchison velice slavný 24 letý založení své stone JANA HALATKU velkolepým konservatorem. Mezi hudbymilovníky obecnostmi panuje nadšení.

Penn J. Balatkovi (Čechu) přinášíme velmi rádi o zdraví, co obdržitele z prvního českého. Nejdůvodněji se zdráhá spřátelila di HRADILOVA z New Yorku [illegible], za chrámového potlesku přítomných českou píseň „Kde domov můj“.

Loterní podvod stanul velkou ti spálena byl v **Alexandrii** Va., pod jménem loterie ve prospěch hasičského spolku lidskému v Manchestru. Cela skončení ve vyjednávání.

Cholera vepřů zuří hrozně v okresu okolo Cahoohan. O, a jiná stará vepřů už od počátku na nástroji máte.

Černoši v Mississippi nejsou pyl vina k zlidnění, bílogrudými se, zatec Afrom do vzdálenou stavopisi ve Washingtonu. Při oblasti je rolnáli a stříkají je už v nátu z jednoji. Gen. Claiborn zabrnil je v jistém bílinách až do hnutí[illegible] vile, při čemž jeden bílý byl zabit[illegible] tamou lehce ranění. Šest druhá jiný napadla hned farmářská v hrabě hořících, jedného zabila a 3 zajala. Claiborn zabrán se už v 200 ozbrojených Johnsonem, kde leží 100 černochů pod vedením černošťského Pana.

Chicagská ochrana bude se nejdříve mítí vaším výstavy, a se jak bude se rýsáti průmyslovou, a tak se to to, že bude zvětšena dobíhání ministrů dobrého chicagského zástupu.

Jeff. Davis přijel včera večer do Charlestonu, Texas, kde byl slavnostně uvítán a v průvodu spálků lidských ulicích. Dnes dělí lidí při hospodářské výstavě ve Houstonu vítán.

Slzy z Parku Greeleyové, Pa. mají vlastní domov přítomní. Byly byl projednán, a Clarke-ovského zástupu spokojení, v odmítnutí na Irish do Kanadu, kt. pobyty a k nástrahám nemocných zemí, jež obsadily místo.

Upsilon z kanceláře Jefferson City, Mo., jíná je Tourlamova, kterého byla on by let Johnsonová, jeho zbožím vypuzovací Jacob. Domů se svrt. Ale jen.

Vražda vyšetřená v Paxton, Ill., kde jistý vážený občan Robert Mc. Ilee byl zastřelen od W. Cowan z okr. Champaign. Vrah byl odsouzen za vězením, a poškoz. Ilee, pohřbel se mu přinášejí se ho ale Ilee, ale trvalé, že není k tomu žádnou příčinu, jak nechce jsme uvésti.

Na Kubě počínají lidští se mezi bohatými Kubáni nespokojenost s vládou, že vzniklé potraviti povstání. I spojili se s dělníky na vlastní obyvatelstvo vládnící své jednání s dosluhy je nástroje a vzniklého vyjednávání dosti se spíše pořádání je lze kvůr pacifikaci. A nepovolili jich žádosti vlády, hodlají se spojiti s kubánskou, jmeno v New Yorku [illegible] a si na dosažení samostatnosti Kuby.

Starý svět.

Slovanský Jih. Povstání proti Turecku vzniklo se zdálek v posledních týdnech se mírný týden. Vždy tři kluzy vzbuy se dne 28. 29. a 30. září mezi 1.200 povstalci a mezi Turky. Povstalci stoupli se mužů. Turci se dne Anglie, Hollandsko a Německo jsou se vyjednávají, a přijali vzniklé podmínky, jaké Hercegovci žádaly mají povolení se zákaží vyjednávání. Tuhle se vypouzí a pokračuje, ale konečné mírný povědomí, a se dosluhy spěchy dá, Servar Paša nechal vlevo povolení a platnost všech patentních zákonných opatření. Uvidíme v malém dnech, jaké to bude míti následky. — **V Srbsku** se politikovalo se ministerstvo a vzniklo se nové.

Ve Španělsku pokračuje vláda v boji proti Karlistům a zdá se že s dobrým nejlepším. Kteří spíš povstalci se v čele severní armády, kteří pravděpodobně Karlisty pod jem. Schalcem a Gamundim v Val. by do mírně národního prohlášený na základě nálezu z r. 1876. Vůbec jsou všeobecně, a na každých nemocné obyvatelů přijde jedna [illegible] zlomec.

Německo. Vláda pokračuje dosud v boji svém proti katolické církvi. Včera byl biskup berlínský od věznitelův nového semen. — V Mnichově stanou ultramontánních lékařů na radnou v pravění národní pospolitě ministerstva synodálních. Ministerstvo se politikovalo, než krátce dnes proklasil, že podobné jejich nepřijmou, nýbrž je na dlji dopustí rozejíti se sněmu.

Z Afriky přicházejí zprávy dnes, že napadlého Liberia proti se na vlády a pravý ustálí se[illegible] Peiase. V pátek bitvy dne 17. dn. se[illegible] ze mužů, a Liberské vlády jsouce v tísni své vojáky na hojení.

Asie. Srdcová Anglie v Bur mocného krále-vévody jest mezi mezi. Burmanů potvrdila, že bratr ke vojsku své, chtěnic se jej do Kalkaty.

Městské volby podzimní

v Chicagu, na níž členů se ubírání a politický bouzeli dělající, odlidnosť znalostí[illegible] nejvyšší ke mnoha místům až do dobrá bohatého. Místská rada z 6. žalobě jásají. Jak zvláště byly dne 22. dubna hrůzného roku dobrý volby zvláštní, které následovaly Farwell prohlášel za nejsvětější. Měly se tedy odbývati na stanovištích telegrafu, a zástupci jen za nejvyšším soudu státním, zdali rozhodnutí to potvrdí nebo zruší. Nejvyšší soud však stvrdil rozhodnutí to a potvrdil zákonnitou platnost všeobecného zákona z roku 1875, a tím celá agitace zhoubou.

Volby podzimní tedy stanou se letos podle ustanovení tohoto zákona, a sice: zákon učiní pokládáním, dvou soudců, jimiž vydělen soudu (superior court), mužům obvodu a 5 okresních komisařů.

Spolkový sněmu.

(Zákon ze spůlky v Chicagu, by bohové snažili sem dopisují a soudcy i soudcový pokud do Vídně zdělen bude.)

Čes. Am. Sokol. na sch sem se ul. Dollerova, Ed. Vlček předs.

Čes. Nár. Podpor. Spol. na sch sem se vyvěsí spolek. Předseda .....

Č. S. P. S., 8ká 5. VIII. „Národní“ v síni T. J. Sokol.

Dělnicko-politický spolek. schází se v síni p. M. Čecha.

Dělnický sbor, schází se v síni T. J. Sokol.

Krejčovský spolek, schází se v síni C. A. Sokola.

Lyra, spolek pěvecký; J. Geringer 8ká, a předs. A. Prejzr, taj. J. Kolář pokl.

Pokrok, dělnického politický zbor svůjem se v síni p. Hrůbkův, roh 9ho Morgana a 18.

Stráže-Janský spolek.

Stráže-Jirský spolek.

Stráže-Prokopský spolek.

Stráže-Václavský spolek, schází se ve škole na ul. Dollerově.

Svoboda Obce, schází se v síni T. J. Sokol. J. Bazler předs. J. Skalický místop., T. Petrýl taj., J. Svoboda pokl.

TJ. Jednota Sokol na sch sem se v síni Taylor; F. Němeček předs., A. Pohůnek taj.

Thalia, klub dramatický. T. Petrýl předs., 61. Tenil taj., Fr. Lier ml. taj., F. Barvíř, Sokol, schází se v síni T. J. Sokol.

Geo. F. Riel,
fotograf, 110 čísla 340 Jižní CANAL ulice.

Hledám [illegible]

Nejlepší Singerův

Šicí stroj
Václava Kotzmna,
308 Jižní Halsted ulice.

Český
módní obchod
Marie Geringer-ové

Marie Geringer-ová.

Nová-ory nejlepší šicí stroje
A. Jelínek a Fr. Kotzmn ml.
207. S. Canal Str.

Václ. Veverka,
Český obuvník.

Fr. Kaspar,
ČESKÝ obchod
KOŘENÁŘSKÝ a GROCERIE.

Hledá se [illegible]

Josef Barborka,
holičské

JOS. BARBORKA,

Ant. Petrtyla,
český hostinec a kuželník,
Ant. Petrtyl.

Ant. Sutterlütz,
hostinec a stěnářství
Ant. Sutterlütz.

PROTECTION
SPOLEČNOST
POJIŠŤUJÍCÍ
NA ŽIVOT.

FISHER & CO.,
německé kominíci

Charles Pope,
141 S. WATER STREET,
premiové
státní papíry,
výhry
Seznamy

Obr. 16. *Svornost* 1, 1875, č. 1 (8. 10.), s. 1. (Pšenka, R. Jaromír: *Zlatá Kniha Československého Chicaga*. Vydána na paměť padesátiletého jubilea prvního českého denního listu v Americe, „Svornosti“ v Chicagu. Chicago, August Geringer 1926, s. 26.)

orientovaní dělníci, kteří ho považovali za list měšťácký (Bubeníček, 1939, s. 443). Tím se *Svornosti* nepodařilo realizovat ideu, s níž vstupovala na tehdejší čechoamerický mediální trh.

První čechoamerický deník vycházel z formátu středoevropského (jeho rozměry byly 440 mm x 290 mm)[21] a rozsah tvořily 4 strany. Stránky byly rozděleny do pěti sloupců. V 1. čísle přinášela první stránka zpravodajství – nejdříve z Ameriky a teprve potom také ze *„Starého světa"*. Část třetího sloupce byla vyhrazena zpravodajství místnímu, zbývající část vyplňoval adresář českých spolků v Chicagu. Dva sloupce představovaly část inzertní. Druhá strana byla redakční. Obsahovala úvodní slovo redaktora, informaci týkající se předplatného, stať o vynikajících osobnostech a rubriku s drobnými zprávami z celého světa. Na třetí stránce bylo publikováno čtení na pokračování. Hned v 1. čísle to byl Zdrůbkův *První Čech v Chicagu, obraz amerického života*. Tato redaktorova literární práce vycházela až do listopadu, poté následoval text, označený jako historický román, s názvem *Císař Josef II. a krásná zpěvačka*. Zbývající část třetí strany a téměř pravidelně i celá čtvrtá strana byla opět věnována inzerátům a reklamám.

Porovnáme-li inzertní část publikovanou v čechoamerickém tisku v šedesátých letech s inzeráty a reklamami, které se objevují ve *Svornosti*, je zde patrný určitý posun. Zatímco v předchozí dekádě jednoznačně převládaly nabídky německých a anglických zadavatelů nad českými, v polovině sedmdesátých let je tomu už naopak. V inzertních a reklamních textech se objevují jména podnikatelů, jako například Jelínek, Veverka, Kašpar, Petrtyl, Šťastný, Kozák, Stejskal, kteří nabízejí své služby hlavně jako drobní obchodníci, řemeslníci nebo hostinští. Najdeme zde ale také inzerát Adolfa Krause, který sám sebe označuje jako českého veřejného notáře, nebo L. Blahníka, českého lékárníka. Texty inzerátů a reklam z této doby jsou většinou stále dost popisné, s řadou lexikálních amerikanismů. Řada z nich využívá i složky obrazové a někte-

Hrůzné noviny !

Strašné povraždění nevinných obětí
U Emana Jurky je to vše viděti.
V sobotu celý den a v neděli ráno
Bude to pro všechny tam přichystáno.

Ryby, kachny, krůty a slepice,
přijdou na lunčovací vidlice.
Lunč bude „A nomber one“
a každý Čech je k němu zván.
Pivo kuřivo a jiná zábava
každému v hojností se tu již podává
Proto přijďte kde kdo Čech je k krajanovi,
zpěváku a ochotníku **E. Jurkovi,**
486 S. Canal St.

Obr. 17. *Svornost* 1, 1875, č. 57 (24. 12.), s. 3. Reklama Hrůzné noviny. (Náprstkovo muzeum v Praze)

ré už také, jako účinný prostředek persvaze, rovněž vtip a humor, viz reklama *Hrůzné noviny* (obr. 17).

Titulky ve *Svornosti* slouží, podobně jako v šedesátých letech, především k označování rubrik *(Amerika; Ze starého světa; Hospodářství; Chicago; Místní zprávy)*; v nich jsou pak s grafickým odlišením uveřejňovány další zprávy. Autorství článků uváděno není.

Obsahově převažuje ve *Svornosti* zpravodajství. Tvoří jej hlavně zprávy z USA *(Amerika; Dnešní telegrafické zvěsti Americké; Západní zprávy)* a ze světa *(Svatý boj proti Turku; Ze starého světa* – titul rubriky, její složky pak jsou *Turecko; Španělsko; Černá hora; Asie)*. Zvláštní pozornost je věnována také vývoji v Rakousku-Uhersku, například připojení Bosny a Hercegoviny k Rakousku, statečný postoj Srbska. Rubrika *Z Čech* se objevuje nepravidelně, zpravidla na druhé straně. Její obsah tvoří zprávy typu *Jistý holič z dolejšího Nového města zůstal značnější nedoplatek c. k. dani dlužen; Ve vagonu udušen; V lesích šumavských za Budějovicemi je nyní sta dělníků zaměstnáno*. Lokální zpravodajství, zprávy z Chicaga, přináší *Svornost* téměř pravidelně; je umístěno na straně čtyři.

Stabilní místo mají také úvahové texty, které jsou zařazovány do prvního sloupce druhé strany deníku. Jejich autorem je patrně redaktor F. B. Zdrůbek. Smyslem těchto textů nejčastěji je podporovat etnickou jednotu Čechů a v souladu s titulem deníku nabádat k překonání názorových rozporů. Zároveň je ale zřejmé, že autor je stále ještě přesvědčen o možnosti existence Čechů v uzavřených enklávách, nepodléhajících vlivům okolního amerického světa. Dokládá to například i článek s názvem *Nedáme se* uveřejněný ve *Svornosti* 11. listopadu 1875:

> *„Jen k činu tedy rodáci drazí; neskládejme ruce v klín mudrujíce za pecí o nezvratném osudu vyhynutí našeho; pomáhejme ve spolcích, ve školách, v divadlech, v chrámích vzdělávati sebe a jiné; snažme se, abychom důstojně vždy ve svém jednání zastupovali Čechy zde, a budoucnost*

bude naše. Nepracuje směr doby naši ani v Americe k vyhlazení národností, nýbrž máme ve svobodné zemi této volnost, abychom všech slušných prostředků použili ku svému zachování: Nuže neubíjejme se sami, ale ve svornosti žijíce rostmež a množmež se! Heslo naše buď vždy: nedejme se“ [Sv, roč. neuveden, 1875, č. 21 (11. 11.), s. 2].

Podobné úvahy najdeme také v zamyšlení, publikovaném na sklonku roku 1875:

„Konec roku 1875 a naše národnost v Americe.

[…] nemusíme tedy stýskati si, že hyneme a zahyneme. Jen dále ve svornosti pokračujme! Stavme školy a dbejme o své dítky, aby se mateřštině neodrodily; podporujme spolky národní v jich práci na národní roli, a kdo při spolku přičiň se přísnou kázní napomáhati ku svornosti a pokroku; užívejme pilně svých časopisů ke svému i národnosti zvelebení a pracujme pilně, střízlivě a vytrvale ku dobytí si blahobytu a politického, počtu našemu přislušného vlivu. Tak poroste a zkvétati bude naše národnost a my s ní“ [Sv, roč. neuveden, 1875, č. 62, (31.12.), s. 2].

Vedle Havlíčkova vlivu lze v čechoamerickém tisku zaznamenat i vliv Tylům. Projevuje se ve výstavbě textů, majících podobně jako u Tyla formu dialogu dvou různých osob. Tato forma dynamizuje předkládané sdělení, a protože jde o texty s jednoznačně převažující funkcí persvazivní, umocňuje i výsledný efekt. Na autora textu klade ale zvýšené nároky, protože v argumentaci, která je součástí jednotlivých replik, je vedle výkladu vždy uváděn i autorův komentář. Takovýto charakter má například článek *Politika u džbánku* [Sv, roč. neuveden, 1875, č. 57 (24. 12.), s. 2], který je vystavěn na dialogu čtyř krajanů, Šídla, Říze, Mrázka a Mazárka. Tématem jejich rozhovoru jsou spory mezi demokraty a republikány. Text končí smířlivě: *„Všichni jsme občany jednoho státu, napijme se a milujme se!“*

Současně se *Svorností* začal A. Geringer vydávat v roce 1875 ještě týdeník ***Amerikán*** (od roku 1896 vycházel dvakrát týdně). Jeho rozsah tvořilo 8 stran o rozměrech 530 mm x 355 mm. Obsah tohoto týdeníku byl sestavován ze sazby deníku *Svornost* a byl určen pro venkovské odběratele, kteří byli v té době usazeni hlavně ve státech Nebraska, Iowa, Wisconsin, Dakota, Missouri a neměli ještě denní poštu[22].

Deník *Svornost* i týdeník *Amerikán* byly často důležitým zdrojem informací pro početné imigranty, kteří v té době přijížděli z Čech a Moravy v tak hojném počtu, že se během jednoho desetiletí počet Čechů na území USA zdvojnásobil. Pro mnohé z nich bylo Chicago zastávkou před jejich další cestou do panenských prérií a lesů středního západu. Pro ně představovala *Svornost* i *Amerikán* zdroj závažných informací. Kromě rubrik uvedených výše sdělovaly oba listy důležité vládní zprávy, rady farmářům, informace o pozemcích. Obsahovaly také inzeráty a reklamy parolodních společností, protože mnozí z nově příchozích se snažili co nejdříve našetřit peníze na cestovné pro další členy svých rodin. Formou inzerátů si mladí muži, kteří přišli do Nového světa sami, hledali i své české nevěsty. Obě periodika obsahovala rovněž beletristické texty, povídky, novely a oblíbené memoáry prvních vystěhovalců. Zvláštností nebyly ani texty s tematikou senzační.

Už v květnu roku 1876 založil A. Geringer další list, humoristický a protináboženský časopis *Rarášek*. V roce 1877 byl zvětšen a přejmenován; jeho titul nyní zněl *Duch Času* (obr. 18) a stal se nedělní přílohou deníku *Svornost*. Kromě zmíněných periodik vydával Geringer také *Alleghenské Listy, Baltimorské Listy, Oklahomské Noviny* a *Iowský Věstník*. Podle J. Habenichta (n. d., s. 606) to činil tak, *„že zaměnil ohlavení listu „Amerikán" a nahradil ohlavením zmíněných listů, k čemuž přidal několik lokálních zpráv a klepů"*. Od roku 1918 vlastnil Geringer také *Slávii*, nejstarší list českých imigrantů ve Státech. Koupil ji po smrti jejího posledního vydavatele L. J. Tupého.

DUCH ČASU

NEDELNÍ LIST SVORNOSTI.

ROČNÍK IV. CHICAGO, DNE 22. SRPNA, 1880. ČÍSLO 1.

DR. FRANT. AUGUST BRAUNER.

Obr. 18. *Duch Času* 4, 1880, č. 1 (22. 8.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)

Týdeník ***Duch Času*** [zkratka DČ] byl obrázkový humoristický, až satirický list. Jeho redaktory byli F. Zdrůbek, G. Reišl, F. Cetlovský, K. Šulík, P. Albieri, B. Bittner a J. Čermák. Ti tento týdeník od samého začátku řídili v duchu volnomyšlenkářském, hlavně ale silně protikatolickém.

Vedle kritických útoků namířených na katolické kněze a často i na katolický týdeník *Hlas*[23] byla v *Duchu Času* pravidelně uveřejňována evangelia, řazená podle katolického kalendáře. Stejně tomu bylo i v *Hlasu,* ale zatímco tam následoval náboženský výklad, byl obsah evangelia v *Duchu Času* kritizován a ironizován a tím byla napadána i celá katolická věrouka:

„Slovo boží na neděli 15. po svatém duchu.

Evandělium sv. Lukáše, 7, 11–16. – Dnešní evandělium vypisuje veliký zázrak, který vykonal Ježíš vzkříšením mrtvého mládence v Naim, jediného syna matky, nešeného do hrobu. Ježíš potkal je, dotekl se mar, anižby jej kdo za to prosil, řekl: Mládenče, tobě pravím vstaň! a mládenec si sedl. Dal jej mateři jeho a lid jej za to velebil co pravého proroka […].

Všechno to dělání zázraků je nesmysl. My víme, že žádný zázrak není možný a že tedy ani Ježíš žádný neudělal, poněvadž by to bylo směšné a zbytečné. Svatí spisovatelé však chtějíce jej ukázati pozdějším židům a pohanům co božího muže, museli mu přibásniti zázraky […].

Kdyby byl Ježíš udělal jen jediného zázraku, museli by kněží nynější dělati je také, neboť jim odkázal všechnu svou moc, jak sám praví, dal jim moc činiti zázraky, které on činil a ještě větší, že činiti budou a nebude jim nic nemožného. (Mat. 17, 20.) Proč to tedy nedělají kněží naší, jsou li učenníky a služebníky Ježíše a živého boha? Proč nekonají na svých věřících zázraky? Proč je nechají trápiti se nemocemi zlými a umírati jim dají, mohouce je uzdraviti a z mrtvých vzkřísiti? Proč Molitor nezažene aspoň vodu z katolického hřbitova s Čokou dohromady, aby ne-

museli každého hodného katolíka po smrti ještě utopiti? Což jim schází k tomu víry? Ha, proč tedy se chlubí k čertu, že u nich se každý víře svaté naučí, když o ní nic nevědí a jí ani pro sebe dost nemají? A to jsou boží sluhové? To jsou kněží Kristovi? Lhou jak bezední, když takhle mluví a skutky to nedokážou. Nevěřte jich slovům, ale dívejte se na jich skutky a poznáte, že jsou vlci v ovčím rouše, že jsou nájemníci, kteří z výdělku lapají ovce Kristovy na pastvě, aby je ostříhali z vlny jejich a zase jako zloději utekli s kuchařkami někam na farmy. Pověděli jsme vám to dle slova božího; když dle toho nechcete jednati ve svém životě, jest pak vinou vaší a musíte následky jednou přičísti sami sobě. Amen" [DČ 4, 1880, č. 2 (29. 8.), s. 16].

6.3. Pokrok Západu

Pokrok Západu [zkratka PZ, obr. 19] byl dalším z periodik, která měla zásadní vliv na českou imigrantskou komunitu, zejména na tu její část, která žila v Nebrasce. Čeští osadníci, kteří do Nebrasky přišli, byli většinou farmáři. V tomto americkém státě žilo v 19. století tolik českých imigrantů, že Nebraska byla nazývána „Čechy Ameriky". V sedmdesátých letech se tak Omaha stala, také díky přílivu městských osadníků, jedním z nejpozoruhodnějších center českého života ve Státech (Chada, 1981, s. 20).

Týdeník *Pokrok Západu* byl založen v Omaze v srpnu roku 1871 E. Rosewaterem[24], který v té době vydával a redigoval anglický deník *Omaha Bee*. Když viděl, že českých osadníků v Nebrasce přibývá, založil periodikum české. Podle R. Bubeníčka (1939, s. 112) tak učinil proto, aby mu Češi byli oporou v jeho politických ambicích, podle R. Rosické (1928) a R. I. Kutaka (1933) měl *Pokrok Západu* vzbudit zájem imigrantů a přilákal je do Nebrasky. I když svou roli hrály zřejmě důvody obojí, je faktem, že list finančně podporovaly železniční společnosti, které také v týdeníku nabízely prodej svých pozemků,

a že byl *Pokrok Západu* rozesílán zdarma na adresy potenciálních osadníků. Zpočátku list živořil a neměl valnou úroveň. Vycházel jednou za čtrnáct dní. Redigoval ho L. Vodička, povoláním truhlář.

V roce 1872 spojil Rosewater *Pokrok Západu* s týdeníkem *Amerikán*[25] (1870 – 1872), který byl do té doby vydáván v Racine. Redaktorem se stal J. Michal. Od roku 1874 začal list vycházet v rozsahu 8 stran. V roce 1875 přestaly železniční společnosti *Pokrok Západu* podporovat. V té době pracoval v redakci V. Šnajdr a roku 1876 nastoupil jako redaktor Jan Rosický. Ten také list roku 1877 koupil (Rosická, 1928, s. 20-21).

J. Rosický[26], narozený roku 1845 v Humpolci, vydával *Pokrok Západu* až do roku 1900[27] a učinil z něj vlivný list, známý po celém severozápadě Ameriky. Pod jeho vedením sehrál *Pokrok Západu* důležitou roli v obsazování Nebrasky, díky jeho informacím přicházeli budoucí farmáři, ale i řemeslníci a obchodníci do nově zakládaných městeček. Tento trend trval až do roku 1880, kdy v Nebrasce žily už tři čtvrtiny všech českých přistěhovalců vůbec[28].

Pokrok Západu vycházel v 1. ročníku na formátu 540 mm x 350 mm v rozsahu 4 stran. Jeho stránka byla rozdělena do šesti sloupců. Již od začátku 2. ročníku se však rozměry mění na 525 mm x 380 mm a stránka je rozšířena na sedm sloupců. Krátce nato, od 16. čísla 2. ročníku, se formát týdeníku dále zvětšuje, stránka měří 590 mm x 460 mm, a přibývá další, to znamená již osmý sloupec. Od roku 1874 se rozsah zdvojnásobuje a čítá 8 stran. I vývoj listu v osmdesátých a devadesátých letech 19. století dokládá prosperitu tohoto žurnalistického titulu; celkový rozsah týdeníku tvoří na konci století 16 stran a násobí se i jeho periodicita: od roku 1892 vychází *Pokrok Západu* dvakrát týdně.

Program listu formuloval majitel a vydavatel E. Rosewater v článku *Pokrok Západu*, který vyšel u příležitosti vydávání listu ve vlastní tiskárně[29] ve 21. čísle 1. ročníku. Rosewater zde píše:

POKROK ZÁPADU.

OMAHA, NEBRASKA, V ÚTERÝ DNE 27. LISTOPADU 1894.

Boston Store.

Zítra vše za babku!

Obr. 19. *Pokrok Západu* 24, 1894, č. 20 (27. 11.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)

„POKROK ZÁPADU vychází tedy tímto číslem v své vlastní tiskárně první to český orgán, jenž za břehem dalekého západního Missouri tištěn. – A orgán tento bude věrným pěstitelem našich zájmů národních. Bude horlivým zpravodajem vzletné kulturní i duševní činnosti nového tohoto státu. – POKROK ZÁPADU bude vřelým vždy zastáncem našich rodáků v našem státě tak hojně osazených a stále se sem stěhovavších a bude poučné a praktické podávati jim návody o chovu dobytka, o poznání půdy a vynalézání ložisek uhelných i kovových. Líčiti vždy bude onen rychlý vzrůst obyvatelstva, každým dnem do našeho státu se hrnoucího a nadobyčejné vznikání nových měst a vesnic“ [PZ 1, 1872, č. 21 (1. 6.), s. 1].

Obr. 20. *Pokrok Západu* 2, 1873, č. 16 (13. 8.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)

Zhruba o rok později byl titul týdeníku konkretizován kresbou (obr. 20), jejíž alegorický význam objasňoval text, který ji doplňoval. Uvádí se zde:

„Vyobrazení naše překvapuje zajisté míle všechny čtenáře tohoto časopisu. Představuje POKROK ZÁPADU, kteréžto jméno jsme i časopisu našemu co jediné přidali. Probírejme dějiny všech věků a národů: nikde neshledáme úkaz podobný, jako jest ten, jejž obraz náš čtenářům na oči přivádí. Západ! Kdož by si při tomto slově nepředstavoval širošíré prérie, omezené na východ otcem řek, Missourim a na západ mohútným Skalním Pohořím a Sierrou Nevadou, která schylujíc se do Kalifornie, s velebným tichým oceanem nás spojuje!? Komuž by netanula na mysli nesčíslná armáda huňatých bůvolů, kteří jsou americkému západu tímž, co královský lev lybické poušti? Kdož by v živé obraznosti své nezřel fantastické postavy Indianů, těchto divokých prabydlitelů země? Ano, všechno to nalez-

neme na západě, ač to samo jediné celistvý pojem západu netvoří. Jest to jen polovice obrazu, polovice toho pojmu. Hlavní částí, hlavní ideou jeho jest p o k r o k toho západu, jejž znázorňuje velebná a čarokrásná postava ženy držící v ruce knihu – svobodné školy, a telegrafický drát, tuto jiskru rychloleté osvěty. Za telegrafem hrne se parovůz, tento nejmocnější a nejneodelanější [sic!] *pionér západu, který s úžasnou rychlostí zalidňuje divočinu. Trejny neohrožených vystěhovalců, pluh oráče a utěšené obydlí farmerů zvýšují rozmanitost a malebnost a dovršují celistvost obrazu toho, který jest věrným otiskem ducha tohoto obdivuhodného národa, jenž se stal velikým a slavným svobodou a osvětovou prací a podnikavostí […]"* [PZ 2, 1873, č. 16 (13. 8), s. 1][30].

Na začátku sedmdesátých let, kdy rozsah listu tvořily pouze 4 strany, byla celá první strana věnována zpravodajství. Na prvním místě byla uváděna rubrika *Amerika*, přinášející zprávy z jednotlivých států USA. Po ní následovala rubrika s názvem *Zprávy z Evropy*. Zde byly nepravidelně uveřejňovány také zprávy z Čech nebo konkrétně přímo z Prahy. Poté následovala rubrika *Drobné zprávy*, jejímž obsahem byly zprávy nejrůznějšího charakteru, od závažných až po nedůležité zajímavosti, všechny ale pocházely z USA. Součástí první strany bývaly také texty naučné (*Staré zlaté časy* – text o historii Arizony) nebo politické zpravodajství. Zde se nejnápadněji projevovalo, že *Pokrok Západu* byl listem republikánským. Například v článku *Nová strana* se uvádí:

„Republikánská strana vznikla ZE SRDCE A NÁVYKU ROVNOSTI A SVOBODY. Tato strana musela míti za předchůdce demokracii, neboť ona byla v pravdě potomkem či abychom se učeně vyjádřili, logickým důsledkem strany demokratické […]" [PZ 2, 1873, č. 16 (13. 8.), s. 1].

Na článek o republikánské straně navazoval text s názvem *Konvence nové strany*.

Druhá strana týdeníku byla redakční. Jsou zde proto pravidelně otiskovány základní údaje o listu a jeho předplatném

a různé, zejména úvahové texty redaktorů. Stránku doplňuje zpravodajství z USA, jen výjimečně se zde objevují také zprávy z Evropy.

Třetí stránka měla různý charakter. Nacházíme zde texty naučného charakteru *(Úryvky z činosloví čili physiologie rostlinstva)* i zprávy přetiskované z pražského *Pokroku*. Poslední sloupec byl zpravidla vyhrazen inzerátům a reklamám.

Nejpestřejší obsah měla stránka čtvrtá. Býval zde otiskován literární text na pokračování *(Huka Džim, Krutý Modok)*, různé drobné naučné texty *(S nebe hvězdnatého; Zdravý žaludek; Příspěvek k domácnosti. Hospodářství)*, směs různých zajímavostí, statistiky, spolkové zprávy a sloupec, později sloupce, s inzeráty.

V osmdesátých a devadesátých letech, kdy rozsah *Pokroku Západu* rychle narůstá, se rozšiřuje zpravodajství z domova i ze zahraničí, přibývá řádková a plošná inzerce (inzeráty a reklamy se už objevují na všech stranách, i na straně první) a zvětšuje se i plocha vymezená pro čtení na pokračování. Nově je do listu zařazena rubrika *Dopisy*, v níž jsou přetiskovány dopisy čtenářů z USA, méně často i z Čech, a dále rubrika *Hovorna*. Ta obsahuje dotazy čtenářů (musí být podepsány plným jménem) a odpovědi redakce. Pravidelná je také rubrika *Češi v Americe*, obsahující nejrůznější zprávy o krajanech v USA, a později i rubrika *Od našich dopisovatelů*, přinášející

6.4. Katolický týdeník H l a s

původní zprávy od dopisovatelů listu z USA i z Čech. V takto označené rubrice však bývají otiskovány také dopisy čtenářů. V devadesátých letech prudce narůstá podíl složky obrazové.

Po neúspěchu *Katolických Novin* (1867 – 1868), prvního katolického listu vůbec, byl roku 1872 založen v St. Louisu týdeník, později dvoutýdeník[31], ***Hlas*** [zkratka H, obr. 21][32]. Jeho zakladatelem a redaktorem byl páter Josef Hessoun. Páter Hessoun, podle Čapka (1911, s. 110-111) *„uznávaný vůd-*

"HLAS"

HLAS

Katolický dvojtýdenník

The "HLAS"

Vydavan "Českým Literárním Spolkem" v Saint Louis, Mo.

Ročník XXXIII. V St. Louis, Mo., v úterý, dne 2. ledna 1906. Číslo 1631

Obr. 21. Hlas 33, 1906, č. 1631 (2. 1.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)

ce [katolíků - dopl. A. J.] *a nezištný rádce“*, se narodil v roce 1830 ve Vrcovicích u Písku a roku 1865 se vydal na výzvu budějovického biskupa J. V. Jirsíka na cestu do St. Louisu, aby se tam ujal farního úřadu v české osadě sv. Jana Nepomuckého. Zde založil český literární spolek a později začal vydávat list *Hlas*, který byl mezi katolíky velice oblíben. Tento list existoval až do padesátých let 20. století[33] a po celou tu dobu byl vlivným médiem, informujícím a usměrňujícím katolické skupiny v duchovních a kulturních záležitostech. Chada (1981, s. 17) hodnotí působení *Hlasu* jako působení pedagogické, jako jakousi „výchovnou misi“ mezi čtenáři.

Týdeník *Hlas* vycházel v rozsahu 8 stran a jeho formát měl rozměry 540 mm x 400 mm. Stránka byla rozdělena do šesti sloupců. Specifikem, kterým se tento list odlišoval po obsahové stránce od tisku ostatního, byly pochopitelně texty náboženského charakteru nebo texty související s činností církve. Byly několikerého druhu:

– texty hlásající katolickou víru nebo výklady různých otázek z hlediska katolické věrouky. Tyto texty byly dvojího druhu. Jednak šlo o pravidelně uveřejňované texty vykládající evangelium, které podle katolického kalendáře připadalo na příslušné datum (například *Slavnosť Zjevení Páně – slavnosť připadající na den 6. ledna*), jednak šlo o nepravidelné aktuální reakce na veřejné události nebo na dopisy čtenářů, volající často po rozhodné odpovědi katolického tisku na urážky ze strany volnomyšlenkářů. Tuto druhou skupinu textů představovaly většinou úvodníky nebo komentáře, například *My se o lid náš česko-katolický v Americe nechvějeme!*;
– zpravodajství, např. zprávy *Z úřadovny České Římsko Katolické I. Úřední Jednoty ve Spoj. Státech Amerických*, informující o tom, kolik nových „údů“ vstoupilo do jednotlivých katolických spolků na území USA (analyzované přehledy uvádějí pouze muže, zpravidla ve věku 20 – 30 let), nebo výroční zprávy různých katolických spolků, například *Čtvrtletní zpráva Česko Římsko-Katol. Ú. J. Žen Americ-*

kých; Účet příjmů a vydání a jmění pokladny);
– beletristické texty s náboženským obsahem, otiskované nejčastěji na pokračování; v jednom čísle mohly být uveřejněny i tři texty tohoto druhu, například *Křesťanský konec nevěrce Littréa, Za svitu spásy, Večerní klekání* [H 16, 1888, č. 736 (7.11.), s. 2, 3, 6];
– historické texty, pojednávající o založení katolických osad nebo kostelů, například *Vznik a pokrok osady v East Islip, N. Y.*;
– katolické kalendáře.

Obsah *Hlasu* však netvořily pouze texty náboženské, právě naopak, dalo by se říci, že celkově byl list orientován překvapivě prakticky a pragmaticky. Na první stránce přinášel, kromě nepravidelně otiskovaných úvodníků, aktuální zpravodajství z USA, velmi často s tematikou politickou *(Jak dopadnou volby)*, a rubriku *Týdenní zprávy zahraniční*. Na druhé straně byly kromě beletristického textu články naučného charakteru *(Ze života afrických otroků; Záviděníhodný spánek)*, jeden sloupec vyplňovaly reklamy. Na třetí stránce bylo čtení na pokračování a více než dva sloupce patřily reklamám. Čtvrtá stránka obsahovala vzdělávací texty a texty praktického zaměření, např. *Co je pokrok; Našim farmerům*, a opět i zde byl jeden sloupec reklam. Na páté stránce byly kromě katolického zpravodajství velmi pravidelně uveřejňovány také *Dopisy osadníků*. Tato rubrika je ve všech listech velice zajímavá, vypovídá o mnoha okolnostech jazykově-pragmatického rázu a zasloužila by si samostatnou studii. Na šesté straně se vedle nezbytných reklam objevovalo opět čtení na pokračování a dále i zábavná rubrika s názvem *Humor*. Sedmá strana byla pravidelně vyhrazena *Zprávám z Čech* (např. *Kopule chrámu Panny Marie na Karlově mají býti zrušeny; Proti terorismu; Zatčení socialisté;* zprávy o různých úmrtích a pohřbech) a i zde našly své místo reklamy. Poslední, osmá, strana obsahovala pravidelnou rubriku *Místní zprávy (Výstraha; Výstava Kojenců; Bouře; Střelen)* a čtyři a půl sloupce reklam.

Popsaný obsah týdeníku *Hlas* se jen v malých modifikacích

pravidelně opakoval. Jeho funkce byla, jak zřejmo, nejen výchovná a vzdělávací, ale též informační, zábavná a komerční.

Týdeník *Hlas* je zajímavý i po stránce jazykové. Je psán čistou, vybroušenou spisovnou češtinou, bez jakékoli infiltrace prvků nespisovných, angličtina je omezena pouze na informaci o periodicitě vydávání periodika a jeho předplatném. Tyto údaje jsou umístěny v záhlaví listu, vpravo od titulu, vlevo od titulu jsou tytéž údaje uvedeny v češtině. Za povšimnutí také stojí, že název periodika *Hlas* není v 19. století, a ještě ani počátkem 20. století, překládán do angličtiny; i v anglickém textu v záhlaví listu stojí *The „Hlas“* a nikoli *The Voice*.

Lexikální amerikanismy lze v tomto listu zaznamenat pouze v reklamách, což je ale pochopitelné, neboť v *Hlasu* inzerují také firmy americké; celkově je však počet cizích pojmenování nízký.

Nápadně až překvapivě, o to ale účinněji působí, když redaktoři (J. Hessoun, C. A. Bleha) užívají ve svých textech výrazy expresivní, často i negativně expresivní. Tato pojmenování stojí v přímém kontrastu k spisovnému kontextu a z textu se tak stává celek nanejvýš emotivní. Jako doklad uvádíme krátkou ukázku z výše citovaného textu *My se o lid náš česko-katolický v Americe nechvějeme!:*

„Je to málo lichotivým vysvědčením Čechům svobodomyslným, že do Ameriky musel přijíti mladičký muž, aby opakoval to, co stokráte již „Hlas“ napsal vzhledem k znemravnělému a znemravňujícímu tisku svobodomyslnému, že jest totiž tisk jako je: „Svornost“, „Amerikán“ a pod. otravou a nikoli potravou pro duše našeho lidu. Mám v podezření pana Havlasu, - jenž není žádným výstředním katolíkem, nýbrž také svobodářem, jenž nejsvětější nám věci náboženské nazývá pohrdlivě náboženskými titěrnostmi – že buď v musejní čítárně v Praze „Hlas“ pilně čítával, nebo byl upozorněn aspoň na „Hlas“ již tehdy, když Velikán Velikánovič, A. Geringer, „velechytře“ své škváry se všemi těmi krváky chtěl propašovat do Čech pod ohlavením „Hlas“. Ten „nesrovnatelně charakterní svobodář“,

Geringer, chopil se za šos nenáviděného jím katolického listu „Hlasu" a chtěl se dostat pod jeho střechou přes moře. Ale nepovedlo se! […]" [H 33, 1906, č. 1631 (2. 1.), s. 1].

6.5. Dennice Novověku

Významným svobodomyslným týdeníkem byla ***Dennice Novověku*** [zkratka DN, obr. 22], založená V. Šnajdrem a za přispění F. Kořízka roku 1877 v Clevelandu v Ohiu.

Václav Šnajdr je po Karlu Jonášovi označován jako druhý nejvlivnější čechoamerický novinář[34]. Šnajdr se narodil roku 1847 v Českých Budějovicích, v šedesátých letech studoval na Filozofické fakultě UK v Praze. V letech 1867 a 1868 se zúčastnil tehdejšího politického hnutí, a proto roku 1869 odešel do Berlína, kde patřil k Fričově exulantské kolonii. Ještě téhož roku emigroval do Ameriky. Z New Yorku se odebral do Racine a tam byl Karlem Jonášem přijat za spolupracovníka *Slávie*. Zde působil necelé tři roky. Dalšími listy, v jejichž redakci Šnajdr pracoval, byl *Pokrok Západu* v Omaze a později týdeník *Pokrok* v Clevelandu. Radikální *Pokrok* ale roku 1877 zanikl, a tak začal Šnajdr s pomocí svého tchána F. Kořízka už v říjnu toho roku vydávat nový týdeník *Dennici Novověku*. V její redakci působil až do roku 1910, kdy odešel na odpočinek. Na jeho místo nastoupil J. A. Trojan.

Dennice Novověku byla výborně redigována a podle Čapka (1926, s. 369) měla nejinteligentnější, i když ne nejčetnější čtenářskou obec. Čapek dále uvádí, že se o *Dennici Novověku* říkalo, že udává tón. Do doby, než si řády Č.S.P.S. pořídily svůj vlastní list (byl založen roku 1891 pod redakcí a nákladem V. Šnajdra), byla *Dennice Novověku* jejich úředním orgánem. Tento údaj byl také uváděn v záhlaví listu: *Dennice Novověku. Organ Bratrstva Česko-Slovanských Podporujících Spolků.*

K *Dennici Novověku* vydával Šnajdr od roku 1898 humoristický a zábavný suplement *Žert a Pravda*. Roku 1897 se stal Šnajdrovým společníkem a technickým ředitelem B. J. Doležal. V redakci tohoto týdeníku dále pracovali J. V. Luňák, J. J.

DENNICE NOVOVĚKU.

„Vio svetla, vio svobody, vio blaha!"

Ročník XVIII. Cleveland Ohio, ve čtvrtek, dne 14. března 1895. Číslo 19.

Hlídka domácí.

Hlídka zahraniční.

Provolání.

Obr. 22. *Dennice Novověku*, 18, 1895, č. 19 (14. 3.), s. 1.
(Náprstkovo muzeum v Praze)

Král, F. J. Kuták, J. Valášek-Sigma a krátce i Bartoš Bittner (Čapek, 1911, s. 120).

Titul *DENNICE NOVOVĚKU* byl v záhlaví listu doplněn heslem *Věnováno rozvoji duchovní svobody*[35]. Heslo bylo součástí kresby, která symbolizovala racionalistickou orientaci týdeníku. V centru kresby byla umístěna rozevřená kniha s titulem *Kniha přírody*, kterou obklopovaly pochodně pokroku, vavřínový věnec a šesticípá hvězda. Ústřední motiv vroubily dubové haluze se stuhou, nesoucí označení idejí, jako *Pravda, Vytrvalost, Naše prostředky, Štěstí náš cíl, Vyslyš všecky strany – pak rozsuzuj*. Pod knihou stálo další heslo: *Osvětou k blahobytu*. Součástí kresby byly i další knihy, symboly vědění, se jmény českých autorů Hálka, Čelakovského, Máchy, Purkyně, Palackého a Chelčického.

V sedmdesátých letech vycházela *Dennice Novověku* na formátu 530 mm x 350 mm, stránka by rozdělena do pěti sloupců a rozsah listu tvořilo 8 stran[36]. Mnoho pozornosti bylo věnováno politickému zpravodajství. Nacházíme ho již na první stránce. Například v 1. ročníku v čísle 2 je v prvním sloupci otištěn článek *Slovanská válka*, v němž redaktor informuje o dění na frontě v rusko-turecké válce a detailně popisuje všechny úspěchy ruské strany. V dolní polovině druhého sloupce je zpráva o volbách do sněmovny ve Francii a ve třetím sloupci a části čtvrtého sloupce je umístěna rubrika *Politika*. Obsahuje zprávy o politickém dění v USA. Zbývající část čtvrtého sloupce přináší aktuální zprávu s názvem *Veliký strajk doutníkářů*. Redaktor zde informuje o stávce doutníkářů v New Yorku. Průběh stávky sleduje i v dalších dnech a v čísle 4 o ní píše:

„Strajk doutníkářů v Novém Yorku dosud trvá.

Za minulý týden strajk novoyorkských doutníkářů nejen neochábl, ale utužil se tou měrou, že vítězství jeho jest jen otázkou času. Ukázalo se, co zmůže pevná organizace, rozumné vedení a mírné ač při tom pevné vystupování. Stávkaři žádají $6 a nikoliv $5 jak v minulém čísle omylem udáno. Jelikož bdělosti a horlivosti výborů podařilo

se téměř všecku výrobu doutníků zarazit, nastala o tyto taková nouze, že bossové nebudouli chtít ztratit zákazníky budou muset povoliti […]" [DN 1, 1877, č. 4 (31. 10.), s. 1].

Poslední sloupec na první straně je věnován spolkovým zprávám a informaci o divadelním představení, konaném na pomoc Černé Hoře, která v té době bojovala na ruské straně proti Turkům a usilovala o uznání nezávislosti[37].

Druhá strana *Dennice Novověku* obsahuje v prvních číslech převážně texty naučné *(Chlebové rostliny; Přírodopis)* a tentýž charakter má i strana třetí, jejíž poslední sloupec vyplňuje spolkový adresář. Celá čtvrtá strana je věnována zpravodajství z USA, pátá strana přináší obsáhlou zprávu s názvem *Světový kongres socialistů v Gentu (Belgii)* a jeden sloupec reklam. Na šesté straně je otiskováno čtení na pokračování. Na sedmé straně je přetištěn článek od Čelakovského, převzatý z české *Osvěty*, je zde umístěna rubrika s názvem *Noticky* (články *Šlechetné ženy; Drzost německá*) a rovněž reklamy. Reklamy vyplňují také tři a půl sloupce na osmé straně, zbývající prostor je vyhrazen místnímu zpravodajství.

Dennice Novověku se prezentovala jako periodikum neutrální, přesto ale, stejně jako většina čechoamerických tiskovin, inklinovala k demokratům. Dokládá to i polemika vedená mezi V. Šnajdrem a J Rosickým (majitelem a redaktorem republikánského *Pokroku Západu*) v článku z října roku 1877, který má název *Budeme prý zuřivě stranickými*. V tomto článku se mimo jiné uvádí:

„Ustanovili jsme se na počátku vydávání Dennice Novověku býti úplně nestrannými v politice domácí t. j. posuzovati politické události a skutky tak objektivně, jak jen křehký člověk objektivním býti může. Dle našeho vědomí a svědomí jsme se až dosud zásadou nestrannosti, objektivity spravovali v tom co jsme vůbec v několika číslech o politice napsali – a bylo toho málo, asi dvě úvahy: Leč vědomí a svědomí naše se mýlilo. Přítel Rosický nás na tu mýlku přátelsky sice ač z ostra upozorňuje. Píšeť:

V úvaze o výsledku volby v Ohio, aby jen zdálo se vítězství

demokratické slavnějším, dopouští se „Dennice“ velkého překrucování fakt. Praví:
„Zvítěziti ve státě který asi před rokem dal většinu kandidátům republikánským, 25.000 hlasy, jest zajisté překvapení přímo ohromující.“
To dojista nepsáno z nevědomosti. Redaktor „Dennice“ žije v Ohio již přes 4 roky a musí vědět, že před 3 roky zvítězili demokraté tam většinou přes 17.000; že před 2 roky zvolen byl Hayes za guvernéra většinou pouze 5.500 a že před rokem většina rep. obnášela jen 6.000. Však kvůli takové malichernosti, jakouž je zvětšení vítězství demokratického, dopouští se vědomě nepravdy […].
Tážeme se přítele Rosického, kde že nalezl překrucování fakt. My jsme v úvaze své o výsledku volby v Ohio uvedli prostá fakta – že totiž vítězství demokratů většinou asi 25.000 hl., bylo ohromujícím překvapením jak demokratům tak republikánům a pokusili jsme se poukázati k příčinám toho dem. vítězství. A tyto příčiny byly na bíle dni, takže každý zdravým rozumem je chápe […].
Zdá se, že přítel Rosicky – ač nikoliv z nevědomosti – překrucuje, tvrdíli opak. Jsou jistá fakta která se překroutiti nedají, a takovým jest veliká porážka republikánů v Ohio. My toto faktum uvedli a pokusili se rozebrati je v celém významu a rozsahu jeho, pravdivě, objektivně, mírně, a tudíž nezasluhujeme si výčitky „zuřivě strannických“ nebo dokonce nadávky „politických pokrytců“ – kteráž se nás tím bolestněji dotýká, čím přátelštější svazek nás k jejímu pronášeči víže“ [DN 1, 1877, č. 4 (31. 10.), s. 1].

6.6. Dělnické Listy, Budoucnost, Dělnické Listy (III)

Jako první dělnický list v USA jsou označovány *Národní noviny (II)*, které vycházely od června roku 1868 do února roku 1870 v St. Louisu. Redigoval je J. Oliverius, vydavateli byli J. B. Bělohradský a K. Alis. V roce 1970 byly přemístěny do Chicaga, kde vycházely pod redakcí L. J. Paldy (viz výše)[38].

R. Bubeníček (1939, s. 353) označuje za první český dělnický časopis, s poznámkou *„aspoň podle jména“*, týdeník *New Yorkský Dělník*. Založila a vydávala ho Jednota Slovanské Lípy v New Yorku v roce 1874, redigoval ho J. Reindl. Po několika týdnech se redakce ujal J. V. Čapek a ten změnil název týdeníku na *New Yorské Listy*. Tento list, vycházející od června roku 1874, byl nejdřív týdeník, potom dvoutýdeník a na konec deník. V roce 1877 ho v důsledku finanční krize převzaly *Dělnické Listy*.

Dělnické Listy, označované za *„Orgán socialistické strany ve Spojených státech“*, začaly vycházet jako týdeník v květnu roku 1875 v Clevelandu (obr. 23). Vydavatelem byl F. Škarda a spol., redaktory L. J. Palda, později J. V. Čapek a J. Buňata. V roce 1877 přesídlila redakce do New Yorku a po převzetí *New Yorských Listů* vycházely *Dělnické Listy* jako deník a později jako týdeník[39]. Zanikly v roce 1883 v důsledku stávky sazečů ve Škardově podniku, kteří založili konkurenční deník *Dělník Americký*.

Dělnické Listy, s heslem v podtitulu *Stejné povinnosti, stejná práva*, vycházely na formátu 560 mm x 380 mm, měly rozsah 8 stran, stránku tvořilo šest sloupců. Dělnickému hnutí byla věnována hlavně titulní strana, konkrétně rubrika *Ze světa dělnického*, která na více než dvou sloupcích informovala o dění mezi dělníky v Chicagu. Titulní strana dále přinášela aktuální zprávy z Ameriky a Evropy. Zprávy byly utříděny do dvou rubrik s názvy *Nové zprávy* (podtitul *Amerika*) a *Evropa*.

Druhá strana byla vyhrazena četbě na pokračování. V roce 1876 zde byl otiskován text *Svatba na Sioně* od J. K. Tyla a *Život v stepi americké* (autor neuveden).

Třetí strana obsahovala různé aktuální publicistické texty, například zprávu *Chicago jevištěm truchloděje* nebo popis situace mezi krajany v New Yorku.

Čtvrtá strana byla redakční. Publikovány zde byly texty úvahové, analyzující situaci mezi dělnictvem, například *Po roce; Vážná doba*[40], ale také texty beletristické a dopisy čte-

DĚLNICKÉ LISTY.

Obr. 23. *Dělnické Listy* 2, 1876, č. 1 (20. 5.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze.)

nářů (některé z těchto dopisů pocházely i z Čech).

Rovněž na páté straně byly otiskovány dopisy čtenářů, dále zde najdeme rubriku *Směs*, obsahující nejrůznější zajímavosti, a někdy také texty básnické.

Na šesté a sedmé straně byly uveřejňovány texty naučné, buď teoretické (například didakticky zaměřený článek *Zaměstnání malých dítek*), nebo praktické (rubrika *Pro dům a hospodářství).*

Osmá strana přinášela zpravodajství lokální *(Schůze dělnického spolku; Čech zatknut; Operní divadlo na Euclid ave; Náhle zemřela)* a více než tři její sloupce byly věnovány inzerátům a reklamám. Inzertní část se nacházela i na straně sedmé.

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že list neměl vyhraněně stranický charakter, naopak, svým pestrým obsahem se podobal ostatním univerzálním svobodomyslným imigrantským periodikám. Lišil se od nich pouze zvýšeným zájmem o děl-

nické otázky, které sice byly uspořádány do zvláštních rubrik, avšak nebyly pojaty nikterak zvlášť emocionálně ani konfliktně.

V tomto ohledu se od *Dělnických Listů* odlišují některá periodika vycházející až v letech osmdesátých a později, zejména v letech devadesátých. Teprve počátkem osmdesátých let 19. století se totiž začali Češi hromadně účastnit organizovaného dělnického hnutí, třebaže první dělnické organizace, opírající se o socialistické učení, vznikaly v Americe už v první polovině sedmdesátých let. Jejich zakladatelé byli hlavně radikálové z Německa, kteří odešli do Ameriky, když Bismark prosadil zákon proti socialistům a vypověděl boj dělnické straně sociálnědemokratické (Bubeníček, 1939, s. 349). Mnozí z nich žili v průmyslovém Chicagu a právě zde byla roku 1874 založena samostatná dělnická strana, mezi jejíž přední vůdce patřili také dva Češi, Prokop Hudek a Leo Meilbek. Cílem této strany bylo od samého počátku dosažení politické moci.

První oficiální zmínka o hromadné a samostatné účasti chicagských Čechů v dělnickém hnutí ale pochází až z roku 1883. Tehdy se v říjnu konal v Pittsburghu sjezd Mezinárodního dělnického sdružení, jehož se zúčastnila i delegace z Chicaga. Bylo v ní i několik Čechů. Čtyři měsíce před tímto sjezdem, v červnu roku 1883, vyšlo v Chicagu 1. číslo socialistického periodika ***Budoucnost***[41] [zkratka B]. Tento dvoutýdeník, později týdeník, vydávala I. Socialistická dělnická Sekce v Chicagu a list, ve svém podtitulu zpočátku označovaný jako *Časopis socialní, hájící zájmy pracujícího lidu*, se po čase stal *Orgánem anarchistů jazyka československého*. Do *Budoucnosti* psali J. Pondělíček, J. Mikolanda, N. Zoula i J. B. Pecka.

Budoucnost vycházela na formátu 320 mm x 230 mm, měla 8 stran a stránka byla rozdělena do dvou širokých sloupců. Na všech jejích stránkách se objevují texty týkající se dělnického hnutí, některé pouze popisné, většinou ale silně persvazivní, vyzývající k boji a odporu. Uveďme pro přehled pouze některé z nich.

V 1. čísle 1. ročníku vychází na celé titulní straně obsáhlý

text s názvem *Českému dělnictvu*. Redakce v něm informuje o programu nového listu, důvodech jeho vzniku a vyzývá čtenáře, aby se stali jeho odběrateli. V textu se mimo jiné uvádí:

> *„Budoucnost má naznačiti vše zanedbané a další cestu, co možná nejkratší, k vymanění se z jařma kapitálu naznačovati. Ona bude přinášeti články z péra dělníků, neb tito jsouce jen sami na sebe odkázáni, znají nejlépe potřeby své. Od srdce k srdci musí býti mluveno, aby práva, rovnost, volnost a bratrství mohlo býti seznáno. A byť i snad náhledy naše v něčem se různily, tedy přijmem jeden od druhého poučení, an měniti náhledy není žádnou hanbou, pak-li směřují k dobru společnému, k blahu všech […]“* [B 1, 1883, č. 1 (16. 6.), s. 1].

Na druhé a částečně i na třetí straně je otištěn program dělnické strany, za ním následuje rubrika s označením *Feuilleton*, obsahující dlouhý text s titulem *Poslední prapor komuny*. Zbývající část třetí strany a stranu čtvrtou vyplňuje úvaha *Tuláctví a žebrota*. Oba tyto jevy jsou prezentovány jako důsledek kapitalistické ekonomiky. Pátá strana obsahuje lokální zpravodajství *(Chicagské poměry dělnictva)* a zpravodajství ze světa. Na šesté straně je úvaha *Právo a neprávo*. Sedmá strana je pestřejší; obsahuje báseň *Kde cíl je náš*, rubriku *Dopisy* (je zde otištěn dopis českých dělníků z New Yorku dělníkům chicagským a pak ještě jeden dopis, uvedený oslovením *Soudruzi chicagští!*), na osmé straně je uveřejněn *Výkaz příspěvků pro rodiny uvězněných socialistů v Rakousku* a pozvánka na divadelní představení *Nihilisté* (obr. 24).

Podobný charakter jako *Budoucnost* měl také *Proletář, týdenní orgán radikálních socialistů českých v New Yorku* (1884). V osmdesátých letech však začala vycházet celá řada dalších socialisticky orientovaných dělnických listů, například *Práce* (1886), *Hlas Lidu* (1886), *New Yorské Listy (II)* (1886), anarchistický list *Hvězda Západu* (1886), *Dělnické Listy (II)* (1887) nebo *Nedělní Hlas Lidu* (1889). Osmdesátá léta 19. století jsou proto označována také jako éra socialistických novin (Park, 1922, s. 264).

Obr. 24. *Budoucnost* 1, 1883, č. 1 (16. 6), s. 8. (Náprstkovo muzeum v Praze)

Obr. 25. *Dělnické Listy* 1, 1893, č. 1 (4. 11.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)

Zmiňme se ještě stručně o ***Dělnických Listech (III)***[42] [zkratka DL, obr. 25], založených v roce 1893 v New Yorku. Tento týdeník, orgán Mezinárodní Dělnické jednoty v Americe, vycházel s heslem *Soudruzi pracujte pro rozšíření Vašeho listu*, doplněným v levé části záhlaví nápisem *Naším cílem: Svoboda!* a v pravé části *Naším heslem: Lidskost! Dělnické Listy* byly v roce 1898 přestěhovány do Clevelandu, kde ještě v tomtéž roce zanikly. V New Yorku redigoval list F. J. Hlaváček, v Clevelandu V. Kudlata.

Formát *Dělnických Listů* měl v 1. ročníku rozměry 450 mm x 300 mm, rozsah tvořily 4 strany se čtyřmi sloupci, od čísla 40 (1. ročník, 4. 8. 1894) byla třetí strana rozdělována pouze do tří sloupců. Od 3. ročníku se formát listu o něco zmenšil (400 mm x 290 mm), ale počet stran se zdvojnásobil. Všechny strany měly pouze tři sloupce.

V případě *Dělnických Listů* nebudeme popisovat obsah 1. čísla 1. ročníku, ale pokusíme se o obecnou charakteristiku

tohoto týdeníku. *Dělnické Listy* byly obsahově velmi vyhraněným periodikem, jeho články tematizovaly téměř výlučně otázky dělnického hnutí a podporovaly zájmy dělnictva. Převažovaly texty informující o dění mezi dělnictvem na východě Ameriky a texty vzdělávající dělnictvo v duchu socialistického smýšlení. K tomuto účelu sloužily texty vlastní, redakční (*Co chceme*[43]*; Konec se rychle blíží* – zvěstování úpadku kapitalistické společnosti[44]; *Co dále?* – dělníci jsou bez práce: *„[...] musí přijít velký světový krach, světová revoluce, jinak nebude lépe“* [45]), i texty autorit, hlavně Bacunina, Donnellyho a Boisgilberta.

Většina textů v listu se týkala situace v Americe, odsuzovala ji, kritizovala a hodnotila veskrze negativně (například příspěvky *Sociální poměry přítomné doby*[46]*; Kdo vyvolává boj*[47]*; O nás a pro nás* – v Evropě socialistické hnutí mohutní, v Americe pokulhává, doplněno výzvou ke změně[48]; *Šílené hospodářství*[49] ap.). Rakousku a Čechám věnovala redakce svou pozornost jen občas, a to vždy jen v souvislosti s tamním dělnickým hnutím; například text *Soud dvanácti anarchistů ve Vídni*[50].

Představu o tom, jak asi působily *Dělnické Listy* na své čtenáře a jaké konotace patrně evokovaly, se pokusíme ještě doplnit uvedením titulků některých dalších textů, například *Kdy přestane stroj ničit dělníka; Jen vytrvalost vede k cíli; Volby a parlamentismus; Pravé jádro našich zásad; Z revolučního ovzduší Chicaga; Dělnictvo a 1. máj; Kdo jsou ti praví zločinci; Stávka uhlokopů* či *Průmyslové otroctví.*

6.7. Humoristický list Š o t e k

Od sedmdesátých let 19. století jsou mezi čtenáři čechoamerické komunity oblíbena periodika kulturně zábavná, humoristická a satirická. Jejich vznik je reakcí na stabilizující se životní poměry českých imigrantů v Americe[51], jejich společným rysem je antiklerikální zaměření.

Do konce století vznikla těchto periodik celá řada. Většinou to byly týdeníky. Obsahovou orientaci listů signalizují už

jejich tituly; to platí hlavně pro ta periodika, která lze označit jako humoristická, až satirická: *Americký Paleček, Beseda, Bič, Brejle, Bodlák, Čmuchálek, Diblík, Duch Času, Kopřivy, Lampička, Rarášek, Šotek* a další. Většina těchto názvů jsou deminutiva nebo pojmenování, jejichž sémantika vyjadřuje (případně evokuje) představu něčeho veselého, vtipného nebo i pichlavého či potměšilého. Zároveň jsou ale téměř všechny tyto tituly identické s názvy periodik téhož zaměření, existujících od čtyřicátých let 19. století doma, v žurnalistice české.

Skupinu listů označovaných jako periodika kulturně zábavná nelze již vymezit tak jednoznačně.
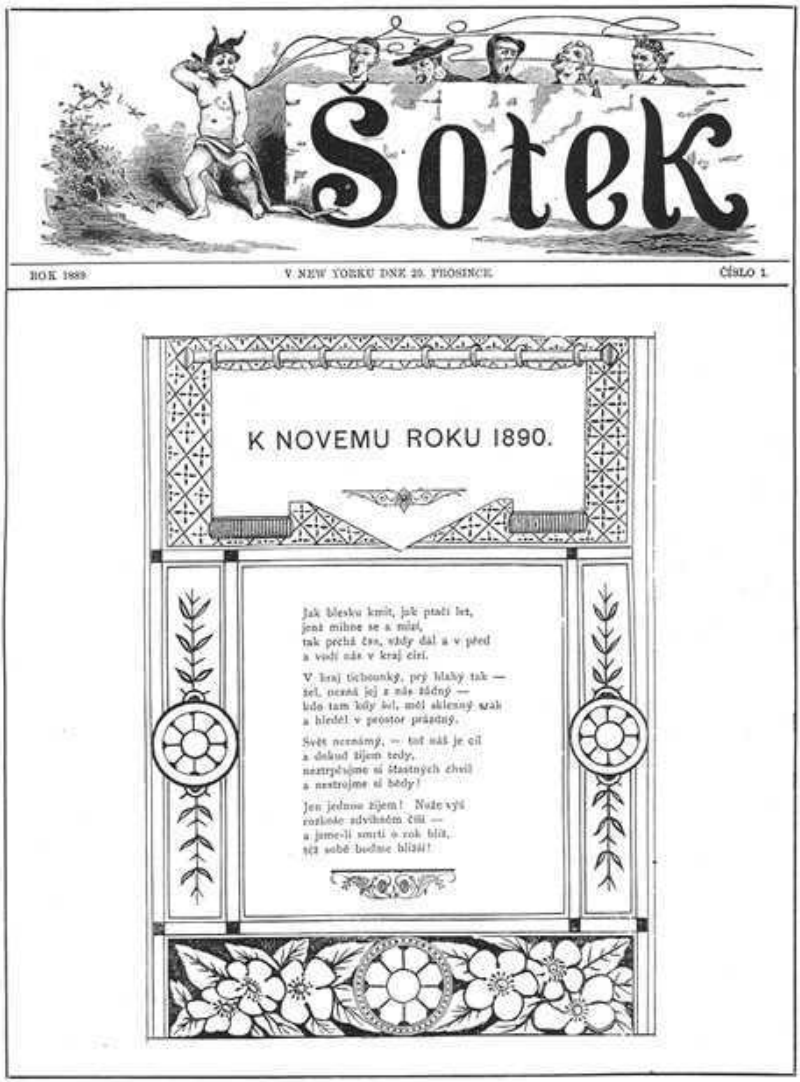
Podívejme se nyní podrobněji na obsah jednoho z humoristických periodik, vycházejících v osmdesátých letech 19. století. Jde o týdeník ***Šotek (II)*** [zkratka Š, obr. 26], vydávaný od prosince roku 1889 do prosince 1890 v New Yorku[52]. Jeho redaktorem byl B. Bittner[53], vydavatelem První česká typografická unie v Americe. List obsahoval 8 stránek, tištěných na formátu 380 mm x 280 mm. Stránky byly rozděleny do tří, někdy i do dvou, širokých sloupců. *Šotek* byl v roce 1891 nahrazen *Nedělními New Yorskými Listy*.

Obsah tohoto týdeníku tvořily humorné, ironické a ironizující básně, beletristické texty (např. *Slasti a strasti mravného muže; Nahnilista*), texty prakticky naučné (např. *Rýma a nemoci ji provázející*), epigramy a zejména četné, mnohdy celostránkové, ilustrace a karikatury.

Texty byly tematicky značně různorodé. Často šlo o kritiku vlastních „čecháčkovských“ zájmů v Americe, např.

„‚Hlas lidu!‘
(Věnováno zájmům vlastním.)

Skákal pes přes oves
a my přes zásadu –
líp mít plnou punčochu,
nežli sušit bradu!“
[Š, roč. neuveden, 1889, č. 1 (29. 12.), s. 1]

Šotek

ROK 1889 V NEW YORKU DNE 29. PROSINCE. ČÍSLO 1.

K NOVEMU ROKU 1890.

Jak blesku kmit, jak ptačí let,
jenž mihne se a mizí,
tak prchá čas, vždy dál a v před
a vodí nás v kraj cizí.

V kraj tichounký, pry blahý tak —
teď, nezná jej z nás žádný —
tudo tam kdy šel, měl sklesný zrak
a hledět v prostor prázdný.

Svět neznámý, — toť náš je cíl
a dokud žijem tedy,
nestrpělivě si šťastných chvil
a nestrojme si bědy!

Jen jedno žijem! Nuže vyť
rozhoře zdvihněm čili —
a jsme-li smrti o rok blíž,
tět sobě bodře blíží!

Obr. 26. *Šotek* 1, 1889, č. 1 (29. 12), s. 1. (V soukromém vlastnictví)

Jiný text zas kritizoval poměry v bývalé vlasti:

„Radikální.
(Z veřejné schůze.)

Staročeši, Mladočeši –
někdo nám to zakaž! –
když křičíme z plných hrdel,
že jsou stejná pakáž.“
[Š, roč. neuveden, 1889, č. 1 (29. 12.), s. 1]

Součástí obsahu každého čísla byla pravidelná rubrika *Všelicos*, přejmenovaná od 22. čísla (25. 5. 1890) na *Dojmy a rozmary*. Obsahovala různé vtipné postřehy a anekdoty, kritizující nešvary mezi krajany, ironizující německé politiky i představitele církve:

„Tuhlenc to smiřování Čechů s Němci v Čechách vypadá na vlas jako to smiřování v Národní Jednotě Sokolské“ [Š, roč. neuveden, 1889, č. 6 (2. 2.), s. 6].

„Bismark prý velice rád kouří. Ale ještě raději měl, když mu všichni v Evropě podkuřovali“ [Š, roč. neuveden, 1889, č. 28 (28. 7.), s. 4].

„Modleme se za svatého otce / Lva třináctého, / neboť sám luciper poslal na něj / hosta zlého. / Influenza jmenuje se, / chřipka česky, / že i papež musí kejchat, / není věru hezky“ [Š, roč. neuveden, 1889, č. 4 (19. 1.), s. 2].

Vzdělávací ambice redaktora naplňovaly historické texty tematizující významné události z dějin českých *(Jiří Poděbradský zvolen za krále)* nebo světových *(Z brazilské revoluce)*. Téměř každé číslo obsahovalo bohatě ilustrovaný umělecký text některého ze známých českých autorů (I. Herrmann, L. Stroupežnický, K. H. Borovský), otiskovaný na pokračování.

Celkově lze říci, že *Šotek*, ač jednoznačně volnomyšlenkářsky orientován, nebyl prvoplánově nástrojem veřejné polemiky, vlivy tehdy tak rozšířeného sektářství se do jeho obsahu promítaly jen tlumeně. Hlavní funkcí listu bylo bavit, a to co

nejširší krajanské publikum. Zřejmě proto se zde vedle textů hodnotných objevují také texty velmi prosté, naivní i pokleslé.

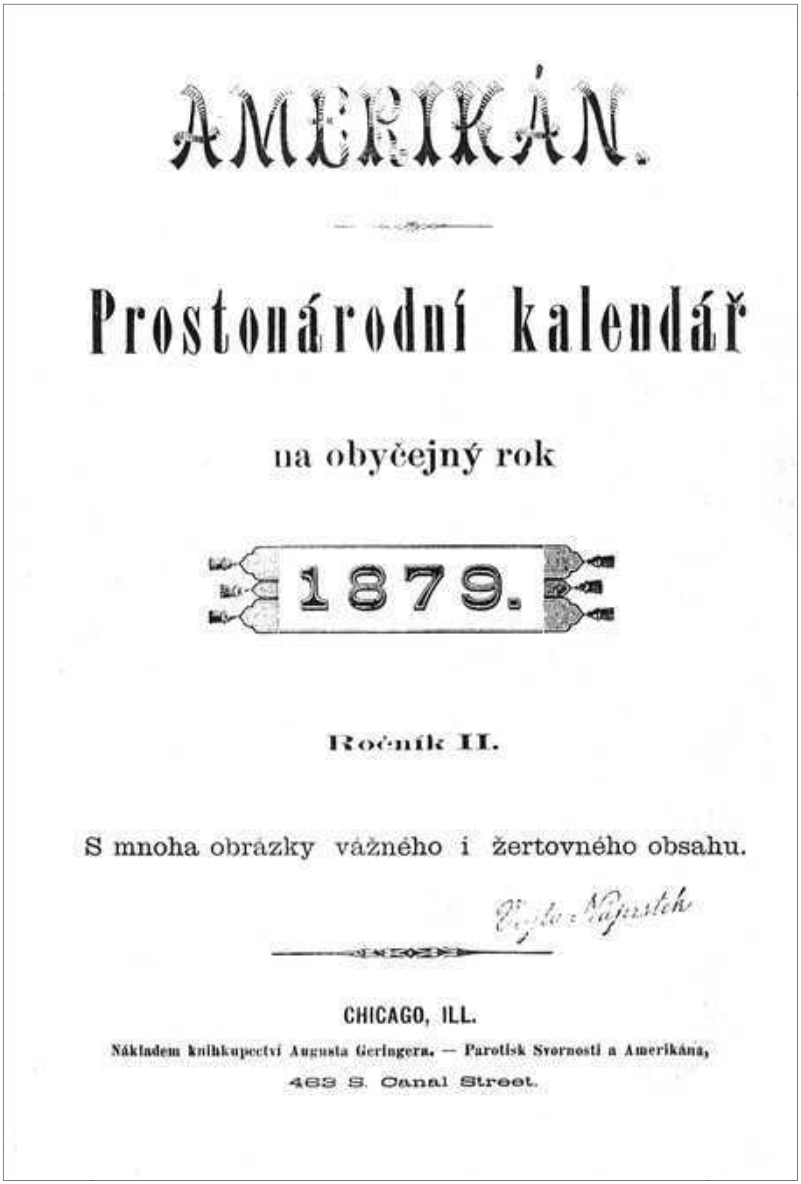
6.8. Kalendáře a almanachy

První kalendář vydal A. Geringer roku 1878 ve své tiskárně v Chicagu a pojmenoval ho ***Amerikán***, v podtitulu ***Národní Kalendář***[54] (obr. 27, 28). R. J. Pšenka, redaktor *Svornosti*, Geringerův zeť a spolupracovník, charakterizoval *Amerikán* následovně:

> *„Kalendář „Amerikán" se stal největším a svojí úpravou a bohatým zábavným obsahem nejkrásnějším kalendářem české Ameriky a jest rok od roku rozšířenějším i ve starých vlastech, kam jest v tisících exemplářů americkými Čechy jich přátelům a známým jako cenný dárek a vzpomínka z Ameriky zasílán. V kalendáři Amerikánu uveřejňovány jsou rok za rokem vedle množství zábavné látky ušlechtilého směru a často historické ceny, „Paměti starých osadníků česko amerických", které jsou zásobárnou materiálu pro příštího historika československé Ameriky, dále stať „Naši krajané v dálných cizinách" a jiné příspěvky trvalé ceny."*[55]

Amerikán vycházel ročně, v rozsahu zpočátku 150, později 200 stran, a byl tištěn na formátu 230 mm x 165 mm. Jeho redaktorem byl F. B. Zdrůbek, od roku 1901 R. J. Pšenka[56]. Kalendář *Amerikán* byl jedním z nejdéle existujících čechoamerických periodik; zanikl až v roce 1957, spolu se zánikem Geringerova nakladatelství.

Obsah tohoto nejmasověji čteného periodika si zachovával neměnnou strukturu. Jejím základem byla zábavná literární produkce. Byly to hlavně povídky, často psané na objednávku, s romantickými dějovými schématy, vycházejícími z amerického prostředí. Oblíbené byly také dobrodružné povídky a prózy se senzačními náměty, motivované historickými i současnými událostmi. Žádané byly dále sentimentální příběhy ze života

AMERIKÁN.

Prostonárodní kalendář

na obyčejný rok

1879.

Ročník II.

S mnoha obrázky vážného i žertovného obsahu.

CHICAGO, ILL.

Nákladem knihkupectví Augusta Geringera. — Parotisk Svornosti a Amerikána,

463 S. Canal Street.

Obr. 27. *Amerikán* 2, 1879, s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)

čechoamerických farmářů[57] i příběhy opěvující americký ideál síly, podnikavosti a tvrdosti. Šlo o dobová syžetová schémata, na která byl čtenář zvyklý a vyžadoval je. Tyto texty psali většinou zkušení autoři, kteří publikovali také knižně, např. P. Albieri, J. Mucek, F. Ringsmuth, F. Škaloud, J. Buňata, M. Mašek, H. Chotek, B. Bittner, R. J. Pšenka[58].

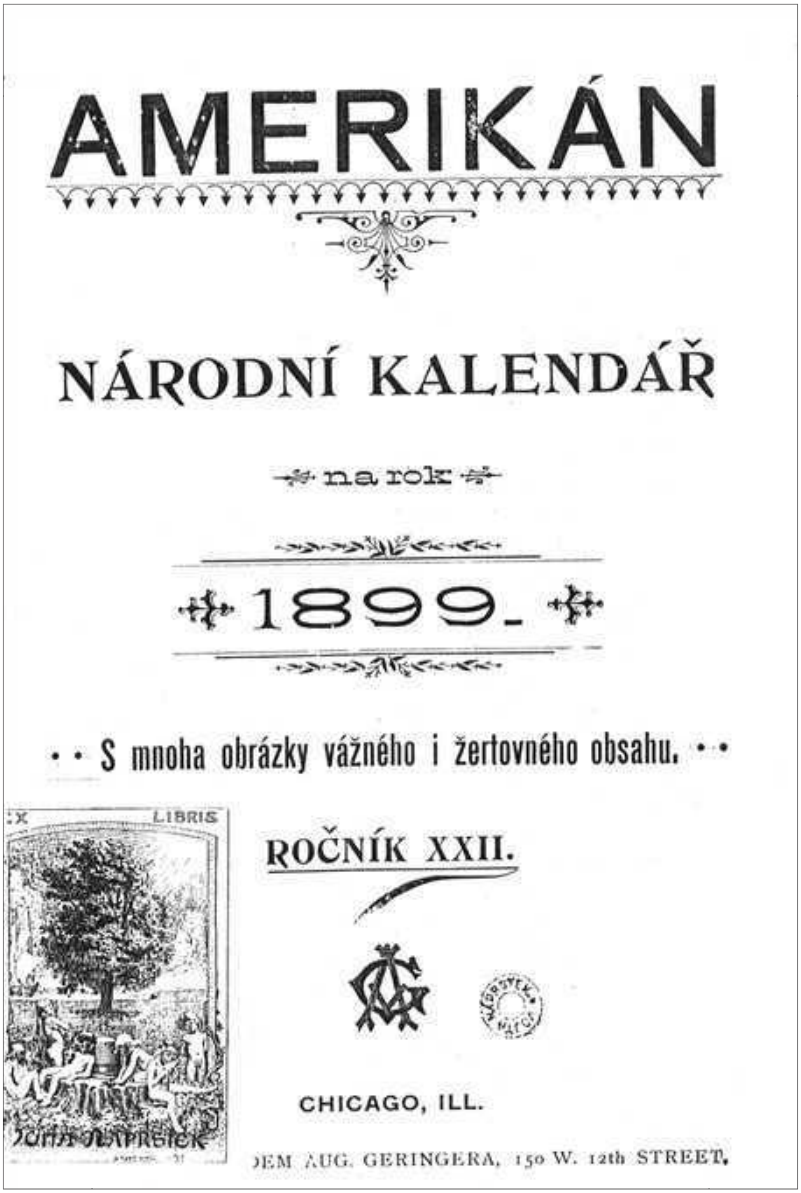
Kromě prozaických textů byly oblíbeny rovněž básně, např. *Hymnus, Báseň od Vítěz. Hálka; Z básní A. Petoefiho: Touha po milování a Nezabráníš kvítku; Básně V. Šnajdra: Z písní milosti, Na hory a Kéž hlavu svou; Má lampa (Báseň) Od B. Bittnera* ap.

Obsah dále tvořily povídky některých českých autorů, zejména V. Javořické, J. V. Holečka nebo J. Nerudy, které byly přetiskovány. V kalendáři se pravidelně objevovaly i různé prakticky zaměřené texty a informace, jako *Tabulky ku vypočítávání úroků; Pro domácnost; Anglické a americké míry a váhy; Tabulky mzdy na základě osmi- a devíti-hodinové denní práce; Poštovní sazby* apod.

V sedmdesátých letech lze v *Amerikánu* ještě zaznamenat i texty tematizující ideály slovanství a národních snah, s nimiž čeští imigranti přišli do Ameriky, například články *Provolání ku Čechoslovanům americkým* nebo *Naše řeč.*

Od samých počátků existence *Amerikánu* otiskoval Zdrůbek životopisy nejstarších Čechoameričanů a o něco později začaly být publikovány i memoáry prvních osadníků, líčící často neuměle, ale o to autentičtěji své vlastní životní příběhy[59].

Každý ročník kalendáře obsahoval také nejrůznější přehledy, které souvisely s nadcházejícím rokem, například *Kalendář roční; Kruhy časopisné; Stálé a měnivé svátky; Hvězdářské údaje; Stoletý kalendář* ap., a informoval o nových českých školách, kostelích a spolcích v různých státech USA. *Amerikán* také nabízel k prodeji české knihy vycházející v Evropě a kladl důraz na povinnost číst a vzdělávat se. Jeho redaktoři se obraceli na čtenáře s žádostmi o místní zpravodajství, která otiskovali, a vždy se snažili dostatečně zviditelnit pokrok čes-

Obr. 28. *Amerikán* 22, 1899, s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)

ké národnosti (Eckertová, 2004, s. 140).

Celkově odpovídal obsah *Amerikánu* konvenční kalendářové produkci, která byla tehdy běžná i doma v Čechách. Navíc zde nalezneme texty, dokumentující čechoamerickou současnost druhé poloviny 19. století a první poloviny 20. století, například *Ze zkušeností Čechů amerických; Stručná statistika osad, měst a okresů ve Sp. St. Čechy obydlených; Výstava zamississippská* ap. Z dnešního hlediska jde často o historicky cenné prameny, umožňující i po letech nahlédnout do života prvních českých přistěhovalců v Americe.

Kromě *Amerikánu* existovaly ještě další almanachy a kalendáře. První z nich byl sestaven v St. Louisu v *Národních Novinách* už v roce 1861 a další v roce 1865 ve *Slávii*. Obsah kalendářů se lišil v závislosti na kulturním zázemí jejich editorů. Například K. Jonáš, redaktor *Slávie*, vydal almanach relativně vysoké úrovně. Jeho kalendáře obsahovaly, mimo jiné, český překlad americké ústavy, ukázky ze Cervantesova Dona Quijota i příspěvky k diskusi o americké občanské válce.

V osmdesátých letech byl kromě *Amerikánu* známý také kalendář ***Nová Vlast***, v podtitulu označovaný jako ***Občanský Kalendář pro Čechoslovany ve Spojených Státech***, který vydával tiskem i nákladem od roku 1883 A. Novák v Milwaukee. Dalšími almanachy pak byl ***Katolík*** s podtitulem ***Českoamerický Kalendář*** (1895–1948), ***Hlasatel*** (1898 - ?) a protestantský ***Sion*** (1901 - ?)[60]. Celkově bylo v české komunitě v letech 1861 – 1930 vydáváno přibližně 30 různých almanachů. Jen malá část z nich ale vykázala životnost delší než několik ročníků (Chada, 1981, s. 135).

Kalendáře nahrazovaly českým imigrantům často četbu knih[61] a v tomto smyslu nebyly pouze zábavnou četbou, ale významně ovlivňovaly i jejich kulturní život.

Poznámky

[1] Department of Interior, Compendium of the Tenth Census. Tab. XXX, Washington 1885, s. 442.

[2] Že pojem *vlast* zůstal pro příslušníky první generace po celý jejich život živý a konkrétní, dokládá ukázka ze Svobodovy monografie *Paměti Česko-Amerického novináře* (1932). F. J. Svoboda přišel s rodiči do Ameriky roku 1884 jako desetiletý a v Clevelandu začal v roce 1899 vydávat deník *Američan*. V roce 1907 se zúčastnil výpravy Čechoameričanů na V. sokolský slet do Prahy. Na příjezd do své původní vlasti vzpomíná slovy: *„Co živ, nezapomenu dojmu, jaký v nás vzbudil přejezd českých hranic. Chystali jsme se, že při vstupu na posvátnou půdu vlasti zazpíváme sborem národní hymnu, ale z hrdel sevřených pohnutím nevydral se nikomu ani jediný ton, jen tiché slzy nám kanuly s očí"* (Svoboda, 1932, s. 24).

[3] Politika české buržoazie, spory mezi staročechy a mladočechy na počátku sedmdesátých let 19. století, postupné formování mladočechů jako vedoucí strany moderní české průmyslové a finanční buržoazie.

[4] Srov. podrobněji L. Šatava (1989b, s. 61n., 106).

[5] Hromadné výpravy českých imigrantů do Čech, tzv. *lodi do Čech*, začínají roku 1885. První výprava se konala v květnu tohoto roku, kdy 177 krajanů odjelo navštívit Národní divadlo. V čele výpravy stál J. A. Oliverius, do Hamburku přijel cestovatele uvítat mnohočlenný český výbor v čele s V. Náprstkem. Druhá hromadná návštěva Čech se konala v květnu 1887 a šlo o sokolskou výpravu. O dva roky později, roku 1889, odjela třetí výprava, tentokrát opět za účelem návštěvy Národního divadla, a další výpravy později následovaly (Čapek, 1926, s. 490–515).

[6] Srov. též L. Šatava (1989b, s. 108).

[7] R. E. Park (1922, s. 264) uvádí jako datum založení periodika *Duch Času* rok 1876. Dále o něm píše: *„Duch Času byl volnomyšlenkářský list [...], v současnosti se jedná o noviny pro střední vrstvy, které přinášejí padesát šest rubrik s beletrií."*

[8] J. Chada (1981, s. 131) označuje za *„první český socialistický časopis ve světě"* Paldovy *Dělnické Listy*, založené v roce 1875.

[9] Podle T. Čapka (1926, s. 372) měl L. J. Palda prohlásit: *„Národní Noviny, které se za mé redakce staly tlumočníkem pracovní třídy, prohlášeny za mého majitelstva jaksi úředně za orgán dělnictva, čímž staly se v plné skutečnosti časopisem dělnickým, tedy nejprvnějším v celé Americe."*

[10] O anarchistickém tisku v USA v osmdesátých letech 19. století píše T. Čapek (1926, s. 379): *„První časopis, který se prohlásil za „orgán anarchistů jazyka československého", byl týdeník Budoucnost. Založila jej r. 1883 dělnická sekce v Chicagu. Ve skutečnosti hlásán byl v Budoucnosti program ne anarchistický, nýbrž sociálně revoluční, shodný s učením Michala Bakunina. V čele Chicažanů stáli J. B. Pecka, Norbert Zoula a Jakub Mikolanda. V New Yorku se akce soustřeďovala v redakci týdeníku Proletář, založeného Leo Kochmanem a B. Hercem. Po dvouletém vycházení změněn Proletář v deník a nazván Hlas lidu. Levé křídlo Newyorčanů, jsouc nespokojeno s umírněným tónem Hlasu Lidu, založilo v listopadu 1893 týdeník Dělnické Listy (třetí). Redakce se ujal F. J. Hlaváček. Po odjezdu Hlaváčkově do Chicaga roku 1896 redigoval časopis V. Kožený, po něm Václav Kudlata. Dělnické Listy přestěhovány do Clevelandu; tam v pátém ročníku zašly."*

[11] K teorii typů žurnalistiky a masmédií viz podrobněji J. Bartošek (2004, s. 16–21).

[12] *Sokol Americký* (1879) byl listem *Národní jednoty Sokolské* ve Spojených státech amerických. Vycházel měsíčně v Chicagu. *Veslař* (1885) byl periodickým listem českých veslařů amerických. Vyšlo jen několik čísel.

[13] *Nová Doba (III)* byl týdeník založený *Spolkem literárním* ve Schuyler v Nebrasce. Redaktory byli H. Chotek, po něm F. K. Ringsmuth. 7. června roku 1892 list zanikl (Čapek, 1911, s. 135–136).

[14] Podrobněji srov. T. Čapek (1911, s. 114-136).

[15] Situaci v čechoamerické enklávě v osmdesátých letech 19. století charakterizuje T. Čapek (1926, s. 379–380) takto: *„[...] v New Yorku vzplanul boj všech proti všem: boj ve spolcích, boj v dílnách, boj v novinách; národní strana proti mezinárodní, modrý Sokol proti červenému, redaktoři proti redaktorům. Dělníci zrazováni, aby se nestávali americkými občany nebo aby, jsou-li jimi, nevolili. Řečníkem H. nabádáni byli, aby nespořili, neboť úspory prý znemravňují. Ať si dopřejí zábavy. Byli učeni, aby nešetřili, neboť majetek prý je krádež. Na maloživnostníky - uzenáře, řezníky, pekaře, hokynáře – ukazovalo se prstem. Jsou prý trubci, kteří žijí z dělnických mozolů. S jeviště staré Národní budovy (v Páté ulici) padlo mnohé nerozvážné slovo. Tak, jak se tehdy psalo a mluvilo, bylo možno jen v zemi neomezené politické svobody. Rozpálený orátor Z., na jehož nohavicích dosud čpěl prach vídeňských a pražských ulic, nabádal posluchače k trestním skutkům proti bezpečnosti osoby i majetku. „Sociální převrat," tvrdil, „je přede dveřmi." Citáty z časopisů dokazoval, že dělnictvo nemůže od kapitalistů očekávat nic než nejkrutější vraždění. Nesmí prý proto ani dělnictvo býti humánní a útlocitné k svým utiskovatelům, neboť v každém boji jest strana poražená vždy nemilosrdně hubena. Vae victis! Do zbraně, dělníci! Učte se zacházet s třaskavinami! Občan Š. doporučoval, aby doutníky z domácí práce byly otravovány. Jiný řečník dával návod, jak lze na ulici a v hostincích přepadávati výběrčí pivovarů."*

[16] *Svornost* byla založena 25. října 1875 a přestala vycházet 19. května 1957; tím vykázala nejdelší existenci jednoho listu v historii nejen čechoamerického, ale i českého (a slovenského) žurnalismu. Z českých periodik 19. století existoval nejdéle pražský deník *Národní listy*, který vycházel v období let 1861–1941.

[17] Číslo vydané dne 8. října 1875 (stejně jako několik čísel dalších) bylo vydáno v předstihu, takzvaně na ukázku. Pravidelné vydávání *Svornosti* začalo až dnem 25. října 1975. Z tohoto důvodu se různí autoři v určování termínu založení *Svornosti* rozcházejí, viz R. J. Pšenka (1926, s. 27), V. N. Duben (1964, s. 533), T. Čapek (1911, s. 116).

[18] Vedle F. B. Zdrůbka v redakci *Svornosti* působili G. B. Reišl, F. J. Cetlovský, J. Chudoba, J. Wagner, J. Čermák, J. R. Jičinský, B. Bittner, dr. K. Štulík, P. Mucek (Albieri), dr. F. C. Molkup, J. Hájek. M. Mašek, F. Peřina, L. J. Flígl, dr. V. Anýž, J. Buňata, J. Vízek, L. J. Tupý, R. Lederer, J. Havránek, T. Vonásek, dr. K. Neumann, F. Fišera, V. Petrželka, J. Krásný, J. Bezděka, J. Švejka, J. Bujárek, J. Zeman, J. R. Pšenka a další (Čapek, 1911, s. 116–117).

[19] F. Zdrůbek se narodil v roce 1842 v Bezdědicích v Čechách, studoval kněžství, vystoupil ale z katolické církve a po emigraci do USA působil jako pastor česko-moravských kněží ve Wisconsinu, a to až do té doby, než z církve vystoupil úplně. V redakci *Svornosti* začal pracovat od jejích počátků v roce 1875 a zůstal tam až do své smrti v roce 1911.

[20] Podrobněji R. J. Pšenka (1926, s. 29).

[21] Jakmile se zvýšil počet odběratelů *Svornosti* na 280, což bylo za necelý rok po založení, zvětšil se její původní formát na 530 mm x 355 mm a stránka byla rozdělena do šesti sloupců (Pšenka, 1926, s. 30). Od 55. čísla (6. roč., 1880) přešla *Svornost* na formát světový; její rozměry činily 610 mm x 460 mm.

[22] Podle R. Bubeníčka (1939, s. 285-286) vysvětloval Geringer potřebu vydávat deník *Svornost* i týdeník *Amerikán* najednou následovně: *„Týdeníku bylo nevyhnutelně zapotřebí, neb nebyl by se mohl deník dlouho vydávati sám o sobě, kdyby mu týdeník z něho sestavovaný nebyl vypomohl tím, že jedné sazby použilo se dvakrát, a týdeník, mající za sebou deník, mohl obsahovati všechny noviny a rychle, což u pouhých týdeníků není možné. Druhou pohnutkou k vydávání týdeníku byla ta okolnost, že tehdy venkovské pošty ponejvíce dodány byly jen jednou neb dvakrát týdně, a nebylo tedy možno deník na venek posílati v místa taková, a to byly právě nejčeštější české osady."*

[23] Viz například článek *Tikání St.-Louiského katolického Hlasu* [DČ 4, 1880, č. 2 (29. 8.), s. 14].

[24] E. Rosewater, podle Čapka (1926) *„nejznamenitější český žid v Americe",* se narodil roku 1845 v Bukovanech a do Ameriky přišel s rodiči v roce 1854. Své jméno si poangličtil z původního Rosenwasser. Během občanské války sloužil jako polní telegrafista, v sedmdesátých letech 19. století vstoupil do amerického veřejného života a angažoval se politicky.

[25] *Amerikán* byl suplement *Slávie,* jeho obsah tvořila hlavně románová četba.

[26] J. Rosický přijel do Ameriky roku 1861. Do konce roku 1864 pracoval na farmě ve Wisconsinu, v letech 1865-1971 účinkoval na českém divadelním jevišti v Chicagu. Roku 1868 a 1869 byl ředitelem Slovanské Lípy. Do Omahy přišel Rosický v roce 1876 a působil tam jako ochotník v českém divadle. Poté, co koupil *Pokrok Západu*, vydával Rosický ještě v letech 1884-1887 zábavný a poučný měsíčník *Květy Americké*, od roku 1887 do roku 1900 *Knihovnu Americkou* a v březnu roku 1891 začal vydávat měsíčník *Hospodář*, který vychází dodnes. J. Habenicht (n. d., s. 224–225) o Rosickém píše: *„Jan Rosický jest mužem, jenž i při svém nepatrném školním vzdělání domohl se svojí houževnatostí vynikajícího místa v řadách svobodomyslných Čechů amerických. Osobně sám není ani žurnalistou v pravém toho slova smyslu, ani ničeho nenapsal, co by snad zasluhovalo povšimnutí, ale vživ se do česko-amerických poměrů, dovedl listy svoje říditi a dáti jim vlastní směr, který zdejšímu lidu hověl. Jeho nakladatelská činnosť jest značná a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí podával lidu česko-americkému to, co považoval za prospěšné pro něj – ale též pro sebe. Vydával list politický (republikánský), jenž měl nátěr protináboženský, ale zároveň vydává list hospodářský, kde pěstuje naprostou nestrannosť a k němuž za premie dává obrázky svatých. Vydával romány (nejvíce překlady), v nichž řídil se vkusem českého obecenstva, vydával a opět vydává obrázkový laciný list „Květy" pestrého obsahu; vydal též spisy určené výhradně pro farmáře. Z toho vidno, že činnosť jeho co do vydávání listů a spisů pro lid byla a jest velice čilá, ale že by měl Rosický nějaké vlastní tvůrčí síly, anebo by byl vydal něco skutečně cenného, to nelze říci. Byl dobrým obchodníkem, jenž na první pohled poznal příhodnosť doby – a té příhodnosti dovedl také vždy využitkovat."*

[27] V roce 1900 prodal Rosický týdeník firmě Pokrok Publishing Co. v Omaze. Jejím

ředitelem byl Čech V. Bureš. Ten se také později stal výhradním majitelem týdeníku a roku 1915 ho změnil na deník (Bubeníček, 1939, s. 114).

[28] E. Jerabková (1976, s. 332) vymezuje existenci *Pokroku Západu* lety 1871–1915. R. Rosická (1928, s. 366) však píše: *„V roce 1920 prodal* [V. Bureš – dopl. A. J.] *list* [Pokrok Západu – dopl. A. J.] *společnosti Denního Hlasatele v Chicagu, a tak zašel list, který vycházel jedenapadesát let, první a po několik let s počátku jediný český list v Nebrasce."*

[29] Zpočátku byl *Pokrok Západu* tištěn v tiskárně čechoamerického týdeníku *Slovan Americký* v Iowa City (Rosická, 1928, s. 20).

[30] Poznámka o jediném jménu listu je dána skutečností, že když v roce 1872 koupil E. Rosewater v Racine týdeník *Amerikán* a sloučil ho s *Pokrokem Západu* (viz výše), nesl výsledný list název *Pokrok Západu a Amerikán*. Dne 13. srpna 1873 ale došlo ke změně a týdeník se vrátil k původnímu titulu *Pokrok Západu*.

[31] Dvakrát týdně, v úterý a pátek, vycházel *Hlas* od začátku roku 1906, tzn. počínaje číslem 1631. Předplatné zůstalo zachováno ve výši $2.00 ročně ve Spojených státech amerických a v Kanadě a $3.00 ročně v Čechách. Vydavatelé *Hlasu* k této informaci uvedené na titulní straně vydání z 2. ledna 1904 uvádějí: *„Vydávání „Hlasu" dvakrát za týden vyžaduje velkých finančních obětí, ale Vydavatelstvo „Hlasu", v jehož čele stojí vldp. msgr. Jos. Hessoun a důstp. C. A. Bleha, ničeho nelituje, ani peněz, ani starostí, jen aby „Hlas" dlouho do budoucnosti mohl katolickým Čechům přinášeti pravé vzdělání, na nauce Kristově založené, pravé poučení, dobrou a ušlechtilou zábavu a vše to, čeho pro život katolického Čecha je třeba"* [H 33, 1906, č. 1631 (2. 1.), s. 1].

[32] Také v Čechách existoval katolický list, který nesl název *Hlas*. Vycházel od roku 1849, od roku 1885 jako deník. V roce 1896 se stal orgánem Katolické národní strany (Křivánková, 1979, s. 96).

[33] *Hlas* byl v letech 1873–1874 na půldruhého roku pozastaven, pak ale vycházel až do roku 1950. V roce 1933 R. I. Kutak ve své práci potvrzuje, že list *Hlas* je mezi katolíky stále velice oblíben a čten.

[34] Viz R. Bubeníček (1939, s. 291) a T. Čapek (1926, s. 310). T. Čapek (1926, s. 313) však k tomuto hodnocení poznamenává: *„Pravda je, že ještě za Jonášova novinaření byl Šnajdr jako žurnalista od znalců ceněn výš než Jonáš; vynikalť nad Jonáše jadrným slovem i básnickým vzletem. I to padá na váhu, že Šnajdr skončil redakční kariéru v témž duchu a směru, jak byl začal: důsledným, okázalým racionalismem, kdežto Jonáš, byv stržen do víru politiky, vedl si nadmíru opatrně."*

[35] V devadesátých letech 19. století se heslo v záhlaví *Dennice Novověku* mění na *Víc světla, víc svobody, víc blaha!*

[36] V osmdesátých a devadesátých letech kolísal formát *Dennice Novověku* mezi hodnotami 520 mm až 550 mm na výšku a 330 mm až 375 mm na šířku. Jednotlivá čísla měla i v posledních dvou desetiletích 19. století rozsah 8 stran, s výjimkou 10. ročníku (1886–1887), kdy měla všechna čísla *Dennice Novověku* rozsah poloviční, tzn. pouze 4 strany.

[37] Černá Hora získala nezávislost na berlínském kongresu v roce 1878.

[38] Podrobněji viz T. Čapek (1926, s. 372n.) a *Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups* (1980, s. 268).

[39] Ve stanovení periodicity tohoto listu se autoři T. Čapek (1911), R. Bubeníček (1939) a E. Jerabková (1976) rozcházejí.

[40] Dělnické Listy 2, 1876, č. 1 (20. 5.), s. 4.

[41] *Budoucnost* byla v Rakousku zakázána, a proto tam byla zasílána pod jmény *Prapor Volnosti, Čechoslovan, Duch Volnosti, Sokol Americký* nebo *Jitřenka Svobody*.

[42] V USA vycházelo v průběhu let 1875 až 1904 celkem pět periodik s názvem *Dělnické Listy*; podrobněji viz *Soupis čechoamerických periodik založených v 19. století*.

[43] Dělnické Listy 1, 1893, č. 3 (18.11.), s. 1.

[44] Dělnické Listy 1, 1893, č. 4 (25.11.), s. 1.

[45] Dělnické Listy 1, 1893, č. 4 (25.11.), s. 1.

[46] Dělnické Listy 1, 1893, č. 2 (11.11.), s. 2.

[47] Dělnické Listy 1, 1893, č. 2 (11.11.), s. 2.

[48] Dělnické Listy 1, 1893, č. 2 (11.11.), s. 2.

[49] Dělnické Listy 1, 1893, č. 1 (4. 11.), s. 4.

[50] Dělnické Listy 1, 1894, č. 17 (24. 2.), s. 3.

[51] Podle J. Chady (1981, s. 15) se po roce 1880 životní styl českých imigrantů v USA příliš nelišil od jejich předcházejícího způsobu života v Čechách a na Moravě.

[52] Jde o tzv. *Šotek (II),* týdeník *Šotek (I)* vycházel také v New Yorku, ale v letech 1885–1886(?).

[53] B. Bittner obnovil týdeník *Šotek (III)* v září roku 1893 v Chicagu, kde tento list vycházel až do srpna roku 1896. Po dvou letech se opět objevil (září 1898), ale v září 1905 definitivně zanikl. *„Stálé shánění peněz od nedbalých, liknavých, anebo někdy i nepoctivých jednatelů, nesnáze s tiskárnou […] a celá ta mrzutá technická a obchodní stránka, jež jest u listu česko-amerického důležitější než redakce, umořila onen časopis a jeho vydavateli odňala chuť k dalšímu vydávání listu“* (Habenicht, n. d., s. 609).

[54] V prvních ročnících měl kalendář *Amerikán* podtitul „Prostonárodní kalendář“, viz obr. 27.

[55] Viz R. J. Pšenka (1926, s. 32).

[56] R. J. Pšenka působil v redakci Geringerových listů od roku 1901, v roce 1909, po odchodu F. B. Zdrůbka, se stal hlavním redaktorem (Pšenka, 1926, s. 31–32).

[57] Např. *Překvapení. Obrázek ze života na české farmě. Napsal P. Albieri* [Amerikán 22, 1899, s. 75-106].

[58] O tvorbě těchto autorů viz blíže V. Papoušek (2001a).

[59] Např. *Paměti českých osadníků v Americe. (S ilustracemi.)* [Amerikán 22, 1899, s. 187-198].

[60] Blíže o kalendářích T. Čapek (1911, s. 69).

[61] J. Chada (1981, s. 135) dokonce uvádí, že *„každoroční almanachy byly nejoblíbenějším čtením českých imigrantů, protože naplňovaly jejich dlouhé zimní večery zábavou“*.

VII.

DEVADESÁTÁ LÉTA 19. STOLETÍ

7.1. Proměny čechoamerických periodik

V devadesátých letech počet přistěhovalců dále narůstal. V roce 1880 činil 85 361 osob, v roce 1990 to bylo 118 197 osob a v roce 1900 přibylo do USA už 156 809 českých imigrantů[1] (Čapek, 1926, s. 609).

Český přistěhovalec z osmdesátých let přicházel do Ameriky – ve srovnání s emigrací z let padesátých a šedesátých – z jiných sociálně-ekonomických poměrů, a lišil se proto od svých předchůdců vyšší gramotností, ekonomickou pozicí i širším kulturním rozhledem.

Po roce 1890 se Češi rozptýlili po celém území Států. Šlo přitom o migraci primární i sekundární, kdy původní osadníci hledali kvalitnější půdu nebo vhodnější zaměstnání v rozrůstající se průmyslové i obchodní sféře amerického venkova[2]. Velká část české populace se v tomto období přemístila do řídce osídlených regionů Severní Dakoty, Oregonu, Virginie, Louisiany, Floridy a Indiany. Rozsáhlá oblast čechoamerického osídlení měla nyní tvar čtverce ohraničeného Appalačským pohořím, úpatím Skalnatých hor, Kanadou a Mexickým zálivem (Chada, 1981, s. 23–26).

Devadesátá léta 19. století jsou počátkem období trvajícího zhruba do dvacátých let 20. století, období, kdy rozvoj české kultury na americkém kontinentu vrcholí[3]. Jako jedna z forem této kultury se prudce rozvíjí i imigrantská žurnalistika psaná českým jazykem. Čeština zde stále ještě plní funkci hlavního faktoru kulturní integrace českého etnika, ale jakožto nejdůležitější komunikační prostředek informuje už hlavně o realitě americké.

S tím, jak narůstal počet českých přistěhovalců, zvyšoval se i počet periodik a také počet jejich čtenářů. Podle Čapka (1911, s. 51-52) četlo noviny a časopisy na konci 19. století zhruba 135 000 čtenářů. Většina z nich před tím, než odešli z vlasti, tisk nikdy nesledovala a mnohdy k tomu ani neměla možnost. Potřebu číst noviny, hledat v nich informace, poučení a zábavu, si tito imigranti vytvořili až ve Státech, někdy vlivem vzorů v americkém prostředí, ale protože neuměli anglicky, většinou z nutnosti. Tisk byl totiž mnohdy jediné komunikační médium, které přinášelo životně důležité informace[4].

V průběhu devadesátých let a především na konci století dochází k postupnému zlepšování úrovně čechoamerického tisku, zejména v některých významnějších periodikách (*Slávie, Svornost, Denní Hlasatel, Právo Lidu*). Mezi emigranty z Evropy přicházeli ve větší míře čeští intelektuálové, buď natrvalo (V. Miniberger, J. S. Vojan, J. Martínek), nebo dočasně (P. Albieri, V. A. Jung. J. Mach), a mnozí z nich nacházeli uplatnění jako redaktoři místního tisku. Díky těmto vzdělancům je český imigrantský tisk po roce 1880 *„not only urban, but urbane“* (Park, 1922, s. 277).

Čechoamerická periodika se v tomto období začínají proměňovat. Nejde přitom jenom o proměny vyvolané příchodem nových imigrantů; změny tisku, které započaly už v osmdesátých letech, jsou stále více důsledkem postupující asimilace původních přistěhovalců[5]. Po formální i obsahové stránce se česky psaná periodika přibližují úzu tisku amerického, nastává stav, který Čapek označuje výrazem *„amerikanizujeme se“*. Vysvětluje ho následovně:

„Kdežto dříve se vydávaly české noviny v Americe, tisknou se nyní americké noviny v české řeči“ (Čapek, 1911, s. 48).

V poslední dekádě 19. století bylo na území USA založeno 105 nových českých periodik a zároveň vycházelo dalších 21 listů, které vznikly už v období předcházejícím.

Mezi novými periodiky byly nejpočetněji zastoupeny opět t ý d e n í k y . Z celkového počtu 53 nově založených týdeníků uvádíme jako nejvýznamnější:

Křesťanský Posel, Obzor, Obzor (II), Přítel Lidu, Kewaunské Listy, Šotek (III), Americký Občan, Dělnické Listy (III), Svit, Dělnické Listy (IV), Rovnost (III), Vlastenec, Křesťanské Listy.

Pro většinu týdeníků této dekády je příznačné, že jejich životnost byla poměrně krátká, dva, tři roky, a mnohdy ani to ne, a poté rychle zanikaly.

Z hlediska **periodicity tisku** patřily mezi druhé nejfrekventovanější tiskoviny měsíčníky. V posledním desetiletí založili Češi v Americe celkem 22 měsíčníků, z nichž 14 existovalo ještě po roce 1900. Novými měsíčníky byly:

Volné Listy, Divadelní Listy, Orgán Bratrstva Č.S.P.S., ČSA Journal, Hospodář, Matice Dělnická, Besídka Sokolská, Svojan (II), Duch Volnosti, Svobodná Škola, Besídka (II), Americký Sborník, Bratrský Věstník, Domácí Přítel, Červánky Nové Doby, Český Pekař, Borec, Buditel, Jednota (III), Nové Proudy, Nový Život a Astorian.

V devadesátých letech vzniklo také 16 deníků:

Clevelandské Listy, Světozor, Denní Hlasatel, Rovnost (II), Právo Lidu, Ruch, Svit, Národ, Chicagský Občan, Večerní Listy, Denní Chicagský Svět, Hlas Svobody, Večerní Noviny, Američan, Chicagský Svět (II) a *Český Svět.*

Dvakrát týdně vycházely *Hlasatel a Osvěta.*

Jednou za čtrnáct dní vycházela periodika: *Slovanská Vzájemnost, Ženské Listy, Zábavné Listy (II), Jednota (II), Světem, Anglické Listy, Hospodářské Listy, Zájmy Lidu, Rozhledy* a *Slovanská Jednota.*

Ke konci století se mezi čechoamerickými periodiky objevil také jeden titul, který byl editován čtvrtletně. Byl to *Svojan (II).*

Z hlediska **ideové orientace** převažovala i nadále periodika svobodomyslná. I když nejvýznamnější svobodomyslné listy, které vycházely v devadesátých letech, pocházely již z období dřívějších (*Slávie, Slovan Amerikánský, Pokrok Západu, Duch Času, Dennice Novověku, Svornost, New Yorské Listy* a další), měla i většina nově založených lis-

tů opět volnomyšlenkářský charakter. Pařily k nim například *Americký Občan, Kewaunské Listy, Šotek (III), Rovnost (III), Čechoslovan (II), Žert a Pravda, Nový Věk, Republikán (III), Američan, Duch Volnosti* a řada dalších.

Náboženský tisk zastupovala v deváté dekádě 19. století tato katolická a evangelická periodika:

P e r i o d i k a k a t o l i c k á :

Obzor (1891), *Katolík* (1893), *Pokrok (II)* (1897), *Národ* (1894), *Nový Domov* (1895), *Pokrok (III)* (1897), *Hospodářské Listy* (1898), *Vlastenec* (1898), *Jednota (III)* (1899).

P e r i o d i k a e v a n g e l i c k á :

Český Lev (1891), *Svit* (1893), *Večerní Listy* (1894), *Jednota (II)* (1895), *Besídka* (1895), *Listy Poučné a Vzdělávací* (1897).

V roce 1899 založili presbyteriáni v Pittsburgu revue *Křesťanské Listy*, které vycházely s různou periodicitou – jako čtrnáctideník, měsíčník i týdeník.

Týdeníkem byl i *Křesťanský Posel*, editovaný od roku 1891 metodisty. Byl věnován *„zájmům duchovního i národního povznesení“*.

Kromě toho vycházel ještě *Bratrský Věstník* (1898), měsíčník, list Západní Česko-Bratrské Jednoty.

D ě l n i c k ý m i a r a d i k á l n í m i l i s t y té doby byly:

Volné Listy (1890), *Denní Hlasatel*[6] (1891), *Právo Lidu* (1893), *Dělnické Listy (III)* (1893), *Dělnické Listy (IV)* (1894), *První máj* (1896), *Pochodeň* (1896), *Revoluce* (1897), *Pravda (VI)* (1898), *Červánky Nové Doby* (1898), *Český Pekař* (1898)[7], *Pochodeň (II)* (1899), *Rozhledy* (1899).

Z hlediska **cílové skupiny čtenářů** převažovala opět p e r i o d i k a v š e o b e c n á.

Mezi l i s t y z á j m o v ý m i lze zaznamenat:

– periodika kulturně zábavná: např. *Světozor, Snaha, Zábavné Listy, Čechoslovan (II), Světem, Žert a Pravda, Pestré Listy, Nový Věk*

– periodika humoristická a satirická: např. *Šotek (III), Čmuchálek, Diblík (IV), Jiskry, Kopřivy, Nové Proudy*
– periodika pro ženy: *Ženské Listy*
– periodika pro děti a mládež: *Besídka, Dětské Besídky*
– periodika zdravotnická: *Domácí přítel*[8]

Listy stavovskými a odbornými v devadesátých letech byly:

Hospodář (1891) – odborný list věnovaný farmářství; měsíčník, od 2. ročníku čtrnáctideník, později opět měsíčník; vycházel v Omaze

Obzor (II) (1891) – list hospodářský, naučný a zábavný; týdeník, St. Paul

Kotva (1892) – list národní, politický a ekonomický; týdeník, Schuyler

Obchodní Listy (1897) – list sloužící zájmům českých obchodníků; vycházely nepravidelně v Chicagu

Anglické Listy (1897) – naučné periodikum určené pro studium angličtiny; čtrnáctideník, Chicago

Hospodářské Listy (1898) – rolnický čtrnáctideník; Chicago

7.2. The Bohemian Voice

Krajanská periodika z devadesátých let 19. století byla tištěna česky[9]. Prvním čechoamerickým periodikem, které vycházelo pouze v angličtině, byl měsíčník ***The Bohemian Voice****; Organ of the Bohemian Americans in the United States* [citujeme pod zkratkou BV, obr. 29]. List vycházel od roku 1892 v Omaze, editován byl Česko-Americkým Národním Výborem. Jeho redaktorem byl T. Čapek, později J. J. Král. Toto periodikum existovalo pouze dva roky, list zanikl v listopadu roku 1894[10].

Měsíčník *The Bohemian Voice* vycházel na 16 stranách formátu 290 mm x 210 mm, texty byly na všech stranách listu vysazeny do dvou dlouhých sloupců. Toto krajanské periodikum

bylo určeno hlavně Američanům a příslušníkům dalších etnik, jeho hlavní funkcí bylo přinášet informace o původu, historii a kultuře Čechů a také o životě české enklávy v USA[11]. Tomu byl podřízen jeho obsah.

1. číslo měsíčníku vyšlo v září 1892 a v jeho úvodním programovém článku s názvem *To the Public* vymezil redaktor T. Čapek poslání, s nímž vstupoval list na tehdejší mediální trh. V úvodu tohoto značně obsáhlého textu, majícího rozsah téměř dvou celých stran, vysvětluje redaktor, proč vlastně zakládají Češi v Americe anglicky tištěný periodický list. Uvádí zde:

„Zlomyslnost nepřátelského tisku na jedné straně a rasové předsudky a ignorace na straně druhé uvrhly Čechy jak zde, tak v cizině do špatného světla. Nemáme potřebu být líčeni v lichotivých barvách, ale chtěli bychom, aby nás lidé poznali takové, jací ve skutečnosti jsme, a ne takové, jak nás vykreslují naši nepřátelé."

Tento stav, vysvětluje Čapek dále, vznikl jako důsledek neinformovanosti americké veřejnosti, a proto byl založen Česko-Americký Národní Výbor (členové L. J. Palda, CH. Jonas, John Rosicky, F. B. Zdrubek, B. Shimek, Anton Klobasa, J. H. Stepan, Vaclav Snajdr[12] a další), který si stanovil následující program[13]:

„1. Nalézt korespondenční kancelář v Praze, v Čechách, za účelem získávání věrohodných a spolehlivých zpráv týkajících se Čechů a jejich současného boje za svá práva."

Čapek v tomto bodě dále obsáhle vysvětluje, že němečtí dopisovatelé podávají o Češích zkreslené zprávy, takže čtenáři na celém světě jsou *„perplex při četbě o lidech, kteří nevědí, co chtějí, ale jsou rozhodnuti to dostat"*. Zároveň kriticky vytýká Čechům doma, že proti nepřátelským tendencím německého tisku nezakročí.

„2. Publikovat práce o české národní historii nebo podporovat vznik publikací s tímto tématem.

3. Sbírat materiály pro budoucí historii čechoamerických imigrantů v USA."

V souvislosti s tímto bodem redaktor uvádí, že vzhledem k těžkostem, s kterými se při plnění téhož úkolu potýkali Holanďané, Švédové a Němci, rozhodl se Národní Výbor založit Kancelář pro imigrační statistiku, která bude spolupracovat s měsíčníkem *The Bohemian Voice* a zároveň se bude zabývat plněním tohoto úkolu.

„4. Založit měsíčník, který by ochraňoval naše jméno, obsahoval to nejdůležitější z národní a slovanské kultury, umění a věd, shrnoval pravdivé informace o politických, sociálních a ekonomických záležitostech Čechů zde i v cizině, odrážel neospravedlnitelné útoky, měsíčník, který by neprovokoval, ale byl ztělesněním všeho, co je české a národní, který by nebyl přesycen ani náboženstvím, ani politickým balastem.“

Z takto formulovaného bodu vyplývá, že měsíčník měl především reprezentovat Čechoameričany v USA a jako takový že měl být určen hlavně Američanům a dalším cizincům, ale redaktor dále výslovně poukazuje i na to, že *„nová generace nezná dostatečně český jazyk, a že i ji proto tento list může poučit o historii jejích předků“*.

V závěrečné části svého článku obrací Čapek pozornost k Čechům doma. Slibuje, že měsíčník bude informovat o všech křivdách, kterých se dopouští rakouská vláda *„na našich bratrech žijících v zemi, obklopené ze všech čtyř stran horami“*. Srovnává svobodu, které si užívají Čechoameričané, a *„systematický útlak rodné země“* a píše:

„Cítíme se morálně zavázáni k tomu, abychom využili veškeré dostupné prostředky, a osvobodili naše krajany doma od rakouského poddanství. A pokud by měl tento časopis urychlit příchod této požehnané události třeba jen o jeden jediný den, pak jeho mise byla užitečná.“

V 1. čísle měsíčníku *The Bohemian Voice* byly dále publikovány tyto texty: *Kdo jsou Slované, Rakouské volební právo, Husitská reformace, Čeští literáti* (uváděni jsou současní autoři), *Složení monarchie rakousko-uherské, Slovanský kongres ve Vídni, Čechoameričtí imigranti*. Část 15. stránky

THE
BOHEMIAN VOICE
ORGAN OF THE BOHEMIAN-AMERICANS IN THE UNITED STATES.
Vol. 1. OMAHA, NEB., JANUARY 1, 1893. No. 2.
DR. FRANCIS LADISLAS RIEGER.

Obr. 29. *The Bohemian Voice* 1, 1893, č. 5 (leden), s. 1.
(Náprstkovo muzeum v Praze)

věnovala redakce pravidelné rubrice *Rozmanitosti.*

Od 2. čísla byly na titulní stránce vyobrazovány osobnosti, reprezentující český národ. Hned ve 2. čísle 1. ročníku je to J. A. Komenský, ve 3. čísle A. Dvořák, ve 4. čísle V. Brožík atd.

7.3. Tematika textů českého imigrantského tisku na konci 19. století, názvy periodik

Porovnáme-li t e m a t i k u textů ze začátku druhé poloviny 19. století a z konce století, zaznamenáme značné změny. Tematika národně a vlastenecky poučná mizí společně s původními vznešenými ideovými koncepty, témata pojící se s národněobrozeneckými ideály a slovanstvím jsou ojedinělá. Přibývá naopak reálií amerických. Ve všech periodikách devadesátých let jednoznačně převažuje zpravodajství, zprávy jsou uspořádány do rubrik a většina listů má už svou pevnou tematickou strukturu.

První stránky významných periodik jsou věnovány domácímu politickému zpravodajství. Je tomu tak například ve *Slávii, Pokroku Západu* a *Slovanu Amerikánském*. Ve *Slávii* jsou zprávy na titulní straně uváděny ve dvou rubrikách s názvem *Státní zákonodárstva* a *Domácí zprávy*. Druhá rubrika má ale charakter smíšený, kromě zpráv věnovaných otázkám politickým obsahuje i zprávy z domova, tj. z Ameriky, s velmi různorodou tematikou *(Hugh O'Donell nevinen; Přistěhovalci; Vražda pod zemí; Malomocenství).* Rubrice *Domácí zprávy* je vyčleněna i celá druhá strana v rozsahu šesti sloupců (krajní sloupec je s výjimkou strany čtyři vyhrazen reklamám).

V jiných listech jsou na titulních stranách otiskovány zprávy místní. Je to například v *Rovnosti,* v *Chicagských Listech* nebo v *Dennici Novověku.* V tomto týdeníku se úvodní rubrika nazývá *Hlídka domácí* a první zprávy, které přináší, jsou také vždy zprávy politické *(Národní konvence republikánů).*

V devadesátých letech otiskují zprávy z Čech už jen některá periodika. Jiná, jako například *Americký Občan,* orgán české

republikánské ligy v Chicagu, či *Týdní List Hlas Lidu* a také stavovská a odborná periodika, zprávy z Čech nebo o Čechách nepřinášejí. Třetí skupinu tiskovin představují listy, které věnují svou pozornost vlasti jen občas a naprosto nesystematicky. Jsou to například *New Yorské Listy*, kde první zmínku o Čechách najdeme až v čísle 126[14]. Jde o zprávu s názvem *Deputace amerických Čechů u pí. Náprstkové*.

Ta periodika, která o dění v Čechách informují, umisťují zprávy obvykle do zvláštních rubrik s názvem *Různé zprávy z našich vlastí (Dennice Novověku); Ze starého domova (Chicagské Listy); Zprávy z Čech (Hlas); Zprávy z zemí za mořem* – zde nepravidelně také zprávy z Čech *(Pravda); Různé zprávy z našich vlastí (Slovan Amerikánský); Noviny Z Čech (Pokrok Západu)* nebo *Ze starého světa (Slávie)*. Tyto rubriky bývají umístěny nejčastěji na předposledních nebo na posledních stránkách periodik a zpravodajství, které obsahují, je tematicky velmi široké. Od závažných zpráv politického charakteru až po naprosto bezvýznamné zajímavosti.

Běžné jsou zprávy kritické, všímající si životní situace českých obyvatel v Rakousku-Uhersku, například *Žalostné poměry podučitelstva v Čechách*[15] nebo zpráva s titulkem *Nový výtečník*[16], která kritizuje poněmčování českých dětí ve školách. Většina kritických, někdy až ironizujících zpráv, je ale po celou druhou polovinu 19. století orientována především proti rakouské vládní politice:

„Panská láska po zajících skáče
Rakouská vláda se uhodila přes kapsu. Na všeobecné z celého Rakouska volání po odpomoci nouzi venkovského obyvatelstva povolila vláda celých 360.000 zlatých. Tuto ohromnou štědrost vládní někteří poslanci v říšské radě krátce před odročením řádně zkritizovali […].
A tento nepatrný obnos není dle vládní předlohy k ničemu skrovnějšímu než k poskytnutí podpor pro chudé poškozené, zvláště k obstarání potravin a osení, pak ku znovuzřízení zničených neb poškozených objektů neb ku provedení všeobecně užitečných veřejných prací ustanoven.

I táži se nyní každého rozumného člověka, zdali možno jest s tímto malým obnosem 360.000 zlatých všechny ty vládou zamyšlené podniky provésti? Zajisté ne! […]“ [Chicagské Listy 9, 1892, č. 199 (12. 3.), s. 4].

Nejvíce pozornosti Čechám a tamnímu životu věnuje v devadesátých letech týdeník *Slávie*. Nejenže přináší tematicky poměrně široké zpravodajství na straně 3 (tři a půl sloupce), ale má také rubriku *Listy z Čech,* která reprezentuje aktuální zpravodajství od vlastního dopisovatele (půl sloupce na straně 5) .

Shrneme-li stručně tematiku dalších příspěvků vycházejících v krajanském tisku na konci století, zaznamenáme články s tematikou vzdělávací, například *Manželství v tropech (Píše MUDr. P. Durdík)*[17], tematiku kulturní: literární texty otiskované na pokračování (mnohdy jde o tvorbu původní, romány a povídky, ale celkově jsou díla českých autorů publikována už méně často než překlady), básně (často anonymní autoři), hodnocení krajanských divadelních představení nebo herců – krajanů, a dále i tematiku zábavnou. V čechoamerických periodikách devadesátých let nejsou žádné texty s tematikou sportovní[18], vyjma zpráv o sokolských akcích. Ve všech listech je však mnoho prostoru věnováno textům inzertním a reklamním, pravidelně jsou uveřejňovány také matriky zemřelých, spolkové zprávy a informace.

Je zřejmé, že se tematika žurnalistických textů devadesátých let značně liší od tematiky textů v letech šedesátých. Tato změna je formou projevující se sebereflexe krajanské komunity. Její členové se už většinou zařadili do nové společnosti, podílejí se na její prosperitě, jsou sebevědomější, jejich asimilace spěje rychle kupředu. Z českých imigrantů se postupně stávají Američany českého původu[19].

Dokladem postupné asimilace českých imigrantů v americkém prostředí je i volba názvů čechoamerických periodik a jejich proměny v druhé polovině 19. století. Porovnáme-li sémantiku žurnalistických titulů ze šedesátých

a devadesátých let, je zřejmé, že se značně liší. Tato významová odlišnost názvů periodik jakožto vnějších komponentů české etnické kultury je reakcí na změny v životě Čechů a Moravanů po imigraci do USA.

V šedesátých letech jsou pojmenování imigrantských listů odrazem ideálů, s nimiž čeští přistěhovalci na americký kontinent přišli; běžnější je přitom sémantika slovanství (*Slávie, Slovan* - celkem třikrát) než sémantika národa (atribut *národní* je užit dvakrát). Svůj vliv tu měl i vzor Havlíčkův, o němž jsme se zmínili již v kapitole 5. 1.

V polovině šedesátých let vycházejí listy, jejichž pojmenování *Pokrok* a *Pozor* mohou mít význam symbolický, a sice v tom smyslu, že vyjadřují první pocity imigrantů v nové zemi. Listy s týmiž názvy[20] ale existovaly i doma v Čechách, a proto může jít také o analogii.

I v letech sedmdesátých lze zaznamenat pojmenování označující či evokující původ přistěhovalců: *Slovan* (třikrát), *Čech,* atributy *slovanský* a *národní*. Vedle toho se však již začínají vyčleňovat dvě další skupiny žurnalistických názvů. Jednak jsou to jména vyjadřující duševní stav imigrantů po opuštění stísňující atmosféry rakousko-uherské monarchie: *Prapor Svobody, Občanské Listy, Pokrok Západu, Dennice Novověku*. Patří sem i pojmenování *Svornost*, jehož význam je ale apelativní; jde o reakci na aktuální situaci mezi krajany. Ve třetí skupině jsou názvy, jimiž se čeští imigranti přihlašují k novému teritoriu: *Amerikán, New Yorské Listy, Chicagský Věstník, New Yorský Dělník, Texan*. Řada těchto výrazů je tvořena analogicky s názvy českými. To se týká jak užití adjektiv místních v názvech *New Yorské Listy, Chicagský Věstník, New Yorský Dělník* (srov. *Pražské noviny*), tak i tvoření slov, konkrétně derivace sufixem *-an* z vlastního jména místního ve jméně *Texan* (srov. *Čáslavan, Jizeran, Otavan, Slovan*).

V osmdesátých letech už odezněla myšlenka panslavismu. Je to zřejmé i z názvů titulů periodik, kdy pouze jeden list nese jméno *Čechoslovan*. Stejně tak i pojem „národ“ jakožto centrální idea prvních přistěhovalců se pomalu vytrácí. V názvech

periodik je zastoupen pouze jednou, konkrétně atributem *národní*[21] v sousloví *Národní Listy*. Český původ vystěhovalců ještě asociují jména *Patriot* a *Našinec*, ale jinak už prudce narůstá počet pojmenování s významem odlišným. Vedle názvů *Volnost, Svoboda, Občan, Svobodný Občan*, jejichž sémantiku jsme měli možnost zaznamenat už v období předcházejícím, jsou tady i pojmenování, jimiž imigranti signalizují, že svůj příchod do Ameriky chápou jako začátek nového života; tomuto pocitu odpovídají názvy *Nová Doba, XX. Věk, Nová Vlast*. Nejčastěji jsou však už v osmdesátých letech užívána pojmenování, jež jsou svým významem pevně zakotvena v americké současnosti. Vedle již zmiňovaných *New Yorských* a *Kansaských Listů* jsou to *Květy Americké, Sokol Americký, Dělník Americký, Americký Paleček, Amerika*. Shodný atribut *americký* zde přitom spíše nežli význam místní má funkci odlišující.

I v devadesátých letech existují tři skupiny názvů s různými konotacemi. Nejmenší skupinu reprezentují pojmenování připomínající ztracenou vlast; jde o jména *Vlastenec, Vlastimil, Čechoslovan a Národ*. Druhá, velmi obsáhlá skupina názvů má význam symbolický. Jejich sémantika je vyjádřením základních životních hodnot přistěhovalců v nových podmínkách: *Snaha, Vytrvalost, Pokrok, Čas, Svit, Rovnost, Hlas Svobody*. Patří sem i skupina jmen s významem nového začátku: *Nový Domov, Nový Svět, Nový věk, Nový Život*. Nejpočetnější je ale třetí skupina názvů. Jsou to pojmenování identifikující místo nového života českých imigrantů: *Clevelandské Listy, Baltimorské Listy, Kewanské Listy, Wilberské Listy, Kansaské Noviny*, a dále i pojmenování, jež jsou už sebereflexí imigrantů samotných: *Chicagský Občan, Minnesoťan, Republikán, Americký Občan, Američan*[22].

7.4. Denní Hlasatel

V květnu roku 1891 byl v Chicagu založen nových deník s názvem ***Denní Hlasatel*** [zkratka DH, obr. 30], a to i

přesto, že v tomto městě již dva české deníky existovaly. Byla to Geringerova *Svornost* a *Chicažské Listy*, které vydával J. V. Matějka. V Chicagu tehdy žilo téměř sto tisíc Čechů, ale žádný ze stávajících dvou deníků neměl ani tisíc osm set odběratelů[23].

Denní Hlasatel vznikl za značně dramatických okolností. Podrobně je popisuje R. Bubeníček ve své práci z roku 1939. Dějiny tohoto deníku jsou ve stručnosti tyto: V roce 1890 založili sazeči všech tří hlavních tiskáren v Chicagu, to znamená *Chicažských Listů, Svornosti* a *Čechoslovana*, společnou unii a svým zaměstnavatelům předložili požadavky týkající se zvýšení mzdy a stanovení osmihodinové pracovní doby. Když vydavatelé zmíněných periodik na jejich požadavky nepřistoupili, vstoupili sazeči ve všech českých tiskárnách v Chicagu do stávky. Vydavatelům se ale po čase podařilo zlomit jejich odpor a část typografů se opět vrátila do práce. Zbývající stávkující, kteří se tehdy těšili velkým sympatiím české veřejnosti, se rozhodli, že budou vydávat svůj vlastní list. Tak vznikl *Denní Hlasatel*. První číslo vyšlo 1. května 1891[24]. *„Byl to stávkovní list,"* cituje Bubeníček (c. d., s. 444) vzpomínky F. J. Skaly, jednoho ze zakladatelů deníku.

Název listu navrhl J. Kuták, který také zdůrazňoval, že list, má-li být úspěšný, nesmí být zaměřen jednostranně, ale musí být univerzální. Počátky existence listu byly spojeny s velikými těžkostmi. Vydavatelé neměli tiskárnu, písmo ani sazbu a neměli ani potřebné finance. Přesto v těžké konkurenci obstáli. Nejvíce jim pomohlo, když místo měsíčního předplatného zavedli předplatné týdenní. Tehdy začal prudce narůstat počet jejich odběratelů. Z 1 800 stoupl na 4 000, na 6 000 a po čase měli již více než 18 000 odběratelů. *Denní Hlasatel* se stal nejrozšířenějším listem v Chicagu.

Další důvod, proč *Denní Hlasatel* získal tak velký počet odběratelů, spočíval také v tom, že do Chicaga tehdy přijíždělo mnoho nových českých přistěhovalců, mezi nimiž byla i řada intelektuálů. A ti již byli z domova zvyklí číst. *Denní Hlasatel* byl deník, byl cenově přístupný a nabízel i kvalitní obsah. Pro-

to sáhli většinou právě po něm.

Deník *Denní Hlasatel* vydávala zpočátku Typografická unie, od roku 1892 Spolek Denní Hlasatel a roku 1904 vznikla vydavatelská firma Denní Hlasatel Printing and Publishing Co. Předsedou vydavatelstva a zároveň hlavním redaktorem byl J. Kuták, dalšími redaktory J. Neužil, F. Hájek, F. Skala, V. Lenoch, F. Holeček, E. Bachman, J. K. Valha, V. L. Řežábek a další.

Jiný pramen, Jan Habenicht (n. d., s. 608), o založení a vývoji *Denního Hlasatele* uvádí[25]:

> *„Roku 1891 založen v Chicagu nový denník „Denní Hlasatel“, který v krátkém čase dosáhl veliké přízně tamního českého lidu […]. List byl směru dělnického, a odběratel mu stále přibývalo, hlavně na úkor „Chicažských Listů“, které zanikly […].*
>
> *Také vydáván vedle denního listu (od 15. července r. 1892) „Týdenní Hlasatel“; a od července pak r. 1898 tento „Týdenní Hlasatel“ vychází dvakrát týdně. Ač je „Denní Hlasatel“ listem svobodomyslným, nepěstuje směr štvavý, protináboženský.“*

Denní Hlasatel, v podtitulu charakterizovaný jako *Časopis věnovaný zájmům česko-amerického dělnictva*, vycházel na velkém formátu o rozměrech 650 mm x 495 mm a jeho rozsah tvořily v první polovině devadesátých let 19. století 4 strany. Stránka byla rozdělena do osmi sloupců. Téměř celé dva první sloupce na titulní straně zaujímala rubrika *Evropa*, věnovaná zpravodajství ze starého světa. Její pravidelnou součástí byl také oddíl *Rakousko-Uhersko*, obsahující zpravidla jednu zprávu informující o politickém dění. Zbývající část druhého sloupce byla vyhrazena zpravodajství z jiných částí světa. Střídaly se zde rubriky *Střední Amerika; Asie; Afrika; Australie* apod. Třetí sloupec s rubrikou *Domácí zprávy* informoval o dění ve Spojených státech. Mísily se zde informace závažného charakteru se zprávami o neštěstích *(Zátopa; Požár)* a jinými zajímavostmi *(Žena Clevelandova na cestách)*.

DENNÍ HLASATEL.

Obr. 30. *Denní Hlasatel* 4, 1894, č. 2 (21. 5.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)

Další pravidelná rubrika, které byla umístěna do horní části čtvrtého sloupce, se nazývala *Z dělnického světa*. Většinou zde vycházely zprávy o stávkách, dělnických nepokojích, pracovních neštěstích, informace z jednání dělnických organizací nebo zde byly ohlašovány dělnické schůze. V této rubrice se ale setkáme i se zprávami, které s dělnictvem přímo nesouvisí, například *Poštovní lupiči; Náhlá smrť; Bouře*. Jeden celý sloupec zaujímala rubrika *Nejnovější poštovní zprávy*, obsahující informace o aktuálním dění, nejčastěji v Evropě. Polovina pátého sloupce byla vyhrazena zpravodajství ze státu Nebraska - rubrika *Kronika událostí ze státu Nebraska*, v níž byly otiskovány krátké zprávy různého charakteru. Poslední tři sloupce představovaly část inzertní. Kromě stručných inzerátů a reklam vycházely zde, na titulní straně, i reklamy plošné.

Druhá strana *Denního Hlasatele* byla redakční. V horní části prvního sloupce jsou uváděny základní informace o deníku. Ve 2. čísle z roku 1894 je zde formou tabulky podán také

přehled o počtu výtisků vycházejících v měsíci dubnu. Tento přehled jasně dokumentuje, že *Denní Hlasatel* prosperoval a že počet jeho odběratelů pravidelně narůstal.

Zbývající prostor v prvním sloupci a část druhého sloupce na druhé straně vyplňuje rubrika *Češi v Americe*, která obsahuje krátké zprávy nejrůznějšího charakteru týkající se českých imigrantů. Druhý sloupec zpravidla vyplňoval naučný text. Byly to buď texty obsáhlé, otiskované na pokračování, například *Civilizace a lidstvo*[26] (o typech státního zřízení), *Starověký proletariát*[27], nebo texty kratší, orientované spíše prakticky, například *Ku kapitole o zubech*[28]. Mnoho prostoru, téměř dva celé sloupce, byly věnovány rubrice *Ze slovanského světa*. Tato rubrika obsahovala nejrůznější aktuální zprávy o slovanských národech, například *Akce proti Černé Hoře; Srbský lid o selském hnutí v Uhrách; Zprávy z Ruska*. Ve zbývajících čtyřech sloupcích pak vycházely spolkové zprávy, inzeráty a reklamy.

Druhá stránka *Denního Hlasatele* je z pohledu čtenáře nejzajímavější a byla také v jednotlivých ročnících (a někdy i číslech) nejvíce obměňována. Vycházely zde, nejčastěji už v prvním sloupci, dlouhé texty označované jako *Feuilleton*. Byly to texty úvahové, velmi blízké současnému eseji, například:

> *„Kvapem blíží se již krásná doba, kdy odložíme bálový frak a cylindr a ohledneme se po lehčím a volnějším oděvu, který by dopřál tělu našemu trochu čerstvého vzduchu, aby trochu po té bálové sezoně vyvětralo. Každý už dnes zvědav na to, jak ta boží příroda venku vypadá a brzo-li již porostou oříšky […]“* [DH 4, 1894, č. 13 (13. 5.), s. 2].

Text pak pokračuje poetickým líčením nadcházejícího jara.

Na stejném místě ale byly otiskovány i různé povídkové texty, jejichž autor sice nebýval uveden, ale podle obsahu lze usuzovat, že je psali sami krajané, například *Strašlivá noc*[29], text, v jehož podtitulu se uvádí, že byl zpracován na základě skutečné události.

Dále zde bývaly uveřejňovány nejrůznější texty kritické. Mnohé z nich jsou orientovány jak protiamericky (*Je to spra-*

vedlnost?[30] – kritika americké justice; *Pěkné hospodářství*[31] - kritika americké ekonomiky), tak protirakousky (*Kapitalistické právo v Rakousku*[32]*; Kam vede militarismus*[33]) a řada z těchto textů sleduje i situaci v Čechách (*Pokroková strana*[34] - popis dění mezi mladočechy; *Výjimečný stav a česká opozice*[35]).

Na redakční straně *Denního Hlasatele* se v devadesátých letech vyskytují i komentované zprávy, explicitně dokládající ideovou orientaci listu:

> *„Princezna Clementina, mazlíček krále Leopolda belgického a sestra bývalé korunní princezny Štěpánky, hodlá vstoupiti do kláštera. Praví se, že věří, že na královské rodině spočívá jakás kletba, kterou chce odvrátiti zbožný životem. Má úplnou pravdu. Na každé koruně evropských tyranů lpí kletba a krev lidu, ale to neodvrátí se modlitbou a vzdycháním, nýbrž vrácením práv a svobod lidu, o které byl tento oloupen, proto nebude-li mu tento drahocenný majetek vrácen dobrovolně, pak má právo dobýti si jej zpět násilím […]“* [DH 4, 1894, č. 12 (12. 5.), s. 2].

Na třetí straně listu je celkem šest sloupců vyhrazeno spolkovým zprávám, reklamám a inzerátům (například ve zmiňovaném čísle 2 z roku 1894 inzeruje na této straně více než třicet českých hostinských), zbývající část vyplňuje literární text otiskovaný na pokračování. Je umístěn buď do dvou dlouhých sloupců, nebo vyplňuje spodní polovinu třetí a čtvrté strany a je určen k vystřihování.

Na poslední, čtvrté, straně listu jsou obsáhlé rubriky *Dělnické záležitosti* a *Politické záležitosti,* třetí a čtvrtý sloupec přináší lokální zpravodajství (například zprávy *Schůze útulny; Do ruky střelen; Uplatný policista; K slavnosti Č.S.P.S. v St. Louis; Oběsil se; Zamiloval se do dcery* ap.). Část pátého sloupce zaujímá rubrika *České dopisy*, která informuje o tom, kteří čeští krajané mají na hlavní poště v Chicagu uloženy dopisy. A zbývající prostor, jsou to tři dlouhé sloupce, je opět nabízen inzerujícím, ale najdeme zde i různá oznámení soukromého charakteru, výzvy, blahopřání, poděkování apod.

Porovnáme-li obsah *Denního Hlasatele* s obsahem jiných krajanských periodik vycházejících přibližně ve stejné době, zjistíme, že je v tomto listě ještě i v první polovině devadesátých let 19. století věnováno mnoho pozornosti celkové situaci v Čechách, v Rakousku-Uhersku, ve slovanských zemích a v Evropě vůbec. Zdá se dokonce, že je tato tematika v *Denním Hlasateli* zastoupena častěji než v kterýchkoli jiných čechoamerických listech. Důvodem je možná atmosféra, která panovala v Chicagu v souvislosti s konáním světové výstavy v roce 1893. Výstava byla pořádána u příležitosti čtyřsetletého výročí objevení amerického světadílu Kolumbem a Amerika na ní demonstrovala svou sílu[36]. Dne 12. srpna 1893 byl na programu světové výstavy Český den s tímto programem:

1. ráno průvod českých spolků městem (průvod trval několik hodin, více než 20 000 účastníků);
2. před polednem český koncert ve Festivalové hale na výstavišti (šest tisíc přítomných přivítal místoguvernér státu Wisconsin Karel Jonáš, koncert dirigoval Antonín Dvořák);
3. odpoledne cvičení česko-amerických sokolů, dámských odborů a dětí.

Český den ukázal sílu krajanského hnutí v Americe a byl jeho triumfem, který se od té doby v české Americe už neopakoval.

Myšlenka pořádat tuto výstavu se objevila už v létě roku 1889 a od samého počátku devadesátých let o výstavě informovaly snad všechny čechoamerické listy (obr. 31). Je proto více než pochopitelné, že v takovéto atmosféře ožil i zájem o veškeré dění doma, v původní vlasti.

Na konci století byla však už situace zcela odlišná. I v *Denním Hlasateli*, který v té době vycházel na formátu 590 mm x 430 mm, se o Čechách a Rakousku-Uhersku psalo jen nepravidelně, a pokud přece, šlo převážně o krátké zprávy přinášející informace o politické situaci nebo o senzace a naprosté banality *(Hrozným způsobem zavražděné dítě*[37]*)*, které byly publikovány na jedné z posledních stran listu.

„JA · JSEM · TA · CESTA · PRAVDA I ŽIVOT."
SLOVA JEŽIŠE KRISTA.

„PRAVDA NEZNÁ, USTOUPITI ZLOBĚ. KDO JI LAJE, TEN JI ZASTAVÁ." KOLÁR.

PRAVDA

„POMNI, JEHE PRAVDA ZVÍTĚZÍ." JAN HUS K JANU ŽIŽKOVI.

Ročník V. Chicago, čtvrtek, dne 10. září 1891. Číslo 37.

Pohled na budovu strojů v příští světové chicagské výstavě v roce 1893.

Obr. 31. *Pravda* 4, 1891, č. 37 (10. 9.), s. 1. Pohled na budovu strojů v příští světové chicagské výstavě v roce 1893. (Náprstkovo muzeum v Praze)

Denní Hlasatel tehdy vycházel už v rozsahu 6 stran a na stránkách rozdělených do sedmi sloupců jednoznačně převažovalo zpravodajství domácí (zprávy z Ameriky), lokální a další běžné publicistické materiály. Rozšířila se i plocha věnovaná literárním textům, více místa bylo určeno také textům inzertním a reklamním. Změnila se rovněž podoba titulní stránky. V prvním sloupci se sice pravidelně objevovala rubrika *Dělnické záležitosti,* ale celkově lze říci, že ubylo analýz a komentářů týkajících se dělnického hnutí a „dělnické záležitosti" byly zredukovány převážně jen na nejrůznější zprávy. Podstatně se však rozšířilo soudní zpravodajství, které získalo podobu rubriky *Ze soudních síní*, umístěné rovněž na titulní stránce, a to dokonce ve dvou dlouhých sloupcích. Další rubriky na titulní straně nesly název *Věstník* (aktuální zprávy z krajanského života) a *Místní zprávy*. Nepravidelně byly v *Denním Hlasateli* na konci století otiskovány rozsáhlé, podrobné *Adresáře českých spolků*, které zaujímaly vždy celou stranu listu, a také rubrika *Z přátelských dopisů*, která obsahovala dopisy českých čtenářů nejrůznějšího obsahu.

Denní Hlasatel vycházel až do roku 1994 a v době svého zániku byl *„nejstarším československým deníkem ve světě a v předválečném období jedním z nejvýznamnějších krajanských listů vůbec"*[38] (Formanová – Gruntorád - Přibáň, 1999, s. 263).

7.5. Hospodář

Farmářský časopis ***Hospodář*** [zkratka Hs, obr. 32, 33], v podtitulu svého záhlaví označovaný jako *Časopis pro hospodáře, dobytkáře, zahradníky, včelaře a domácnost*[39], je jedním z nejdéle existujících čechoamerických periodik. Byl založen 15. 3. 1891 v Omaze a vychází dodnes. Jeho vydavatel Jan Rosický ho jménem Tiskařského družstva Pokrok Západu vydával zpočátku jako měsíčník, od 2. ročníku vycházel jako čtrnáctideník a od roku 1985 opět jako měsíčník[40]. V roce 1961

ROČNÍK II. OMAHA, NEB., 1. LEDNA 1893. SEŠIT 12.

Francouzská plemena koňská.

(K titulnímu vyobrazení.)

Až Francie nevyniká v chovu zvířectva hospodářského tou měrou, jako Anglie, dala přec světu několik výtečných plemen původního rázu, která kulturním plemenům anglickým úplně se vyrovnají. Ano, větší díl koňstva anglického děkuje za původ svůj přímo plemenům francouzským, která těšila se již za středověku, kdy ještě anglických plemen nestávalo, pověsti chvalné.

Již v jedenáctém století vyváženi byli z Francie, zejména pak z širých krajin normandských a flanderských, plemenní hřebci do Anglie, kde položili základ k nynějším světoznámým plemenům tažným. V pozdějších letech klesl chov koní ve Francii následkem neustálých nepokojů vnitřních a teprve v tomto století věnována mu opět náležitá péče a pozornost.

Z části původní, z části krví arabskou, anglickou a alpskou zlepšené koňstvo francouzské různí se ve více plemen, rozvržených ve 2 skupiny a sice severní a jižní

K severní skupině náleží:

1.) *Plémě percheronské;* toto zaujímá prvé místo mezi koňstvem francouzským a druží se důstojně ke kulturním plemenům anglickým. Vyvinulo se v jihozápadní části Normandie, v krajině La Perche zvané, po níž nese též jméno. O vzniku jeho jen málo určitého jest známo a ani historie ani tradice nepodávají určitých udání o původu jeho. Krev orientální každopádně jest u něho zjevná a jest tudíž oprávněné tvrzení, že jest percheron potomkem arabského koně. Tento dostal se do krajin při dolním toku Seiny ležících již za šerého dávnověku. Když roku 732 Saracenové, do Gallie vtrhnouvší, Karlem Martelem poraženi a na útěk obráceni byli, dostalo se mimo jiné kořisti i mnoho koní orientálských do rukou vítěze a k[illegible] daly původ proslavenému ve středověku koňstvu francouzskému, které v nejnovější době opět s krví arabskou zlepšeno bylo a roku 1839 importovanými hřebci arabskými Godalphinem a Gallipem, na nynější stupeň dokonalosti přivedeno jest.

Percheronské koně ve Francii chovají se při dolním toku Seiny v departmentech Eure, Orne, Eure et Loir, Loir et Cher a Sarthe, kde leží též původní jich domovina.

Za dnešní doby vyváženi jsou hřebci i klisny plemene toho do všech zemí, kde pokrok v chovu koňstva zavládl. Do Spojených Států přivážíž se hřebci buď čisto- neb polokrevní pod jmény Percherons, Percheron-Normans, Norman-Percherons již po mnohá léta. Prvý spolek pěstitelů zorganisován byl v únoru roku 1876. Dnes čítá týž několik set pěstitelů a v plemenných záznamech zaneseno jest přes tisíc čistokrevných percheronů, z části importovaných, z části zde vychovaných.

Jedním z předních pěstitelů koňstva percheronského v této zemi jest M. Coad ve Fremont, Neb., jehož hřebec "Ture" vyobrazen jest na druhé straně listu tohoto. Na něm spatřujeme veškeré charakteristické znaky plemene percheronského v míře velmi bojné a dokonale vyvinuté.

"Ture" zanešen jest v matrice pod číslem 6539 (10052). Barvy jest zcela černé, váží 2000 liber a dostal při loňské nebrasské státní výstavě první cenu ze všech koní, jakož i první cenu z plemene, které dostalo první cenu ze všech vystavených plemen, a kteréžto místo již drží po pět minulých roků. Dvě roční hříbata hřebci a dvě roční klisny, Turem splozená, dostala první a druhou premii na téže výstavě. Žádný tažný hřebec na západě netěšil se takové pověsti ani sám, ani svým potomstvem, jako Ture v posledních létech. Jeden kůň, hříbce s Turem spříznění a v Nebraska[illegible]tal první cenu v kansasské státní výstavě z 25 hřebců, kteří s ním o cenu závodili, což nejlépe svědčí o povaze doma vypěstovaných percheronských koní. Doma vychované percheronské koně z Maple Grove farmy obdrželi všecky ceny po minulých několik roků i nad přivezenými koňmi, což nejlépe nasvědčuje tomu, že jsou doma vychované koně lepšími než dovážené.

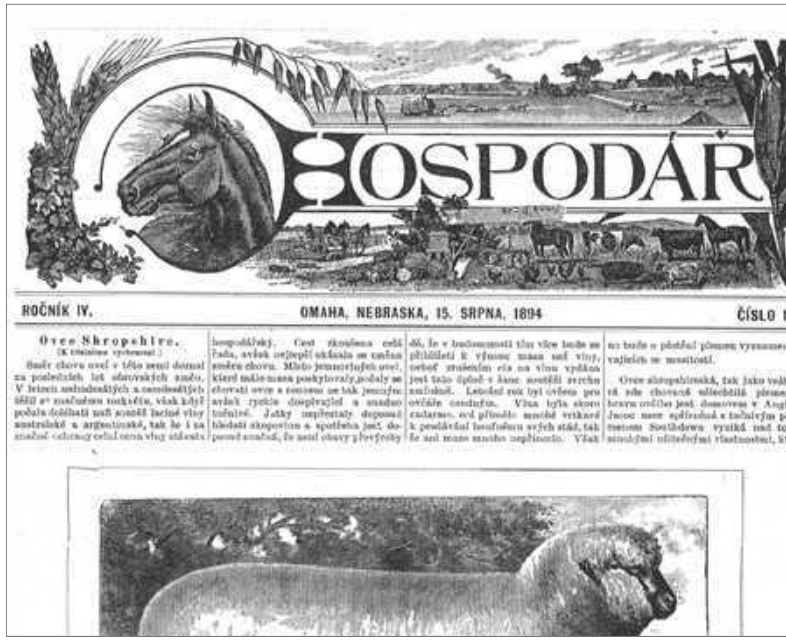
Váha percheronů jest průměrně 1400 až 1600 liber; u hřebců vyšší. Výška jest 15 – 16 pěstí. Hlava jest široká, svalnatá, takový též krk a hřbet. Nohy svalnaté jsou k tahu i běhu přiměřené. Celkem činí dojem koně bystrého a při tom silného. Ve Francii používá se ho hlavně k tahu omnibusů a vozů pro dopravu osobní. U běhne lehce 6 mil za hodinu a zejména v krajinách nerovných a hornatých jest koněm nedostižitelným. K dělám hospodářským hodí se výtečně.

Barva jest různá, od černé (věhlasný hřebec Brilliant 755) až do bílé (klisna Mare Dolphin 1072). Převládá však barva mrazíková, jakož i šedý běloušek, jablkový běloušek neb pruhový běloušek jsou obyčejné, mezi percherony se vyskytující barvy.

Připouštěním hřebců percheronských ku našim obyčejným klisnám zdokonaluje se koňstvo měrou neobyčejnou a cena jeho rychle stoupá. Žádný hospodář neměl by opomenouti použíti hřebce percheronského, je-li mu k tomu příležitost dána, neb tím nabude hříbě značně vyšší ceny, než kdyby od hřebce bezplemenného, domácího, pocházelo a výnosnost celého chovu tím rychle stoupá.

2. *Kůň boulonnaiský*, chová se v severní části starobylé Francie, která ohraničená jest řekami Adou na severu a Canche na jihu. Byv po století ušetřen všeho mísení, zachoval si více krve původní. Jest těžký, 15 pěstí vysoký, podobný těžkému koni německému. V Paříži dáváno koním těm jméno Couchois a Augerons. Do ci-

Obr. 32. *Hospodář* 2, 1893, č. 12 (1. 1.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)

HOSPODÁŘ

ROČNÍK IV. OMAHA, NEBRASKA, 15. SRPNA, 1894 ČÍSLO 12.

Obr. 33. *Hospodář* 4, 1894, č. 12 (15. 8.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)

se *Hospodář* spojil s listem *Čechoslovák and Westské noviny* a od 15. čísla toho roku vychází pod názvem *Hospodář – Čechoslovák*[41].

Hospodář existoval i v dobách, kdy řada listů mimo česká vydavatelská centra (Chicago, New York) rychle zanikala. Důvodem jeho „přežití" byla zejména dobrá distribuce. Byl rozesílán farmářům po celých Spojených státech amerických, své odběratele měl i v Kanadě. Rosická (1928, s. 364) uvádí, že *„mnoho set výtisků Hospodáře putuje stále též i do vlasti"*.[42]

První redaktorem *Hospodáře* byl L. W. Dongres, posléze redaktor *Hospodářských Listů* v Chicagu. Od září roku 1898 redigoval list F. Janák, který přijel do USA z Březic u Kunštátu v únoru roku 1898, a později J. E. Kroupa.

List *Hospodář* vycházel zpočátku v rozsahu 64 stran na formátu velikosti 290 mm x 205 mm. Jeho stránka byla roz-

dělena do tří sloupců, od 4. ročníku má stránka sloupce čtyři. V záhlaví titulní strany byl vždy zobrazen nějaký rolnický motiv s domácími zvířaty, který se v jednotlivých ročnících nepravidelně obměňoval. Jeho součástí byl i graficky zdobně provedený titul listu *HOSPODÁŘ*, tištěný verzálkami. Všechna čísla 1. až 3. ročníku obsahovala i zmíněný podtitul. Pod tím, odděleny dvěma čarami, byly uvedeny základní údaje: ročník, místo, datum vydání, číslo. Vše bylo pouze v češtině, jenom čísla v 1. až 3. ročníku obsahovala anglický odkaz na distributora, ale i ten ve 4. ročníku mizí.

Většina textů v *Hospodáři* byly odborné články se zemědělskou tematikou, například *Pokroky v chovu dojného dobytka; Větrání stáje; Stáj pro vepřový dobytek; Zvěrolékařství* ap.

Některé články byly hned na počátku vzniku periodika otiskovány na pokračování, například obsáhlé pojednání s názvem *Vojtěška (Alfalfa – Medicago sativa)* obsahuje oddíly *Podnebí a půda; Postup osevní; Příprava půdy; Hnojení; Setí; Ošetřování; Sklizeň; Pěstování vojtěšky na semeno*.

Texty článků někdy doplňovala i složka obrazová, například vedle textu článku *Francouzská plemena koňská* najdeme i celostránkovou kresbu percheronského hřebce[43].

List *Hospodář* obsahoval i stálé specializované rubriky. Byly to rubriky *Drůbežnictví; Pro domácnost; Včelařství; Štěpařství a zahradnictví*. Pravidelnou součástí listu byla též rubrika *Hovorna*, obsahující dotaz čtenáře a odpověď redakce, a dále rubrika *Dopisy*. Zde byly uveřejňovány podepsané dopisy čtenářů, reagující na články uveřejněné v předchozích číslech nebo obsahující různé rady z oblasti zemědělství.

Jedna stránka v každém čísle byla věnována praktickým radám a informacím, obecně souvisejícím s farmářstvím, jinak ale velmi rozličného obsahu, například:

„Cena vepřů stále stoupá. Když cena jejich dostoupí šesti dollarů za sto liber váhy, tu počíná býti jaksi zajímavou pro ty farmery, kteří jich mají plný chlívec. Však obáváme se, že jich mezi českými farmery mnoho není a že tito dosud více lpějí na pšenici. Nebylo by lépe skrmit 50cen-

tovou pšenici s šestidollarovým prasetem?“ [Hs 2, 1893, č. 12 (1. 1.), s. 56].

„Farmerský synek nemá sice být „ode všech řemesel fušer“, ale má umět s každým nádobím poněkud zacházet. Vyplatí se mu, když nějaký čas pracuje s tesaři, aby se tomuto pro rolníky velmi důležitému řemeslu přiučil“ [Hs 2, 1893, č. 12 (1. 1.), s. 56].

Na této stránce byly uveřejňovány i výzvy redakce směřující k získávání dalších předplatitelů. Tyto výzvy byly uvedeny persvazivní formulí a čtenáři jimi byli vždy náležitě motivováni (ne vždy jen ziskem hmotným):

„Každý z čtenářů ‚Hospodáře‘ nechť podrží v paměti:

1.) Že každý celoroční předplatitel obdrží za dolar semen, jak jinde v ohlášce oznámeno, a mezi těmi budou dva druhy importovaného českého hlávkového salátu.

2.) Že každý, kdo nám získá nové předplatitele, obdrží 10 švestkových stromků, buď zdarma, neb za nepatrný doplatek, dle počtu získaných předplatitelů.

3.) Že každý mladík může si získat bezplatné vyučování v omažské obchodní koleji, neboť za každý dolar od nově získaných nám předplatitelů zaslaný poskytnem za dolar vyplaceného školného, – dolar za dolar!“ [Hs 2, 1893, č. 12 (1. 1.), s. 56].

Každé číslo *Hospodáře* obsahovalo také část inzertní a reklamní, které byly vyhrazeny zpravidla poslední dvě strany. Byly zde nabízeny různé zemědělské stroje a zařízení, ale zadavateli většiny inzertních a reklamních textů byly firmy zprostředkovávající prodej domácích zvířat, hlavně koní.

V některých číslech lze zaznamenat i různé informace mající z dnešního hlediska značnou historickou hodnotu. Je to např. *Seznam českých osadníků v Americe*, otiskovaný na pokračování. Je rozvržen podle okresů a obsahuje jména osadníků, čísla jejich pozemkových sekcí, počet akrů a adresu jejich rodiště. Jiný přehled uvádí názvy měst, jména českých osadníků, kteří v nich žijí, jejich zaměstnání a rodiště.

Hospodář byl svými teoretickými poučeními i praktickými

informacemi cenným rádcem mnoha generacím českých farmářů, zejména ale těm nejstarším, neboť ti začínali v Americe často farmařit bez jakýchkoli předchozích zkušeností, jen s touhou mít svou vlastní půdu.

7. 6. Ženské Listy

Ženské Listy [zkratka ŽL, obr. 34] začaly vycházet v červnu roku 1894 v Chicagu jako první periodikum věnované zájmům českých žen v Americe. Jejich zakladatelkou byla Josefina Humpalová-Zemanová[44]. Narodila se roku 1870 v Sušici a do Ameriky přijela se svými rodiči roku 1873. Zpočátku redigovala *Ženské Listy* sama. Vycházely jako čtrnáctideník, později měsíčník. V roce 1898 se staly majetkem akciové společnosti Jednota Českých Dam a Sdružení česko amerických Dam a začaly vycházet s týdenní periodicitou. Jejich redaktorkou dál zůstala Humpalová-Zemanová a redigovala je až do roku 1901. Vydávání *Listů* pak převzaly od společnosti českých žen dřívější sazečky listu a redakci vedla Božena Pavlíková. Po roce 1910 byly dalšími redaktorkami M. R. Hlínová, R. Kabátová a B. Pavlíková[45].

Ženské Listy začaly vycházet v rozsahu 16 stran na formátu 300 mm x 230 mm. V 1. čísle, které vyšlo 15. 6. 1894, byl na osmé straně uveden program listu. Z jeho úvodu citujeme:

„Náš program.

Není národa moderního, jehož ženy by neměly svůj vlastní list.

Národ český, české ženy zde tak četně zastoupené, měly by neustále postrádat listu ženského?

Nikoliv!

Vyžaduje toho povinnost i prospěch žen, aby vlastnily list, v němž by se zrcadlila pokročilost a uvědomělost jejich, neboť otázka ženská týká se všech členů společnosti lidské; jestiť pokrok ženy pokrokem všeobecným a nic není s to vývoj otázky ženské zastaviti […]“[46] [ŽL 1, 1894, č. 1 (15. 6.), s. 8].

ŽENSKÉ LISTY

ROČNÍK I. CHICAGO, ILL., 15. června 1894. ČÍSLO 1.

ČINNOST ČESKÝCH ŽEN V LITERATUŘE DOMÁCÍ

Nejznámějšího způsobu se držíce, rozdělujeme dějiny literatury české ve 3 doby: Starou (do začátku 15. století), střední (od zač. století 15. do druhé polovice věku 18.) a novou (od pol. století 18. na časy nynější); nová pak zavírá v sobě 2. období a to: I. do roku 1850. a II. od roku 1850 na naše časy.

S prvními památkami ženské činnosti spisovatelské setkáváme se již ve střední době literatury, avšak bojnější účastníky se ženy české literárního ruchu teprve v době nové.

Že nevystupují se spisovatelky současně s muži již za doby *staré*, toť úkaz nejen u národa našeho, ale u všech národů se vyskytující a zcela přirozeně vysvětlitelný.

Vždyť o vzdělání žen nepečovalo se za dob dřívějších; osoby ženské odkázány bývaly vždy pouze k pracím v domácnosti a zaměstnání druhu jiného kárnou bylo jako škodlivé a neženské.

MARIE ČIRSLOVSKÁ.

Teprvé osvěcenější doba nová dopřává i ženám většího podílu ve vzdělanosti a znenáhla přestává se pohlížeti na ty, jež vykročily za meze působnosti jim vesměs vykazované jako na nějakou zvláštnost. Proto též teprve *nová doba* vykázati se může bojnějšími plody z péra žen. Zejména v období druhém setkáváme se s celou řadou jmen, která čestně staví se po bok spisovatelům mužským a činnost spisovatelek našich právem naplniti nás může chloubou, vždyť jména mnohých známa jsou chvalně i za meží naší vlasti.

mezi veršemi.

První známější spisovatelkami českými, ovšem pouze v širším slova toho smyslu, jsou Marta z Boskovic, Kreszencie Zmrzlíkova ze Svojšína a Anna z Kotovrat, manželka Jana Popela z Lobkovic.

První ze jmenovaných sepsala roku 1537 jazykem českým a latinským prosbu ku králi, aby dovoleno bylo Jednotě Bratrské předložiti svoji konfesi.

Od druhé zachoval se dopis, jejž psala v odpověď na list kodaň Janu Bechyňkovi r. 1564, zlehčující Jednotu Bratrskou.

Poslední ze jmenovaných nařídila vydati český překlad Rukověti sv. Augustina a sama opatřila jej předmluvou r. 1562. Jest zjištěno, že za tak zvaného *zlatého* věku literatury mnohé paní české nemálo byly vzdělány, znajíce se v latině, řečtině, ano i hebrejštině; nicméně památek literárních českých od nich nemáme. Alžběta Vestonská byla sice slavnou básnířkou, ale pošlohně jako

Vojta Náprstek

Obr. 34. *Ženské Listy* 1, 1894, č. 1 (15. 6.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)

Obsah *Ženských Listů* byl dosti pestrý. Byly tady texty poučné: *Činnosť českých žen v literatuře domácí; O přepychu; Schopenhauer a ženy („Největší nepřítel žen v tomto století byl německý filosof Schopenhauer"); Nechvátejte*, dále prakticky zaměřené texty, řazené do pravidelných rubrik *Móda, Kuchyně, Praktické rady,* i texty přinášející informace o různých ženských spolcích a jejich historii: *Ženské lože zednářské v Praze; Začátek prvního ženského spolku v Chicagu; Novoroční slavnost českých žen.*

Pravidelnou součástí všech čísel byly literární texty otiskované na pokračování. Hned v prvních číslech to byl *Škapulíř* od K. Světlé a *Muzikantská Liduška* od V. Hálka, později *nemoudrý Nikodýmek* od S. Podlipské.

Velký důraz Humpalová-Zemanová kladla i na vzdělání žen, zejména vzdělání vysokoškolské. Dokládají to články o *„ženském univerzitním studiu"* v Praze i v Americe, dokládají to i obsáhlé příspěvky doplněné fotografiemi žen, jež tohoto vzdělání dosáhly, například *Dr. Anna Bayerová, naše první česká lékařka* [ŽL 1, 1894, č. 9 (15. 11.), s. 1] nebo *Promoce první české lékařky v Americe* [ŽL 1, 1895, č. 18 (1. 4.), s. 1][47].

Na titulních stranách pod záhlavím listu byly často otiskovány také básně, například *Vánoce, Českým ženám* (autorka Tereza Mellanová), *České písně* (autorka L. Grossmanova-Brodská) nebo *Buď práci čest*, báseň od Sv. Čecha.

Ženské Listy obsahovaly rovněž zábavnou rubriku s názvem *Afforismy*[48], rubriku týkající se dětí a jejich výchovy a různé krátké příspěvky od čtenářek, nazvanou *Naše přispívatelky*.

Ženské Listy byly mezi českými ženami ve Státech po dlouhou dobu velmi oblíbené, vycházely až do roku 1947.

7.7. Verbální stránka čechoamerických periodik v devadesátých letech a na sklonku 19. století

Ve druhé polovině 19. století se čeština doma prudce rozvíjí. Spisovný český jazyk přestává být privilegiem úzké vrstvy

vzdělanců a rozšiřuje se do úřadů a do škol [49]. Tím, že ztrácí svou vazbu na měšťanskou třídu, vymaňuje se z úzce třídního uzavření a proniká do všech vrstev společnosti. Jeho znalost upevňuje a prohlubuje školství, česká literatura a zejména česká žurnalistika, která na probíhající změny reaguje nejdříve.

Vlastní kodifikace normy spisovného jazyka však zůstává ve vztahu k tehdejšímu spisovnému jazyku stále historizující, a to ještě i v devadesátých letech, kdy vychází Gebauerova školská mluvnice (1890). Tato konzervativnost se týká jak tvarosloví, tak i skladby[50]. V jazyce tehdejšího tisku se ale už projevují nápadné znaky postupné demokratizace jazyka.

Čeština domácí žurnalistiky se ve slovníku, skladbě i frazeologii mění tak rychle, že ve srovnání s češtinou první poloviny 19. století označuje Havránek (1979, s. 113) tento stav nikoli za vývoj, nýbrž za přelom. Ještě v šedesátých letech jsou žurnalistické texty psány úzkostlivě spisovným a syntakticky složitým jazykem, který je zcela ve shodě s tehdejší patetickou rétoričností české publicistiky[51], na konci 19. století a počátkem 20. století však již existuje pražská čeština, s vazbou na domácí inteligenci, a spisovná hovorová čeština. Oba tyto útvary vznikly jako důsledek rozšíření spisovného jazyka na všechny společenské vrstvy, postrádají proto mnohé z archaických rysů češtiny první poloviny 19. století a ztratily už i své lokální zabarvení. Tím se staly bezpečným východiskem ustálení a dalšího vývoje českého spisovného jazyka.

Také v čechoamerické žurnalistice dochází k řadě změn. V devadesátých letech končí jedna z důležitých funkcí krajanských periodik, určující jejich charakter hlavně v letech šedesátých a z velké části i sedmdesátých. Český tisk přestává být orgánem vlasteneckého a národního uvědomování českých imigrantů a získává jiné poslání a smysl. Je to hlavně zachování a obrana českého jazyka jakožto etnického symbolu českých přistěhovalců v mnohonárodnostním státě. Čeština periodického tisku tak vedle funkce etnointegrující plní i funkci etnoreprezentující. Na stránkách čechoamerického tisku do-

chází k posunu v rovině obsahově-tematické, projevují se zde první pokusy o sebereflexi imigrantské komunity.

Amerikanizace[52], která v té době, hlavně v důsledku pokračujícího přílivu nových přistěhovalců, postupovala ještě pomalu, se zatím lingvisticky příliš neprojevovala. Přesto však lze v jazyce krajanských periodik, z nejvýznamnějších v té době jmenujme alespoň *Denici Novověku, Pokrok Západu, Slávii, Slovan Amerikánský (II), Svornost, Duch Času, Hlas, Dělnické Listy, Národ, Hospodář, Američan, Denní Hlasatel* nebo *Ženské Listy,* stejně jako v jejich celkové jazykověstylistické výstavbě určité změny zaznamenat. Zatímco předchozí novinářská tvorba byla charakterizována rétorickým stylem, patosem a mnohými lingvisticko-stylistickými nedostatky, stává se styl krajanského tisku devadesátých let věcnější a střízlivější, rozšiřuje se zpravodajství, zprávy se zkracují, vznikají a ustalují se pravidelné rubriky, stabilizuje se pevná tematická struktura listů.

7.7.1. Skladba

Verbální stránka čechoamerických periodik je v té době značně různorodá. Jazyk jednotlivých listů se navzájem liší, a to zejména tím, do jaké míry respektuje ustálenou humanistickou tradici, dodržovanou v předchozích desetiletích hlavně ve skladbě větné. V tomto ohledu zde existují periodika, jejichž jazyk lze označit jako konzervativní, a naopak periodika verbálně progresivnější. Protože čechoamerická periodika 19. století byla po formální i obsahové stránce výsledkem činnosti svých redaktorů, je i tento rozdíl podmíněn hlavně tím, jak jednotliví redaktoři ovládali český spisovný jazyk a jeho tehdejší, rychle se vyvíjející normu. A to zpravidla souviselo s dobou, kdy do Ameriky emigrovali.

Typickým reprezentantem listů s konzervativním typem jazyka je Rosického *Pokrok Západu*. J. Rosický přijel do Ameriky v roce 1861 a roku 1876 začal pracovat jako redaktor tohoto týdeníku; v roce 1877 se stal jeho majitelem. Jazyk původních

textů *Pokroku Západu* se ani koncem století nijak zásadně neliší od jazyka šedesátých let. V zásadních rysech je dodržována humanistická větná stavba, projevující se užíváním složité hypotaxe, přechodníkových a zejména pasivních konstrukcí i koncovým postavením slovesa ve větě, např.

„Guvernér McKinley zdržuje se z příčin zdravotních již po nějaký čas ve státech jižních a při příležitosti té podána mu v pondělí v Thomasville, Ga., adresa, podepsaná nejpřednějšími občany celého státu, v níž zavazují se elektorální hlasy Georgie mu dáti, když by co čekanec presidentství vystoupil, pro svobodné ražení stříbra se prohlásil a když zároveň by usiloval o to, aby do národní platformy republikánský článek o svobodném a neobmezeném ražení stříbra vložen byl“ [PZ 22, 1895, č. 51 (3. 4.), s. 1].

Mnohdy má i celá zpráva podobu jednoho syntaktického celku, např.

„President Cleveland jest prý toho náhledu, že resoluce Walcottova, posledním kongresem přijatá, kterouž ku jmenování tří zástupců do mezinárodní konference peněžní opravňován jest, jest neústavní a následkem toho prý také členy výboru onoho nepojmenuje dříve, pokud nejvyšším návladním dobrozdání ohledně toho podáno mu nebude“ [PZ 22, 1895, č. 51 (3. 4.), s. 2].

Podobně archaizující charakter, projevující se zejména v syntaxi, má také Hessounův *Hlas* a do určité míry i Jonášova *Slávie*. Páter J. Hessoun přibyl do Ameriky roku 1865, K. Jonáš roku 1863. Oba aplikovali normu humanistické češtiny ve všech jazykových plánech svých listů.

K. Jonáš užíval koncové postavení slovesného tvaru určitého ve větě vedlejší i v devadesátých letech 19. století. Spíše nežli o zastaralý jev české skladby jde ale u Jonáše, absolventa německých škol, patrně o syntaktický germanismus. Další jevy německého slovosledu, jako je pozice infinitivu u složených slovesných tvarů a složených přísudků nebo postavení příčestí trpného ve složených tvarech slovesných, však už tak důsledně nedodržuje a dává zde přednost současnému slovo-

sledu českému, např.

„Též nemám žádné jednatelství pro opatřování úřadův, ani žádné moci poroučeti, kdo má býti někam dosazen. Přece však takové žádosti docházejí neustále, a to nejen od mých českých rodáků, nýbrž i od jiných. Musil bych býti při nejmenším členem kabinetu presidentova, nikoli pouhým místo-guvernérem v jednotlivém státu, abych i jen z daleka mohl poskytnouti žadatelům té podpory, které si přejí […].

Jak se nyní věci mají, cítím, že mám naloženo více nežli mohu unést. Slušná péče o zdraví a vlastní rodinu stává se v takových poměrech čistě nemožnou. Jsou to věci „osobní“, to vím; jen proto však se o nich zmiňuji, aby milí krajané viděli jasně, p r o č někdy tak dlouho odpověď nepřichází‘ […]“ [S 32, 1893, č. 1639 (22. 2.), s. 4].

V jazyce žádného z čechoamerických periodik se v devadesátých letech už neobjevuje složitá perioda, ale vedle výše uvedených projevů bývalé humanistické normy je stále ještě běžný atribut v postpozici, vyjadřovaný tradičně zájmenem přivlastňovacím nebo ukazovacím:

zásoba tato předčí všechny zásoby; aby se lidu našemu ta hloupost zošklivila; slavnost ta má nemalou důležitost; o pravé lásce jeho ponětí nemají; budova tato stane se středištěm všech vynálezů; že by zůstal úřad ten v Iowa; čtenáři naši pamatují se dojista na článek náš atd.

Třebaže verbální stránka většiny čechoamerických periodik vydávaných v devadesátých letech 19. století stále ještě více či méně odpovídá historizující kodifikaci českého spisovného jazyka, dochází postupně v řadě listů k ústupu od tradiční složité humanistické stavby, a to zejména v těch, které redigovali noví přistěhovalci. Syntaktická výstavba se zjednodušuje, běžnou se stává hypotaxe s kratšími větami vedlejšími. Nejvyšší frekvenci přitom vykazují jejich nejběžnější jednoduché typy. V jazyce tisku nachází své místo také parataxe a někdy i náznak lineárního řazení vět. Z archaických spojek je v žurnalistických textech užívána pouze spojka *an* s významem pří-

činným, která je stále dosti oblíbena a ještě na konci století se objevuje téměř ve všech listech:

„A nemůžeme-li k ní [demokratické straně – dopl. A. J.] *míti žádné důvěry ani lásky – proč bychom měli dávati jejímu kandidátu svůj hlas jen proto, an je demokratem?“* [Americký Občan 2, 1895, č. 26 (28. 3), s. 4].

Odlišnost v syntaktické výstavbě jednotlivých listů je zřejmá, srovnáme-li jazyk předchozích ukázek se zprávou, publikovanou v deníku *Chicagské Listy:*

„Z á s o b a o b i l í . Washington, 11. břez. Dle zprávy statistika v ministerstvu orby nalézá se dosud čtvrtina poslední úrody pšeniční v majetku farmářů, totiž 171 milionu bušlů, čili 108 millionů zimní pšenice a 63 pšenice jarní. Jest to mnohem více než kdykoliv jindy.

Vyvezeno bylo za dobu od července do března 164 millionů bušlů obilí, oseto bylo 36 mill. a spotřebováno bylo 200 mill. bušlů. Průměrně dlužno počítati 58,5 liber pšenice na bušl, t. j. právě tolik jako v r. 1887.

Kukuřice mají farmáři v zásobě 860 mill. bušlů. Zásoba tato předčí též všechny zásoby minulých let“ [CHL 9, 1892, č. 199 (12. 3.), s. 4].

7.7.2. Tvarosloví

Od šedesátých let, po ústupu bachovské reakce, se čeština ve vlasti prudce rozvíjí a v období od osmdesátých let se spisovný jazyk částečně stabilizuje i po stránce tvaroslovné. V čechoamerickém tisku je však i na konci 19. století užíván jazyk konzervativní jak ve skladbě, tak v tvarosloví. Z archaických morfologických prvků už sice mizí plusquamperfektum, ale dosti běžná je i nadále koncovka -*ův* v genitivu plurálu rodu mužského (viz například text Jonášův) a také koncovka -*ti* v infinitivech je stále frekventovanější nežli její novější tvarový konkurent, totiž koncovka -*t*.:

„Japanci jsou pevně přesvědčeni, že nejen pevnosti dobudou, ale že tím dodělají se takového rozhodného úspěchu,

že zasazena bude Rusku rána rozhodující, avšak v tomto ohledu mohli by se Japanci snadno dožíti zklamání. Stojíť u Liaojangu velká ruská armáda, s níž budou museti nejen počítati, ale i síly své měřiti“ [DN 27, 1904, č. 35 (23. 6.), s. 2].

Totéž platí i o starším tvaru *jest* ve 3. osobě singuláru indikativu prézenta slovesa *býti*, užívaném také v devadesátých letech hojněji než novější tvar *je*:

Jarní Květ jest název hebounkého klubu, sestávajícího ze zdejších českých dívek; známý výletní parník se saloonem jest lacino na prodej; nový chudobinec jest pro obydlení připraven; nejhroznější jest ale ztráta na lidských životech; většina lidu jest toho náhledu; zničený majetek jest pojištěn jen málo nebo nic; zatčení městského pokladníka […] jest dalším svědectvím o zločinu špekulace, který jest v této zemi trpěn a podporován atd.

V jazyce čechoamerického tisku byly běžné rovněž tvary typu *kosť* s *-ť*, které do spisovného úzu doma pronikaly jakožto původní jevy staré v letech padesátých a od let šedesátých je doporučovaly všechny české mluvnice. Od osmdesátých let však ze spisovného jazyka rychle mizely. Za mořem se ale užívaly ve všech krajanských listech ještě na přelomu století; jejich nejvyšší frekvenci vykazuje Hessounův *Hlas*, např.

“[…] a tím projevili svou vděčnosť za to, že jim takovou radosť na vánoce připravil; Nyní tohoto tuze nedbají, aneb se zase tuze horlivě mrskají, aby ukázali svou kajícnosť; […] má se i za hřích styděti, za to, že měl k dobrému odpor a slabosť; Tak se sešlo mnoho věřících a oběma otcům duchovním budiž všechna česť“ [H 33, 1906, č. 1631 (2. 1.), s. 1, 2, 3].

7.7.3. Slovní zásoba

Oddělení od živého jazyka znamená zakonzervování stávajících jazykových znalostí, hlavně slovní zásoby, a zpravidla i omezení jazykového citu. Autor, v našem případě redaktor,

se už na svůj jazykový cit nemůže plně spolehnout, jeho verbální kompetence v mateřském jazyce se snižuje. To se projevuje jak užíváním zastaralých nebo i nesprávných lexikálních výrazů, někdy i neologismů, tak i tvarů. V americké komunikační situaci navíc i postupným pronikáním lexikálních a později také gramatických amerikanismů do českého textu a v další fázi například i tím, že české lidové frazémy a další idiomy jsou nahrazovány jejich americkými ekvivalenty.

Germanismy

Germanismy různých typů existují v jazyce čechoamerických periodik i v devadesátých letech 19. století. Je to proto, že všichni čeští imigranti, doma občané rakousko-uherské monarchie, němčinu ovládali a některé její prostředky byly navzdory četným puristickým snahám běžné i v češtině domácího tisku a zejména pak v češtině mluvené. V průběhu druhé poloviny 19. století však byly germanismy v oficiální komunikaci v Čechách důsledně nahrazovány výrazy českými.

Také v jazyce čechoamerického tisku se na konci století výskyt germanismů snižuje. To se týká především g e r m a n i s m ů l e x i k á l n í c h, jejichž užívání je již skutečně pouze ojedinělé. V celé řadě periodických titulů jsme na základě analýz zaznamenali pouze následující výrazy:

flastr (něm. s Pflaster ‚náplast'), *interes* (něm. s Interesse ‚zájem, účast'), *kraval* (něm. r Krawall ‚hluk, lomoz, povyk'), *kvitance* (něm. e Quittung ‚písemné potvrzení, stvrzenka'), *špekulace* (něm. e Spekulation ‚přemítání, hloubání'), *couvat* (něm. zurückfahren ‚jet nazpět, vrátit se'), *fedrovati dobrou myšlenku* (něm. etw. fördern ‚podporovat co'), *šrotovat obilí* (něm. schroten ‚drtit, drobit').

Všechny tyto lexikální germanismy se již plně přizpůsobily češtině, a to po stránce grafické, pravopisné i morfologické. Morfologická adaptace, to znamená skloňování jmen a časování sloves, je často provázena adaptací slovotvornou; substantivům jsou v nominativu singuláru přiřazovány české koncovky *(interes* – nulová koncovka*, kvitance, špekulace* – koncovka

-e), slovesa jsou počešťována nejčastěji sufixem *-ova(t)*.

Někdy jsou lexikální germanismy užívány jako nesklonná slova značková, tzn. že nejsou překládány ani jazykově upravovány. Užití takovýchto pojmenování ovšem předpokládá, že jsou všem účastníkům komunikace plně srozumitelná. Tato podmínka pak musí být splněna tím spíše, že v případě našich dokladů se jedná o výrazy užité v reklamách. Jsou to zpravidla názvy německých firem, institucí nebo i produktů. Jako doklad uvádíme reklamu, která má dvojjazyčnou, německo-českou, podobu:

„Dr. August Koenig's
HAMBURGER TROPFEN.
Proti porušení zažívání, kyselému říhání, když je špatně od žaludku atd.
Tyto velmi obyčejné nemoci mají vznik svůj v žaludku. Šťáva žaludeční nemá vlastností k náležitému trávení potřebných a to má za následek slabý žaludek […]"
[DN 18, 1895, č. 19 (14. 3.), s. 6].

S jiným zajímavým jevem se setkáváme v jednom z textů *Týdního Listu Hlasu Lidu*, kde se píše:

„Průplavní společnost bude žádat o otevření „vrat" čili „šlajsny" [TLHL 5, 1894, č. 27 (28. 4.), s. 8].

Český výraz *vrata* je zde vyjádřen synonymně ještě jednou germanismem *šlajsna* (něm. e Schleuse ‚splav, stavidlo, propust, vrata'). Oba výrazy jsou přitom uvedeny v uvozovkách, jistě ne proto, aby se od nich autor distancoval, spíše jsou míněny jako slova citátová. Obě pojmenování jsou totiž převzata z vorařského slangu, který byl v té době v jižních Čechách běžný. Pro řadu slangů, zejména jihočeských, je přitom příznačné, že obsahují mnoho germanismů[53]. Slovo *šlajsna* mohlo být proto krajanům v té době daleko srozumitelnější než jeho český ekvivalent *vrata*. To, že autor přesto ve svém textu uvádí na prvním místě spisovné slovo české, jehož význam de facto vykládá známějším germanismem, dokládá jeho snahu po

českém spisovném vyjadřování, typickou nejen pro komunikační situaci v Čechách ve druhé polovině 19. století, ale i pro psanou oficiální komunikaci mezi zámořskými krajany.

Že nejde o jev ojedinělý, dokládá celá řada dalších textů, například i reklama uveřejněná v *Dennici Novověku*:

„Praktický plumber, zavaděč plynu a stavitel stok. prodává roury plynové, potrubí do stok, cement, vápno, hadice (šlauchy)“ [DN 18, 1895, č. 19 (14. 3.), s. 8].

České slovo *hadice* je i zde „přeloženo“ německým výrazem *šlauchy* (něm. r Schlauch ‚hadice, trubice‘), které bylo zřejmě v mluvené češtině doma i v Americe běžně užíváno[54]. Tato reklama je ovšem zajímavá i výskytem lexikálního amerikanismu *plumber* (angl. plumber ‚instalatér, klempíř‘). Do české věty je tento výraz zařazen v originální, citátové, podobě bez jakýchkoli lingvistických úprav, což dokládá, že autor neznal jeho český jazykový ekvivalent.

Další typy germanismů

Zatímco lexikální germanismy ustupovaly, s y n t a k t i c k á z á v i s l o s t na němčině v jazyce čechoamerického tisku přetrvávala. I na konci století lze zaznamenat postavení infinitivu na konci věty u složených slovesných tvarů a složených přívlastků, stejně jako umístění určitého tvaru slovesného na konec věty ve větě vedlejší, např.

„Ku zprávě kterouž jsme o zemězrádě francouzského setníka přinesli, sděluje se nyní zvláštní způsob, jakým přátelé francouzského setníka generálního štábu Dreyfussa, jejž dala pařížská vláda pro zemězrádu zatknouti, tohoto omlouvají“ [PZ 24, 1894, č. 20 (27. 11), s. 3].

Na konci věty bývá umístěno také příčestí trpné v hojně užívaných konstrukcích s pasivem opisným; i zde modelově působí slovosled německé věty, např.

„Sun Vapor Street Lighting Co. podala v sobotu policii stížnost, že gasolinové svítilny, společnosti náležející, z pravidla pány kluky v předměstích nejen zhasínány bývají, ale že každodenně několik luceren rozbito bývá, čímž ovšem

společnosti značné škody způsobovány jsou“ [PZ 24, 1894, č. 20 (27. 11), s. 8].

Pod vlivem němčiny (alespoň zpočátku, později nelze vyloučit vliv angličtiny) pronikaly do jazyka českých imigrantů také infinitivní vazby, kondenzující do jedné věty nadměrné množství informací[55], např.

„Člověk, který praví, že čas dokáže ho býti v právu, nečiní o tom žádné zmínky, kdy ho čas ukáže býti v neprávu“ [Rovnost 1, 1895, č. 45 (11. 5.), s. 8].

„Osoby trpící chřípkou shledají tento pravý prostředek býti silným pomocníkem v boji proti komplikacím“ [PZ 23, 1895, č. 51 (3. 4.), s. 3].

Vliv německé věty a jejího slovosledu se projevoval i v užívání bohatě rozvitých shodných přívlastků v antepozici, které nepatří mezi české syntaktické jevy, např.

Již ve čtvrtek uspořádán bude nejmladším a zdárně vzrůstajícím dámským sborem našim, Boleslavou čís 60 J. Č. D. velkolepý ples.

Nejběžnějším projevem interference češtiny s němčinou bylo i koncem století kalkování (překládání). Doslovné překlady německých slov (sémantické kalky) se zpravidla liší od českého úzu, který mnozí přistěhovalci neznali patrně tak dobře jako úzus německý, např.

„Nejzkušenější český zubní lékař má pokoje své zařízeny“ (něm. Zimmer) [DN 27, 1904, č. 35 (23. 6.), s. 3].

„Naděje plné nazírání na život“ (něm. hoffnungsvoll) [DN 27, 1904, č. 35 (23. 6.), s. 3].

„Trpět bezsenností […]“ (něm. Traumlosigkeit) [DN 27, 1904, č. 35 (23. 6.), s. 6].

Kalkování se týkalo i předložkových a slovesných vazeb, což opět dokládá nedokonalou znalost vazeb českých. Její příčiny mohly být různé, počínaje tím, že autoři těchto překladů byli vzděláni pouze v německém jazyce, a konče dobou, kdy do Ameriky imigrovali, jak dlouho a s kým tam žili.

Sémantickými kalky vazeb jsou například:

„[…] lze mu konati všecky operace téměř úplně bez bolesti“ (něm. Es ist ihm möglich, fast alle Opperationen ganz ohne Schmerz zu tun) [DN 27, 1904, č. 35 (23. 6.), s. 3].

„A stojím za to, když správně používána, že každý zde uvedený neduh vyhojí“ (něm. Ich stehe dafür, dass …) [S 32, 1893, č. 1639 (22. 2.), s. 5].

„Držel před City Hall shromážděným občanům řeč“ (něm. eine Rede halten) [TLHL 5, 1894, č. 27 (28. 4.), s. 8].

„A pokladník má stále dosti co dělati s přijímáním peněz“ (něm. Der Kassierer hat mit der Geldeinnahme immer viel zu tun) [Pravda 5, 1891, č. 37 (10. 9.), s. 14].

„Bolest ta více se nevrátí“ (něm. Der Schmerz kommt nicht mehr) [DN 27, 1904, č. 35 (23. 6.), s. 6].

Amerikanismy

H. L. Mencken (1949, s. 655) v odkazu na studii reverenda J. B. Dudka, který se narodil v USA českým rodičům, uvádí, že první americká slova byla přejata do americké češtiny právě žurnalisty. Masy českých imigrantů je začaly brzy napodobovat a zanedlouho byla běžnou slovní zásobou do značné míry angličtina[56].

V tisku se zpočátku lexikální amerikanismy objevovaly často společně se svými českými ekvivalenty. Jejich pořadí bývalo v šedesátých letech různé: český ekvivalent následoval v závorce za výrazem anglickým, nebo naopak. V devadesátých letech se s uváděním obou podob, anglické i české, setkáváme již jen poměrně zřídka, a pokud ano, má anglický výraz ve vztahu k pojmenování českému spíše platnost dokladu nežli překladu. Je to zřejmé například z komentáře k řeči katolického biskupa, kterou pronesl na půdě protestantské univerzity. V citacích z tohoto projevu jsou některá slova v zájmu přesnosti uvedena nejenom v podobě české, ale i anglické:

„Slovo náboženství vyskytuje se v řeči jeho jen jednou a to ne jako jméno podstatné, nýbrž jen jako přídavné -, a jen

na jednom místě vyskytuje se slovo ‚víra' (faith) a to v těsném spojení se slovem ‚vědění' (knowledge) […]. Podle biskupa Spaldinga, vychování jest ‚prospěch života' (fartherence of life [sic!])" [DN 27, 1904, č, 35 (23. 6.), s. 15].

Čeští přistěhovalci se po imigraci do USA ocitli v kontaktové situaci, pro niž je vždy příznačný jednosměrný vliv jazyka dominantní skupiny na jazyk skupiny minoritní. Přitom je možno zaznamenat transfer prvků dominantního jazyka do všech oblastí jazykové struktury jazyka menšinového/přijímacího, to znamená do fonologie, morfologie, syntaxe i lexikální sémantiky. F o n o l o g i i nelze samozřejmě doložit příklady psaného jazyka, které máme k dispozici, ale Mencken v citované práci uvádí slova, jež svědčí o tom, že v počátečních fázích česko-anglického bilingvismu byly některé anglické fonologické jevy českými přistěhovalci odmítány. Češi se vyhýbali nečesky znějícím slovům, například těm, která mají na začátku skupiny hlásek *qu, w, th* nebo *wh*, protože bylo pro ně obtížné je vyslovovat. Nezvyklá pro ně byla i výslovnost souhláskové skupiny *ng*, a proto anglická slova, která tento zvuk obsahovala, byla při přejímání do češtiny často měněna, například *loving* ‚milování se, milující' bylo upraveno na *lavování*. Česká výslovnost také způsobovala, že se dvě různá anglická slova mohla stát homonymy. Například jednoduché *g* na konci slova vysloveno česky se přibližuje ke *k*, takže *pig* ‚prase' a *pick* ‚zvednout, sbírat' znělo mezi Čechy stejně.

J a z y k o v é z m ě n y způsobené k o n t a k t e m jsou jevem sociolingvistickým a jako takové jsou podmíněny nesčetným množstvím sociálních a psychologických jevů. Zachytit p o s t u p n é vznikání těchto změn jakožto důsledek kontaktu dvou různých jazyků je de facto nemožné. Jazykovou změnu můžeme zaznamenat až tehdy, když je dostatečně výrazná a užívá ji větší množství komunikantů (Thomason, 2001, s. 129). V případě našich analýz je však celá situace o to složitější, že jednotlivá čechoamerická periodika byla často vydávána a hlavně redigována jedinou osobou, takže jejich jazyk

věrně neodráží komunikační situaci v celé imigrantské komunitě ani v celém komplexu čechoamerického tisku. S trochou nadsázky lze dokonce říci, že výsledkem našich analýz je popis idiolektu redaktora daného listu. Teprve na základě srovnání jazyka různých listů vycházejících ve stejném historickém období lze pravidelně se vyskytující a frekventované jevy označit jako změny příznačné pro jazyk čechoamerických periodik.

Změny vyvolané jazykovým kontaktem mohou mít různý charakter, protože východiskem analyzovaného jazyka není jedna podoba češtiny, nýbrž rozmanité dobové podoby českého národního jazyka v závislosti na tom, kdy Češi do Ameriky přicházeli. V 19. století se ale působení angličtiny na češtinu nejdříve a nejnápadněji projevovalo jednoznačně v oblasti l e x i k a . Také Thomasonová (2001) na základě svých výzkumů konstatuje, že nejběžnější typ vlivu jednoho jazyka na druhý je vypůjčování slov[57].

Zpočátku pronikaly do češtiny jen ojedinělé l e x i k á l n í a m e r i k a n i s m y označující jevy existující v anglokultuře, to znamená, že slova byla přejímána spolu s objekty. Tyto výrazy označujeme jako výpůjčky, jejichž existence je vyvolána vzájemným jazykovým a etnickým kontaktem; objevují se totiž již v jazyce první generace přistěhovalců, kteří ještě neuměli anglicky (nemůže jít tedy o přepínání kódu).

Lexikální amerikanismy tohoto typu často formálně adaptovány nejsou a jsou ponechány v základní, tj. nesklonné podobě. Téměř vždy neskloňována zůstávají i v devadesátých letech 19. století vlastní jména místní, např.

„Rolnické výrobky všeho druhu […] mohou zaslány býti do St. Paul, Minneapolis, Duluth neb Superior, nejlepších to tržišť na severozápadě“ [PZ 23, 1895, č. 51 (3. 4.), s. 10].

„Držel před City Hall shromážděným občanům řeč, v níž prohlásil, že „Coyxeyovým [sic!] *trampům“ nedovolí, aby se v Iowa vozili po dráze zadarmo“* [TLHL 5, 1894, č. 27 (28. 4.), s. 8].

V uvedeném dokladu se vlastní jméno osobní *Coxey* skloňuje, ale ani tato jména se v textech často neohýbala. Jaký-

si mezičlánek mezi těmito alternativami představuje podoba výše uvedeného jména *Coxey* užitá v tomtéž listu na straně 5:

„Kdo mu dal koně a peníze, aby se mohl přidružiti ke Coxey-ovi, neví se […].“

Podobně tvořené tvary vlastních jmen osobních nacházíme i v reklamách:

„Osborne-ův nový vázač, Osborne-ovy ocelové hrábě, Osborne-ovy ozubené brány, Osborne-ův špagát, Osborne-ův Columbia kornový sklízeč“ [PZ 23, 1895, č. 51 (3. 4.), s. 16].

Tato reklama je zajímavá nejenom dodatečným připojováním koncovek k osobnímu jménu vlastnímu *Osborne*, ale i užitím germanismu *špagát* (něm. r Spagat ‚provaz, motouz‘). V posledním spojení jsou pak uvedeny dva další lexikální amerikanismy: *Columbia* – v češtině by patrně tento výraz měl platnost adjektiva místního *columbijský*, a *kornový* – zde jde o adaptaci amerikanismu *corn* do tvaru českého složeného adjektiva tvrdého.

V žurnalistických textech se mnohdy neskloňovala ani apelativa (viz citátové podoby):

„Pět set mužů odešlo zpět do Omaha, aby se tam zmocnili nějakého vlaku […]. Ženy přislíbily, že samy vytáhnou vlak zahálejícím. Učinily tak a sebraly v depot jeden parostroj, na nějž několik žen vlezlo“ [TLHL 5, 1894, č. 27 (28. 4.), s. 1].

Pojmenování *depot* ‚skladiště, nádraží‘ je zde užito v základní nesklonné podobě, ačkoliv koncem století už bylo dávno běžné, že tyto izolované lexikální amerikanismy byly integrovány do struktury češtiny, to znamená, že byly adaptovány fonologicky/graficky a morfologicky[58].

Lexikální výpůjčky z americké angličtiny tvořila od počátku hlavně podstatná jména a slovesa. Většina z nich byla do textů čechoamerických periodik zařazována jako slova plně ohebná. S u b s t a n t i v a se skloňovala podle toho typu deklinace určeného rodem a koncovkou, do něhož by patřila, kdyby se foneticky psala česky. Znamená to, že rod a životná či neživotná

povaha objektu hrála i v případě amerikanismů důležitou roli v rozhodování, ke kterému z hlavních paradigmat bude substantivum náležet. Přejatá substantiva byla přitom zařazována k rodu podle svých českých ekvivalentů, např. *corn* ‚kukuřice' – *korna,* femininum. V následujícím dokladu je amerikanismus *korna* navíc užíván v českém plurálovém tvaru:

„Obilí se začne sít v březnu, korny se sází ke konci dubna a v máji; obilí se sklízí v červenci, korny od října až do jara" [S 32, 1893, č. 1639 (22. 2), s. 6].

Mencken (c. d., 656) cituje celou řadu dalších lexikálních amerikanismů, které jsou přiřazovány k českým gramatickým rodům a následně ohýbány, např.

butcher ‚řezník' – *bučerák; a barn* ‚barabizna, stodola, amer. angl. stáj' – *barna; street-car* ‚tramvaj' - *stritkára; an Indian child* ‚indiánské dítě' - *indyánče; pants* ‚kalhoty' – *pence* (plurál)*; a bean* ‚fazole' – *bínze* (plurál); *mule* ‚mezek' – *můlák* atd.

Lexikální amerikanismy zařazované v devadesátých letech do českých žurnalistických textů mají ve většině případů platnost tzv. citátových podob, to znamená, že nejsou překládány (český ekvivalent autorům mnohdy schází). Bývají užity v různých podobách. Méně často stojí ve své základní podobě a nejsou nikterak počešťovány, např.

„Objednávajíce, zašlete draft, expresní nebo poštovní money order s plným jmenem a adresou" [PZ 23, 1895, č. 51 (3. 4.), s. 13].

„100 tuctů dámských hedvábných taffeta a lisle rukaviček po 25c, mají cenu 50c" [PZ 23, 1895, č. 51 (3. 4.), s. 14].

Výrazy *draft* ‚příkaz k výplatě, směnka', *money order* ‚poštovní poukázka', *taffeta,* taftové' a *lisle* ‚flórové' rukavičky jsou užity v originální anglické podobě bez jakýchkoli formálních i významových změn a je zřejmé, že Češi je z americké angličtiny převzali společně s označovaným denotátem.

Častěji však jsou amerikanismy v kontextu českého jazyka upravovány. Nejčastěji jde o adaptací morfologickou ; tu určuje způsob, jak se začleňují do českého

slovotvorného systému. Substantiva se českým slovotvorným formantem zároveň přiřazují k příslušnému jmennému rodu a deklinačnímu paradigmatu[59], slovesa k příslušnému konjugačnímu paradigmatu:

„Elegantní nová residence na lotech se záhradou k okamžitému použití na měsíční splátky“ (angl. lot ‚parcela, pozemek‘) [AO 2, 1895, č. 26 (28. 3.), s. 5].

„Chcete-li sobě uspořiti zbytečných vydání, nesvěřujte po přistání lodě nikomu tickety a kufry, nýbrž posečkejte s tím až pojedete do města Bremen a pak teprve odevzdejte své tickety a kufry jediné české firmě: Kareš & Stotzký“ (angl. ticket ‚lístek, vstupenka‘) [PZ 23, 1895, č. 51 (3. 4.), s. 11].

„Před krátkou dobou hrál Pizzaro úlohu hadače, předpovídače budoucích věcí a vykladače karet a tímto způsobem tahal hlupákům greenbacky z kapes […]“ (angl. green ‚zelený‘, pack ‚balíček, svazek‘, dolary jsou zelené, metaforicky tudíž ‚svazky bankovek‘) [TLHL 5, 1894, č. 27 (28. 4.), s. 5].

V devadesátých letech 19. století byly lexikální amerikanismy patrně již tak pevnou součástí slovní zásoby českých imigrantů, že se mohly stát i základem jazykové hry. Ta je v následujícím dokladu založena na grafické a fonetické podobě slov *trustee* ‚správce majetku, opatrovník‘ a *trust* ‚kartel, koncern‘:

„Pan arcibiskup Ireland pravil, že boháči jsou jen „trustees“ toho jmění, jež jim „bůh“ svěřil; – teď tomu teprve rozumíme, proč ti boháči zakládají „trusty“, protože jsou pána boha – „trustees“ [TLHL 5, 1894, č. 27 (28. 4.), s. 4].

Přejímání s l o v e s bylo v čechoamerickém tisku méně časté než přejímání substantiv. Všechna přejatá slovesa byla vždy formálně upravována. Nejčastěji se zařazovala pomocí kmenotvorné přípony *-ova(t)* k českému typu *kupovat*:

„V Grauerově pivovaru skébují dělníci J. Wenzl, Karel Müller, L. Scheff a Winterman. Poslední je ničema prvního řádu, neboť má svůj vlastní dům v ceně $7000 a dosti

peněz, vzdor tomu ale šel ihned skébovat“ [TLHL 5, 1894, č. 27 (28. 4.), s. 1].

Anglický výraz *scab* má platnost jak verba s významem ‚rušit stávku prací, pracovat za nižší mzdu‘, tak i substantiva ve významu ‚stávkokaz‘. Od tohoto substantiva je českým sufixem *-ský* tvořeno a d j e k t i v u m, které se dále skloňuje:

„Naproti tomu značný počet hostinských odřekl hned skébské pivo, mnohem více jich slíbilo též, že během týdne spojení své s pivovary skébskými přeruší.

Ostatní tři skébští sládci […] rvou se nyní o hostinské Grauerovy, chtíce mu je odloudit“ [TLHL 5, 1894, č. 27 (28. 4.), s. 1].

Adjektiva přejatá z angličtiny jsou v čechoamerické tisku jen málo početná. V našich materiálech jsme zaznamenali pouze jeden výraz - *all right* (‚dobrý, správně‘), který zůstává i v české větě v originální podobě nesklonný[60]:

„Dráha v St. Paul a Duluth utrpěla nejvíce velikými závějemi sněhovými, avšak nyní je to vše opět all right“ [CHL 9, 1892, č. 199 (12. 3.), s. 4].

Všechna další přejatá adjektiva byla odvozována českými sufixy od amerikanismů náležejících k jiným slovním druhům a poté ohýbána:

– *corn* ‚kukuřice‘ – *korna* – *korn-ový:*
viz výše uvedená reklama *„Osborne-ův Columbia kornový sklízeč“*, publikovaná v *Pokroku Západu*;

– *farmer* ‚farmář, zemědělec‘ – *farmer-ský:*
„Chcete-li zvěděti bližších a obšírnějších zpráv o farmerských pozemcích ve Washingtonu, Montaně a Oregonu, požádejte anglicky poštovním lístkem C. A. Mitchell […] a on vám zašle podrobné popisy pozemků těch“ [PZ 23, 1895, č. 51 (3. 4.), s. 13];

– *grocery (store)* ‚obchod s potravinami‘– *grocerie/grocerista – grocer-ní:*
„Ct. krajanům na venkově oznamuji že prostřednictvím mého obstaravatelského závodu mohu vám ušetřiti peníze při nakupování v každém odboru jako grocerním, střiž-

ním, oděvním […]“ [DN 18, 1895, č. 19 (14. 3.), s. 4];

– *boodle* ‚podplácet, brát úplatky‘ – *z-boodl-ova(t)* – *z-boodlova-n-ý:*

„Proti porušené a zboodlované Tammany Hall, která drží všecky městské úřady ve svých spárech, vyvstali neodvislí demokraté, kteří na veřejných schůzích odhalují zlodějství pověstné Tammany Hall“ [TLHL 5, 1894, č. 27 (28. 4.), s. 3].

Z výše uvedených dokladů vyplývá, že většina lexikálních amerikanismů si v češtině zachovávala svůj základní původní význam, že se však různě formálně proměňovala. Kromě úprav slovotvorných a morfologických šlo také často o úpravy hláskové. Všechny hláskové úpravy, jejichž realizací je v případě našich tištěných materiálů p o d o b a g r a f i c k á , kopírují akustickou podobu anglických slov, což dokazuje, že tyto výpůjčky pronikaly do češtiny na území USA pouze při přímém kontaktu komunikantů. Přesto není výjimkou, že zejména v reklamách je jedno a totéž anglické slovo tištěno jak v podobě anglické, pravopisně správné, tak i fonetické, napodobující originální výslovnost:

„Nový hostinec zařídil chvalně známý krajan Jos. Picl […]. Teplý chutný lunch po celý den“ (angl. lunch ‚polední jídlo, oběd‘) [CHL 9, 1892, č. 199 (12. 3.), s. 2].

„Josef F. Jaroměřský […] dovoluje si krajany na svůj hostinec upozorniti. Chutný teplý, českým způsobem připravený volný lunč dnem i nocí!“ [Rovnost 1, 1895, č. 45, (11. 5.), s. 2].

Podobně také:

„Karel Jiran, Pozemkový, Přeplavní a Pojišťující Jednatel. […] Půjčuje a ukládá peníze na první ‚mortgage‘“ (angl. mortgage ‚hypotéka, úvěr, zástavní listina‘) [R 1, 1895, č. 45, (11. 5.), s.16].

„Vláda Soustátí se žádá, aby zaručila dluhopisů v obnosu $100.000.000, jež prodají se na americkém trhu a peněz z prodeje získaných užije se k postavení průplavu. Za to obdrží vláda první právo, morkič, na celý podnik. […]

Dluhopisy budou splaceny jakmile projdou, kdyby společnost neplatila pravidelně úrok, má právo vláda ihned morkič vypovědít“ [Slovan Amerikánský 24, 1892, č. 16 (27. 12), s. 2].

V některých případech si Češi cizorodost lexikálního amerikanismu a nesprávnost jeho zápisu ve fonetické podobě uvědomovali a signalizovali to uvozovkami, jak dokládá následující, vtipně formulovaná reklama (obr. 35):

„Jelikož jest již po ‚Sízn‘, veverky se nesmí stříleti, prosím pány z Trefova i z Netrefova, by nechali flinty doma a přinesli si jenom ‚prach...‘ “ [DN 27, 1904, č. 35 (23. 6.), s. 14].

Méně často než s vlastními lexikálními amerikanismy se v textech čechoamerických periodik setkáváme také s doslovnými překlady, s é m a n t i c k ý m i k a l k y, anglických slov nebo slovních spojení. V některých případech, zejména u názvů nových reálií, jejichž české ekvivalenty krajané zřejmě neznali, jde o překlady nepřesné[61], např.

Nesmírná zásoba železného zboží, hřebíků [...] a hrotového drátu (angl. barbwire, barb ‚hrot‘, wire ‚drát‘, č. ‚ostnatý drát‘);

Máme též velký počet farem i divokých pozemků na prodej (angl. wild land, č. ‚pozemek s neobdělanou půdou‘);

Prodavače chceme! Chceme dobrého českého prodavače a prodavačku, kteří mají dobrou přízeň obchodní. Chceme je pro novou střižní firmu Reps Craemer & Co. (doslovný překlad anglického běžného obratu Salesman wanted!, č. ‚Hledáme prodavače‘; angl. cutters company, č. ‚krejčovství‘);

Svobodná jízda pro listonoše (angl. free, č. ‚volná, zadarmo‘);

Pozemkové majetky, půjčky, ukládání peněz (angl. property, č. ‚pozemky‘);

O časové tabulky jízdy, lístky a všechny ostatní zprávy hlaste se u staničních jednatelů (angl. timetable, č. ‚jízdní řád‘).

Obr. 35. *Dennice Novověku* 27, 1904, č. 35 (23. 6.), s. 14. Reklama (Náprstkovo muzeum v Praze)

V devadesátých letech 19. století se v čechoamerických periodikách objevují také anglické nápisy nebo věty, které nejsou překládány, to znamená, že editoři českých tiskovin předpokládají u svých čtenářů už dobrou znalost angličtiny:

„To Hell with the Constitution!" Tohoto výrazu použil prý general Bell v Coloradu! Není to velezráda?" [DN 27, 1904, č. 35 (23. 6.), s. 4]. Další text článku je komentářem k obsahu první, v angličtině uvedené věty.

Také některé reklamy obsahují části textu tištěné v angličtině, které zůstávají bez překladu, např.

GEO. BREHM & SON,
BALTIMORE, MD.
Healthful LAGER BEER
Brewed in one grade only.
PIVO TOTO JEST
Nejlepším nejříznějším a nejzdravějším v městě tomto.
Oba telefony lze při objednávce použít.

Užívání dvou/více jazyků v jednom komunikátu/textu je označováno jako přepínání kódu *(code-switching)*. Setkáme-li se s tímto mechanismem v žurnalistických textech, v tisku, znamená to, že nejen autor/redaktor, ale i čtenáři/členové imigrantské komunity již ovládají oba jazyky a stávají se tak, nebo už jsou, bilingvní[62]. Někdy je i jev, kdy je jediná slovní položka vložena do věty, která je celá formulována v jiném jazyce, také označován jako přepínání kódu. Thomasonová (2001, s. 132) však upozorňuje na to, že jde o podtyp označovaný jako mixování kódu neboli vnitrovětné přepínání *(code-mixing, intrasentential switching)*; jeho předpokladem je ale samozřejmě také znalost obou jazyků. Do přijímacího jazyka jsou tak často vkládána slova, která nemají ekvivalenty v jazyce druhého etnika (viz výše), mají platnost eufemismu nebo slouží k identifikaci mluvčího/autora se subjektem/objektem zdrojového jazyka. Koncem století jsou však už v některých krajanských periodikách, například ve *Slávii*, *Hlasu, Pravdě* nebo ve *Slovanu Amerikánském*, publikovány také texty celoanglické; nejčastěji jsou to texty reklamní.

Čeští imigranti poté, co se naučili dobře anglicky (především ale příslušníci druhé generace), užívali ve své komunikaci také jazykový mechanismus označovaný jako střídání kódů *(code alternation)*. Tento typ verbálního chování umožňuje pouze bilingvismus. Bilingvální mluvčí pak užívá jeden ze svých jazyků v určitém komunikačním prostředí, druhým hovoří v prostředí zcela odlišném. V aplikaci na situaci českých přistěhovalců lze říci, že se rozdíly v komunikaci českým nebo anglický jazykem mohly s jistým omezením projevovat už v samotných v rodinách. Muži v první generaci pracovali většinou mimo dům nebo byli ve styku též s jinoetnickými než pouze českými zákazníky, a proto si museli osvojit angličtinu, zatímco ženy byly většinou doma a zůstávaly monolingvní[63]. S klasickým případem střídání kódů se ale setkáme u dětí českých imigrantů. Zatímco doma se svými rodiči hovořily česky, na veřejnosti, v zaměstnání, ale i mezi sebou však komunikovaly pouze anglicky.

Tuto situaci názorně popisuje T. Čapek (1926, s. 410):

„Před český kostelem v New Yorku je shromážděno 200 až 300 dětí. Je první máj a děti se chystají na májové hry do blízkého Central Parku. Dítky doprovázejí matky, příbuzní, pracovnice ze settlementu. Staří hovoří k dětem česky, děti odpovídají anglicky. 200 dětí, a jediné české slovo nevyjde z jejich hrdel! A to jsou děti nesmíšené, děti českých rodičů, jimž učitelky vyprávějí pohádky, děti, jež každou neděli slyší kázati vlasteneckého pastora.“

Čapek uzavírá svou charakteristiku amerikanizace českých dětí úvahou[64]:

„Vše, co se narodí v Americe, náleží Americe – náleží jí statisticky, jazykově i ideologicky.“

Poznámky

[1] Absolutní vrchol v české imigraci do USA představuje rok 1907. Během tohoto roku se přistěhovalo 13 554 osob. Celkem se v letech 1850–1900 vystěhovalo z Čech a Moravy do Spojených států amerických podle úředních záznamů více než 210 000 osob, do roku 1914 pak téměř 350 000 osob (Šatava, 1989b, s. 81).

[2] Oběma typy migrace byl Čechy osídlen například Texas. První osadníci přišli začátkem šedesátých let a další vlna koncem 19. století (Chada, 1981, s. 19).

[3] Srov. podrobněji J. Chada (1981), T. Čapek (1926) a V. Papoušek (2001a, 2002).

[4] Kritikou čechoamerického tisku je přednáška J. A. Oliveria z roku 1893. Později ji autor na vlastní náklady vydal tiskem. Za nejdůležitější úkol krajanského tisku považuje Oliverius jeho funkci politicky a občansky výchovnou: *„An si vyhražujeme právo sama sebe vychovávati, béřeme tím současně na sebe také povinnosti, že to naše vychovávání bude dostatečným, aby vyhovovalo požadavkům občanských práv a potřeb tohoto státu. […] Jakých pak máme prostředků, jichž užíváme k tomu svému jedinému vývoji? […] Máme jenom jediný takový prostředek, totiž svůj veřejný tisk“* (Oliverius, n. d., s. 4). Oliverius dále kritizuje nízkou obsahovou i jazykovou úroveň krajanského tisku, jeho manipulaci se čtenáři, zaprodanost politickým stranám republikánů a demokratů i lhostejnost a nezájem o kvalitu tisku ze strany čtenářů.

[5] Situaci v krajanské žurnalistice a potíže spojené s vydáváním periodik v devadesátých letech 19. století líčí F. J. Svoboda ve své práci *Paměti Česko-Amerického novináře* (1932). Svoboda vydával v letech 1899 až 1939 v Clevelandu deník *Američan*.

[6] *Denního Hlasatele* označuje Chada (1981, s. 132–133) za jednoho z hlavních představitelů tzv. neutrálního krajanského tisku (dalšími vůdčími tituly tohoto typu byl *Američan* a *World (Svět)*). Jejich vznik byl zapříčiněn velkým přílivem katolických čtenářů po roce 1890.

[7] List *Český Pekař* byl věnován *zájmům mezinárodního pekařského dělnictva*. Vycházel od roku 1898 v Chicagu.

[8] *Domácí Přítel* byl šestnáctistránkový měsíčník, vydávaný v New Yorku. Obsahoval nejrůznější rady pro udržení a zlepšení zdraví.

[9] G. G. Gilbert, ed., (1970, s. 155) označuje existenci českých škol a především dlouhodobé vydávaní novin a časopisů v českém jazyce jako „kulturní vytrvalost" českých imigrantů.

[10] Hlavní ideu a cíl měsíčníku *The Bohemian Voice*, který zanikl v důsledku nedostatečné finanční podpory, převzala asociace vysokoškolských studentů, kteří pro tento účel založili Komenského klub *(The Komensky Club)*. Tento klub existoval jako etnická americká intelektuální společnost po čtyřicet let. Jeho členové sponzorovali a podporovali čechoamerické pamětní programy a slavnosti a využívali všech vhodných příležitostí k propagaci české kultury v akademických kruzích vysokých škol (Chada, 1981, s. 40).

[11] O tomto listu píše J. Habenicht (n. d., s. 225): *„V Omaze také vycházely od r. 1892 do r. 1895 anglické noviny "Bohemian Voice" (Český hlas), jež vedeny jsouce v českém duchu, měly na americké Čechy obrátiti pozornosť Američanů; účelu toho však dosaženo nebylo."*

[12] Jména členů Česko-Amerického Národního Výboru citujeme v podobě uváděné v textu *To the Public* [BV 1, 1892, č. 1 (září), s. 2].

[13] Program Česko-Amerického Národního Výboru uvádíme ve zkrácené podobě.

[14] New Yorské Listy, roč. neuveden, 1895, č. 126, s. 2.

[15] Slávie 32, 1893, č. 1639 (22. 2.), s. 3.

[16] Slovan Americký 24, 1892, č. 16 (27. 12), s. 3.

[17] Týdní List Hlas Lidu 5, 1894, č. 27 (28. 4.), s. 3.

[18] V domácí české žurnalistice se pravidelná sportovní rubrika poprvé objevuje v *Národních listech* v únoru roku 1899; jejím zakladatelem byl K. Čupr (Křivánková, 1979, s. 10).

[19] Již lidé první přistěhovalecké generace se po naturalizaci cítili být především Američany a teprve potom americkými Čechy (Kořalka – Kořalková, 1993); srov. též V. Papoušek (2001a).

[20] *Pokrok*, vládní politický list, vydávaný v Praze od června 1848; po pěti číslech zanikl. Od dubna 1869 vychází další periodikum s názvem *Pokrok;* jde o deník, politický, staročeský list. *Pozor* byly občanské noviny, vycházející od dubna 1861 denně. Šlo o politický list, orgán české katolické strany. Zanikl v prosinci roku 1862. V roce 1863 opět vychází, definitivně zastaven v listopadu 1863 (Beránková, 1970b).

[21] I zde mohl působit modelový vliv českých *Národních listů*. Byl to politický deník, který vycházel od ledna roku 1861. Jejich vydavatelem a redaktorem byl J. Grégr.

[22] O motivaci názvů humoristických a žurnalistických periodik viz kapitolu 6.6.

[23] Podrobněji o vzniku *Denního Hlasatele* R. Bubeníček (1939, s. 443n.).

[24] T. Čapek (1911), J. Habenicht (n. d.) a R. Bubeníček (1939) se rozcházejí, pokud jde o stanovení přesného data vydání 1. čísla *Denního Hlasatele*. Uvádějí 1. 5. 1891, 4. 5. 1891 nebo jenom květen 1891.

[25] Okolnosti, jež vedly k založení *Denního Hlasatele*, popisuje také úvodní článek 1. výročního čísla tohoto deníku, které vyšlo 1. května 1892. Článek se jmenuje *„Rok práce“*.

[26] Denní Hlasatel 4, 1894, č. 2 (21. 5.), s. 2.

[27] Denní Hlasatel 4, 1894, č. 13 (13. 5.), s. 2.

[28] Denní Hlasatel 4, 1894, č. 13 (13. 5.), s. 2.

[29] Denní Hlasatel 4, 1894, č. 13 (13. 5.), s. 2.

[30] Denní Hlasatel 4, 1894, č. 12 (12. 5.), s. 2.

[31] Denní Hlasatel 4, 1894, č. 13 (13. 5.), s. 2.

[32] Denní Hlasatel 4, 1894, č. 12 (12. 5.), s. 2.

[33] Denní Hlasatel 4, 1894, č. 11 (11. 5.), s. 2.

[34] Tamtéž.

[35] Tamtéž.

[36] Výstava byla zahájena 1. května 1893, ukončena 26. října 1893 a navštívilo ji přes 21 miliónů lidí. Rozkládala se v Jacksonově parku, v parku Midway Plaisance a ve Washingtonově parku na ploše čtyř kilometrů čtverečních.

[37] Denní Hlasatel 7, 1898, č. 268 (25. 1.), s. 6.

[38] Od roku 1994 pokračuje pouze týdeník *Nedělní Hlasatel*, který byl založen v roce 1898.

[39] Hospodář 2, 1893, č. 12 (1. 1.), s. 1.

[40] Srov. T. Čapek (1911, s. 141) a L. Formanová - J. Gruntorád - M. Přibáň (1999, s. 269-270).

[41] L. Formanová - J. Gruntorád - M. Přibáň (1999, s. 269).

[42] O *Hospodáři* uvádí T. Čapek (1926, s. 308-309), že *„je nejrozšířenějším listem tohoto druhu v české řeči“*.

[43] Citované články byly publikovány v Hospodáři 2, 1893, č. 12 (1. 1.).

[44] O J. Humpalové-Zemanové píše J. Habenicht (n. d., s. 320–321): *„Nešťastný sňatek se všedním mužem ji přinutil, aby si hledala samostatnou výživu. […] V Ženských Listech burcovala ženy k vědomí jejich přirozených a třídních práv. Mimo to jezdila po českých osadách a přednášela česky i anglicky. Konala pionýrské dílo a musila občas snésti mnohou jedovatou poznámku. […] Zemřela v Praze ve stáří 36 let.“*

[45] O *Ženských Listech* blíže T. Čapek (1911, s. 150), T. Čapek (1926, s. 320–321) a J. Habenicht (n. d., s. 611).

[46] Obsah poslední věty v citované ukázce je v originálu zdůrazněn větším typem písma.

[47] V obou článcích nešlo o jednu a tutéž lékařku, v druhém případě se jednalo o dr. Annu Novákovou.

[48] Příklad aforismu z ŽL 1, 1894, č. 1 (15. 6.), s. 7: *„Každá Češka nechť podobá se granátu, drahokamu českému, jejž celý svět má ve vážnosti. V kamenu tom spatřujeme odlesk pevné vůle svého národa, světlý a jasný jeho rozum a krev srdce ohnivou a pro všecko krásné zaujatou.“*

[49] Rozvoj češtiny v Čechách je mimo jiné odrazem vývoje školství s českým vyučo-

vacím jazykem. Roku 1848 vznikla první česká hlavní škola (od roku 1849 byl její součástí učitelský kurz), ve školním roce 1848/49 bylo zavedeno obligátní vyučování češtiny na některých středních školách, roku 1850 bylo akademické gymnázium změněno na české a od roku 1851 se vyučovalo zčásti česky i na jiných gymnáziích. Od roku 1853, v období bachovské reakce, ustupuje čeština opět němčině, ale v roce 1862 získává zpět své ztracené postavení a dále se rozvíjí. Technika je od roku 1851 oboujazyčná a v roce 1869 je rozdělena na českou a německou. V roce 1882 se osamostatňuje česká univerzita (Havránek, 1979).

[50] Ústup od jazyka staršího, bratrského, období představuje až školská mluvnice od V. Ertla z roku 1914 (Havránek, 1979, s. 129).

[51] Rétorické patetičnosti se zbavuje jazyk české žurnalistiky v 19. století velmi pozenáhlu a nezbavil se jí úplně ani na začátku 20. století (Havránek, 1979, s. 114).

[52] Hrbková (1921, s. 2) uvádí: „[Termín – dopl. A. J.] *amerikanisace neznamená totéž ani u dvou organisací. Některá z nich tím rozumí pouze dosažení občanství pro cizince, jiná v něm vidí i změnu náboženského přesvědčení.*" My v tomto textu termínem *amerikanizace* označujeme změny v rovině lingvistické.

[53] Srov. podrobněji A. Jaklová (1999, 2003d, 2003e).

[54] Germanismy užívané v jazyce různých profesí/profesních slangů přežívaly až do poloviny 20. století a mnohdy v nich existují dodnes. Řada z nich se stala součástí běžně mluveného jazyka (obecné češtiny).

[55] Srov. rovněž J. Vojtová (1999, s. 161-166) a J. Balhar – S. Kloferová – J. Vojtová (1999).

[56] Anglická slova v češtině označuje T. Čapek (1926, s. 419) jako *kazimluvy* a k jejich užívání poznamenává: *„Obecná mluva se hemží amerikanismy a do časopisů se za šedesát let novinaření vplížilo a tam zdomácnělo na kopy anglických slov. Zde jsou některá nejobyčejnější: grocer (obchodník s potravinami), plumber (instalater), shop (dílna), store (krám), saloon (hospoda), avenue (třída), street (ulice), parlor (společenský pokoj), mortgage (hypotéka), deed (zápis), office (úřadovna), ticket (vstupenka), lease (nájemní smlouva), clerk (písař), boss (dozorce), rent (nájem), baby (nemluvně), landlord (domácí), pic-nic (výlet), all right (dobrá), mister (pán), mistress (paní), manager (správce), farm (polní hospodářství), county (kraj), district (okres), city (město), alderman (městský radní), councilman (konšel, radní), mayor (starosta), blizzard (sněhová bouře), causus (voličská schůze), yard (dvorek), mantel piece (plášť nad krbem), carpet (koberec), trust (svěřenství), corn (kukuřice), bushel (obilní míra), candy (cukroví), lunch (přesnídávka), licence (koncese).*"

[57] S. G. Thomasonová (2001, s. 10) zároveň upozorňuje na skutečnost, že právě v angličtině existuje značné množství výpůjček – odhadem až 75 % celé slovní zásoby tvoří slova převzatá z francouzštiny a latiny.

[58] Výraznější ovlivňování syntaktické struktury češtiny angličtinou nastává až ve 20. století, v době pokročilejšího bilingvismu českých imigrantů.

[59] Substantivum *banka*, anglicky *bank*, bývá v českých reklamních textech amerických firem přiřazováno k rodu mužskému podle tvrdého zakončení v anglickém tvaru tohoto jména. Důvodem mohla být skutečnost, že v češtině jde o jméno přejaté, a proto zřejmě překladatelé upouštěli od skloňování v rodě ženském ve shodě s českým ekvivalentem: *Všichni patroni banků a i jiní, kteří chtějí uspořiti peníze, zvou*

se k návštěvě banku našeho. V reklamách amerických firem bývá také zdůrazňováno, že zaměstnávají českého pracovníka nebo že se u nich mluví česky či německy. Někdy se tyto firmy na své potenciální české zákazníky obracejí přímo formou kontaktových prostředků. Například banka *Security Savings Bank* oslovuje Čechy ve své reklamě nápisem *Našim českým patronům!* a mezi výčtem svých úředníků uvádí F. Šindeláře, kterého označuje jako *českého klerka* (angl. clerk ‚úředník'). Dále se v reklamě píše: *„Pro pohodlí četných našich patronů českých stále zaměstnáváme českého klerka, a přejeme si, byste u nás byli jako doma, přejete li si něco ve finančních záležitostech"* [Slovan Amerikánský 24, 1892, č. 16 (27. 12), s. 3].

[60] Srov. též H. L. Mencken (1949, s. 657).

[61] K. Kučera (1990c, s. 168) nazývá tento typ kalků *kalky překladovými*.

[62] K otázce bilingvismu ve Spojených státech amerických viz V. Vildomec (1971).

[63] Ve 20. století, kdy do USA přicházeli čeští imigranti, kteří již angličtinu ovládali, mělo střídání kódů také takovou podobu, že oba mluvčí v rodině, tedy muž i žena, byli bilingvní, doma hovořili česky, a to i se svými dětmi, mimo dům ale všichni komunikovali anglicky.

[64] O procesu amerikanizace ve vztahu k jednotlivým generacím českých a slovenských imigrantů viz také J. S. Rouček (1934).

VIII.

SEBEREFLEXE ČESKÝCH IMIGRANTŮ V TEXTECH ČECHOAMERICKÝCH PERIODIK 19. STOLETÍ

Analýzy imigrantského tisku mohou být východiskem pro rekonstrukci komunikativních souvislostí, které provázely život imigrantů v přistěhovalecké zemi. V případě našeho materiálu umožňují postihnout vznik a vývoj osobitého čechoamerického světa, stejně jako celkovou šíři asimilace českých přistěhovalců v zámoří, a to nejen po stránce jazykové, ale i národnostní, sociální, ekonomické a kulturní. Tím, že krajanský tisk zaznamenával proměny vědomí Čechů žijících v USA, stal se projevem a do dnešních dnů i dokladem jejich vlastní sebereflexe. Informační hodnotu má v tomto ohledu grafické a typografické zpracování krajanských novin a časopisů, jejich formát a rozsah, ale zejména původní žurnalistické texty, jejich umístění v listu, jazyk, kterým jsou psány, volba témat a jejich koncentrace, obsah a smysl textu. Důležitou roli hraje také způsob, jakým je podávána informace a jak je jazykově ztvárněna argumentace a hodnocení na jednotlivých rovinách textu. Přehled o více či méně skrytých komponentech duchovního světa imigrantů tak může dát teprve analýza orientovaná na text, věty i slova.

Východiskem analýz čechoamerických periodik z druhé poloviny 19. století jsou redakční texty (zpravidla nejsou podepisovány, ale jsou otiskovány na redakčních stranách nebo jde o komentáře, v nichž je stanovisko redaktora/redakce explicitně vyjádřeno), dále dopisy čtenářů a příspěvky (pravidelných) dopisovatelů. V těchto souvislostech se zaměříme na následující tematické okruhy:

8.1. Vnímání národní identity českou diasporou v USA

Sebereflexe české diaspory[1] ve Spojených státech amerických z hlediska její národní identity se v čechoamerických periodikách projevuje jak v jazykové, tak i v obsahové stránce jednotlivých textů. Z hlediska užitého verbálního kódu, jazyka, převažuje v celé druhé polovině 19. století čeština (byť ve stále rostoucí míře ovlivňovaná angličtinou), což je dáno především tím, že do Ameriky proudí stále noví a noví čeští přistěhovalci. Tato situace trvá až do dvacátých let 20. století. Nápadněji nežli jazyk se však vyvíjí obsahová stránka žurnalistických textů a jejich tematika.

Na začátku existence čechoamerickém tisku, tzn. v šedesátých a v sedmdesátých letech 19. století, určují obsahovou stránku textů hlavně ideje panslavismu a zachování etnické identity Čechů v Americe. Centrálními tématy je proto formálně vyjadřovaná orientace na Slovanstvo, vlastenectví a nacionalismus. Tato tematika je v žurnalistickém diskurzu imigrantů realizována jazykově buďto explicitně, nebo implicitně; v druhém případě nejčastěji tím, že jsou tematizovány hlavní atributy českého národa.

První způsob dokládá článek s názvem *Milím Wlasstencům*, uveřejněný ve *Slowanu Amerikánském* roku 1860, v němž redaktor píše:

> *„Wěrni a horliwi Slowane [...], kteři nejen pro ssebe ssami, nybrž i pro celek – ssnahu sswoji obětuji – opatrni jssouce, zřetel jejich, jak na Ewropu, tak i na Ameriku obracen – s jisstotou dokazati mohou, kde ktery ssyn – w narodnossti naši chibuje.*
>
> *Takowyto nikdy z patki nezusstane, – on poda milerad (to praktični sswe) aby k dobru weškeremu narodu take užitečnym byl. A hle! již take druhy na sslowansskou roli s potřebnym nařadim wsstoupa, chapaje sse missta, w jednom řadě pracowati pomaha“* [Slowan Amerikánský 1, 1860, č. 3 (28. 1.), s. 1].

Druhý způsob – tematizování atributů českého národa - je

nejčastěji zastoupen texty o českém jazyce, které jsou zpravidla doplňovány výzvami k jeho zachování a pěstování i v Americe:

„Protož bratři Slowane! hleďme sse sstarati o rozšiřowáni a wzděláwání naší krássne a ušlechtile a libozwučne mluwi, která jesst našim jedinym bohatym dědictwim po chrabrych předkách našich nám dochowanym, by náš Slowanssky národ bidně nezahynul, nýbrž sslawny pokrok činiti mohl, obzwlášť zde w Americe sse o to sstarati a pečowati mužeme a máme něco pro náš národ učiniti; - zde je ta druhá naše wlasst, zde je ta země, w ktere sse Slowanssky národ sspojiti muže“ [Slowan Amerikánský 2, 1861, č. 5 (31. 1.), s. 3].

Doklad o tom, které znaky české etnicity považovali sami imigranti za nejdůležitější, podává zamyšlení nad uplynulým rokem, publikované ve *Svornosti* na konci roku 1875. Článek je zároveň rekapitulací pozitiv i negativ v dosavadním národním životě Čechů v Americe z hlediska redaktora, s velkou pravděpodobností F. B. Zdrůbka:

“Konec roku 1875 a naše národnost v Americe.

Jak to stojí s národností naši v Americe ku konci roku 1875? Pokročila či zůstala pozadu? Můžeme nadit se pokroku dalšího čili nic?

Rok 1875 nevyznamenává se sice žádnou událostí neobyčejnou v národním životě našem, kteráž by byla znamením doby podstatným k utvoření rozhodujícího úsudku, avšak celý ten rok slouží nám co doklad, že živel náš nemizí alebrž roste a se zvedá.

! Š k o l y české a česko-anglické stávají jako stávaly, ano v celku viděti ač nevelký pokrok. Žádná škola naše během roku toho nezašla, pokud víme, alebrž několik jich nových založeno […].

Č a s o p i s y české, ač průměrně nestojí na stupni blahobytu přece stojí dobře, a během letošního roku přibyly v Clevelandu „Dělnické Listy“ a v Chicago náš denník „Svornost“ a týdenník „Amerikán“ […].

S p o l k y č e s k é v Americe letošním rokem též neutrpěly, ba spíše získaly […].
V p o l i t i c e pokračujeme ještě pomalu ale jest naděje, že přece pokračujeme […].
Nemusíme tedy stýskati se, že hyneme a zahyneme. Jen dále ve svornosti pokračujme! Stavme školy a dbejme o své dítky, aby se mateřštině neodrodily; podporujme spolky národní v jich práci na národní roli, a kdo při spolku přičiň se přísnou kázní napomáhati ku svornosti a pokroku; užívejme pilně svých časopisů ku svému i národnímu zvelebení a pracujme pilně, střízlivě a vytrvale ku dobytí si blahobytu a politického, počtu našemu příslušnému vlivu. Tak poroste a zkvétati bude naše národnost a my s ní“ [Svornost, roč. neuveden, 1875, č. 62 (31. 12.), s. 2].

V průběhu osmdesátých let se texty s explicitně formulovanou tematikou české národní identity z krajanského tisku postupně vytrácejí a v devadesátých letech je už tato tematika připomínána pouze implicitně. Český původ imigrantů je v té době evokován nejčastěji formou zpráv typu *Nová česká osada; Nový český podnik; České knihy; Zprávy spolkové; Český na život pojišťující spolek v Americe; Adresář českých spolků; Zprávy osobní* (rubrika obsahující krátká osobní sdělení českých rodáků) ap.

Češství a jeho zachování se někdy týkají i dopisy čtenářů. Takovýto charakter má například dopis Eduarda Táborského, českého učitele, redakci *Pokroku Západu*. V tomto dopise stojí:

„Ctěná redakce: Byl jsem povolán ředitelem Western Normal College ku vyučování české mluvnice v této škole a protož spěchám bych oznámil to všemu vlasteneckému studentstvu česko-americkému […], neb těm, jež chtějí nějakou školu normální navštěvovati. Vyučování jest každý den po 2 hodiny a pro tento term je utvořena třída jedna […]“ [Pokrok Západu 24, 1894, č. 20 (27. 11.), s. 3].

Rubrika s dopisy čtenářů je koncem 19. století pravidelnou součástí téměř všech čechoamerických novin a časopisů, ale

obsahem těchto sdělení jsou už v této době většinou informace o počasí, úrodě, pozemcích, o politických kampaních v bydlišti pisatele, případně jde i o zprávy osobního charakteru (narození, úmrtí). Jiný charakter mají některé dopisy čtenářů publikované v kalendářích. Zde jde často o životní vzpomínky jednotlivých imigrantů, kteří líčí životní osudy před emigrací a po ní.

Posun ve vědomí přistěhovalců v průběhu druhé poloviny 19. století, způsobený postupným revidováním národněobrozeneckých ideálů a myšlenek slovanství v americkém prostředí, dokumentují rovněž změny ve výrazech a osloveních, jimiž čeští imigranti v tisku označovali/oslovovali sami sebe. V šedesátých a sedmdesátých letech lze v periodikách zaznamenat pojmenování: *My Čechoslowané; Slowane; Čechoslovane Chicagští!; Drazí bratři!; Bratři Slowane!; Drahy milowany Narode Slowansky!; Narode slovansky!; My Čechové; Pro nás co Čechy; Vlastenci*; *Milý Wlasstenci!; Krajané; Chicagští Češi* nebo – méně často – pouze *Čechové*. Deník *Svornost* má na redakční stránce uvedeno: *Svornost. Politický denník pro Čechoslovany americké.*

V devadesátých letech má už jazyk tisku jiný charakter. Snaha po objektivitě sdělení vede k tomu, že žurnalistické texty jsou verbálně značně neosobní. K tomu přispívá i skutečnost, že frekvence kontaktových prostředků, které užívají, je nízká. Platí to i pro oslovování příslušníků české komunity. Pokud se v textu vůbec vyskytují, mají nejčastěji podobu výrazů *Krajané* nebo *Čtenářstvo,* v dopisech čtenářů *Ctěná redakce*. Pouze v inzerátech a reklamách, které chtějí být v rámci své persvaze adresné, nebo ve výzvách určených celé krajanské komunitě se ještě objevuje oslovení *Čechové!*

Při analýzách krajanských žurnalistických textů z hlediska toho, jak sami čeští imigranti pociťovali svou národní identitu v nové zemi, jsme zaznamenali jednu velmi zajímavou skutečnost. Na začátku druhé poloviny 19. století, v době, kdy byli ještě přistěhovalci přesvědčeni, že v Americe budou moci žít v uzavřených komunitách odděleni od ostatních etnik, s vlast-

ní subkulturou a s vlastním jazykem, se v žurnalistických textech setkáváme s poměrně častým jevem, signalizujícím již na samém počátku nové existence přistěhovalců jejich „dvojí identitu“ [2]. Projevuje se tím, že český národ doma v Čechách autoři textů označují jako *náš národ*, ale zároveň, píšou-li o Americe, vnímají ji jako *naši vlast*. První doklad tohoto postoje lze zaznamenat hned v prvním ročníku *Národních Novin* z roku 1860, v článku vyzývajícím krajany k účasti na amerických volbách:

„Vzhuru, Čechové!
poslední doba se blíží, kde nám naše povinnost káže, naše práva, svobodu a blaho ***naší vlasti*** *skutkem hájiti, v úterý 6ho listopadu bude den, kde se rozhodne volícími cedulkami, máli svoboda aneb otroctví zvítěziti, máli pravda, právo aneb lež a spátečnictví panovati.*
Čechové! století poddanství ***našeho národu*** *pod krutou vládou Rakouska nás zajisté poučilo, co otroctví, co spátečnictví a nadpraví jest; a protož jest jisté, že se všickni rodáci v úterý pod prápor svobody postaví, a proti každému otroctví a spátečnictví statečně bojovati budou.*
Odevzdejte hlasy vaše pro
ABRAHAMA LINCOLNA“
[Národní Noviny 1, 1860 (3. 11.), č. 42, s. 2].

Také redaktoři krajanského týdeníku *Pozor* se v roce 1864 stále cítili být především Čechy. Dokládají to titulky v rubrice s evropským zpravodajství. Hlavní titul této rubriky zní *EVROPA*, podtitul je *Čechy* a další podtitul, tučně vytištěný, zní ***U nás.*** Na téže stránce, ob jeden sloupec, se však píše:

„Praví se že král bavorsky navštiví ***naše*** *svobodné státy“*
[Pozor 1, 1864, č. 47 (26. 8.), s. 2].

Se stejným jevem se setkáváme i v roce 1867 na stránkách *Slávie*. Na titulní straně je v prvním sloupci publikován článek s titulkem ***Náš*** *prezident*, v němž stojí:

„Prezident Johnson jest neobyčejný muž, ale také v neobyčejném smyslu toho slova. Dokud nebyl prezidentem, byl

pravým radikalistou; s rebely nechtěl jináč mluvit, nežli prachem a olovem […]“ [Slávie 6, 1867, č. 325, s. 1].

Hned vedle tohoto článku, ve druhém sloupci, je otištěn jiný text, který má název *Proč stěhuje se lid* ***náš*** *do Ameriky?* Titulky obou článků jsou ve stejné úrovni, takže čtenář nemůže přehlédnout spojení *náš prezident* a *náš lid*, které opět evokuje představu dvojí identity českých imigrantů. Domníváme se, že po určitou dobu, nejvíce dokladů tohoto druhu je v textech ze šedesátých let 19. století, se Češi v Americe skutečně cítili být stále Čechy, ale zároveň věděli, že budou muset přijmout novou etnickou identitu, že Amerika je jejich nová vlast. Články ze šedesátých a sedmdesátých let o Americe jsou proto zřejmě spíše výrazem loajality k nové zemi než přesvědčením o vlastním amerikánství, ale postupně, již koncem století, tento schizofrenní pocit mizí, Češi si své místo v nové společnosti uvědomují a verbálně se podle toho také chovají.

8. 2. Čechy v textech čechoamerických periodik

I v případě způsobu pojetí tématu Čech a Čechů v krajanském tisku lze vysledovat postupující změny v etnickém uvědomování českých imigrantů. V šedesátých a také ještě v sedmdesátých letech informuje imigrantský tisk *(Slowan Amerikánský, Národní Noviny, Slávie, Pozor, Pokrok, Slovan Amerikánský (II), Pokrok Západu, Svornost, Dennice Novověku* a další*)* o situaci v Čechách a Rakousku pravidelně, podrobně a značně obšírně. Převažuje politické zpravodajství, domácí politická situace je sledována pečlivě a detailně. Redaktoři krajanských periodik, patrně i ve snaze o co největší identifikaci s původní vlastí, často přetiskují informace publikované v listech českých.

Je tomu tak i v případě zprávy o volbách do zemského sněmu, uveřejněné v *Národních Novinách* v dubnu roku 1861. Tento text, sestavený z výňatků převzatých z českých novin, je rozšířen o obsáhlý výklad o aktuálním dění v Čechách, který

je čtenářům předkládán v historickém kontextu:

„My Čechové […] seslabení porážkou na Bílé Hoře, a utísněni naléhajícím na nás živlem německým, klesali jsme vždy více […], až města naše venkovská, oplývající jindy značným bohatstvím, úplně zchudla a zmalátněla. Neštěstí a truchlivý stav národu našeho měly se však dovršiti bezpříkladnou centralisací, svírající nás od vlády Josefinské až do času nejnovějšího. Centralisace tato dostoupila nejvyššího stupně za vlády Bachovy. Ač zmírněná […], trvá dosud. – Dosud je ústřední vláda ve všech skoro záležitostech zemských ve Vídni; dosud dekretuje se vše i v nepatrných záležitostech pouze místních z Vídně“ [Národní Noviny 13, 1861, č. 2 (13. 4.), s. 2].

Ve zpravodajství informujícím o politice Vídně dominují v krajanském tisku v celé druhé polovině 19. století subjektivně pojaté zprávy s explicitní persvazí kritického až ironizujícího charakteru:

„Rakousko a Čechy. Ubohé Rakousko, totiž jeho národy. Dostali konstitucí a ani ji nechtějí. Podivné a přepodivné zprávy nás o této konštitucí dochází, jedni chválí druzí haní. A kdo jsou ti jenžto chválí? Vládou uplacení novináři […]“ [Národní Noviny 1, 1860, č. 45 (24. 11.), s. 2].

Podobně vyznívají ve svobodomyslném tisku i zprávy o církvi jak v Čechách, tak i v Rakousku. Například v týdeníku *Dennice Novověku* nacházíme v jediném čísle čtyři zprávy kritizující církev a její zástupce: *Kněz český okradl svými spekulacemi celou řadu chudých věřitelů; Katecheta odsouzen pro utrhání na cti; Farář odsouzen pro křivou přísahu.* Čtvrtou zprávou tohoto typu je obsáhlá informace o pastýřském listu rakouských biskupů, která kritizuje rozpory mezi tím, co církev hlásá, a tím, jak se *knížata církevní* chovají [3]. V tomto jediném čísle týdeníku *Dennice Novověku* lze na straně 4 zaznamenat i takováto tvrzení:

„Že nynější papež jest nesvědomitý politický kejklíř, vidí každý nepředpojatý člověk […]. A teď se k nim (k židům – dopl. A. J.) *přidal a jich se ujal i sám sv. Otec. Chytrák!*

I on spekuluje na vděčnost jejich. Znaje ohromný vliv židovský, hledí si jej pro budoucnost zabezpečit. Jsme jen žádostivi, který kterého napálí. Papež jest mazaný obchodník a prohnaný diplomat, jejž v přetvářce, ouskoku a lstivosti nikdo nepřekoná, ale židé napálili kolikráte i samého Jehovu a ten byl předce také žid.“

Téma českých reálií se v čechoamerických periodikách objevuje po celou druhou polovinu 19. století, ne ale vždy stejně často a stejně pravidelně, ne vždy se jedná o zprávy důležité a aktuální. Hlavní rozdíl v tematizaci českých zemí v šedesátých letech a na konci století však spočívá v tom, že zatímco na počátku existence krajanského tisku (a pobývání českých přistěhovalců v Americe) je veškeré dění v původní vlasti hodnoceno z hlediska českého národa, jeho zájmů a další existence, koncem století se tento postoj mění[4]. Krajanský tisk informuje o událostech za mořem podstatně méně často, redaktoři se s obsahem zpráv již zpravidla neztotožňují, a přestože pozitivní zájem o dění doma trvá, jsou mnohé zprávy vystavěny na principu konfrontačním, který zdůrazňuje diference mezi životem Čechů žijících v USA a životem Čechů v původní vlasti.

Je tomu tak například v článku publikovaném v *Dennici Novověku*, který kritizuje nízkou úroveň morálky v Čechách a srovnává ji se situací v Americe:

„Vidíme na tomto žalostném případu nesvědomitost a zrovna žalostnou sveřepou surovost vzdělaných mužů českých k ženskému pohlaví, za druhé pak malomoc a bezprávnost ženy naproti svůdci svému. Civilizace, která dopouští takové odkopnutí ženy oním, jenž zrádnými sliby ošemetně život jí zkazil, neliší se od divošství […].

U nás v Clevelandu vandroval by pan „koncipient“ do okresního vězení, kde by tak dlouho byl držán, až by mu ten „křesací kámen“ pod levými žebrami změkl a nešlechetný odpor jeho k dodržení slibu vazbou a kriminální společností zlomen byl“

[Dennice Novověku 18, 1895, č. 19 (14. 3.), s. 2].

Kritizovaný obraz Čech, především tamní sociálně a národnostně-politické situace, který byl zprostředkováván krajanskými listy po celou druhou polovinu 19. století, tak nemohl být v žádném případě pozitivním identifikačním vzorem pro Čechy v Americe. Na druhou stranu však kromě zpráv s aktuální politickou tematikou publikovala čechoamerická periodika rovněž texty věnované významným českým osobnostem a velkým okamžikům české historie[5]. Texty tohoto typu měly jistě pro imigranty velký význam, neboť jim připomínaly jejich identitu a bránily tak vykořenění v cizí společnosti. Domácí kulturu[6] krajanům připomínaly také umělecké texty českých autorů, otiskované zpravidla na pokračování, třebaže i ty byly na konci století často nahrazovány texty autorů cizích.

Ani český jazyk, ani texty o české historii a české kultuře však už nenacházely odezvu u příslušníků druhé generace[7]. Imigrantský tisk je však vždy určen především generaci první, té, která do cizí země přichází[8], a Češi do USA emigrovali až do dvacátých let 20. století. Mnozí z nich dokonce působili i v redakcích krajanských listů. Přesto se obsah čechoamerických periodik začal koncem století proměňovat. Příčinou byla postupující a nezadržitelná asimilace českých imigrantů.

8.3. Amerika v textech čechoamerických periodik

Analýzy textů čechoamerických periodik publikované v průběhu druhé poloviny 19. století dokládají velmi diferencovaný obraz Ameriky, stejně jako vyvíjející se vztah Čechů k nové vlasti.

Amerika byla od samého počátku existence krajanského tisku dominantním tématem jeho textů, objevujícím se pravidelně na titulních stránkách novin a časopisů. Celkově převažovaly texty čistě zpravodajského charakteru týkající se aktuálního dění v USA. Počet zpráv s americkou tematikou a jejich rozsah narůstal už od šedesátých let 19. století, a to především v souvislosti s občanskou válkou Severu proti Jihu, jejíž průběh krajanský tisk bedlivě sledoval (obr. 36).

Slowan Amerikánsky.

Ročník 2. Racine Wiskonsin dne 4. července 1861. číslo 27.

Den 4. července roku 1776 a r. 1861.

Válka nebo pokoj!

Nová compromis? —

Obr. 36. *Slowan Amerikánský* 2, 1861, č. 27 (4. 7.), s. 1.
(Náprstkovo muzeum v Praze)

V šedesátých letech se však imigranti cítili být stále především Čechy, a třebaže se rozumově snažili ztotožnit se s novou vlastí, pocitově ji za svůj domov ještě nepovažovali. Dokumentuje to především obsahověsémantická stránka básnických textů, například již citovaných básní *Slávie* nebo *Vzdálená*, které byly otiskovány vždy na titulních stránkách periodik a které vyjadřovaly stesk po ztraceném domově. Je tomu tak i v básni *Slovanské Lípě v Novém Yorku* od Jana Zajíčka, která ale zároveň zdůrazňuje nabytou svobodu, hodnotu, jíž si čeští přistěhovalci v Americe vážili nejvíce, a je i obecným programem krajanů do budoucna:

„S l o v a n s k é L í p ě
v Novém Yorku.

Bolně vlast jsme opustili
Vlast českou naší drahou
Bolně s ní se rozloučili
S matkou naší drahou.

Nás spomínka mnohá váže
Její zájmy sdíleti
Nam povinnost mnohá káže
Jí po boku kráčeti.

„Stůj co stůj, vlast milůj“.
Tak zní heslo národa
„Neodkládej a pracůj“
Dokud nevzejde Svoboda.

Vlast nová svobodu nám dala,
Připojme vlastenectví své –
Pak máme co vlasti české vzala,
Hapsburgská despotie.

Pracůj každý jak jen může,

Přičiň se sám, jiným dej radu,
nemá jen sebe krášlit růže –
Ale celou zahradu.

Protož do boje synové
Dobuďme ztracenou si slávu
Pomozme k ztracenému si právu
Ať zasvitnou zlatý nám dnové.
věnuje
Jan Zajíček.“
[Národní Noviny 2, 1861, č. 13 (13. 4.), s. 2.]

Od samého počátku svého pobytu ve Spojených státech si Češi cenili, zejména v souvislosti s existencí vlastních novin a časopisů, také americké svobody tisku, a to i přesto, že se v nové společnosti ještě ne zcela plně orientovali:

„Nyni pohledme jen, kdibychom praweho dobra nebedliwy, w tomto nowem sswětě, - kdežto pouze jen ssami ssobě ponechani jssme, nam wšem wessměs užitečneho zakladu pilně nehleděli a oceniti neuměli – kterak mužem na lepši budoucnosst missleti? kterak mužeme pak cesstu proraziti, když ani ssweho zasstupce, ani jazika, ani škole, ba ani bohatsstwi nemáme, kterak mužem ku předu jíti? – takto nahlidne každy, že nejni možne.

Jen jediny prostředek jesst, ktery pomocti muže a ten jesst „s s w o b o d a t i s s k u“.

Tento weliky poklad pro narodnosst naši powini jssme sspolečně wěrně uchopiti, podporowati, šetřiti, a rozumem, zkušenossti w pokrokach, ssíliti i sstalim činiti [...]“
[Slowan Amerikánský 1, 1860, č. 3 (28. 1.) s. 1].

Americká demokracie a svoboda znamenala pro Čechy, žijící dříve v prostředí rakouské nadvlády, ty nejvyšší hodnoty. Přesto však některé jevy americké společnosti vnímali jako negativní a veřejně je kritizovali. Byly to například formy předvolebního boje, které jim byly neznámé, i praxe politiky samotné, od níž se zpočátku distancovali:

„Amerikánská politika.
Politika v takovémto smyslů jest ta, kterou od amerikánských řemeslo-politikářů vykonávati spatřujeme, kteří svojí stranu za velkou armádu drží, s níž stát vydobýti a státní statky mezi své přivržence rozděliti má t. j. Kdo s námi nedrží a dle našich základních pravidel nejedná, hleďme jej zničiti. A to jest ten roztomilounký způsob politiky, kteráž veřejné poměry po každém vítězství v horší stav uvrhne, nežli předešlý byl, a lidu obsahu prázdnost politického pohybu ohňostrojem, hudbou a bouchací řečí se vynahradí a druhého dne po vítězství se opět na tom samém stupni vidí, na kterém dříve stál, tak že z toho konečně promluva pojde; ‚všyckni okrádáme stát, jsmeli z té neb z oné strany' […]" [Národní Noviny 1, 1860, č. 1 (21. 1.), s. 2].

Tento všeobecně negativní komentář ve vztahu k americké politice byl však už v průběhu osmdesátých a devadesátých let revidován. Příležitostně lze ale i na konci století zaznamenat kritiku americké policie *(„Sbor zahálejících dělníků, kteří se chtěli přidat k Industrial Army, byli již těmito bejkovci rozehnáni. Jen Amerika může se vykázati policejními surovci, jakým je Miller.")*[9] nebo americké justice. Ve dvojtýdeníku *Hlas* byla například zpráva o americkém bankéři-podvodníkovi označena titulkem *Vzor amerického soudnictví*[10] *(„Když nastal zaviněný úpadek, utekl a byl zatčen v St. Louisu. U soudu se přiznal, že vedl banku podvodným způsobem a přece dostal jen nepatrný trest.").*

Koncem století se Češi postupně zařazovali do americké společnosti a narůstala i míra jejich identifikace s přistěhovaleckou zemí. Signalizují to titulky rubrik/zpráv *Ze života Čechů amerických,* podtitul *Dějiny uplynulého týdne; Domácí zprávy* (rubrika ve *Slávii* přinášející informace z USA); *Nové Zprávy Domácí* (rubrika téhož charakteru uveřejňovaná v *Pokroku Západu*) nebo *Hlídka domácí* (rubrika v *Dennici Novověku* obsahující rovněž zprávy z nové vlasti). Explicitně je tato situace vyjádřena i v některých textech:

„Už by byl věru čas, abychom poznali, že nejsme více zákopníky, zálesáky divokého západu, nýbrž obyvatelé metropole americké, mezi civilizovaným národem“ [Pokrok Západu 23, 1895, č. 51 (3. 4.), s. 10].

Určující pro sebereflexi Čechů ve vztahu k Americe je však především skutečnost, že ve veškerém krajanském tisku jednoznačně převažují texty tematizující americké reálie. Zprávy reagují na veškeré aktuální dění, zastoupeno je zpravodajství z oblasti politiky státu a jeho ekonomiky, zpravodajství z domova (kriminalita, nehody, stávky, demonstrace, rozvoj jednotlivých oblastí) i zpravodajství lokální. S tímto společenským děním se Češi v Americe ztotožňovali, a to i tehdy, bylo-li kritizováno (viz následující ukázka), neboť s Amerikou je pojilo nejenom společné území a společná vláda, ale i jejich přítomná existence a zejména jejich budoucnost.

Vedle důležitých informací se v novinách a časopisech pravidelně objevují i zprávy nevýznamné, zajímavosti a senzace. V takovémto typu zpravodajství jsou občas otiskovány i informace o černoších. Obecně lze říci, že v tisku je vztah Čechů k černochům prezentován jako indiferentní, ale z celkového zabarvení textů a jejich sémantiky vyplývá, že ve skutečnosti měl charakter spíše negativní. Na druhé straně ale Češi, považujíce se za demokraty, jednoznačně odsuzovali jejich lynčování ve státech na jihu Ameriky, k němuž docházelo i na konci století:

„Lynčovní vraždy.

Proti řádění soudce Lynče bylo v posledních desetiletích mnoho mluveno a psáno, avšak vzdor tomu zvětšil se loňského roku počet lynčovních vražd opět o 35. V mnohých jižních státech se zdá, že velká část bílého obyvatelstva na venkově dospěla ku přesvědčení, že podezřelý aneb obžalovaný černoch vůbec nesmí býti před řádný soud postaven […].

Osamotnělý případ „lidového soudu“ dá se ovšem omluviti, avšak když každoročně udá se na sta lynčovních vražd, tu

není pochyby, že jest to úpadek, že jest to návrat do temného barbarství.
Krevní pomsta, která v Řecku byla starými Hellény již před více než dvěma tisíci lety odstraněna a jíž hrot ulomiti snažil se již Mojžíš zřízením útočišť, v nichž pronásledovaný byl životem svým jist, jest v plném květu ve státu, který se vyhlašuje za nejpokročilejší na světě, na prahu dvacátého století po Kristu.
Buď je znamením nedostatečného soudnictví, nebo důkazem surovosti, krvežíznivosti obyvatelů. Obojí pak slouží velmi málo ke cti našeho amerického národa" [Denní Hlasatel 7, 1898, č. 250 (7. 1.), s. 4].

8.4. Jazyk jako vlast

Pro většinu emigrantů je vždy velmi těžké změnit svůj „jazykový životní prostor", neboť řeč je projevem myšlení, nabízí výrazy a pojmy, které člověk potřebuje, aby přesně a jednoznačně vyjádřil své myšlenky a pocity. V tomto ohledu je jedinec svou mateřskou řečí do značné míry determinován, bez možnosti jejího každodenního užívání dochází k ohrožení jeho vnitřní identity. Na druhé straně ale nutnost ekonomicky přežít vyžadovala od přistěhovalců celkové, ale na prvním místě jazykové přizpůsobení. Čeští přistěhovalci se tomuto tlaku ani příliš nebránili, ve stejné situaci byli v té době ve Spojených státech amerických též přistěhovalci řady dalších národností. Češi kromě toho většinou odcházeli do Ameriky proto, aby tam zůstali, a věděli, že konečná asimilace je v jinoetnickém prostředí nevyhnutelná[11]. Přesto pro ně nebylo jednoduché „setřást" ze sebe svou národní identitu. Dokladem jsou periodika psaná česky nejenom na přelomu století, ale ještě i v dalších dekádách, sahajících hluboko do století dvacátého[12].

Český tisk spolu se spolky a dalšími krajanskými institucemi vytvářel imigrantům iluzi národního života. Stal se jejich jediným oficiálním tribunálem, veřejným projevem jejich národní kultury a jediným důkazem jejich existence jako národa

v multietnickém prostředí Ameriky. Čeština, jazyk periodik, plnila po celé 19. století funkci hlavního faktoru kulturní integrace českého etnika, noviny a časopisy vycházející česky reprezentovaly část starého domova.

Že se jazyk může stát symbolem určité kulturní tradice a životních hodnot, s nimiž se lidé v konfrontaci s cizím/novým prostředím identifikují a s nimiž spojují svůj vlastní pocit identity, dokládají i české názvy osad, které imigranti zakládali, i tituly novin a časopisů, které v prvních třech desetiletích existence čechoamerického tisku v řadě případů kopírovaly názvy periodik českých. Hlavním dokladem této skutečnosti je však existence češtiny samotné, která vzdor silným asimilačním tlakům ve Spojených státech amerických plnila funkci hlavního komunikačního prostředku mezi přistěhovalci a byla jazykem jejich tisku[13].

Čeština užívaná imigranty nebyla samozřejmě po celou druhou polovinu 19. století stejná jako čeština v Čechách, vývoj jazyka v jinonárodní komunikační situaci ustrnul, kontakt s živým mateřským jazykem se zpřetrhal, čeština sloužila pouze k běžné denní komunikaci, a to jenom v rámci komunit českých imigrantů. Je pravda, že až do dvacátých let 20. století byla oživována vždy dalšími emigrantskými vlnami, ne ve všech periodikách se však tato skutečnost projevila. Čeština se tedy dál vyvíjela pod silným tlakem angličtiny, která postupně zasahovala do všech jejích jazykových rovin. Tato skutečnost však v periodikách není, zřejmě díky novým přistěhovalcům, až do konce 19. století nikterak zvlášť patrná. Čeština čechoamerického tisku, byť konzervativní a ovlivněná angličtinou, tak déle než půl století představovala hlavní spojení mezi emigrací a původní vlastí.

Poznámky

[1] Pojem *diaspora* je v *Akademickém slovníku cizích slov*, I. díl (1995, s. 162) vymezen jako *„náboženské nebo etnické společenství žijící (rozptýleně) v rámci jiného společenství“.*

[2] Termín *dvojí identita* užívá také E. Eckertová (2004, s. 183) a označuje jím pocity českých přistěhovalců, kteří jsou zároveň hrdi na svůj původ, na český jazyk a české dějiny a zároveň i na americkou demokracii. Proto se také účastní dění v americkém veřejném světě.

[3] Dennice Novověku 18, 1895, č. 19 (14. 3.), s. 3 a 5.

[4] Srov. L. Šatava (1989b, s. 109).

[5] Ve *Slowanu Amerikánském* tak například v červnu roku 1861 vyšla zpráva o úmrtí Pavla Josefa Šafaříka, doplněná obsáhlým nekrologem, týdeník *Pozor* otiskoval během podzimních měsíců roku 1863 na pokračování *Stručný dějepis země české.*

[6] Etnokulturní rozdíly jsou často stabilnější než jazyk a etnické podbarvení určitých prvků kultury dost často přežívá dokonce i etnické uvědomění (Bromlej, 1980).

[7] Druhá generace českých přistěhovalců už mluvila anglicky: již v osmdesátých letech 19. století byl v USA zaveden zákon o anglické výuce na veřejných školách. Pro druhou a každou další generaci byla tedy čeština jazykem minulosti (Eckertová, 2004).

[8] Srov. T. Čapek (1911), R. Rosická (1928), K. Kučera (1990c) a V. Papoušek (2001a).

[9] Týdní List Hlas Lidu 5, 1894, č. 27 (28. 4.), s. 1.

[10] Hlas 33, 1906, č. 1631 (2. 1.), s. 5.

[11] Srov. článek *Anglická řeč ovládne svět* publikovaný koncem osmdesátých let v týdeníku *Hlas* [H 16, 1889, č. 745 (9. 1.), s. 1].

[12] V roce 1920 vycházelo 8 čechoamerických deníků, 25 týdeníků, 10 čtrnáctideníků, 31 měsíčníků a 7 dalších periodik. Ještě v roce 1976 vycházelo 30 periodik včetně deníku *Denní Hlasatel* (*Daily Herald;* Chicago, zal. 1891) a dvouměsíčníku pro zemědělce *Hospodář* (*The Husbandman;* Omaha, Nebraska; zal. 1891). Řada z nich byla tištěna česky. Srov. podrobněji *Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups* (1980, s. 268).

[13] V této souvislosti E. Eckertová (2004, s. 188) poznamenává: *„Hodnotíme-li akulturaci texaských Čechů z hlediska jazyka, je zřejmé, že připojit se k americké většině pro ně bylo složitou a dlouhodobou záležitostí.“* Také v *Harvardské encyklopedii* (1980, s. 261) se uvádí: *„Třebaže kvalifikace, vzdělání a uznávané hodnoty poskytovaly Čechům možnost rychlé adaptace na nové prostředí, jejich asimilace rychlá nebyla. Čeština se nepodobala jazykům většiny jejich sousedů a třebaže se zpravidla dokázali domluvit německy, angličtinu si osvojovali jen obtížně.“* Tamtéž na s. 270 se píše: *„Přes spřízněnost s americkými hodnotami se Češi asimilovali pomaleji než ostatní skupiny podobného demografického či profesního profilu […]. Jen polovina z těch, kteří už žili ve Spojených státech přes deset let, uměla* [v roce 1900 – dopl. A. J.] *anglicky.“*

IX.

SOUPIS ČECHOAMERICKÝCH PERIODIK ZALOŽENÝCH V 19. STOLETÍ

Bibliografické soupisy čechoamerických periodik přinášejí hlavně práce čechoamerické, ale i české. Nejúplnější přehled krajanských periodik pořídila E. Jerabková v monografii s názvem *Czechs and Slovaks in North America. A Bibiography*, vydané v roce 1976. Velmi podrobný soupis, s řadou doplňujících údajů, je obsažen také v chronologicky starší práci T. Čapka *Padesát Let Českého Tisku v Americe* z roku 1911. Podrobný katalog čechoamerických periodik je dále součástí monografie F. Štědronského *Zahraniční krajanské noviny, časopisy a kalendáře* (1958).

Dílčí informace o čechoamerických novinách a časopisech lze nalézt v bibliografické příručce K. Nosovského (1909), studii V. Štědrého (1966) a práci S. Klímy (1925), odkazy na bibliografie krajanských periodik obsahuje soupis bibliografií novin a časopisů, který pořídil K. Malec (1959).

Také některé práce historické jsou významným pramenem k získání informací o českém imigrantském tisku v Americe. Nejvíce těchto údajů uvádějí monografie T. Čapka (1926), J. Habenichta (n. d.), R. Rosické (1928), R. Bubeníčka (1939) a J. Chady (1981).

Přehledy čechoamerických periodik vycházejících ve 20. století přinášejí práce V. Nevluda - Dubna, vydávané v angličtině nebo v češtině. Byly publikovány v letech 1964, 1968, 1970 a 1978. Další práce orientovaná na otázky exilového tisku, totiž šířeji koncipovaná monografie L. Formanové – J.

Gruntoráda – M. Přibáně z roku 1999, obsahuje katalog čechoamerických novin a časopisů vydávaných po roce 1945. Některé z periodických titulů uváděných v těchto publikacích však byly založeny už v 19. století, a proto jsou i tyto práce pro nás důležitým pramenem.

Nejaktuálnější informace týkající se současných čechoamerických periodik nabízí M. Rechcigl, ml., prezident SVU, na internetových stránkách s názvem *Czech-American Newspaper*, dostupných na WWW: <http://hometown.aol.com/rechcigl/myhomepage/business.html>, výčtový přehled v současnosti vycházejících krajanských periodik je dále uveden i na stránkách *IHRC Guide: Czech American Collection*, WWW: <wysiwyg://16/http://www1.umn.edu/ihrc/czech.htm>.

Informace o současném čechoamerickém tisku obsahuje, kromě řady dalších údajů, také *Adresář českých a československých krajanských organizací, společností přátel České republiky, dalších organizací se vztahem k Čechům v zahraničí, krajanského tisku*, zpracovaný odborem kulturních a krajanských vztahů Ministerstva zahraničních věcí České republiky; je označen jako interní pomůcka pro státní správy a krajanské spolky. Soupis současných čechoamerických novin a časopisů je dále uváděn i na internetových stránkách Velvyslanectví České republiky ve Washingtonu.

Na základě studia uvedených pramenů a vzájemné konfrontace údajů, které obsahují, jsme vypracovali následující **soupis čechoamerických periodik založených v 19. století.** Periodika jsou zde řazena abecedně podle svých názvů, vedle hlavního titulu je uváděn také podtitul (tučné písmo), pokud existoval nebo pokud je znám. Hesla dále obsahují údaje o době založení a době zániku periodika, o místu a periodicitě jeho vydávání. Součástí hesel jsou také jména osob působících v listech jako jejich vydavatelé a redaktoři, případně i názvy vydavatelských institucí[1].

1. AMERICKÝ OBČAN
Orgán České Republikánské Lígy v Chicagu. Časopis věnovaný politice a národohospodářství
říjen 1893–květen 1896, Chicago, týdeník
Vyd. Česká Republikánská Líga, red. J. O. Oliverius, později J. Rudiš Jičinský

2. AMERICKY PALEČEK
Časopis věnovaný humoru a vtipu pro Čechoslovany americké v Chicagu
říjen 1888–únor 1889, Chicago, týdeník
Red. F. Čemus, H. Chotek, ilustrátor O. Farský

3. AMERICKÝ SBORNÍK
leden 1898–srpen 1898, New York, Chicago, Milwaukee, měsíčník
Vyd. a red. P. Albieri

4. AMERIČAN
Neodvislý denník, věnovaný zájmům českého obyvatelstva v Clevelandu
červenec 1899–1935[2], Cleveland, deník
Vyd. F. J. Svoboda, red. P. Albieri, V. A. Jung, H. Rudiš, A. Janda, J. Šindelář a další

5. AMERIKA
Obrázkový týdenník zábavný, politický a hospodářský (Bohemian Weekly)
listopad 1888–říjen 1897, Chicago, týdeník
Vyd. J. V. Matějka, v říjnu 1893 týdeník prodán A. Geringerovi

6. AMERIKÁN
Listy poučné i zábavné pro občany českoamerické
Suplement *Slávie* zaměřený na románovou četbu.
duben 1870 – prosinec 1872, Racine, Omaha, týdeník
Vyd. K. Jonáš, V. Šnajdr, E. Rosewater

7. AMERIKÁN (II)
Týdenník pro polit. poučení a zábavu
říjen 1875–1957, Chicago, týdeník[3], v posledních letech své existence suplement deníku *Svornost*
Vyd. A. Geringer, red. F. B. Zdrůbek, později F. Cetlovský, G. B. Reišl

8. AMERIKÁN, NÁRODNÍ KALENDÁŘ
1878–1957, Chicago, vycházel jednou ročně
Vyd. A. Geringer

9. AMERIKÁNSKÝ KALENDÁŘ MALÝ
1865
Racine, jednou ročně, vyšel v redakci *Slávie*

10. ANGLICKÉ LISTY
Naučný časopis, určený pro zájemce o studium angličtiny
srpen 1897–1898, Chicago, dvakrát měsíčně, později týdně
Vyd. a red. A. Soukup

11. ASTORIAN
Zábavný, poučný a ohláškový časopis, vydávaný Českou Dobročinnou Občanskou Společností v Astorii, L. I., při každé zábavě ve prospěch školy
Později (1934): **Zábavný a poučný časopis vydávaný ve prospěch České Svobodomyslné školy**[4]
říjen 1899–1945? (1951?), Astoria, L. I., N. Y., měsíčník
Vyd. Česká Dobročinná Občanská Společnost, red. E. Matzinger, později P. Kožich, P. Spurný, P. Houser, L. Skácil, F. Hodík, R. Smutný. V. J. Horký. J. Kučera a další

12. BALTIMORSKÉ LISTY
Dvojtýdenník politický, poučný a zábavný
červenec 1890–1924, Baltimore, týdeník, později 2x týdně
Vyd. J. S. Čada, J. Holzknecht; v červenci 1891 koupil list A. Geringer a vydával jako suplement *Svornosti* pro Baltimore

13. BESEDA
Týdeník zábavný a poučný
červenec 1877–říjen 1877, Wilber, Neb., týdeník
Vyd. a red. J. Novinský

14. BESÍDKA
Obrázkový týdenník pro mládež
říjen 1895–1898, Baltimore, New York, týdeník
Vyd. Evangelická Jednota

15. BESÍDKA (II)[5]
1896–1929?, Pittsburgh, měsíčník
Vyd. Presbyteriánský Výbor

16. BESÍDKA (III)
Obrázkový sborník pro mládež
1897–1909?, New York, ročně
Vyd. American Tract Society

17. BESÍDKA DĚTSKÁ
březen 1884–březen 1886, Milwaukee, týdeník, někdy i měsíčník
Vyd. A. Novák, red. A. Jurka

18. BESÍDKA SLOVANA
Čtrnáctidenník „Slovana Amerického“
prosinec 1877–1885, Cedar Rapids a Iowa City, čtrnáctideník
Beletristický suplement *Slovana Amerického*

19. BESÍDKA SOKOLSKÁ
Orgán Dělnického Amerického Sokola. Czecho-slovak-American Workingmen's Gymnastion „Sokol"
1894 – dosud[6], New York, Astoria, měsíčník
Red. A. Hrdlička, J. C. Stuchlík, později J. F. Tichý a další

20. BIČ
Humoristický časopis republikánsky orientovaný
březen 1876–květen 1876, Chicago, týdeník
Vyd. a red. J. A. Oliverius

21. BODLÁK
Humoristický časopis
srpen 1876–listopad 1876, Milwaukee, čtrnáctideník
Vyd. A. Novák, red. H. Chotek

22. BODLÁK (II)
Humoristický časopis
1876, Wilber, Neb., měsíčník; zanikl po vydání 6–7 čísel
Vyd. H. Chotek

23. BOREC
Věstník Československé Sokolské Župy Fügner-Tyršovy
1898–1907, Chicago, měsíčník
Vyd. Československá Sokolská župa Fügner-Tyršova, red. J. Košař
Později vychází pod názvem *Borec Americký*

24. BRATRSKÝ VĚSTNÍK – FRATERNAL HERALD
Ústřední orgán Západní Českobratrské Jednoty
leden 1898–dosud[7], Omaha, od 1913 Cedar Rapids, později Omaha, měsíčník
Red. J. Rosický, F. J. Kuták, S. Šerpan, O. Charvát, A. Piskač a další

25. BREJLE
Satirický a humoristický časopis pro politiku a život národní
červenec 1882–1882, Chicago, týdeník; záhy zanikl
Vyd. L. Meilbek, J. A. Oliverius

26. BUDÍČEK
Katolický list
září 1885–duben 1888, Cleveland, týdeník
Red. Š. Furdek, A. Vlček, R. Zeman

27. BUDITEL
Úřední List Západní České Katolické Jednoty
1898?–1929, Cedar Rapids, od 1928 New Prague, měsíčník; list zanikl v říjnu 1929 sloučením s *Katolickým Dělníkem*
Red. J. J. Kovařík

28. BUDOUCNOST
Časopis sociální, hájící zájmy pracujícího lidu
Od č. 13 (16. 2. 1884) **Orgán anarchistů jazyka československého**[8]
červen 1883–duben 1886, Chicago, 2x týdně, později týdeník
Vyd. I. Soc. Děl. Sekce v Chicagu, red. J. Mikolanda, N. Zoula, J. B. Pecka, pravidelně přispíval J. Pondělíček

29. CLEVELANDSKÉ LISTY
Neodvislý denník pracujícího lidu
červen 1890–červenec 1891, Cleveland, deník
Vyd. J. S. Čada, red. H. Chotek, J. V. Luňák

30. ČSA JOURNAL
Ústřední orgán Jednoty Československé spolky v Americe, založené v roce 1854
(Založen pod názvem *Orgán bratrstva Č.S.P.S.)*

1891–dosud[9], Cleveland, Cedar Rapids, Milwaukee, Oak Park a na dalších místech, měsíčník
Red. E. Tůma, F. J. Kuták, V. Šnajdr, J. Rosický, B. B. Letovský, J. J. Král, L. J. Palda, V. Petrželka, J. S. Salaba Vojan a další

31. ČAS
Týdenník věnovaný zájmům Čechů v Milwaukee
březen 1893–říjen 1893, Milwaukee, týdeník
Vyd. A. Novák

32. ČECH
Agitační republikánský list
září 1876–listopad 1876, Milwaukee, týdeník
Vyd. A. Novák

33. ČECHO-AMERIČAN[10]
1887–1908, Chicago, týdeník

34. ČECHO-AMERIKÁN
Katolický list, tištěn v češtině a angličtině
duben 1887–1887[11], Montgomery, Minn., týdeník
Vyd. a red. F. J. Přibyl

35. ČECHOSLOVAN
Katolický týdenník pro zábavu a poučení
červen 1883–červen 1895, Chicago, týdeník
Vyd. V. Keclík, red. F. Čemus, F. Fišer, K. Veselý

36. ČECHOSLOVAN (II)
Zábavný časopis
březen 1896–září 1897, Chicago, týdeník
Vyd. O. Keclík

37. ČERVÁNKY NOVÉ DOBY
Revue duševního a společenského života
únor 1898–květen 1898, Cleveland, měsíčník
Vyd. a red. V. Kudlata

38. ČESKÉ NOVINY
březen 1888–červen 1888, Cleveland, deník, od května 1888 vycházel třikrát týdně
Vyd. a red. J. N. Luňák

39. ČESKO-AMERICKÝ HUMORISTICKÝ KALENDÁŘ
1894, Chicago

40. ČESKO-SLOVANSKÝ ROLNÍK V TEXASU
Orgán farmerské aliance v Bryanu
květen 1885–leden 1889, Bryan, týdeník?
Red. J. Buňata
V letech 1885–1887 vycházel jako suplement *Slovana*

41. ČESKÝ LEV
Vlastenecko-politický list pro evangelíky
únor 1891–květen 1892, Cuba, Kan., týdeník
Red. F. Rundus a J. Skočdopole

42. ČESKÝ PEKAŘ
List věnovaný zájmům mezinárodního pekařského dělnictva
červenec 1898–1900?, Chicago, měsíčník[12]
Vyd. Mezinárodní Pekařská a Cukrářská Unie č. 25

43. ČESKÝ SVĚT. BOHEMIAN WORLD[13]
Pokrokový časopis
1899–?, Chicago, deník
Vyd. Československé vydavatelské družstvo,
red. E. Bachman

44. ČMUCHÁLEK[14]
Humoristický Týdenník
srpen 1894–listopad 1900, Chicago, týdeník
Vyd. a red. E. Bachman

45. THE DAY[15]
listopad 1886, Cedar Rapids
Red. J. B. Šuster

46. DĚLNICKÉ LISTY
Orgán socialistické dělnické strany ve Spojených státech květen 1875–1883, Cleveland, od r. 1878 New York, týdeník, trojtýdeník, po sloučení s *New Yorskými Listy* v r. 1878 deník a týdeník
Vyd. F. Škarda, red. L. J. Palda, od roku 1878 J. V. Čapek, L. J. Palda, J. Buňata, F. Lier, L. Kochman

47. DĚLNICKÉ LISTY (II)
Časopis hájící zájmy pracujícího lidu
srpen 1887–říjen 1887, Chicago, týdeník
Vyd. Čes. Děl. Vyd. Družstvo, red. J. B. Pecka

48. DĚLNICKÉ LISTY (III)
Orgán Mezinárodní Dělnické Jednoty v Americe
listopad 1893–1898, New York, Cleveland, týdeník
Red. F. J. Hlaváček, později V. Kudlata

49. DĚLNICKÉ LISTY (IV)
květen 1894–červenec 1898, Omaha, týdeník
Vyd. Česká Typografická Unie č. 21, red. J. F. Přibyl. L. W. Dongres, J. E. Kroupa

50. DĚLNÍK AMERICKÝ
Věnovaný zájmům pracovného lidu a Čechům americkým vůbec
říjen 1882–červenec 1886[16], New York, deník
Red. J. Buňata, L. J. Palda, F. Lier, J. Chudoba, L. Kochmann, F. K. Ringsmuth, S. Beránek, B. Bittner, J. Wagner, J. Fučík

51. DENNÍ HLASATEL (The Bohemian) Czechoslovak (Daily)
Časopis věnovaný zájmům lidu československého v Americe. Jediný český list v Americe mající denně telegrafické zprávy z celého světa přímo od redakce. Zprávy od United Press Associations
– roč. 41, č. 1 (1. 5. 1931)
květen 1891–1994, Chicago, denně, později 3x týdně, týdně
Vyd. Denní Hlasatel Printing and Publishing Co., red. J. Neužil, A. Srbeka, A. Soukup, F. J. Kuták, F. Skála, V. Lenoch, E. Bachman, F. Holeček a další

52. DENNÍ CHICAGSKÝ SVĚT
Denní časopis věnovaný zájmům Čechů chicagských
srpen 1895–prosinec 1895, Chicago, deník
Vyd. Denní Chicagský Svět Print. Co., red. V. V. Matějka

53. DENNÍ VĚSTNÍK
srpen 1877–září? 1877, Chicago, deník
Vyd. J. Langmayer, red. J. A. Oliverius

54. DENNICE NOVOVĚKU
(Věnováno rozvoji duchovní svobody)
říjen 1877–1917?, Cleveland, týdeník, později 2x týdně
Vyd. V. Šnajdr a F. Kořízek, později V. Šnajdr a B. L. Doležal, red. V. Šnajdr, J. V. Luňák, J. J. Král, F. J. Kuták, B. Bittner, J. A. Trojan

55. DĚTSKÉ BESÍDKY
1898–1900?, Cleveland
Vyd. Školní výbor v Clevelandu

56. DIBLÍK
Čtrnáctidenní časopis pro zábavu a domácnost
listopad 1872–1873, Cleveland, čtrnáctideník, později týdeník
Vyd. a red. J. V. Čapek

57. DIBLÍK (II)
Obrázkový, humoristický a poučný týdenník
září 1878–srpen 1883, New York, týdeník
Vyd. J. Škarda, red. J. V. Čapek
Nedělní list *Dělnických Listů*

58. DIBLÍK (III)
List humoristický a satirický
říjen 1885–říjen 1889, New York, týdeník
Red. L. Kochman
Suplement dělnického listu *Proletář*

59. DIBLÍK (IV)
Humor.-Satyr. obraz. týdenník
květen 1895–červenec 1895, Chicago, týdeník
Vyd. Společnost Moderní Tiskárny, red. F. Škaloud

60. DIVADELNÍ LISTY
Časopis věnovaný zájmům ochotnického divadla ve Spojených státech
srpen 1891–květen 1893, Chicago, měsíčník
Vyd. Česko-Národní Ochotnické Družstvo

61. DOMÁCÍ LÉKAŘ
1870, St. Louis
Red. J. K. Oliverius

62. DOMÁCÍ PŘÍTEL
List věnovaný zdravotnictví
1898, New York, měsíčník
Vyd. F. Lier

63. DOMÁCNOST
Obrázkový časopis pro zábavu a užitečné poučení
Roč. 50, 1932: **Zábavný a poučný časopis, hájící zájmy Čechoslováků v Americe**
březen 1879–1932?, Milwaukee a Chicago, měsíčně, týdně a 2x týdně
Vyd. A. Novák, red. A. Novák, F. Čemus, P. Albieri, J. K. Mazač, F. Fišera, V. Petrželka

64. DUCH ČASU
Nedělní list Svornosti. S humoristickou přílohou
Roč. 16, 1892: **Nedělní list pro zábavu a poučení**
červenec 1877–1948?, Chicago, týdeník
Vyd. A. Geringer, red. F. B. Zdrůbek, G. B. Reišl, F. J. Cetlovský, K. Štulík, P. Albieri, B. Bittner, J. Čermák a další

65. DUCH VOLNOSI
List bezvládně obecenský
Č. 3 (25. 5. 1895): **List bezvládně obecenský. Orgán Mezinárodní Dělnické Jednoty. „Duch Volnosti“ Bohemian monthly paper**
březen 1895–červenec 1895, Chicago, měsíčník
Vyd. Vydavatelská skupina „Neodvislá Mezinárodní Omladina“ a skupiny „Volná společnost“, od května 1895 Internat. Workingmen Ass’n of America, jednatel B. Sedlecký, red. F. Tůma

66. XX. VĚK
Nedělní obrázkový list pro poučení, zábavu a humor
červenec 1888, New York, týdeník
Vyd. Vydavatelské družstvo (J. S. Čada)

67. HLAS
Nejstarší list lidu česko katolického v Americe
leden 1872–duben 1950, St. Louis, týdně, později 2x týdně
Red. J. Hessoun, J. M. Koudelka, H. Dostál, J. Stanovský, M. J. Dostál a další

68. HLAS JEDNOTY SVOBODOMYSLNÝCH
únor 1872–říjen 1881, Iowa City, Ia., Milwaukee, New York, Chicago, měsíčník
Vyd. a red. L. Klácel

69. HLAS LIDU
červenec 1886–říjen 1889, New York, deník
Vyd. Bohemian Workingmen's Cooperative Association, red. L. Kochman, B. Gégr, V. Sperakus, M. Breth, B. Herc, F. Hlaváček, J. Hošek, V. Kudlata a další

70. HLAS PRAVDY
Časopis českých evangelíků
únor 1874, Iowa City, Ia.
Vyd. a red. F. Kún, H. Fairall

71. HLAS SVOBODY
Denní časopis, věnovaný zájmům Čechoslovanů Amerických
leden 1896–srpen 1896, Chicago, deník
Vyd. Česká tiskařská a vyd. společnost, red. F. J. Kuták, J. B. Pecka, J. J. Nový, B. Sedláček, H. L. Avenarius

72. HLASATEL
Věnovaný zájmům lidu českoamerického na venkově i ve městě
květen 1892[17]–?, Chicago, 2x týdně, od 1971 týdně
Vydavatel a redakce totožná jako u Denního Hlasatele, ale nejde o totožné listy[18].

73. HLASY Z PRAHY
1898?–1899?, Prague, Neb.

74. HOSPODÁŘ
Roč. 24, 1914: **Illustrovaný čtrnáctideník věnovaný zájmům a potřebám českoamerického farmerstva ve Spojených Státech**
Roč. 31, 1921: **Jediný odborový český list na celém americkém západě, věnovaný veškerým odborům polního hospodářství, chovu zvířat, mlékárenství, včelařství, domácnosti atd.**
Roč. 42, 1932: **Illustrovaný poloměsíčník věnovaný zájmům a potřebám farmy a domova. Bohemian Semi-monthly Devoted to the Interest of Farm and Home**
duben 1891–dosud, Omaha, měsíčník, od 2. roč. čtrnáctideník, od 1985 měsíčník
Vyd. Pokrok Západu Publishing Co., Národní tiskárna, red. L. W. Dongres, S. Šerpan, J. Březánek, J. Černý, J. Hančík, O. Charvát, R. Rosická, A. Piskač a další[19]

75. HOSPODÁŘ AMERICKÝ
únor 1879–prosinec 1881, Milwaukee, měsíčník a čtrnáctideník
Vyd. A. Novák, red. T. Juránek, L. Klácel

76. HOSPODÁŘSKÉ LISTY
Časopis věnovaný zájmům rolnictva československého ve Spoj. Státech
květen 1898–duben 1930, Chicago, čtrnáctideník
Vyd. Řád Českých Benediktinů, red. L. W. Dongres, A. F. Veselý, S. Novotný a další

77. HOSPODYNĚ
listopad 1889–?, Milwaukee, měsíčník; záhy zanikl
Red. A. Novák

78. HUS
květen 1876, New York; vyšlo pouze jediné číslo
Vyd. a red. A. Berman

79. HVĚZDA ZÁPADU
Anarchistický list pro Dakotu
1886, Dakota; vyšlo pouze několik čísel

80. CHICAGSKÉ LISTY
Denník. Věnovaný zájmům Čechů v Americe
září 1882–říjen 1893, Chicago, deník, týdeník, později čtrnáctideník
Vyd. Chicagské Listy Bohemian Printing a. Publishing Co., red. J. V. Matějka, F. J. Dvořák, L. J. Flígl, F. J. Cetlovský, F. Čemus, P. Albieri, L. J. Palda, J. Hájek a další

81. CHICAGSKÝ OBČAN
říjen 1894–listopad 1894, Chicago, deník
Vyd. Česká Vydavatelská Společnost, red. H. L. Avenarius, K. Neumann, J. J. Nový

82. CHICAGSKÝ SVĚT
únor 1895–prosinec 1895, Chicago, týdeník a čtrnáctideník
Vyd. Chicagský Svět Printing a. Publishing Co., red. J. V. Matějka

83. CHICAGSKÝ SVĚT (II)
srpen 1899–1899, Chicago, deník; vyšlo pouze 29 čísel
Vyd. a red. E. Bachman, V. Kroužilka, J. S. Čada

84. CHICAGSKÝ VĚSTNÍK
Časopis věnovaný občanskému životu amerických Čechů
říjen 1873–červenec 1880, Chicago, týdeník
Vyd. A. Geringer, J. Langmayer, red. F. K. Tůma, F. J. Cetlovský, G. B. Reišl, J. V. Matějka, J. A. Oliverius

85. JEDNOTA
květen 1888–srpen 1888, Chicago, deník
Vyd. „Jednota" českokatolický novinářský spolek, red. F. J. Přibyl, H. Chotek, J. Božovský, J. Miller

86. JEDNOTA (II)
leden 1895–1898, Baltimore, čtrnáctideník
Vyd. Evangelická Jednota v Americe, red. V. Písek, V. Vaněk, J. Břeň

87. JEDNOTA (III)
Ústřední orgán české římsko-katolické první Ústřední Jednoty ve Spojených Státech Amerických
květen 1899–srpen 1902, Chicago, měsíčník a čtrnáctideník
Vyd. České Katolické družstvo, red. F. Fišera

88. JEDNOTA OSVOJENÝCH
Nedělní list Dennice Novověku
leden 1883–prosinec 1886, Cleveland, týdeník
Vyd. a red. V. Šnajdr

89. JISKRY
únor 1896–květen 1896, Chicago, týdeník
Vyd. Hlas Svobody, red. F. Škaloud

90. KALENDÁŘ AMERICKÝ
1884, St. Louis
Vyšel pouze jednou

91. KALENDÁŘ AMERICKÝ ČECHOSLOVAN
1884, Chicago
Vyd. Český tiskařský spolek

92. KALENDÁŘ BITTNERŮV ČESKOAMERICKÝ
1894, Chicago
Vyšel pouze jednou

93. KALENDÁŘ ČESKOAMERICKÝ NÁRODNÍ PRO KATOLÍKY
1887 – 1890, Chicago, ročně

94. KALENDÁŘ ČESKOAMERICKÝCH ŽEN
1899, Chicago; vyšel pouze jednou
Vyd. Společnost J. Humpalové-Zemanové

95. KALENDÁŘ ČESKOKATOLICKÝ
1890, St. Louis

96. KALENDÁŘ HLASATEL
1898, Chicago, ročně

97. KALENDÁŘ NA ROK 1885
1885, New York a Chicago

98. KALENDÁŘ NAŠINEC
1882–1891, Chicago, ročně; v letech 1888 a 1890 nevyšel[20]

99. KALENDÁŘ NOVÁ VLAST
1883–1910, Milwaukee; v roce 1888 nevyšel[21]

100. KALENDÁŘ OBČANSKÝ, POUČNÝ A ZÁBAVNÝ PRO ČECHY V AMERICE
1871, vyšel pouze jednou

101. KALENDÁŘ POKROK PRO ČECHOSLOVANY V SOUSTÁTÍ AMERICKÉM
1865–1866?, Racine, ročně

102. KALENDÁŘ SLOVAN
1894, La Grange, Tex.

103. KANSASKÉ LISTY
Supplement to „Republic County Pilot“ [22]
srpen 1885–leden 1886, Cuba, Kan., týdeník
Vyd. W. S. Elliot, red. K. O. Anténe

104. KANSASKÉ NOVINY
Politický týdeník
únor 1892–1895, Belleville a Munden, Kan., týdeník
Red. F. a J. Hanzelínovi

105. KATOLICKÉ NOVINY
říjen 1867–květen 1868, Chicago, týdeník
Vyd. České duchovenstvo v Americe, red. J. Molitor, A. Jirka, M. Novotný

106. KATOLICKÝ ČECH
Nedělní list věnovaný náboženství a duševní zábavě pro mládež i dospělé
květen 1888–leden 1889[23], Chicago, týdeník
Vyd. „Jednota“ českokatolický novinářský spolek

107. KATOLÍK
Týdenník věnovaný zájmům katolických Čechů
Od 2/1894: **Dvojtýdenník věnovaný zájmům českých katolíků v Americe**
Od 1968: **List věnovaný zájmům amerických Čechů**
Později **Časopis věnovaný zájmům amerických Čechů**
červenec 1893–1975, Chicago, týdeník
Vyd. Řád Českých Benediktinů v Chicagu, red. P. Neužil, V. Kohlbeck, B. Kvítek, J. Chvátal, B. Tomek, P. Šašek, D. Kvítek, E. Sládek a další

108. KATOLÍK. ČESKOAMERICKÝ KALENDÁŘ
1895–1948, Chicago, ročně

109. KEWAUNSKÉ LISTY
Demokratický týdenník vydávaný akc. spol. v Kewaunee, Wis.
leden 1892–1917, Kewaunee, Wis., týdeník
Vyd. Akc. spol. v Kewaunee, red. J. V. Luňák

110. KNIHOVNA AMERICKÁ
1887–1900, Omaha, čtrnáctideník

111. KOPŘIVY
Humoristický časopis
listopad 1898, Baltimore

112. KOTVA
Politický a hospodářský časopis
srpen 1892, prosinec 1893, Schuyler, Neb., týdeník
Vyd. Příborský a. Co., red. J. E. Kroupa

113. KŘESŤANSKÉ LISTY
Evangelický misijní a zpravodajský časopis
1899–1958, Clarkson, Neb., Cedar Rapids, Ia., Pittsburgh, týdeník, měsíčník a čtrnáctideník
Vyd. V. Losa, po r. 1903 Presbyterian Board of Publication and S. S. Work,
Pittsburgh, Pa., později Presbyterian Church New York, red. V. Losa a V. Šiller, později J. R. Miller a další

114. KŘESŤANSKÝ POSEL
Věnovaný zájmům duchovního i národního povznesení
Náboženský metodistický časopis
duben 1891–1913?, Cleveland, Chicago, týdeník a měsíčník
Red. F. Tauchen, V. Vaněk, F. J. Hrejsa, F. Pelikán, F. Čada a další

115. KVĚTY AMERICKÉ
Belletristický měsíčník obrázkový
říjen 1884–1887, Omaha, měsíčník a čtrnáctideník
Vyd. a red. J. Rosický

116. KVĚTY HUMORU A PRAVDY
září 1876–květen 1880, Chicago, týdeník
Vyd. J. Oliverius, red. J. Oliverius, K. Vopálecký

117. LAMPIČKA
Humoristicko-satirický časopis
srpen 1885–červenec 1886, Chicago, týdeník
Vyd. a red. A. Hradečný

118. LETOPISY Sv. VÁCLAVSKÉ
1874–1929?, Cedar Rapids, Ia.
Vyd. A. Vojáček, G. A. Stemm

119. LISTY POUČNÉ A VZDĚLÁVACÍ
1897, Cedar Rapids, Nelsonville, Tex.
Vyd. A. Motyčka, tisk F. K. Ringsmuth

120. LISTY Z DAKOTY
červen 1899, Tabor, S. D., týdeník
Vyd. Bon Homme Co.

121. LISTY Z NEBRASKY
červenec 1895, Clarkson, Neb., týdeník

122. LUCERNA
První české noviny v New Yorku
duben 1871, New York; vyšlo pouze jediné číslo
Vyd. a red. L. J. Palda

123. MATICE DĚLNICKÁ
Revue duševního i společenského života
duben 1893–duben 1894, New York, měsíčník
Od roku 1894 vycházela pod názvem
BESÍDKA SOKOLSKÁ[24]
Orgán Jednoty dělnicko-amerických Sokolů
květen 1894, New York
Red. J. C. Stuchlík, později J. F. Tichý

124. MILWAUKEER FLUGBLÄTTER
Ein Wochenblatt für Ernst und Scherz, mit und ohne Illustrationen
1852, Milwaukee, Wis., týdeník
Vyd. a red. V. Náprstek

125. MINNESOŤAN
říjen 1898–1902?, St. Paul, Minn., týdeník
Vyd. Sklenář a Velebný

126. MORAVIAN
The Official Organ of the Northern Province of the Unitas Fratrum or Moravian Church in America
1856, Bethlehem, Pa.

127. MORAVIAN CHURCH MISCELLANY
1850–1855, Bethlehem, Pa.

128. NÁROD. Bohemian Daily Národ (Nation)
Denní list věnovaný zájmům Čechů amerických. Jediný český katolický list denní ve Spojených Státech. The Only Bohemian Catholic Daily in the United States.
únor 1894–1975, Chicago, deník, od 1954 2x týdně, od 1960 týdně
Vyd. Řád Českých Benediktinů v Chicagu, red. P. Neužil, B. Kvítek, L. J. Tupý, A. Gross, K. Neumann, V. Petrželka, F. Fišera, H. Dostál, B. Sedláček a další

129. NÁRODNÍ DĚLNICKÉ NOVINY
Časopis český a slovenský, vycházel jako příloha anglického listu *Coke County Chronicle*
duben 1889, Connelsville, Pa.,
Red. R. Zeman

130. NÁRODNÍ LISTY
říjen 1886–květen 1888, Omaha, týdeník
Vyd. J. Kašpar, red. J. A. Hospodský

131. NÁRODNÍ NOVINY. National Gazette
leden 1860–červen 1861, St. Louis, týdeník
Vyd. Akcionářská Společnost v Soustátí Americkém, red. J. B. Erben, H. Sládek, J. Borecký, F. Mráček

132. NÁRODNÍ NOVINY (II)
únor 1868–leden 1871, St. Louis a Chicago, týdeník
Vyd. J. B. Bělohradský, K. Alis, red. J. Oliverius, J. Pastor, J. V. Sládek a další

133. NÁRODNÍ NOVINY (III)
Všeobecný obrázkový časopis. (Obrázkový týdenní poučný, politický a humoristický)
říjen 1873–září 1874, Cleveland, týdeník
Vyd. a red. J. V. Čapek

134. NAŠINEC
srpen 1883–duben 1894, Chicago, týdeník
Vyd. a red. F. J. Cetlovský, L. J. Flígl

135. NAŠINEC. KALENDÁŘ
1882–1891?, Chicago, ročně[25]

136. NEDĚLNÍ HLAS LIDU
Věnovaný zájmům pracujícího lidu
listopad 1889–1921, New York, týdeník
Vyd. Bohemian Cooperative Association (ved. John Kořínek)

137. NEDĚLNÍ NEW YORKSKÉ LISTY
leden 1891[26]–1934?, New York, týdeník
Vyd. První Čes. Typografická Unie v Americe

138. NEDĚLNÍ ŠKOLA
1892, Chicago, týdeník
Suplement *Křesťanského Posla*

139. NEDĚLNÍ SVORNOST
1875–1957, Chicago, týdeník
Nedělní vydání deníku *Svornost*

140. NEW YORSKÉ HUMORISTICKÉ LISTY
leden 1887–prosinec 1887, New York, týdeník
Vyd. New Yorské Listy, red. V. J. Čapek, B. Bittner
Samostatné nedělní vydání *New Yorských Listů*

141. NEW YORSKÉ LISTY
červen 1874–leden 1878[27], New York, týdeník, později 3x týdně
Vyd. Jednota Slovanské Lípy, red. J. Reindl, později J. V. Čapek

142. NEW YORSKÉ LISTY (II)
srpen 1886–1966, New York, deník, později 3x týdně
Vyd. D. Mašín, L. H. Schreiter, od r. 1888 J. J. Čada, red. J. V. Čapek, B. Bittner, J. Schreiter, J. Hála, J. Hubert, J. J. Nový, F. J. Kuták a další

143. NEW YORKSKÝ DĚLNÍK
1874–1875, New York, týdeník
Vyd. Jednota Slovanské Lípy v New Yorku, red. J. Reindl, později J. V. Čapek

144. NOVÁ DOBA
Politický a zábavný časopis
únor 1871–říjen 1871, Chicago, týdeník
Red. J. Pastor

145. NOVÁ DOBA (II)
únor 1880, Chicago; vyšlo pouze 21 čísel

146. NOVÁ DOBA (III)
březen 1887–červenec 1892, Schuyler, Neb., týdeník
Vyd. Lit. Spol., red. H. Chotek a F. K. Ringsmuth

147. NOVÁ VLAST
Nejzápadnější český časopis v Americe
červenec 1885–1886, North Bend a Omaha, Neb., týdeník
Vyd. Vydavatelské Družstvo, red. J. A. Hospodský

148. NOVÉ DOBY LISTY SVÁTEČNÍ
leden 1892–červen 1892, Schuyler, Neb., týdeník
Vyd. a red. F. K. Ringsmuth
Nedělní suplement týdeníku *Nová Doba (III)*

149. NOVÉ PROUDY
červenec 1899–září 1899, Chicago, měsíčník
Vyd. a red. V. Petrželka a J. Bártík

150. NOVINY
1892, Wilber, Neb., týdeník; zanikl v prvním roce vydávání
Vyd. a red. bratři Hanzelínové

151. NOVOYORSKÉ CENTENNIÁLNÍ LISTY
červen 1876–září 1876, New York, týdeník
Vyd. a red. J. V. Čapek

152. NOVÝ DOMOV
Nejrozšířenější katolický polotýdeník věnovaný zájmům československých katolíků v Texas. The Only Catholic Semi-Weekly in Texas
březen 1895–1970, Hallettsville, Tex., týdně a 2x týdně
Vyd. J. Jakubíček, později J. Kopecký, J. Malec a V. Malec, red. V. Malec, později S. Stibořík

153. NOVÝ SVĚT
Politický týdenník věnovaný zájmům českoamerického lidu
říjen 1898–1899?, Chicago, týdeník

154. NOVÝ VĚK
Politický a obrázkový týdenník pro zábavu a poučení
srpen 1899–1903, Chicago, týdeník
Vyd. Česko slov. vyd. družstvo (Bachman a Čada)
Nedělní list *Chicagského Světa*

155. NOVÝ ŽIVOT
prosinec 1899–1903?, New York, měsíčník
Vyd. L. Cimler

156. OBČAN
červenec 1880–říjen 1880, Chicago, deník a týdeník
Vyd. J. Langmayer, red. J. V. Matějka
Občan následoval po *Chicagském Věstníku*, a proto je 1. číslo týdeníku *Občan*, vydané 22. července 1880, značeno jako 41. číslo VII. ročníku[28]

157. OBČAN (II)
květen–prosinec? 1887, New York, deník
Vyd. a red. J. S. Čada

158. OBČAN. NÁRODNÍ KALANDÁŘ
1886, Chicago, ročně

159. OBČANSKÉ LISTY
březen 1871–1873, St. Louis a Chicago, týdeník
Vyd. K. Alis, red. J. A. Oliverius

160. OBCHODNÍ LISTY
Časopis sloužící zájmům českých obchodníků
duben 1897–?, Chicago, vycházel nepravidelně, záhy zanikl
Vyd. J. K. Velebný

161. OBRANA
Časopis ku hájení všech napadených v „Denním Hlasateli“
březen 1897, Chicago; vyšlo pravděpodobně pouze jedno číslo

162. OBRÁZKOVÁ PŘÍLOHA K ČASOPISU SVOBODNÝ OBČAN
Supplement to „Svobodný Občan“
1887–1891?, New York, týdeník
Vyd. J. S. Čada

163. OBZOR
Roč. 3, 1893: **Katolický týdenník**
duben 1891–květen 1894, St. Paul, Minn., týdeník
Vyd. Národní tiskařské družstvo v St. Paul, red. Šafránková, P. Albieri, F. Skala

164. OBZOR (II)
Týdenník politický, hospodářský a zábavný. Orgán Slovanské Podpůrné Jednoty Státu Texas.
Roč. 3, 1893: **Orgán české řím. kat. Jednoty Texaské**
Roč. 4, 1894: **Katolický týdenník**
Roč. 11, 1901**: Časopis věnovaný rolnictví, zahradnictví, domácímu hosp. a příbuzným odvětvím**
červenec 1891–srpen 1912, Hallettsville a La Grange, Tex., týdeník, později čtrnáctideník
Vyd. a red. F. Fabian
V letech 1895–1897 list nevycházel, v letech 1897 – 1899 vycházel pod názvem *Obzor Hospodářský*

165. ORGÁN BRATRSTVA Č.S.P.S.
Úřední orgán Jednoty Č.S.P.S. Orgán Bratrstva ve Spojených Státech Amerických a v Kanadě. Brotherhood Organ of C.S.P.S.
září 1891–1932, Oak Park, Ill., a Cleveland, měsíčník, později 2x za měsíc
Vyd. Jednota Česko-Slovanských Podporujících Spolků ve Spojených Státech, red. E. Tůma, F. J. Kuták, V. Šnajdr, J. Rosický a další

166. ORGÁN JEDNOTY SVOBODOMYSLNÝCH
leden–červenec 1871, Cedar Rapids, Ia., měsíčník
Vyd. a red. F. B. Zdrůbek

167. OZNAMOVATEL
duben–květen? 1888, Chicago, týdeník
Vyd. J. Velebný, red. A. E. Beneš

168. OZNAMOVATEL (II)
1892, Cleveland, týdeník; vydána dvě čísla
Vyd. Spolek sv. Antonína Paduánského, red. F. J. Svoboda

169. OZVĚNA
leden 1891, Chicago, týdeník; vyšlo pravděpodobně pouze jediné číslo
Vyd. J. J. Beneš, red. F. Čemus

170. PATRIOT
Vlastenecký týdenník
srpen 1883–leden 1884, New York, týdeník
Vyd. Bohemian Publishing Co., (J. V. Čapek, T. Čapek, F. Bartošek)

171. PESTRÉ LISTY
březen–prosinec 1899, Cleveland, týdeník
Vyd. F. J. Svoboda, red. P. Albieri

172. POCHODEŇ
Orgán Ústřední Jednoty Českých Unií v Chicagu
červen 1896–květen 1899, Chicago, týdeník
Vyd. a red. F. Tůma, F. Hlaváček

173. POCHODEŇ (II)
prosinec 1899–1900, Cleveland, týdeník
Vyd. Tisková Kooperativní Společnost, red. V. Kudlata

174. POKROK
Orgán Americké Národní Jednoty. Svobodomyslný časopis politický, poučný a zábavný.
Roč. 7, 1973: **(The Progress). Časopis svobodomyslný, politický, společenský a vědecký**
září 1867–srpen 1878, Racine, Cedar Rapids, Cleveland, týdně, později 3x týdně
Vyd. J. Zrcadlovský, F. B. Zdrůbek, Bohemian Printing Co., red. J. Pastor, F. B. Zdrůbek, J. V. Čapek, V. Šnajdr

175. POKROK (II)
září 1897–?, Chicago, týdeník; vyšlo jen několik čísel
Vyd. F. J. Hora, red. F. Fišera

176. POKROK (III)
1897–1899, St. Paul, Minn., týdeník

177. POKROK ZÁPADU
srpen 1871–říjen 1915, Omaha, týdeník, později 2x týdně
Vyd. E. Rosewater, později J. Rosický, red. V. L. Vodička, F. B. Zdrůbek, J. Rosický, R. V. Miškovský, J. Míchal, V. Šnajdr, T. Čapek, J. A. Oliverius a další

178. POMNĚNKY
září 1885–červen 1889, Chicago, měsíčník
Vyd. J. A. Oliverius
Suplement časopisu *Zlaté Klasy*

179. POMSTA
Anarchistický list
1897, New York

180. POSEL Z PRAHY
Politický týdeník
1888–1893, Prague, Neb., týdeník

181. POZOR
Nové Občanské Noviny
říjen 1863–1867, St Louis, týdeník
Od 16. 12. 1865 vycházel pod názvem *Pozor Americký*
Vyd. Alis a Pešek, red. K.. Tiapal, K. Alis, K. Procházka, J. A. Oliverius

182. PRÁCE
Časopis hájící zájmy pracujícího lidu česko-slovanského
květen 1886–červenec 1887, Chicago, týdně a 2x týdně
Vyd. J. B. Pecka, později Československá Dělnická Jednota, red. J. B. Pecka

183. PRAPOR SVOBODY
srpen 1872–březen 1873, Chicago, týdeník
Vyd. Č. Duras

184. PRAVDA
1871, Cleveland, měsíčník
Vyd. Jednota Svobodomyslných
List brzy zanikl

185. PRAVDA (II)
březen–srpen 1879, Chicago, deník
Vyd. J. A. Oliverius, J. Langmayer, K. Vopálecký, Felix K. Tůma

186. PRAVDA (III)
Orgán Spojených Dělníků Doutnikářských v Americe
leden 1882–?, New York, měsíčník
Vyd. Ústřední Výbor

187. PRAVDA (IV)
březen 1886–srpen? 1886, New York, týdeník
Vyd. Kooperativní Družstvo
Suplement listu *Dělník Americký*

188. PRAVDA (V)
Týdeník věnovaný k povzbuzení úcty k slovu Božímu a touhy po křesťanském životě, jakož i pěstování téhož
Evangelický, náboženský a beletristický časopis
říjen 1886–prosinec 1894, Chicago, čtrnáctideník a týdeník
Vyd. a red. E. A. Adams

189. PRAVDA (VI)
Orgán Sociální Strany Dělnické S.P.L.
květen 1898–?, New York, týdeník
Vyd. České Soc. Odvětví č. 8 S.P.L. v New Yorku

190. PRÁVO LIDU
Časopis věnovaný zájmům pracujícího lidu
květen 1893–září 1894, Chicago, deník
Vyd. Vydavatelské družstvo, red. G. Habrman, V. Anýž, J. Novotný, A. Janda, J. B. Pecka, J. Mikolanda, B. Herz

191. PROGRESS
Official Organ of the Cigarmaker's Union of America
srpen 1882, New York, měsíčník
Vycházel ve třech jazycích: anglicky, německy a česky

192. PROLETÁŘ
Orgán radikálních socialistů českých
květen 1884–1886?, New York, týdeník
Vyd. Skupina Dělnické Jednoty a Česko-dělnické Vzdělávací Spolky v New Yorku, red. L. Kochman, F. Hlaváček

193. PRVNÍ MÁJ
Orgán Ústřední Jednoty Českých Unií v Chicagu
květen 1896, Chicago; vyšlo pouze jediné číslo

194. PŘÍTEL DÍTEK
Týdenník pro Česko-Amer. mládež a přátele její
prosinec 1889–1947, Chicago a Lisle, Ill., týdeník
Vyd. Řád Českých Benediktinů v Chicagu, red. P. Neužil, B. Kvítek, V. Kohlbeck, J. Chvátal, J. Zeissl, P. Šašek, B. Tomek a další

195. PŘÍTEL LIDU
září 1891–1915, Wahoo a Wilber, Neb., týdeník
Vyd. a red. J. A. Hospodský

196. RARÁŠEK
Nedělní list věnovaný zábavě a obveselení
květen 1876–1877, Chicago, týdeník
Red. G. B. Reišl

197. REPUBLIKÁN
1880, Chicago, týdeník[29]

198. REPUBLIKÁN (II)
říjen 1884, Chicago
Vyd. a red. J. A. Oliverius
Vyšlo pouze jediné číslo před volbou prezidenta

199. REPUBLIKÁN (III)
Týdeník pro politiku a národohospodářství. Orgán České Republikánské Strany
květen–červenec 1895?, Chicago, týdeník; vydáno pouze 7 čísel
Vyd. a red. J. A. Oliverius

200. REVOLUCE
leden 1897–?, Chicago

201. RODINA. The Family
Zábavník Slávie
prosinec 1880–červenec 1918, Racine a Chicago, týdeník
Samostatná zábavná příloha *Slávie*

202. ROLNÍK TEXASKÝ
Orgán českých spolků státní farmérské jednoty v Texas
březen 1887–březen 1888, Bryan a La Grande, Tex., týdeník
Od roč. 2, č. 32 (12. 3. 1888) pokračoval pod názvem *Rolník*
Vyd. E. A. Krall, red. E. A. Krall a J. E. Kroupa

203. ROLNÍK. The Agriculturist
Týdenní list věnovaný zájmům čechoslovanského rolnictva v Americe
1888, Bryan, Tex., týdeník
Vyd. Vydavatelská podílová společnost „Rolníka“,
red. J. Buňata

204. ROVNOST
prosinec 1887–únor 1888, New York, deník
Vyd. J. S. Čada a spol.
Zanikl v únoru 1888 splynutím s *New Yorskými Listy*

205. ROVNOST (II)
září–prosinec 1892, Milwaukee, deník
Vyd. Česká Tiskařská a vydavatelská spol., red. J. Rudiš-Jičínský, B. Grégr

206. ROVNOST (III)
Týdenník, věnovaný pouze zájmům Čechoslovanů
Roč. 1, 1895: **Týdenník, věnovaný dělnick. zájmům Čechoslovanů**
červenec 1894–1919?, Milwaukee, týdeník
Vyd. Krall a spol.

207. ROZHLEDY
květen 1899, Cleveland, čtrnáctideník; vyšla pouze dvě čísla
Vyd. L. Čapek, red. V. Kudlata

208. ROZHLEDY (II)
Politický týdeník
1899, Munden, Kan., týdeník

209. ROZSÉVAČ
červen 1888–1889, Cleveland a Chicago, měsíčník a dvouměsíčník
Vyd. L. Lanyi

210. ROZVAHA
srpen 1878–leden 1879, Cleveland, týdeník
Vyd. a red. J. A. Oliverius a K. Vopálecký

211. RUCH
květen 1893, Milwaukee, deník
Vycházel pravděpodobně jen velmi krátce

212. SALINE COUNTY POST
březen 1874–květen 1877, Crete, Neb., týdeník
Vyd. Hoyt a Wells, red. Č. Duras
Časopis po nějakou dobu obsahoval jednu stránku tištěnou v češtině

213. SATAN
Nedělní list Týdního Oznamovatele. Illustrovaný hum. týdenník
květen 1882–březen 1883, Chicago, týdeník
Vyd. a red. J. V. Matějka a J. Atoš

214. SEVERŮV ČESKÝ KALENDÁŘ A PŘÍRUČKA AMERICKÉHO OBČANSTVÍ
1891–1928?, Cedar Rapids, Ia., ročně

215. SLÁVIE
Roč. 3, 1863: **Týdenník věnovaný politice, všeobecnému vzdělání a jiným praktickým potřebám Čechoslovanů v Americe**
říjen 1861–1946, Racine a Chicago, týdeník
Vyd. F. Kořízek, J. Bárta-Letovský, F, Mráček, K. Jonáš, J. Eliáš, J. J. Král, J. Stehlík a další, red. F. Mráček, V. Mašek, K. Jonáš, V. Šnajdr, G. B. Reišl, B. Jonáš a další

216. SLOVAN
Týdenník politický, poučný a zábavný
září 1879–květen 1890, La Grange a Bryan, Tex., týdeník
Vyd. F. Lidiák a spol., J. S. Čada, E. A. Krall, red. H. Chotek, A. Haidušek a další

217. SLOVAN AMERIKÁNSKÝ
Týdenník pro politiku, vědu, umění, zábavu a vzájemnost všech Slovanův Amerických
listopad 1869–1920, Iowa City a Cedar Rapids, Ia., 2x týdně a týdně
Vyd. J. Bárta-Letovský, red. L. Klácel, J. M. Letovský, F. K. Ringsmuth a další

218. SLOVANSKÁ JEDNOTA
září 1897–1898?, La Grange, Tex., 2x měsíčně; vydáno pouze 20 čísel
Vyd. F. Lidiák

219. SLOVANSKÁ VZÁJEMNOST
Časopis věnovaný zájmům slovanské vzájemnosti a veškerým československým spolkům v New Yorku
listopad 1892–?, New York, 2x měsíčně; záhy zanikl
Red. J. Justitz

220.SLOWAN AMERIKÁNSKÝ
Roč. 2, 1861**: Časopis věnovaný politickým a vůbec veřejným záležitostem slovanským, zvláště českým**
leden 1860–říjen 1861, Racine, 2x měsíčně a týdně
Vyd. a red. F. Kořízek, později J. Bárta Letovský

221. SNAHA
Týdenník pro zábavu a poučení
prosinec 1892–červenec 1893, Chicago, týdeník
Vyd. Česká tisk. a vyd. spol. „Chicagských Listů“, red. P. Albieri

222. SOKOL AMERICKÝ, od 1966 **AMERICAN SOKOL**
Časopis Národní Jednoty Sokolské ve Spojených Státech
leden 1879–dodnes, Chicago, měsíčník; v současnosti vychází devětkrát ročně v anglickém jazyce[30]

223. SVĚTEM
duben 1897–1899, Chicago, 2x za měsíc
Vyd. Anděl a Růžička, red. R. Růžička

224. SVĚTOZOR
Obrázkový týdenník pro zábavu a poučení
duben 1890–červenec 1891, New York a Cleveland, týdeník
Vyd. a red. J. S. Čada

225. SVIT
Časopis týdenní pro všechny otázky veřejné a všecken český lid
listopad 1893–květen 1902, Schuyler, Neb., a Cedar Rapids, Ia., týdeník a měsíčník
Vyd. J. Příborský a F. K. Ringsmuth, později Vyd. spol. „Svit", red. F. K. Ringsmuth

226.SVOBODA
Anarchistický list
1883–?, Chicago

227. SVOBODA (II)
Demokratický týdeník věnovaný zájmům Čecho Slovanů v Texas
Roč. 45, 1930: **Jediný demokratický polotýdeník hájící zájmy Čechoslovanů v Texas. Nejstarší český časopis na jihu. The Oldes Czech Semiweekly in the South.**
Roč. 50, 1935: **Demokratický týdeník hájící zájmy**

Čechoslovanů v Texasu
prosinec 1885–1966, La Grange a El Campo, Tex., týdně a 2x týdně
Vyd. A. Hajdušek, J. Koss, L. J. Šulák a další, red. A. Hajdušek, J. Chudoba, G. A. Miller, L. J. Šulák a další

228. SVOBODNÁ ŠKOLA. Free Thinking School
prosinec 1896–dosud, Chicago a Oak Park, Ill., měsíčně, dvouměsíčně a týdně
Vyd. Sbor pro dobro svobodomyslných sobotních a nedělních škol, později nazvaný Sdružení českých svobodných škol, red. A. Janda, F. D. Novák, K. B. Svoboda, A. Machek, P. Krpec a další

229. SVOBODNÝ OBČAN
Neodvislý týdenník pracujícího lidu
únor 1887–červenec 1891, New York a Cleveland, týdeník
Vyd. A. Gidding, J. S. Čada

230. SVOJAN
červen 1873–?, Chicago, 2x týdně; vydáno pouze 15 čísel
Vyd. Jednota Svobodomyslných, red. L. Klácel

231. SVOJAN (II)
Snůška ovoce svobodného myšlení všech národů
listopad 1894–1940, Chicago, čtvrtletník, později měsíčník
Vyd. Svobodná Obec v Chicagu, red. F. B. Zdrůbek, F. Iška, V. Petrželka a další

232. SVORNOST
Politický denník pro Čechoslovany Americké. Vychází každý den mimo neděle.
V r. 1957: **The Greatest Czechoslovak Daily**
říjen 1875–květen 1957, Chicago, deník
Vyd. A. Geringer, F. B. Zdrůbek, S. Kolář, Č. Duras, později pouze A. Geringer, red. F. B. Zdrůbek, G. B. Reišl, F. J. Cetlovský, J. Chudoba, J. Wagner a další

233. ŠIBŘINKY
1890?–1931?, Cedar Rapids, Ia., ročně?
Vyd. Tělocvičná Jednota Sokol

234. ŠOTEK
listopad 1885–1886?, New York, týdeník
Red. B. Bittner
Nedělní suplement *Dělníka Amerického*

235. ŠOTEK (II)
prosinec 1889–prosinec 1890, New York, týdeník
Vyd. První Česká Typografická Unie v Americe,
red. B. Bittner

236. ŠOTEK (III)
Humoristicko satyrický obrázkový týdenník
září 1893–září 1905, Chicago, týdeník
Vyd. a red. B. Bittner

237. TELEGRAF. The „Telegraph“
červen–září 1889, Baltimore, týdeník
Vyd. J. V. Šimek, red. J. C. Hojda

238. TEXAN
Týdeník politický, poučný a zábavný
únor–červenec 1879, La Grange, Tex., týdeník
Vyd. F. J. Gluekman, F. Lidiak, red. L. L. Haušild
První český časopis v Texasu

239. TÝDENNÍ DĚLNICKÉ LISTY
květen 1875–1888, Cleveland a New York, týdeník
Vyd. *Dělnické Listy*

240. TÝDENNÍ HLASATEL
Časopis věnovaný zájmům pracovních tříd v městě i na venkově
červenec 1892–?, Chicago, týdeník
Vyd. Česká Typografická Unie

241. TÝDNÍ OZNAMOVATEL
Časopis zábavný a poučný, věnovaný zájmům Čechů Chicagských
leden–srpen 1882[31], Chicago, týdeník
Vyd. J. V. Matějka

242. TÝDNÍ OZNAMOVATEL (II)
březen 1883, Chicago, týdeník; záhy zanikl
Vyd. L. J. Flígl

243. TYPOGRAFICKÝ VĚSTNÍK
prosinec 1894–leden 1895?, Chicago, měsíčník

244. VEČERNÍ LISTY
listopad–prosinec 1894, Chicago, deník
Vyd. E. A. Adams

245. VEČERNÍ NOVINY
Časopis sloužící zájmům českého lidu
červenec 1897, Chicago, deník; záhy zanikl
Vyd. Společnost Večerních novin (R. Růžička), red. J. K. Mazač a F. Fišera

246. VESLAŘ
Orgán českého veslařstva amerického
srpen 1885–?, New York, měsíčník?; vyšlo jen několik čísel
Vyd. J. Cigelhein

247. VESNA
Nedělník „Denního Chicagského Světa", věnovaný zábavě a poučení
srpen 1895–únor 1896, Chicago, týdeník; zanikl číslem 27
Red. T. A. Srbeka

248. VĚSTNÍK
Časopis evangelickému lidu věnovaný
prosinec 1874–1875, Western College, Ia., 2x měsíčně
Vyd. a red. F. Kún

249. VĚSTNÍK BRATRSKÝ
Měsíčník věnovaný zájmům bratrstva Česko-Slovanských Podporujících Spolků
srpen 1880–leden 1881, Omaha, měsíčník
Vyd. a pořadatel J. Rosický

250. VLASTENEC
Orgán Katolické Ústřední Jednoty státu Wisconsin
září 1898–červenec 1928, La Crosse, Wis., týdeník
Vyd. bratři Soukupové a Janský, později
vyd. a red. J. Soukup

251. VLASTIMIL
březen 1896–1898, Milwaukee, týdeník
Vyd. A. Novák, později F. Čemus

252. VLASTIMIL
kalendář *Pravdy*
1894, Chicago; vyšel pouze jednou

253. VOLNÉ LISTY
Časopis šířící zásady bezvládí
Roč. 25, 1916: **Orgán českých revolucionářů v Americe** -
únor 1890 – listopad 1917, New York a Brooklyn, měsíčník a čtrnáctideník; v době leden 1891–leden 1893 nevycházel
Vyd. „Samospráva" se skupinou „Bezvládí", později V. Rejsek, red. J. Vrbský, F. Lefner, J. Muller, V. Černý, V. Rejsek (pseud. E. Milý)

254. VOLNOST
Orgán Bratrstva Českosloven. Podpor. Občanského Řádu ve Spoj. Státech. Týdenník věnovaný zájmům českého občanstva
srpen 1880–listopad 1908, Cleveland, týdeník
Vyd. K. a E. Vopálecký, red. F. K. Tůma, H. Rudiš, H. Procházka, J. Podlipský a další

255. VYTRVALOST
1892?, New Prague, Minn., týdeník a trojtýdeník

256. WILBERSKÉ LISTY
Týdenník národní a politický věnovaný zájmům dělnictva a farmerstva ve Spoj. Státech
červenec 1892–září 1894, Wilber, Neb., týdeník
Vyd. F. J. Hanzelín, red. V. Fuchs
Zanikl sloučením s *Dělnickými Listy* v Omaze

257. ZÁBAVNÉ LISTY
říjen 1882–1886, New York, týdeník
Red. F. K. Ringsmuth

258. ZÁBAVNÉ LISTY (II)
říjen 1895–červenec 1896[32], Cleveland, 2x měsíčně
Vyd. B. Příhoda a spol.

259. ZÁBOJAN
Zábavník, věnovaný zájmům nuzné podporujícího spolku „Záboj"
1884–1911?, New York, vydáván nepravidelně u příležitosti divadelního představení spolku „Záboj"
Red. J. Krobošt

260. ZÁJMY LIDU
1898–1930, Chicago, 2x týdně
Zanikl sloučením s deníkem *Spravedlnost*

261. ZLATÉ KLASY
Měsíční časopis pro české rolníky a hospodáře v Americe
červen 1885–červenec 1889, Chicago, měsíčník
Vyd. a red. J. A. Oliverius

262. ZVONY
červen–prosinec 1863, Racine, měsíčník
Vyd. V. Mašek a F. Kořízek, red. K. Jonáš
Suplement *Slávie*

263. ŽENSKÉ LISTY
Orgán Jednoty Českých Dam a Sdružení česko amerických Dam
Roč. 31, 1924: **The Only Czechoslovak Women's Semi Monthly in United States. Founed 1894 – Jediný český časopis věnovaný zájmům žen. Or-**

gán Jednoty Čes. Dam a Sest. Podp. Jednoty
Roč. 42, 1935: **Orgán Jednoty Českých Dam**
červen 1894–srpen 1947, Chicago, týdeník, čtrnáctideník a měsíčník
Vyd. M. R. Hlínová a R. Kabátová, red. K. Machová a J. Humpal-Zemanová, dále M. R. Hlínová, B. Pavlíková, E. Houkalová a další

264. ŽERT A PRAVDA

listopad 1898–1902?, Cleveland, týdeník?
Suplement *Dennice Novověku*

Poznámky

[1] U jednotlivých titulů neuvádíme výši nákladů, třebaže by to byl aspekt v mnoha ohledech zajímavý. Je to však údaj dnes již nezjistitelný, a jak píše H. Haarmann (1989, s. 13), *„v souvislosti s žurnalistikou v emigraci je důležitější ptát se spíše na její obsah nežli na její rozšíření“*.

[2] Uvádí pouze F. Štědronský (1958, s. 63).

[3] Podle T. Čapka (1911, s. 117) *Amerikán* vycházel každé pondělí a čtvrtek.

[4] L. Formanová - J. Gruntorád - M. Přibáň (1999, s. 252).

[5] Uvádí pouze E. Jerabková (1976, s. 315).

[6] Podle E. Jerabkové (1976, s. 315) *Besídka Sokolská* navázala na *Matici Dělnickou*, která vycházela v New Yorku od roku 1893 do května 1894, v letech 1912-1937 vycházela pod názvem *Dělnický Sokol*. Podle L. Formanové - J. Gruntoráda - M. Přibáně (1999, s. 252) tento list vychází v anglickém jazyce dosud.

[7] List dosud vychází v anglickém jazyce (Formanová – Gruntorád – Přibáň, 1999).

[8] Viz F. Štědronský (1958, s. 67).

[9] Podle L. Formanové – J. Gruntoráda – M. Přibáně (1999, s. 263) jsou texty v tomto měsíčníku tištěny česky a dnes zejména anglicky.

[10] Uvádí pouze E. Jerabková (1976, s. 316).

[11] Podle E. Jerabkové (1976, s. 69) vycházel *Čecho-Amerikán* v době od července 1886 do dubna 1887.

[12] Podle F. Štědronského (1958, s. 73) vycházel *Český Pekař* nepravidelně, podle potřeby.

[13] Uvádí pouze F. Štědronský (1958, s. 73).

[14] Celý název tohoto týdeníku zněl *Čmuchálek, vlastně, Kmotr Čmuchálek*, viz T. Čapek (1911) a F. Štědronský (1958).

[15] List obsahoval také texty a inzeráty tištěné česky (Čapek, 1911, s. 135).

[16] V roce 1886 byl *Dělník Americký* změněn na *New Yorské Listy (II)* (Čapek, 1911, s. 127).

[17] Podle E. Jerabkové (1976, s. 322) vycházel *Hlasatel* od roku 1891.

[18] Srov. L. Formanová – J. Gruntorád – M. Přibáň (1999, s. 268).

[19] V roce 1961 se list spojil s časopisem *Čechoslovák and Westské noviny* a od té doby vychází pod názvem *Hospodář – Čechoslovák*. Od května 1989 jsou majiteli, redaktory i vydavateli listu Jan a Marcela Vaculíkovi (Formanová – Gruntorád – Přibáň, 1999, s. 269).

[20] Viz E. Jerabková (1976, s. 324).

[21] Tamtéž, s. 324.

[22] Samostatná česká příloha anglického časopisu (Štědronský, 1958, s. 84).

[23] Podle E. Jerabkové (1976, s. 325) zanikl *Katolický Čech* roku 1889, podle F. Štědronského (1958, s. 85) roku 1888.

[24] Viz F. Štědronský (1958, s. 89).

[25] V letech 1888 až 1890 kalendář *Našinec* nevyšel (Jerabková, 1976, s. 328).

[26] Podle E. Jerabkové (1976, s. 329) a F. Štědronského (1958, s. 94) začaly *Nedělní New Yorkské Listy* vycházet roku 1891, podle L. Formanové – J. Gruntoráda – M. Přibáně (1999, s. 281) roku 1874.

[27] List založen podle F. Štědronského (1958, s. 95) roku 1874 jako týdeník *New Yorský Dělník,* vydávaný Jednotou Slovanské Lípy v New Yorku a redigovaný J. Reindlem. Po několika týdnech zanikl a vydavatel jej dále vydával jako týdeník, záhy však 2x týdně a od 25. 6. 1874 jako deník *New Yorské Listy* v redakci J. V. Čapka. V prosinci 1875 Čapek list koupil a od 5. 1. 1876 začal nové ročníkování. V roce 1877 list v dražbě odkoupili F. Rázný, F. Daneš a J. V. Matějka a spojili jej s *Dělnickými Listy*, vydávanými v New Yorku od května 1875. V létě 1883 zanikly i *Dělnické Listy*, jejichž původní zaměstnanci nadále vydávali deník *Dělník Americký* (od 10. 10. 1882 do 31. 7. 1886). Po jeho zániku začaly opět vycházet nové *New Yorské Listy*. Srov. také L. Formanová – J. Gruntorád – M. Přibáň (1999, s. 282).

[28] Podle T. Čapka (1911, s. 124).

[29] Uvádí pouze E. Jerabková (1976, s. 334).

[30] Srov. podrobněji L. Formanová – J. Gruntorád – M. Přibáň (1999, s. 295).

[31] Podle E. Jerabkové (1976, s. 339) vycházel *Týdní Oznamovatel* pouze jako týdeník a zanikl v září 1882, podle F. Štědronského (1958, s. 122) vycházel od září 1882 jako deník a zanikl v březnu 1883.

[32] Podle E. Jerabkové (1976, s. 341) zanikly *Zábavné Listy (II)* roku 1896, podle F. Štědronského (1958, s. 128) roku 1876.

O AUTORCE

Docentka PhDr. Alena Jaklová, CSc.
(narozena 12. 3. 1951)

Vzdělání a akademická kvalifikace
1969–1973: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích; obory čeština – němčina
1974–1978: Filozofická fakulta UK v Praze; obory čeština – vědy společenské
1980: rigorózní zkouška v oboru český jazyk na Filozofické fakultě UK v Praze
1981–1985: studium externí aspirantury v oboru český jazyk v Ústavu pro jazyk český ČSAV v Praze
1988: jmenování docentkou pro obor český jazyk na Filozofické fakultě UJEP v Brně podle §75 odst. 1 zákona č. 39/1980 Sb. o vysokých školách
1993: habilitační řízení s obhajobou habilitační práce v oboru český jazyk na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Přehled zaměstnání
1973–1976: středoškolská učitelka na Gymnáziu a Střední ekonomické škole ve Vimperku
1976–2005: odborná asistentka, od roku 1988 docentka na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích
1994–1998: vysokoškolská lektorka českého jazyka na Filozofické fakultě Rýnské Friedrich-Wilhelmovy univerzity v Bonnu
1998: odborná lektorka českého jazyka ve Spolkovém jazykovém úřadu v Hürthu.
2001–2004: vysokoškolská lektorka českého jazyka na Univerzitě v Pasov
2006–dosud: docentka na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

V současnosti
Vedoucí oddělení českého jazyka Ústavu bohemistiky na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích;
předsedkyně oborové rady českého jazyka na Filozofické fakultě JU v Č. Budějovicích;
členka vědecké rady Filozofické fakulty JU, členka senátu Filozofické fakulty JU a členka senátu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích
předsedkyně pobočky Jazykovědného sdružení České republiky v Českých Budějovicích;
externí školitelka v doktorském studijním oboru český jazyk na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci;
předsedkyně předmětové komise pro obor gramatika spisovného jazyka českého na Katedře filologie Institutu neofilologie PWSZ (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa) v Raciborzu, Polsko;
členka komise pro státní závěrečné zkoušky na Katedře oboru občanský sektor Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze;
členka redakční rady celoslovenského periodika *Filologicka*

revue, vydávaného Filologickou fakultou Univerzity Mateja Bela v Banské Bystrici;
členka ediční rady monografické periodické publikace *Marketingové komunikace*, vydávané Fakultou multimediálních komunikací Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně.

Zahraniční pobyty a přednášky
Stáže a přednášky na konferencích, sympoziích a univerzitách v Banské Bystrici, Bratislavě, Bonnu, Hürthu, Katowicích, Linci, Łódźi, Minsku, Nitře, Opoli, Pasově, Prešově, Štětíně, Vídni a Wałbrzychu.

Vědecké zaměření
Stylistika, nauka o tvoření slov, sémantika, textová lingvistika, teorie verbální komunikace, (odborná) čeština pro cizince.

Knižní monografie, studie a články
Autorka zatím publikovala dvě monografie a více než sto studií a odborných článků doma i v zahraničí (Bělorusko, Německo, Polsko, Rakousko, Rusko, Slovensko, Srbsko, USA), z nichž výběrově vybíráme:
Mluva mládeže v jižních Čechách. České Budějovice: Pedagogická fakulta, 1984.
Interdisciplinární výzkum řečové činnosti mládeže. České Budějovice: Pedagogická fakulta, 1986.
Cirkusácký slang. In Cuřín, F. et al. *Jihočeská vlastivěda. Jazyk. Nářečí. Místní jména. Slangy*. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1986, s. 119–26.
Razvitije ponjatija sleng v češskoj lingvistike. *Slavjanovedenije*, 2000, N. 5, s. 86–92.
Humor v české žurnalistice. In *Stylistyka (Czech Stylistics)*, IX. Ed. S. Gajda. Opole: Uniwersytet Opolski, 2000, s. 167–179.
Jazyk a styl českých barokních textů A. Chanovského a O. F. de Waldta. In *Wiener Slavistisches Jahrbuch*. Band 46. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften,

2000, s. 257–270.
Razvitije ponjatija argo v češskoj lingvistike. *Slavjanovedenije*, 2001, N. 1, s. 58–62.
Comicality in Contemporary Czech American Periodicals. In *Stylistyka (Style and Humore)*, X. Ed. S. Gajda. Opole: Uniwersytet Opolski 2001, s. 151–164.
Poetika ve službách persvaze. In *STIL (Style)*, 1. Ed. M. Čarkič. Banjaluka – Beograd: Udruženje književnika Srbije, 2002, s. 265–272.
Jazyk češskich periodičeskich izdanij v SŠA. In *Jazyk i socium*. Ed. L. N. Čumak. Minsk: Belorusskij gosudarstvennyj universitet, Filologičeskij fakultet, 2003, s. 248–253.
Germanismen in den südböhmischen Slangs. In *Selecta Bohemico-Germanica. Tschechisch-deutsche Beziehungen im Bereich der Sprache und Kultur*. Band 6. Ed. E. Eichler. Münster – Hamburg – London 2003: LIT Verlag, s. 83–92.
Czech Periodical Press in the USA and its Language. In *Stylistyka (Multilingualism and Style)*, XII. Ed. S. Gajda. Opole: Uniwersytet Opolski, 2003, s. 327–340.
Czech-American Periodicals. *Kosmas: Czechoslovak and Central European Journal*, 2004, roč. 17, č. 2, s. 33–42.
Budeme argot nově definovat? *Slovo a slovesnost*, 1999, roč. 60, č. 4, s. 293–300.
První čechoamerická periodika, jejich jazyk a styl I. *Naše řeč*, 2001, roč. 84, č. 5, s. 245–252.
První čechoamerická periodika, jejich jazyk a styl II. *Naše řeč*, 2002, roč. 85, č. 1, s. 1–10.
Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech. *Naše řeč*, 2002, roč. 85, č. 4, s. 169–176.
Text a obraz v „billboardové" reklamě. *Naše řeč*, 2004, roč. 87, č. 2, s. 93–99.

Učební texty
Komplexní analýza komunikačního procesu a textu. 1. vyd., České Budějovice: Pedagogická fakulta, 1987 (spoluautoři J. Kořenský – O Müllerová – J. Hoffmannová).

Komplexní analýza komunikačního procesu a textu. 2. vyd., České Budějovice: Pedagogická fakulta, 1991 (spoluautoři J. Kořenský – O Müllerová – J. Hoffmannová).
Úvod do textové lingvistiky. 1. vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta, 1991.
Gramatické kategorie. In Holub, Z. et al. *Úvod do studia českého jazyka*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, 1992, s. 69–80.
Základy češtiny pro cizince II. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, 1993.
Čeština pro cizince III. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, 1997.
Praktická mluvnice češtiny I. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, 1997 (spoluautorky M. Janečková, B. Junková).
Čeština pro cizince I. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, 1998.
Komplexní analýza komunikačního procesu a textu. 3., upravené vyd., České Budějovice: Pedagogická fakulta, 1991 (spoluautoři J. Kořenský – O Müllerová – J. Hoffmannová).
Úvod do textové lingvistiky. 2. vyd., České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, 1999.

Adresa

Docentka PhDr. Alena Jaklová, CSc., Ústav bohemistiky Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Na Mlýnské stoce 35, 370 01 České Budějovice, telefon: 387774807, e-mail: jaklova@ff.jcu.cz.

LITERATURA

Akademický slovník cizích slov. 1. díl, 2. díl. Praha, Academia 1995.

Alatis, E. James (ed.): *Bilingualism and Language Contact*. Washington, Georgetown University 1970.

Anami, Tóru: K formám adaptace reemigrantů, in: *Češi v cizině 6*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV 1992, s. 34–38.

Auerhan, Jan: Osoby československého původu v prvé a druhé generaci přistěhovalců ve Spojených státech severoamerických dle výsledků sčítání lidu r. 1920, *Naše zahraničí* 6, 1925, s. 152–159.

Auerhan, Jan – Turčín, Rudolf: Přehled československých zahraničních menšin a krajanských aglomerací, in: *Krajané v cizině a jejich styky s domovem. Ročenka Československého ústavu zahraničního*. Praha, ČÚZ 1930, s. 17–32.

Auerhan, Jan – Turčín, Rudolf: Češi a Slováci za hranicemi, in: *Československá vlastivěda 5*. Praha, Sfinx 1931, s. 497–512.

Balhar, Jan – Kloferová, Stanislava – Vojtová Jarmila: *U nás ve Vídni. Vídeňští Češi vzpomínají*. Brno, Masarykova univerzita 1999.

Bartošek, Jaroslav: *Základy žurnalistiky*. Zlín, Univerzita Tomáše Bati 2004.

Beránková, Milena: *Počátky českého novinářství a jeho vývoj v době národního obrození*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1970a.

Beránková, Milena: *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1970b.

Berend, Nina: *Sprachliche Anpassung. Eine soziolinguistisch-dialektologische Untersuchung zum Rußlanddeutschen*. Tübingen, Gunter Narr Verlag 1998.

Bielik, František: *Slováci vo svetě*. Sv. 2. Martin, Matica slovenská 1980.

Bielik, František – Sirácky, Jan – Baláž, Claude (eds.): *Vysťahovalectvo a život krajanov vo svete*. Martin, Matica slovenská, 1982.

Bielik, František: Podiel krajanov v Spojených štátoch na vzniku spoločného štátu Čechov a Slovákov, in: *Češi v cizině 4*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV a Československý ústav zahraniční 1989, s. 24–34.

Botík, Ján: Enkláva a diaspora ako zvláštne formy spoločenstva ľudí, *Slovenský národopis* 21, 1973, č. 4, s. 495–512.

Bromlej, J. Vladimirovič: *Etnos a etnografia*. Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1980.

Brouček, Stanislav: Vznik a poslání československého ústavu zahraničního, in: *Češi v cizině 4*. Praha. Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV a Československý ústav zahraniční 1989, s. 14–23.

Brouček, Stanislav: Vliv objektivních a subjektivních faktorů na proměny etnicity u českého etnika v zahraničí

a při reemigraci, in: *Češi v cizině 6*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV 1992, s. 7–10.

Brouček, Stanislav: Stěhování obyvatelstva z jižních Čech v letech 1850–1938, in: *Češi v cizině 7*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR 1993, s. 48–66.

Brouček, Stanislav: Předmluva, in: *Češi v cizině 9*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR 1996, s. 6–7.

Brouček, Stanislav – Hrubý, Karel – Měšťan, Antonín (eds.): *Emigrace a exil jako způsob života. II. Sympozium O českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu*. Praha, Univerzita Karlova a Etnologický ústav AV ČR 2001.

Bubeníček, Rudolf: *Dějiny Čechů v Chicagu*. Chicago, vl. n. 1939.

Bulletin Komise pro dějiny krajanů Čechů a Slováků v zahraničí, č. 1. Praha, ČSAV 1963.

Bulletin Komise pro dějiny krajanů Čechů a Slováků v zahraničí, č. 2–3. Praha, ČSAV 1964–1965.

Bulletin Komise pro dějiny krajanů Čechů a Slováků v zahraničí, č. 4. Praha, ČSAV 1966.

Bulletin Komise pro dějiny krajanů Čechů a Slováků v zahraničí, č. 5. Praha, ČSAV 1967.

Bulletin Komise pro dějiny krajanů Čechů a Slováků v zahraničí, č. 6–7. Praha, ČSAV 1968–1969.

Cada, Joseph: *Czech-American Catholics*. Chicago, Center for Slav Culture, Saint Procopius College 1964.

Clyne, Michael: *Dynamics of Language Contact. English and Immigrant Languages*. Cambridge, Cambridge University Press 2003.

Čapek, Tomáš: *Památky českých emigrantů v Americe. Příspěvek k dějinám českoamerického vystěhovalectví*. Omaha, Pokrok Západu 1889.

Čapek, Tomáš: *Padesát let českého tisku v Americe*. New York, Bank of Europe 1911.

Čapek, Thomas: *The Czechs (Bohemians) in America. A Study of Their National, Cultural, Political, Social, Economic and Religious Life*. Boston and New York, Houghton Mifflin 1920, s. 281–284.

Čapek Tomáš: *Naše Amerika*. Praha, Národní rada československá 1926.

Češi v cizině 4. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV a Československý ústav zahraniční 1989.

Čulen, Konštantín: *Slovenské noviny v Amerike*. Turčianski Sv. Martin, Matica slovenská 1935.

Dobrotková, Marta: Krajania a vznik ČSR vo svetle prameňov a súdobej tlače, in: *Češi v cizině 4*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV a Československý ústav zahraniční 1989, s. 177–184.

Dobrovský, Josef: *Ausführliches Lehrgebäude der Böhmischen Sprache*. 1. vyd., 1809.

Dobrovský, Josef: *Lehrgebäude der Böhmischen Sprache, zum Teile verkürzt, zum Teile umgearbeitet und vermehrt*. 2. vyd., 1819.

Duben, N. Vojtěch: Český a slovenský zahraniční tisk. Několik kritických poznámek, *Perspektivy* 6, 1963, s. 23–32.

Duben, N. Vojtěch: Czech and Slovak Press Outside Czechoslovakia, in: Rechcigl, Miloslav, Jr. (ed.): *The Czechoslovak Contribution to World Culture*. The Hague – London – Paris, Mouton & Co. 1964, s. 528–545.

Duben, N. Vojtěch: *Czech and Slovak Periodicals Outside Czechoslovakia. As of September 1968*. Washington, Georgetown University 1968.

Duben, N. Vojtěch: *České a slovenské noviny a časopisy v zahraničí v září 1970*. Washington – New York, Žurnalistická sekce Československé

společnosti pro vědy a umění 1970.

Duben, N. Vojtěch: *Czech and Slovak Press Outside Czechoslovakia, Its Status in 1978*. Washington, Czechoslovak Society of Arts and Sciences in America 1978.

Dubovický, Ivan: Právo a vystěhovalectví. (Pokus o historicko-antropologickou interpretaci práva), in: *Češi v cizině 7*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR 1993, s. 67–92.

Dubovický, Ivan: *Češi v Americe*. Praha, Pražská edice 2003.

Dvornik, Francis: *Czech Contributions to the Growth of the United States*. Chicago, Benedictine Abbey Press 1962.

Eckert, Eva: Lexicon of the First Generation American Czechs, *Review of Applied Linguistics (Louvain)* 76, 1987, s. 25–41.

Eckert, Eva: First-Generation American Czech: A Sociolinguistic Survey. (Vývoj češtiny českých emigrantů do USA v 60.–80. letech 19. století.), *Language Problems and Language Planning (Austin, TX)* 12, 1988, č. 2, s. 97–109.

Eckert, Eva: Simplification in Transplanted Languages. A Study of Motion Verbs in American Czech. (Srovnání sloves pohybu v americké a obecné češtině.), *Review of Applied Linguistics* 87/88, 1990, June, s. 95–119.

Eckertová, Eva: Češi v Texase: americká čeština na náhrobních kamenech, *Naše řeč* 80, 1997, č. 5, s. 260–269.

Eckertová, Eva: Češi v Texase: moravské komunity a nářečí náhrobních nápisů, *Naše řeč* 81, 1998, č. 1, s. 38–49.

Eckertová, Eva: *Kameny na prérii. Čeští vystěhovalci v Texasu*. Praha, Lidové noviny 2004.

Echaudemaison, Claude–Daniele et al.: *Slovník ekonomie a sociálních věd*. Praha, EWA Edition 1995.

Ertelt-Vieth, Astrid (ed.): Sprache, Kultur, Identität. Selbst- und Fremdwahrnehmungen in Ost- und Westeuropa, in: *Europäische Hochschulschriften:* Reihe 21, Linguistik, Bd./Vol. 123. Frankfurt am Main – Berlin – Bern – New York – Paris – Wien, Peter Lang 1993.

Folprecht, Josef: *Naši krajané v cizině*. Praha, Václav Petr 1940.

Formanová, Lucie – Gruntorád, Jiří – Přibáň, Michal: *Exilová periodika. Katalog periodik českého a slovenského exilu a krajanských tisků vydávaných po roce 1945*. Praha, Libri prohibiti 1999.

Freeze, J. Karin: Czechs, in: Thernstrom, Stephan (ed.): *Harvard Encyklopedia of American Ethnic Groups*. Cambridge (Mass.) – London, The Belknap Press of Harvard University Press 1980, s. 261–272.

Georgogiannis, Pantelis: *Identität und Zweisprachigkeit*. Sozialwissenschaftliche Studien, Bd. 28. Bochum, Studienverlag Brockmeyer 1985.

Gilbers, Dicky – Nerbonne, John – Schaeken Jos (eds.): *Languages in Contact*. Studies in Slavic and General Linguistics 28. Amsterdam – Atlanta, Editions Rodopi 2000.

Gilbert, G. Glenn (ed.): *Texas Studies in Bilingualism. Spanish, French, German, Czech, Polish, Sorbian, and Norwegian in the Southwest*. Berlin, Walter de Gruyter & Co. 1970.

Grinberg, León – Grinbergová, Rebeca: *Psychoanalyse der Migration und des Exils*. München – Wien, Verlag Internationale Psychoanalyse 1990.

Haarmann, Herman: In der Fremde schreiben. Aspekte der Exilpublizistik. Eine Problemskizze, *Publizistik im Exil und andere Themen. Ein internationales Jahrbuch* 7, 1989, s. 11–20.

Habenicht, Jan: *Dějiny Čechů Amerických*. St. Louis, Časopis Hlas [n. d.].

Habrman, Gustav: *Z mého života. Vzpomínky*. Praha, Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství 1924.

Hagen, M. Anton – de Bot, Kees: Structural Loss and Levelling in Minority Languages and Dialects, in: Nelde, H. Peter (ed.): *Sociolinguistica 4, Minorites and Language Contact*. Tübingen, Max Niemeyer Verlag 1990, s. 136–149.

Halama, Teofil: Čeština v USA, *Tvar* 2, 1991, č. 49, s. 8.

Halaša, Pavel – Chorvát, Samuel: *Provizórny súpis americkej krajanskej tlače (Knihy. Brožúry. Kalendáre. 1886–1947)*. Martin, Matica slovenská 1969.

Hamerník, Jiří: Dvě jubilea české Ameriky (110. výročí založení Prvního československého spolku v New Yorku, 100. výročí založení prvního českého časopisu Slovan americkánský), *Československý svět* 15, 1960, č. 3, s. 4.

Hartig, Matthias: Minderheiten und Mehrsprachigkeit, in: Nelde, H. Peter (ed.): *Sociolinguistica 4, Minorites and Language Contact*. Tübingen, Max Niemeyer Verlag 1990, s. 157–168.

Havlasa, Jan: Z česko-amerického písemnictví, *Osvěta americká* 16, 1990, č. 40, s. 6.

Havránek, Bohumil: *Vývoj českého spisovného jazyka*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1979.

Hausendorf, Heiko: *Zugehörigkeit durch Sprache. Eine linguistische Studie am Beispiel der deutschen Wiedervereinigung*. Tübingen, Max Niemeyer Verlag 2000.

Heck, Earl – Werley, Leon: *Augustine Herrman*. Richmond, The William Byrd Press 1941.

Hejret, Jan: *Vystěhovalecká otázka. Příspěvek k české a slovanské otázce*. Praha, Dr. Ant. Hajn a spol. 1909.

Heller, Josef: Český a slovenský tisk v Americe do roku 1910, *Časopis svododné školy politických nauk* 6, 1933-1934, s. 280-283.

Henzl, M. Věra: American Czech: A Comparative Study of Linguistic Modifications in Immigrant and Young Children Speech, *International Review of Slavics (Edmont, Canada)* 6, 1981, č. 1–3, s. 33–46.

Henzl, M. Věra: Changes in Diglossic Strukture of American Czech, in: Oksaar, Els (ed.): *Soziokulturelle Perspektiven von Mehrsprachigkeit und Spracherwerb*. Tübingen, Gunter Narr Verlag 1987, s. 276–288.

Henzlová, M. Věra: Kultivování češtiny v USA, in: *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993*. Praha, Univerzita Karlova 1995, s. 329–332.

Heroldová, Iva: *Život a kultura českých exulantů z 18. století*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV 1971.

Heroldová, Iva: Reemigrace Čechů z Rakouska po 2. světové válce, in: *Češi v cizině 4*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV a Československý ústav zahraniční 1989, s. 222–317.

Hinnenkamp, Volker: *Interationale Soziolinguistik und interkulturelle Kommunikation. Gesprächsmanagement zwischen Deutschen und Türken*. Tübingen, Niemeyer 1989.

Hoffmannová, Jaroslava: *Vystěhovalectví z Polné do Severní Ameriky ve druhé polovině XIX. století*. Havlíčkův Brod, [s. n.] 1969.

Hoch, Karel: Dějiny novinářství od r. 1860 do doby současné, in: *Československá vlastivěda 7*. Praha, Sfinx 1933, s. 437–514.

Hrbková, B. Šárka: O amerikanizaci, *Naše zahraničí* 2, 1921, sv. 1, s. 2–5.

Hrubý, Karel – Brouček, Stanislav (eds.): *Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Sympozium o českém vystěhovalectví, exulantství a vzta-*

zích zahraničních Čechů k domovu 29.–30. června 1998. Praha, Univerzita Karlova a Etnografický ústav AV ČR 2000.

Hudson, Estelle – Maresh, R. Henry: *Czech Pioneers of the Southwest*. Dallas, South-West Press 1934.

Chada, Joseph: *Czech-American Catholics, 1850–1920*. Chicago, Benedictine Abbey Press 1964.

Chada, Joseph: *The Czechs in the United States*. New York, SVU Press 1981.

Ilustrovaná encyklopedie. Praha, Encyklopedický dům 1995.

Ilustrovaná encyklopedie lidské vzdělanosti. Praha, Reader's Digest Association Limited 2001.

Janich, Nina – Tim–Mabrey, Christiane (eds.): *Sprachidentität – Identität durch Sprache*. Tübinger Beiträge zur Linguistik 465. Tübingen, Gunter Narr Verlag 2003.

Jaklová, Alena: Lexikální výpůjčky v jihočeských slanzích, in: Čechová, Marie – Moldanová Dobrava (eds.): *Jinakost, cizost v jazyce a v literatuře*. Ústí nad Labem, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta 1999, s. 216–220.

Jaklová, Alena: První čechoamerická periodika z hlediska pragmatického, in: Witosz, Bożena (ed.): *Stylistyka a pragmatyka*. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2001a, s. 278–286.

Jaklová, Alena: Comicality in Contemporary Czech American Periodicals, in: Gajda, Stanisław (ed.): *Stylistyka (Style and Humore) X*. Opole, Uniwersytet Opolski 2001b, s. 151– 164.

Jaklová, Alena: Lexikum čechoamerických periodik v polovině 19. století a na konci 20. století, in: Balowski, Mieczysław – Svoboda, Jiří (eds.): *Język i literatura czeska u schyłku XX wieku*. Wałbrzych, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa 2001c, s. 113–122.

Jaklová, Alena: První čechoamerická periodika, jejich jazyk a styl I, *Naše řeč* 84, 2001d, č. 5, s. 245–252.

Jaklová, Alena: První čechoamerická periodika, jejich jazyk a styl II, *Naše řeč* 85, 2002a, č. 1, s. 1–10.

Jaklová, Alena: Čechoamerická periodika z hlediska pragmaticko-lingvistického, in: Budil, Ivo – Škanderová, Ivona – Jantschová, Jana (eds.): *Transformace české a slovenské společnosti na prahu nového milénia a její úloha v současném globálním světě. Sborník vybraných příspěvků 21. světového kongresu Společnosti pro vědy a umění v Plzni*. Plzeň, Západočeská univerzita 2002b, s. 259–270.

Jaklová, Alena: Čechoamerická periodika ze začátku 20. století, *Estetika* 38, 2002c, č. 2–4, s. 190–206.

Jaklová, Alena: Diachronie žurnalistické češtiny v USA, in: Tichý, Martin (ed.): *Sborník prací Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě, Series scientiae linguarum (D) 3***.** Opava, Slezská univerzita 2003a, s. 87–102.

Jaklová, Alena: Jazyk češskich periodičeskich izdanij v SŠA, in: Čumak, L. N. (ed.): *Jazyk i socium*. Minsk, Belorusskij gosudarstvennyj universitet, Filologičeskij fakultet 2003b, s. 248–253.

Jaklová, Alena: Czech Periodical Press in the USA and its Language, in: Gajda, Stanisław (ed.): *Stylistyka (Multilingualism and Style) XII*. Opole, Uniwersytet Opolski 2003c, s. 327–340.

Jaklová, Alena: Germanismen als Flurnamen in Südböhmen, in: Eichler, Ernst (ed.): *Selecta Bohemico-Germanica. Tschechisch-deutsche Beziehungen im Bereich der Sprache und Kultur*. Bd. 6. Münster – Ham-

burg – London, LIT Verlag 2003d, s. 75–82.

Jaklová, Alena: Germanismen in den südböhmischen Slangs, in: Eichler, Ernst (ed.): *Selecta Bohemico-Germanica. Tschechisch-deutsche Beziehungen im Bereich der Sprache und Kultur*. Bd. 6. Münster – Hamburg – London, LIT Verlag 2003e, s. 83–92.

Jaklová, Alena: Czech-American Periodicals, *Kosmas: Czechoslovak and Central European Journal* 17, 2004a, č. 2, s. 33–42.

Jaklová, Alena: Čechoamerická periodika, in: Havránková, Marie (ed.): *Nadnárodní kontexty národní kultury*. České Budějovice, Jihočeská univerzita 2004b, s. 129–168.

Jaklová, Alena – Junková, Bohumila: The Czech Republic as Reflected in Texts by Czechs Living in the USA, in: Gajda, Stanisław (ed.): *Stylistyka (Style and Gender) XIII*. Opole, Uniwersytet Opolski 2004, s. 303–314.

Jerabek, Esther: *Czechs and Slovaks in North America: A Bibliography*. New York, Czechoslovak Society of Arts & Sciences in America, Chicago, Czechoslovak National Council of America 1976.

Jirák, Jan – Köpplová, Barbara: *Média a společnost. Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha, Portál 2003.

Jožák, Jiří: Vztah amerického krajanského hnutí k pomnichovskému Československu, in: *Češi v cizině 4*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV a Československý ústav zahraniční 1989, s. 50–62.

Jožák, Jiří: Američtí krajané a čs. zahraniční odboj 1938 – 1945, in: *Češi v cizině 8*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR 1995, s. 17–25.

Kaplan, L. Frank: The Czech and Slovak Press: The First 100 Years, *Journalism Monographs 47*, 1977, s. 1–54.

Kašpar, Oldřich: *Tam za mořem je Amerika (Dopisy a vzpomínky českých vystěhovalců do Ameriky v 19. století)*. Praha, Československý spisovatel 1986.

Klíma, Stanislav: *Čechové a Slováci za hranicemi*. S 54 vyobrazeními a 5 mapkami: Praha, J. Otto 1925.

Klimeš, Vladimír: *Počátky českého a slovenského novinářství*. Praha, Orbis 1955.

Kloferová, Stanislava: Mluva mladé generace vídeňských Čechů, *Estetika* 36, 1999, č. 1–3, s. 155–159.

Kloferová, Stanislava: Sprachatlanten im Kontakt – Tschechisch – Deutsch, in: Eichler, Ernst (ed.): *Selecta Bohemico-Germanica. Tschechisch-deutsche Beziehungen im Bereich der Sprache und Kultur*. Bd. 6. Münster – Hamburg – London, LIT Verlag 2003, s. 39–53.

Kocourek, Rostislav: Terminologické anglicismy: příčiny jejich vzniku, jejich lingvistická povaha a místo v slovní zásobě, in: *Termina 2000. Sborník příspěvků z II. konference 1996 a III. konference 2000*. Praha, Technická univerzita v Liberci, Pedagogická fakulta, ÚJČ AV ČR, Český normalizační institut 2001, s. 196–203.

Kořalka, Jiří – Kořalková, Květa: Základní tendence českého vystěhovalectví a české reemigrace do počátku dvacátých let 20. století, in: *Češi v cizině 7*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR 1993, s. 30–47.

Kovtun, George: *The Czechs in America*. [cit. 12. května 2005]. Dostupný na http://www.loc.gov/rr/european/imce/ndl.html

Krajané v cizině a jejich styky s domovem. Ročenka Československého ústavu zahraničního v Praze. Praha, Československý ústav zahraniční 1930.

Krajané v cizině a jejich styky s domovem. Ročenka Československého

ústavu zahraničního v Praze. Praha, Československý ústav zahraniční 1931.

Kratochvíl, Antonín: Česká exilová literatura a žurnalistika, *Estetika* 36, 1999, č. 1–3, s. 112–115.

Krejčí, Jaroslav: *Demokracie, diktatury, exil. Zkušenost jednoho života*. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 5. Praha, Národohospodářský ústav Josefa Hlávky 1997.

Krejčí, Miroslav: Z americké češtiny, *Československý svět* 33, 1978, č. 21, s. 7; č. 22, s. 7; č. 23/24, s. 7.

Krizek, O. George: Odčešťování u našich emigrantů, *Nová přítomnost* 1, 1995, č. 12, s. 8–9.

Křivánková, Alena: *K vývoji českého tisku na přelomu XIX. a XX. století*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1979.

Kučera, Karel: Současné postavení českého jazyka v USA, *Naše řeč* 73, 1990a, č. 2, s. 57–63.

Kučera, Karel: Je ještě jiná čeština (USA), *Světová literatura* 35, 1990b, č. 6, s. 250–255.

Kučera, Karel: *Český jazyk v USA*. Praha, Univerzita Karlova 1990c.

Kunczik, Michael – Zipfel, Astrid: *Publizistik. Ein Studienhandbuch*. Köln – Weimar – Wien, Böhlau Verlag 2001.

Kutak, I. Robert: *The Story of a Bohemian-American Village*. Louisville, Kentucky, The Standard Printing Company Inc. 1933 (přetisk New York, Arno Press and The New York Times 1970).

Kutnar, František: *Počátky hromadného vystěhovalectví z Čech v období Bachova absolutismu*. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd 1964.

Lambeck, Klaus: *Kritische Anmerkungen zur Bilingualismusforschung*. Tübinger Beiträge zur Linguistik 242. Tübingen, Gunter Narr Verlag 1984.

Laska, Vera (ed.): *The Czechs in America 1633–1977. A Chronology and Fact Book*. New York, Oceana Publications Inc., Dobbs Ferry 1978.

Lewis, M. White: Czechoslovak Participation in World War II as Seen in the West, in: *Češi v cizině 8*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR 1995, s. 26–35.

Lifka, Bohumír: *První český tisk v Americe. First Czech Book Printed in America*. Praha, Dyrynkova tiskárna 1936.

Lüdi, Georges – Py, Bernard: *Zweisprachig durch Migration. Einführung in die Erforschung der Mehrsprachigkeit am Beispiel zweier Zuwanderergruppen in Neuenburg (Schweiz)*. Tübingen, Max Niemeyer Verlag 1984.

Machotka, Otakar: *Poučení z exilu*. New York, Tiskárna New Yorských Listů 1952.

Makoň, Karel: Český a slovenský tisk v Kanadě, *Novinářský sborník* 10, 1965, č. 4, s. 528–533.

Malec, Karel: *Soupis bibliografií novin a časopisů vydávaných na území Československé republiky*. Praha, Orbis 1959.

Malý encyklopedický slovník. Praha, Academia 1972.

Martínek, Joseph: *Století Jednoty Č.S.A. One Hundred Years of the C.S.A. The History of the Czechoslovak Society of America*. Cicero, Executive Committee of the C.S.A. 1955.

Mastný, Vojtěch: Statistika vystěhovalectví českého proletariátu do Spojených států, *Demografie* 4, 1962, č. 3, s. 204–211.

Mayer, M. Alfred et al.: *Československé vystěhovalectví s hlediska potřeb naší doby. O významu, úpravě a vyhlídkách vystěhovalectví, zejména do Francie*. Praha, Obchodní a živnostenská komora 1934.

Mencken, H. Louis: *The American*

Language. An Inquiry into the Development of English in the United States. New York, Alfred A. Knopf 1949.

Mendl, W. James: Moravian Dialects in Texas. (Výzkum texaské češtiny.), *The Journal of the Linguistic Association of the Southwest (Texas)* 3, 1980, č. 3 (Juli), s. 151–164.

Migrace online. ABC o migraci [cit. 14. června 2005]. Dostupné na http://www.migraceonline.cz/abc.shtml

Minár, Imrich: *Američtí Slováci a Slovensko 1880–1980*. Bratislava, Bradlo 1994.

Moravcová, Mirjam: Májová slavnost Svazu racionalistů v Chicagu v roce 1938, in: *Češi v cizině 4*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV a Československý ústav zahraniční 1989, s. 96–10.

Naše dějiny. Sestavil a vydává Národní svaz českých katolíků v Texasu. Granger, Časopis Našinec 1939.

Naši krajané v daleké cizině, *Národní listy* 71, 1931, č. 179 (1. 7.), s. 5.

Nelde, H. Peter (ed.): *Sprachkontakt und Sprachkonflikt*. Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik, Beihefte, Heft 32. Wiesbaden, Franz Steiner Verlag 1980.

Nelde, H. Peter (ed.): *Historische Sprachkonflikte*. Plurilingua VIII. Bonn, Ferd. Dümlers Verlag 1989.

Newerkla, S. Michael: *Sprachkontakte Deutsch – Tschechisch – Slowakisch. Wörterbuch der deutschen Lehnwörter im Tschechischen und Slowakischen: historische Entwicklung, Beleglage, bisherige und neue Deutungen*. Frankfurt am Main, Peter Lang 2004.

Nosovský, Karel: *Soupis českých a slovenských současně vycházejících časopisův v zemích Koruny české, Vídni, Německu, Rusku a v Americe*. Praha, vl. n. 1909.

Nové universum. Praha, Euromedia Group 2003.

Oliverius, A. Jan: *Mravní hodnota našeho česko-amerického tisku a pojednání o tom, v jakém poměru stojíme k Amerikánismu co Čechové. Časová přednáška držená dne 26. února 1893 v síni sboru Sokol Slovanská Lípa, v Chicagu, pod dozorem sboru toho*. Chicago, vl. n. [n. d.].

80 roků českého tisku v Americe, *Národní politika* 63, 1940, č. 201 (21. 7.), s. 11.

Osvaldová, Barbora – Halada, Jan et al.: *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. Praha, Libri 1999.

Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích. Praha, Ottovo nakladatelství 2003.

Papoušek, Vladimír: *Česká literatura v Chicagu. Literární tvorba Čechoameričanů v letech 1880 –1939*. Olomouc, Votobia 2001a.

Papoušek, Vladimír: *Trojí samota ve velké zemi. Česká literatura v americkém exilu v letech 1938 –1968*. Jinočany, H & H 2001b.

Papoušek, Vladimír: Interpretace nesrozumitelného a nerozumění v interpretaci, *Estetika* 38, 2002, č. 2–4, s. 175 – 189.

Park, E. Robert: *The Immigrant Press and its Control*. New York–London, Harper & Brothers Publishers 1922.

Pergler, Karel: *Přistěhovalec v Americe*. Chicago, Spravedlnost 1907.

Pimper, Antonín: *Vystěhovalecká otázka*. Praha, vl. n. 1914.

Pluhař, Josef: *Češi a Slováci doma a za hranicemi*. Praha, vl. n. 1935.

Polák, Josef: K americkému pobytu Josefa Václava Sládka a Františka Matouše Klácela, in: *Češi v cizině 4*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV a Československý ústav zahraniční 1989, s. 205–214.

Polišenský, Josef (ed.): *Začiatky českej a slovenskej emigrácie do USA*. Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1970.

Polišenský, Josef: Česká a slovenská emigrace a nezávislost Československa, in: *Češi v cizině 4*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV a Československý ústav zahraniční 1989, s. 35–39.

Polišenský, Josef: *Úvod do studia dějin vystěhovalectví do Ameriky I. Obecné problémy dějin českého vystěhovalectví do Ameriky, 1848–1914*. Praha, Univerzita Karlova 1992.

Polišenský, Josef: *Úvod do studia dějin vystěhovalectví do Ameriky II. Češi a Amerika*. Praha, Univerzita Karlova 1996.

Pšenka, R. Jaromír: *Zlatá Kniha Československého Chicaga. Vydána na paměť padesátiletého jubilea prvního českého denního listu v Americe, „Svornosti" v Chicagu*. Chicago, August Geringer 1926.

Raith, Joachim: *Sprachgemeinschaftstyp, Sprachkontakt, Sprachgebrauch. Eine Untersuchung des Bilinguismus der anabaptistischen Gruppen deutscher Abstammung in Lancaster County (Pennsylvania)*. Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik, Beihefte, Heft 36. Wiesbaden, Franz Steiner Verlag 1982.

Rakusan, Jaromira: The Function of English Loanwords in Canadian Czech, *Canadian Slavonic Papers (Ottawa)* 27, 1985, s. 178–187.

Rakusan, Jaromira: Sociosemantics of Ethnic Lexicon: Evidence from American Czech. (Vliv angličtiny na americkou češtinu, materiály z čechoamerického časopisu Hospodář), *American Speech (Tuscaloosa, AL)* 63, 1988, č. 2, s. 99–111.

Rechcigl, Miloslav, ml. (ed.): *The Czechoslovak Contribution to World Culture*. The Hague–London–Paris, Mouton & Co. 1964.

Rechcigl, Miloslav, ml.: První příchozí a usedlíci na půdě Severní Ameriky ze zemí českých a ze Slovenska, in: *Češi v cizině 7*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR 1993, s. 101–113.

Rechcigl, Miloslav, ml.: První židovští přistěhovalci do Ameriky z území bývalého Československa, in: *Češi v cizině 10*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR 1998, s. 88–102.

Rechcigl, Miloslav, ml.: *Počátky české emigrace do zemí Latinské a Severní Ameriky. Přednáška na Karlově univerzitě v Praze dne 25. 5. 1999*. Brno, Miroslava Nehyba 1999.

Reifová, Irena: *Slovník mediální komunikace*. Praha, Portál 2004.

Ricker, Kirsten: *Migration, Sprache und Identität. Eine biographieanalytische Studie zu Migrazionsprozessen von Französinnen in Deutschland*. Bremen, Donat 2000.

Robek, Antonín: Krajané Československu, Československo krajanům, in: *Češi v cizině 4*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV a Československý ústav zahraniční 1989, s. 2–3.

Rosický, Jan: *Jak je v Americe*. Omaha, Národní tiskárna 1906.

Rosická, Růžena: *Dějiny Čechů v Nebrasce*. Omaha, Český historický klub v Nebrasce, Národní tiskárna 1928.

Rosicky, Rose: *A History of Czechs (Bohemian) in Nebraska*. Omaha, Národní tiskárna 1929.

Roubík, František: *Bibliografie časopisectva v Čechách z let 1863–1895*. Praha, Česká akademie věd a umění 1936.

Roucek, S. Joseph: Problems of Assimilation (A Study of Czecho-Slovaks in the United State), *Sociology and Social Research* XVII, 1932, č. 1, s. 62–71.

Roucek, S. Joseph: The Passing of American Czechoslovaks, *The American Journal of Sociology* 39, 1934, č. 5, s. 611–623.

Roucek, S. Joseph: *The Czechs and Slovaks in America*. Minneapolis, Lerner Publications Company 1967.

Roucek, S. Joseph: The Cultural Contributions of American Czechoslovaks, *Books Abroad*, 1983, s. 413–415.

Sakson–Ford, Stephanie: *The Czech Americans*. Philadelphia, Chelsea House Publishers 1998.

Short, David: Výroční schůze a workshop Severoamerické společnosti učitelů češtiny, *Čeština*ř 6, 1995–96, č. 2, s. 55.

Slavický, Vít: Jak se učí čeština a jiné cizí jazyky v Kalifornii?, *Sociologické aktuality* 3, 1992, č. 7 (20. 9.), s. 15.

Slovník spisovného jazyka českého. Praha, Academia 1989.

Slováci v zahraničí: zborník Ústavu pre zahraničních Slovákov. Martin, Matica slovenská, 1971

Stammen, Theo: Exil und Emigration – Versuch einer Theoretisierung, in: *Exilforschung. Ein internationales Jahrbuch*. Bd. 5 – Fluchtpunkte des Exils und andere Themen. München, Edition text + kritik 1987, s. 11–27.

Stich, Alexandr: Příspěvek ke studiu jazyka české žurnalistiky v polovině 19. století, *Slovo a slovesnost* 20, 1959, s. 19–32.

Strejček, Karel: *Průvodce po československém zahraničí*. Praha, Komenský, Spolek pro podporu čs. škol zahraničních 1938.

Svoboda, Bohumil: Repa na kyselo aneb O krajanech a češtině v Texasu, *Obroda* 2, 1969, č. 15, s. 9 a 23.

Svoboda, J. František: *Paměti Česko-Amerického novináře*. Cleveland, Deník Američan 1932.

Svobodová, Diana: Prefixálně tvořené anglicismy v české publicistice, *Slovo*, 1977, č. 4, s. 40–43.

Sweet, W. Warren, *The Story of Religions in America*. New York – London, Harper and Brothers Publishers 1930.

Šatava, Leoš: České etnikum v jinonárodním prostředí, in: *Češi v cizině 4*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV a Československý ústav zahraniční 1989a, s. 63–74.

Šatava, Leoš: *Migrační procesy a české vystěhovalectví 19. století do USA*. Praha, Univerzita Karlova 1989b.

Šatava, Leoš: Vystěhovalectví do USA, in: *Češi v cizině 9*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR 1996, s. 155–171.

Šindelář, Bedřich: Kořeny a povaha českého vystěhovalectví za kapitalismu, in: *Začiatky českej a slovenskej emigrácie do USA*. Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1970, s. 13–48.

Štědronský, František: *Zahraniční krajanské noviny, časopisy a kalendáře*. Praha, Národní knihovna 1958.

Štědrý, Vladimír: Die tschechische und slowakische Exilpresse in der westlichen Welt, *Osteuropa. Zeitschrift für Gegenwartsfragen des Ostens* 16, 1966, s. 396–403.

Thernstrom, Stephan (ed.): *Harvard Encyklopedia of American Ethnic Groups*. Cambridge (Mass.)–London, The Belknap Press of Harvard University Press 1980.

Thomason, G. Sarah: *Language Contact*. Edinburgh, Edinburgh University 2001.

Universum. Praha, Euromedia Group 2001.

Utěšený, Slavomír: Češtinář z USA a slovník texaské moravštiny, *Československý svět 33*, 1978, č. 20, s. 7.

Vaculík, Jaroslav: Vznik Československa a reemigrace zahraničních Čechů, in: *Češi v cizině 4*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV a Československý ústav zahraniční 1989, s. 110–119.

Vaculík, Jaroslav: *Dějiny volyňských Čechů. I. Léta 1868–1914*. Praha, Sdružení Čechů z Volyně a jejich pří-

tel 1997.

Vaculík, Jaroslav: *Dějiny volyňských Čechů. II. (1914–1945).* Praha, Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel 1998.

Vaculík, Jaroslav: *Dějiny volyňských Čechů. III. (1945–1948).* Brno, Masarykova univerzita 2001.

Vaculík, Jaroslav: *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti.* Brno, Masarykova univerzita 2002.

Vachek, Josef: Some Remarks on English Loans in Czech Sports Terminology, in: *English in Contact with Other Languages.* Budapest, Akadémiai Kiadó 1986, s. 25–30.

Vasiljev, Ivo: Vystěhovalectví Čechů a Slováků do Latinské Ameriky před druhou světovou válkou, *Český lid* 73, 1986, č. 4, s. 239–243.

Vařeka, Josef: Podíl Čechů na výstavbě amerického venkova v Nebrasce. (Podle amerických pramenů), in: *Češi v cizině 4.* Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV a Československý ústav zahraniční 1989, s. 103–109.

Vildomec, Věroboj: *Multilingualism.* Leiden, A. W. Sijthoff 1971.

Vojan Salaba, E. Jaroslav: *Česko–americké epištoly.* Chicago, [s. n.] 1911.

Vojtová, Jarmila: O jazyce českých periodik vycházejících ve Vídni, *Estetika* 36, 1999, č. 1–3, s. 161–165.

Volf, Josef: *Dějiny novin v Čechách do r. 1848.* Praha, Vydavatelstvo Ducha novin 1930.

Vondráčková, Hana: Láska pana profesora – čeština. (Prof. Jan Skřivánek z Texas A. & M. University, USA), *Československý svět* 24, 1969, č. 16, s. 8.

Vráz, Vlasta: Early Czech Journalism in the United States, in: Rechcigl, Miloslav, Jr. (ed.): *The Czechoslovak Contribution to World Culture.* The Hague – London – Paris, Mouton & Co. 1964, s. 546–551.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. Praha, Diderot 1999.

Wolf, R. Ilse (ed.): *Doch die Sprache bleibt: eine Prosa-Anthologie des PEN-Zentrums deutschsprachiger Autoren im Ausland.* Gerlingen, Bleicher 1990.

Zahradníček, Vladimír – Linková, Marcela: *Krajanská sbírka knihovny Náprstkova muzea. Soupis českých a slovenských krajanských tisků zahraničních a literatury o českém a slovenském vystěhovalectví.* 1/1–1/2 Knihy, brožury a separáty. 2 Noviny, časopisy a kalendáře. 3 Rejstříky. Praha, Národní muzeum – Náprstkovo muzem 1994.

Zdrůbek, B. František: České písemnictví v Americe, *Amerikán* 3, 1880, s. 165–171.

SEZNAM ILUSTRACÍ

Obr. 1. Hudson, Estelle – Maresh, R. Henry: *Czech Pioneers of the Southwest*. South-West Press, Dallas 1934; titulní strana.
Obr. 2. Augustin Heřman (1605?–1686?). (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 3. Vojta Náprstek (1826 – 1894). (Pšenka, R. Jaromír: *Zlatá Kniha Československého Chicaga. Vydána na paměť padesátiletého jubilea prvního českého denního listu v Americe, „Svornosti" v Chicagu*. August Geringer, Chicago 1926, s. 17.)
Obr. 4. František Kořízek (1820–1899). (Habenicht, Jan: *Dějiny Čechů Amerických*. St. Louis, Časopis Hlas [n. d.], s. 449.)
Obr. 5. *Slowan Amerikánský* 2, 1861, č. 20 (16. 5.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 6. *Národní Noviny* 1, 1860, č. 1 (21. 1.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 7. *Národní Noviny* 2, 1861, č. 4 (9. 2), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 8. *Slávie* 1, 1861, č. 1 (30. 10.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 9. *Národní Noviny* 2, 1861, č. 13 (13. 4.), s. 3. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 10. *Pozor* 1, 1863, č. 2 (24. 10.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 11. *Slávie* 1, 1861, č. 6 (4. 12.), s. 42. Jan Bárta Letovský se loučí se čtenáři Slávie před svým odjezdem na asijskou Rus. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 12. Karel Jonáš (1840–1896). (Habenicht, Jan: *Dějiny Čechů Amerických*. St. Louis, Časopis Hlas [n. d.], s. 445.)
Obr. 13. *Slávie* 4, 1865, č. 184 (11. 4.), s. 1. Zprávy informující o dění v občanské válce Severu proti Jihu. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 14. *Pozor* 1, 1863, č. 2 (24. 10.), s. 4. Inzeráty a reklamy. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 15. *Slovan Amerikánský* 2, 1871, č. 27 (4. 5.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 16. *Svornost* 1, 1875, č. 1 (8. 10.), s. 1. (Pšenka, R. Jaromír: *Zlatá Kniha Československého Chicaga. Vydána na paměť padesátiletého jubilea prvního českého denního listu v Americe, „Svornosti" v Chicagu*. Chicago, August Geringer 1926, s. 26.)
Obr. 17. *Svornost* 1, 1875, č. 57 (24. 12.), s. 3. Reklama Hrůzné noviny. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 18. *Duch Času* 4, 1880, č. 1 (22. 8.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 19. *Pokrok Západu* 24, 1894, č. 20 (27. 11.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 20. *Pokrok Západu* 2, 1873, č. 16 (13. 8.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 21. *Hlas* 33, 1906, č. 1631 (2. 1.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 22. *Dennice Novověku* 18, 1895, č. 19 (14. 3.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)

Obr. 23. *Dělnické Listy* 2, 1876, č. 1 (20. 5.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 24. *Budoucnost* 1, 1883, č. 1 (16. 6), s. 8. Pozvánka na divadelní představení Nihilisté. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 25. *Dělnické Listy* 1, 1893, č. 1 (4. 11.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 26. *Šotek* 1, 1889, č. 1 (29. 12), s. 1. (V soukromém vlastnictví)
Obr. 27. *Amerikán* 2, 1879, s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 28. *Amerikán* 22, 1899, s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 29. *The Bohemian Voice* 1, 1893, č. 5 (leden), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 30. *Denní Hlasatel* 4, 1894, č. 2 (21. 5.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 31. *Pravda* 4, 1891, č. 37 (10. 9.), s. 1. Pohled na budovu strojů v příští světové chicagské výstavě v roce 1893. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 32. *Hospodář* 2, 1893, č. 12 (1. 1.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 33. *Hospodář* 4, 1894, č. 12 (15. 8.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 34. *Ženské Listy* 1, 1894, č. 1 (15. 6.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 35. *Dennice Novověku* 27, 1904, č. 35 (23. 6.), s. 14. Reklama na hostinec. (Náprstkovo muzeum v Praze)
Obr. 36. Slowan Amerikánský 2, 1861, č. 27 (4. 7.), s. 1. (Náprstkovo muzeum v Praze)

19th-CENTURY CZECH-AMERICAN PERIODICALS

(Summary)

Czech immigrant press originated in the United States at the very beginning of the 1860s, i.e. roughly ten years after the onset of mass migration from the Czech lands to America.

The functions of immigrant journalism in the target country were extremely diverse; the Czech periodicals were published by the spiritual elite among the immigrants, providing information, education and essential orientation in the ethnically different environment, as well as manifesting and strengthening their original national identity. In addition, the periodicals constituted a forum for active public communication, exceeding the immediate context of the immigrants. However, the principal function of the of the immigrant periodicals was to integrate and identify the immigrants ethnically. The importance of the Czech press to Czech immigrants in the USA in the second half of the 19th century is clearly signalled by the enormous number of periodicals started and issued despite economic and technological difficulties.

Czech immigrant journalism in the United States was not only a platform for the essential self-awareness of the immigrants, but also a representative and reliable record of their gradual assimilation, continuously reflecting the complicated process of national, social and language integration into the target country, so vastly different from their original home in terms of social, political, ideological, economic, cultural and language parameters.

Owing to its role as an authentic document of the history of Czech immigrants in the United States, Czech immigrant journalism attracted the attention of a number of scientific disciplines. Accordingly, the present study of the 19th-century Czech-American press employs an interdisciplinary approach, although the original interest was largely linguistic. The study focused on the Czech language and its development in the multilingual environment of America, manifested in the official written form in Czech-American periodicals. Deepening insight into the problem revealed that a narrow linguistic, stratificational and comparative analysis of the texts was insufficient, and that in order to capture the immigrants' ideological development and their gradual assimilation in the new country a broadly conceived interdisciplinary communicative approach had to be employed, including aspects of history, ethnography, sociology, psychology and journalism. This broad basis was used to analyse the thematic and semantic aspects of the texts and to interpret them in sociolinguistic, social-psychological and linguo-political terms.

Chapter I of the publication *Čechoamerická periodika 19. století (19th-Century Czech-American Periodicals)* deals with the delimitation of the terms migration, emigration, exile, and with the survey of Czech scientific literature devoted to the topic.

Chapter II is devoted to the causes, types and chronology of Czech immigration in America and includes a bibliographical survey of relevant Czech, and partly also foreign, sources.

Chapter III explores social, ideological, cultural, and communicative aspects of Czech immigrant life in the USA in the 19th century, while Chapter IV surveys the general functions of Czech immigrant press in America and describes the methodology of research employed in the monograph.

Chapters V, VI and VII introduce the principal Czech-American periodicals, newspapers and magazines published in the separate decades of the second half of the 19th century, and describe the developing functions of Czech immigrant journa-

lism in the gradually assimilating Czech enclave.

Chapter VIII, called *Sebereflexe českých imigrantů v textech čechoamerických periodik 19. století* (Czech immigrants' self-perception in the texts of 19th-century Czech-American periodicals) presents conclusions gained by the communicative interdisciplinary study of journalistic texts. These include the development of the awareness of Czech immigrants in the USA, and the forms of their self-perception with a view to their national identity, their original home country and the new environment, and to the Czech language.

The final chapter, IX, gives a bibliographical list of Czech-American periodicals started in the 19th century.

The principal goal of the present monograph is to reconstruct the journalistic, linguistic and partly also ideological development, manifested as a process of gradual identification of the Czech immigrants with the American environment in the course of the second half of the 19th century. This is a huge task, clearly exceeding the possibilities of a single publication. A period as extensive as this could not possibly be described in detail, either in terms of the completeness of the overview of 19th-century Czech immigrant press in the USA and its history, with a view to language change, or in the treatment of the process of integration of the immigrants in the multi-ethnic and linguistically different context. It is, however, equally clear that all these aspects are interrelated and had to be treated as such. Consequently, the monograph represents an introduction to the topic rather than a conclusive work, with the separate areas deserving further study.

Czech-American newspapers and magazines record the ethnic, social, political and often also personal development of the Czech immigrant community and separate individuals in America. A broadly conceived reconstruction of the global communication relations, based on interdisciplinary research, might in future result in more detailed knowledge of the overall historical development of Czech immigration in the United States in the 19th, and consequently, in the 20th century.

REJSTŘÍK

A

adaptace 23, 51, 71, 224, 261, 314
adjektiva 234
akulturace 43, 51
Amerika 8, 29, 30, 31, 36, 54, 90, 103, 104, 144, 150, 159, 170, 202, 204, 208, 250, 253, 257, 315, 319, 322
Amerikán 8, 54, 70, 99, 141, 144, 151, 152, 156, 164, 180, 182, 187, 188, 189, 201, 246, 307, 324
amerikanismy 117, 123, 124, 125, 164, 230, 231, 232, 233, 236, 243
amerikanizace 54, 122, 239, 242, 243
anarchisté 145
angličtina 47, 52, 54, 72, 118, 120, 127, 128, 134, 164, 194, 227,228 230, 231, 232, 234, 238, 260, 265, 322
archaismy 114, 116, 130
archaizace 115
asimilace 9, 11, 12, 48, 52, 56, 60, 122
atribut 114, 201, 202, 221

B

bibliografické soupisy 262
bibliografie 62
Budoucnost 8, 141, 142, 172, 173, 185, 189

Č

časopisy 12, 13, 14, 28, 51, 61, 73, 140, 143, 191, 260, 262, 315, 323, 324
český jazyk 50, 51, 53, 71, 110, 218, 232, 320
české etnikum 21, 22, 41, 190, 260
čeština 53, 190, 218, 260, 261, 317

D

Dělnické Listy 8, 136, 141, 142, 170, 173, 175, 176, 185, 188, 189, 192, 193, 219, 246, 302, 308
deník 63, 72, 110, 131, 135, 137, 140, 145, 146, 148, 155, 170, 185, 186, 187, 188, 202, 203, 240, 241, 264, 269, 270, 271, 272, 273, 275, 276, 277, 278, 284, 286, 288, 293, 294, 296, 297, 301, 303, 308
deníky 142, 192
Denní Hlasatel 8, 191, 192, 193, 202, 203, 204, 206, 210, 219, 241, 259, 261, 272
Dennice Novověku 8, 140, 142, 165, 167, 168, 188, 192, 199, 201, 250, 251, 252, 261, 279, 307
Duch Času 8, 140, 142, 152, 154, 177, 185, 192, 219

E

emigrace 7, 12, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 30, 31, 34, 36, 38, 42, 53, 61, 321, 322, 324
emigranti 7, 110
enkláva 13, 73
etnicita 16, 246, 314
etnické společenství 28, 58
evangelický tisk 141
exil 7, 16, 18, 23, 25, 27, 315, 320

F

formát 77, 134, 135, 156, 162, 175, 186, 188, 244

G

generace 44, 45, 122, 239, 253, 261, 314
genitiv záporový 116
Geringer 74, 76, 100, 146, 147, 151, 152, 164, 180, 187, 265, 266, 274, 278, 301, 322, 325

germanismy 117, 118, 119, 224, 225, 226

H

Hessoun 160, 164, 188, 220, 275
historie 12, 16, 21, 26, 28, 30, 72, 79, 99, 102, 253
Hlas 8, 70, 72, 76, 100, 134, 141, 142, 154, 160, 162, 163, 164, 173, 177, 185, 188, 192, 199, 202, 219, 220, 223, 241, 257, 261, 279, 316, 325
hláskosloví 54, 111, 128
Hospodář 8, 136, 142, 143, 187, 192, 194, 210, 212, 213, 214, 219, 242, 261, 307, 322
humanistická čeština 117, 132
hypotaxe 111, 220, 221

I

identita 11, 102, 139, 248, 249, 250, 253, 259
imigrace 9, 11, 17, 29, 51, 59
imigranti 11, 40, 41, 45, 48, 52, 53, 54, 62, 79, 84, 118, 128, 131, 137, 139, 146, 182, 191, 196, 201, 202, 224, 239, 243, 246, 248, 254, 260
imigrantská žurnalistika 11, 142
imigrantský tisk 7, 11, 15, 51, 61, 89, 141, 145, 191, 250
infinitivní vazby 227
integrace 9, 11, 14, 51, 190, 260

J

jazyk 7, 16, 31, 48, 52, 58, 60, 84, 110, 114, 118, 119, 130, 131, 133, 146, 196, 217, 219, 222, 229, 242, 244, 245, 248, 253, 260, 261, 318, 320
jazykový ekvivalent 226
Jonáš 86, 99, 101, 184, 188, 208, 220, 265, 298, 306

K

kalendář 54, 180, 182, 184, 304, 308
kalendáře 62, 154, 162, 163, 182, 184, 262, 323, 324
kalkování 121, 227
kalky 120, 121, 122, 126, 236
katalog 262
katolíci 58, 140, 144
Katolické Noviny 94, 136
katolický tisk 141
komunikační situace 16, 123, 128, 224, 226, 230, 260
komunikace 12, 23, 40, 71, 133, 225, 319, 322
komunity 7, 15, 40, 43, 45, 57, 72, 140, 176, 200, 219, 238, 248, 316
kontakt 229
kontaktem 137, 230
Kořízek 75, 86, 134, 273, 298, 299, 306
krajanské komunity 7, 40, 118
kultura 7, 9, 11, 13, 16, 24, 41, 44, 48, 52, 54, 56, 58, 59, 84, 103, 117, 122, 157, 184, 190, 200, 240, 244, 260, 317

L

latinismy 114, 117, 121
lexikum 110, 117, 130
lingvistický 14, 23, 31, 53, 71, 318
lingvistika 16

M

mateřský jazyk 75, 260
měsíčník 19, 61, 91, 99, 143, 144, 187, 193, 194, 196, 210, 215, 240, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 274, 275, 276, 277, 279, 282, 283, 287, 288, 290, 292, 293, 294, 297, 299, 300, 301, 303, 304, 305, 306
metodologie 7, 70
migrace 7, 16, 17, 24, 321
Milwaukeer Flugblätter 13, 73
monolingvní 53, 239

N

náboženská emigrace 26
Náprstek 13, 37, 46, 73, 75, 134, 284
Náprstkovo muzeum 13, 135, 324
národ 46, 56, 58, 84, 85, 94, 114, 159, 201, 215, 242, 245, 252, 254, 259
Národní Noviny 7, 41, 51, 77, 84, 95, 112, 129, 135, 136, 140, 141, 144, 185, 249, 250, 251, 255, 257
norma 130, 133, 218, 221
novinář 165
noviny 12, 14, 51, 61, 72, 73, 75, 77, 79,

91, 94, 95, 98, 103, 108, 112, 117, 119, 125, 135, 138, 144, 150, 169, 185, 187, 191, 201, 212, 240, 241, 260, 262, 283, 307, 315, 316, 323

O

obsah 12, 71, 84, 102, 179, 187, 206, 210, 213, 238

P

periodika evangelická 193
periodika katolická 193
panslavismus 84, 86, 135, 201, 245
parataxe 111, 221
periodicita 12, 63, 72, 188
periodika 7, 11, 12, 13, 14, 51, 61, 62, 63, 70, 72, 73, 75, 77, 84, 86, 89, 90, 91, 95, 98, 101, 105, 110, 129, 131, 133, 134, 140, 142, 144, 152, 164, 172, 176, 177, 180, 185, 191, 192, 193, 194, 198, 199, 213, 219, 229, 253, 259, 263, 316, 318, 319
periodizace 34
periody 111
persvaze 150, 248
plusquamperfektum 115, 222
pokrok 8, 56, 95, 99, 136, 140, 142, 143, 155, 156, 159, 165, 187, 188, 192, 193, 199, 201, 202, 210, 219, 241, 247, 250, 258, 277, 315
Pokrok Západu 155, 156, 188, 250
politická (tématika) 7, 45, 105, 131, 144, 250
politická emigrace 27
Pozor 91, 136, 201, 241, 249, 250, 261, 292
přechodníkové konstrukce 111
přesídlení 17, 24, 47
přistěhovalecká země 9, 11, 50, 244
přístup komparativní 71
přístup komunikativní 71
přístup stratifikační 71

R

Rarášek 142, 152, 177
redaktoři 84, 86, 97, 98, 102, 106, 108, 119, 129, 134, 164, 182, 186, 191, 219, 249, 252, 263
redaktor 84, 85, 95, 98, 101, 134, 135, 136, 137, 146, 150, 156, 167, 180, 184, 195, 196, 212, 219, 223, 238, 245
Rechcigl 30, 32, 37, 263, 315, 322, 324
reklama 13, 70, 84, 91, 98, 106, 124, 127, 129, 136, 150, 152, 160, 163, 168, 205, 206, 226, 234, 236, 238
rekonstrukce 15, 71
Rosický 37, 156, 168, 187, 210, 219, 268, 269, 282, 290, 292, 304, 322
rozsah 77, 85, 124, 148, 152, 156, 159, 160, 167, 170, 175, 188, 195, 204, 244, 253
rubriky 83, 90, 91, 106, 150, 199, 204, 207, 210, 213, 219, 249

S

sebereflexe 72, 200, 219, 244, 258
sémantické kalky 227
senzační a zábavná (tématika) 105
skladba 54, 111, 218, 219, 220
Slávie 7, 51, 58, 63, 81, 86, 88, 89, 90, 91, 95, 99, 101, 106, 108, 109, 135, 136, 137, 143, 165, 184, 187, 191, 192, 199, 200, 201, 220, 241, 249, 250, 254, 264, 265, 296, 306
sloupce 81, 88, 148, 150, 160, 163, 167, 168, 171, 175, 200, 204, 205, 206, 207, 213
slovesa 116, 132, 220, 223, 225, 231, 233
slovní zásoba 54, 117, 137, 223, 233, 243
slovosled 226
Slowan Amerikánský 7, 51, 77, 79, 81, 83, 84, 89, 115, 116, 129, 135, 245, 246, 250, 255
socialisté 57, 145, 163
Sokol 49, 57, 142, 185, 186, 189, 202, 267, 302, 307, 321
spolek 13, 57, 116, 122, 134, 146, 162, 247, 278, 279, 281
spolky 7, 20, 47, 48, 49, 57, 58, 98, 151, 247, 259, 263, 269
St. Louis 41, 49, 63, 76, 100, 125, 207, 274, 275, 279, 280, 285, 289, 316, 325
styl 40, 130, 140, 189, 219, 318
substantiva 137, 232, 234

svobodomyslný 70, 95, 140, 291
Svornost 8, 63, 135, 136, 140, 142, 145, 146, 150, 152, 164, 186, 187, 191, 192, 201, 203, 219, 246, 247, 248, 250, 265, 286
SVU 24, 25, 30, 263, 318
systém 59, 71

Š

školy 41, 49, 50, 51, 58, 151, 159, 247, 265
Šnajdr 156, 165, 188, 265, 269, 273, 279, 290, 291, 292, 298
Šotek 8, 142, 177, 179, 189, 192, 193, 194
švabach 77, 79, 83, 87, 129, 137

T

tematika 7, 8, 101, 102, 103, 104, 105, 198
texty 12, 81, 83, 84, 89, 91, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 150, 151, 152, 159, 160, 162, 163, 168, 170, 171, 172, 176, 177, 179, 180, 182, 184, 194, 196, 200, 206, 217, 218, 239, 244, 246, 247, 248, 253, 258, 307
The Bohemian Voice 8, 61, 194, 196, 240
tisk 7, 11, 47, 51, 61, 63, 97, 105, 117, 119, 140, 164, 191, 193, 218, 240, 244, 252, 253, 259, 283, 299, 315, 320
tiskoviny 12, 13, 62, 192
titulky 83, 249, 257
tvarosloví 54, 115, 218, 222
týdeník 8, 13, 51, 63, 70, 72, 73, 81, 86, 91, 95, 99, 110, 131, 134, 135, 136, 141, 143, 144, 151, 152, 154, 160, 165, 169, 170, 172, 173, 177, 185, 186, 187, 188, 189, 193, 194, 200, 242, 261, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308

V

válečná (tematika) 104
verbální kompetence 133, 224
vlast 8, 16, 18, 104, 129, 185, 202, 249, 250, 254, 259
vlastenecky poučná 102, 198
volnomyšlenkáři 46, 56, 144
vystěhovalectví 7, 11, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 29, 31, 34, 36, 37, 47, 53, 54, 79, 315, 316, 317, 319, 320, 322, 323, 324
vzdělávací 70, 89, 97, 103, 163, 200

Z

záhlaví 81, 91, 146, 164, 165, 175, 188, 210, 213
Zdrůbek 136, 146, 150, 154, 180, 182, 186, 265, 274, 290, 291, 292, 301, 324
zkoumání 7, 12, 16, 70, 71, 129
zpravodajství 12, 90, 103, 105, 106, 131, 143, 148, 150, 159, 160, 162, 163, 167, 168, 171, 173, 182, 198, 199, 200, 204, 207, 210, 219, 249, 250, 251, 258
zprávy 61, 83, 90, 91, 103, 104, 105, 106, 119, 131, 146, 150, 152, 159, 160, 162, 163, 167, 170, 195, 198, 199, 200, 204, 206, 207, 208, 210, 219, 222, 236, 248, 250, 251, 252, 257, 258, 272
Zvony 91, 99

Ž

žánry 106
Ženské Listy 8, 192, 194, 215, 217, 219
žurnalistická čeština 7, 131
žurnalistika 9, 11, 61

Poděkování

Vyjadřuji touto cestou srdečné poděkování
panu prof. PhDr. Leoši Šatavovi, CSc., z Ústavu etnologie
Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze,
pracovnicím Krajanské sbírky Knihovny
Náprstkova muzea v Praze,
především paní dr. Mileně Secké, CSc.,
a paní dr. Haně Popelové,
a rovněž všem pracovníkům oddělení časopisů
Knihovny Národního muzea v Praze.